

20/21
7937/19 38

321.437

TURÁN

A TURÁNI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA

XX—XXI. ÉVFOLYAM
1937—1938.

SZERKESZTETTE:
CHOLNOKY JENŐ DR.

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:
BUDAPEST, V., ORSZÁGHÁZA XI. KAPU

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

KELETI-KÖNYVTÁR

A XX—XXI. évfolyam munkatársai:

Bendefy László dr.
Cholnoky Jenő dr.
Csekey István dr.
Geleta József
Habán Jenő dr.
Hóman Bálint dr.
Kállay Ubul
Mányoky Vilma
Medriczky Andor dr.
Paikert Alajos
Virányi Elemér dr.

TARTALOMJEGYZÉK.

Értekezések.

<i>Bendefy László dr.</i> : Az ércbeöntött Julianus	53
<i>Bendefy László dr.</i> : Aeneas Sylvius Piccolomini magyarjai	138
<i>Cholnoky Jenő dr.</i> : Elnöki megnyitó	1 és 41
<i>Csekey István dr.</i> : A húszéves Észtország új alkotmánya	10
<i>Geleta József</i> : Szürke valóságok a Góbi-sivatagból	14 és 57
<i>Habán Jenő dr.</i> : A japáni történelem vázlata	88
<i>Hóman Bálint dr.</i> : Szent István király	81
<i>Kállay Ubul</i> : Ó-keleti elemek a turáni népek művelődésében	104
<i>Mányoky Vilma</i> : Nömozgalmak Finn- és Észtországban ...	45
<i>Medriczky Andor dr.</i> : Kemál Atatürk a hadvezér, az államférfi és az ember	121

Irodalom.

Bolgár írók. Vásárhelyi Pál fordítása. (<i>V-i-r</i>)	28
Hentze K., <i>Objects rituels, Croyances et Dieux de la Chine antique et de l'Amérique</i> . Anvers 1936. (<i>K. U.</i>)	119
Keöpe V., A magyar ház kínai rokonsága. (<i>Cholnoky</i>)	116
Keöpe V. válasza Cholnoky prof. bírálatára	155
Cholnoky: Megjegyzések Keöpe V. „Helyreigazításához” ...	157
Koppers, W.: <i>Der Totemismus als menschheitsgeschichtliches Problem</i> (<i>K. U.</i>)	70
Ligeti Lajos: A kínai írásjegyek magyaros átírása (<i>Cholnoky</i>)	114
Ligeti Lajos: Egy XVIII. századi kínai munka a magyarokról (<i>Cholnoky</i>)	115
Magyar-turáni-kínai kapcsolatok dolgában (Levél a Szerkesztőhöz)	118
Metzger W. Nándor: <i>Historia nobilis gentis Ungarorum</i> (<i>Paikert A.</i>)	27
Turanians and Panturanism. (<i>Paikert A.</i>)	27
Irodalmi szemle	154

* * *

A Turáni Társaság új alapszabályai	39
Társasági ügyek	30—38, 74—80, 158—162

TURÁN

XX—XXI. ÉVFOLYAM.
1937—38. I-II. SZÁM.

A TURÁNI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA

SZERKESZTI:
CHOLNOKY JENŐ DR.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, Országháza XI.
Szerkesztésért és kiadásért felelős: Cholnoky Jenő dr.

Tartalom :

<i>Cholnoky Jenő dr.</i> : Elnöki megnyitó	1
<i>Csekey István dr.</i> : A húszéves Észtország új alkotmánya ...	10
<i>Geleta József</i> : Szürke valóságok a Gobi-sivatagból... ..	14
<i>Irodalom</i>	27
<i>A Társaság ügyei</i>	30
Társaságunk új alapszabályai	39

Mondanivalók tagjainkhoz.

A törzstagokhoz kérést intéztünk, hogy most, ez egy alkalommal valami összeggel a Társaságot támogatni szíveskedjenek, hogy a kezdet nehézségein átsurranhassunk. Ezúttal is kérjük törzstagjainkat, hogy mindnyájan járuljunk hozzá a turáni gondolat legfőbb terjesztőjének, folyóiratunknak anyagi támogatásához.

Rendes tagjainkat kérjük, hogy 10 pengő tagdíjukat minél előbb juttassák el a Társaság igazgatójához, *Gergelyffy Gábor dr.* úrhoz.

Szerezzünk minél több új, rendes tagot!

Elnöki megnyitó.

A Turáni Társaság 1937. december 22-én tartott évi rendes közgyűlésén.

A Turáni Társaság a múlt nyáron árvaságra jutott. Végig szaladt az országon a hihetetlenül hangzó hír, hogy Pekár Gyula meghalt. Egészségtől duzzadó, herkulési természetben mintegy örökéletűnek látszó pillére volt a magyar műveltségnek. Mint végtelenül rokonszenves politikus, mint a legszebb, legszentebb eszmékért rajongó, emelkedett lelkületű költő és író mindenütt segített, mindenütt épített, ahova csak a sors őt odarendelte. Ahogyan megmentette vakmerő föllépésével a Nemzeti Múzeumot az oláh martalócok bitang tolvajlásától, épp úgy szállt síkra minden nemes, nagy gondolatért s nemzeti művelődésünk minden irányú védelmében.

A turáni gondolat sokszor meghúrcolt eszméjét is nagy lelki erejének egész teljességével védelmezte s a kicsinyeskedő, akadékoskodó törpékkel éppen olyan hatalmas lelki erővel tudott szembeszállni, mint amilyen hatalmas testi erő tette őt egy Toldi Miklós szobrához való mintaképpé.

Pekár Gyulát elvesztettük. Az ő nagy tekintélyét, széleskörű tudását, különösen bámulatos nyelvtudását, csodálatosan megnyerő, rokonszenves egyéniségét, költői magasságokban járó idealizmusát nagyon nehéz lesz pótolni. Nekünk, akik itt maradtunk örökében, ugyancsak össze kell szednünk minden erőnket, hogy a Turáni Társaságot az ő emlékéhez méltó magaslaton, az ő nemes gondolkodásának megfelelő irányban tarthassuk.

Nagy veszteségünkben vigasztal az, hogy mellettünk híven kitart s a nehézségeken áldott kézzel átsegít bennün-

ket a mi Fenséges Védnökünk. Védnökünket tiszteletteljes hódolattal és rajongó szeretettel látjuk Társaságunk élén s mélységesen megrendülve kérjük, hogy ne hagyja el a turáni eszmét, ne hagyja el a mi kis társaságunkat, hogy védőszárnyai alatt nagygyá és az eszméhez méltóvá fejlőd-hessünk. Az Ő bölcsessége és minden köznapiságon mesz-sze felülemelkedő jóakarata átsegít bennünket a Pekár Gyula halálával bennünket ért megrázkódtatáson s minden végzetes baj nélkül indulhatunk neki az új életnek.

A Társaság eddigi berendezkedése nekem tette köteles-ségemmé, hogy az elnöki tisztelet addig viseljem, amíg a Társaság plénuma véglegesen nem intézkedik. Ennek a nehéz kötelességnek teljesítésében igen derék és igazi baráti támogatásban volt eddig részem. Különösen Paikert Alajos örökös tiszteletbeli elnökünk, továbbá az alelnökök és a tisztikar tagjai mind igaz barátsággal siettek segítségemre. Fogadják érte mindnyájan leghálásabb köszönete-met. Azt mondják rólam, hogy kellemetlen ember vagyok, mert hízelegni nem tudok, de annál keményebben szok-tam a dolgokat megbírálni. Elismerem, ez rossz tulajdon-ság, ilyen tulajdonságokkal az ember nem érhet el kitün-tetéseket, de nekem elsősorban a saját lelkiismeretem el-ismerésére van szükségem, elsősorban önmagammal aka-rok jóbarátságban maradni. Ne vegyék rossz néven tőlem munkatársaim se, ha röviden, keményen, érdemesen intézem a dolgokat, a lelkem mélyén az ügy érdeke és nemzetem érdeke az egyedüli alapja tetteimnek.

Mindenek előtt síkra kell szállnunk a turáni eszme vé-delmében. A turáni gondolatot elhomályosították részben tudatlanságból, részben kicsinyeskedő rosszakaratból. Rendkívül sokat ártott a turáni gondolatnak az az idéetlen túlzás és kalandos eltévelygés, amelyet egyes műveletlen és tudatlan, de forradalmi hajlandóságú egyének kezdtek megindítani. Voltak olyan eltévelyedettek, akik a turáni népeket Atlantiszból származtatták, azt gondolva, hogy ezzel valami nagyszerű ősiséget tudnak a külföldi közvé-leménybe beleoltani. Atlantisz ilyen értelemben nem is volt, de meg a turáni népek eredetét ma már a történelem jól ismeri. Csak az illető fanatikusok nem ismerték. Ugyanilyen bolondgomba volt az a gondolat, hogy nekünk el kellene térnünk a keresztény vallástól s visszaállítani a sámánisztikus pogányságot a fehérló áldozattal együtt.

Ez igen mérges bolondgomba és sajnos, nálunk nagyobb-számú nemzet kebelében is felburjánzott ehhez hasonló divathóbort. Minden nemzetnek kötelessége a fejlődés, haladás, mert amelyik nemzet visszafelé indul a történelem útján, az elveszett. A sámánisztikus ősmagyar, vagy a hasonló ősgermán vallás sokkal alacsonyabb rendű lelki kultúrát jelent, mint a kereszténység. Mert szinte materialisztikus, vagy ha nem is ennyire rideg felfogás szerint, mondjuk a természettudományok objektív szemléletében is a keresztény vallást a legmagasabb rangúnak kell elismernünk minden vallás között, mert a legoptimisztikusabb. Kezdetleges állapotban az ember csak fél a túlvilági lényektől, csak veszedelmes ellenséget lát bennük, de a keresztény vallás azt tanítja, hogy „Isten adta, Isten elvette, legyen meg az ő szent akarata”. Ez az optimisztikus megnyugvás, a Teremtőnek mint végtelen jónak a fogalma a legmagasabbra fejlődött vallásbeli felfogás, ennél tökéletesebb nem lehet. Minden nemzetnek kötelessége a fejlődés. Alacsonyabb vallási felfogásból magasabb rendűbe áttérni fejlődést jelent, az ellenkező pedig feltartóztatathatlan hanyatlást és végül megsemmisülést. A guayanai és haiti-szigeti négerek példája lebegjen előttünk. Ezeket a francia uralom idején keresztényekké nevelték, voltak diplomás tanáraik, orvosaik jogászaik, mérnökeik. Francia fennhatóság alatt mindkét helyen magasra fejlett a civilizáció. Amint a franciák lemondtak a fennhatóságról, a négerek azonnal sutba dobták az európai civilizációt, keresztény vallást, állami berendezkedést s a diplomások is visszamentek az erdőbe, fétiseket állítottak föl, levetették a ruhát s ősi néger szokásaikat újították föl. Természetesen az iskolák, kórházak rombadőltek, a vízvezetékeket elrombolták s megint éltek gyűjtögetésből és vadászatból s a vége az lett, hogy majdnem teljesen kipusztultak, elvadult töredékeiket a jobbérzésű félvérek mentették meg a végpusztulástól. Ezt akarjuk mi is? Az ilyenféle gondolatok életrekeléséhez akkora tudatlanság kell, hogy azt a legkeményebb szavakkal sem lehet elítélni.

A mi Társaságunk éppen a legmesszebb áll az ilyen vad ideáktól. A turáni gondolatnak egyik legfontosabb alkateleme a tradíciók, a hagyományok megőrzése és ápolása. A magyar nemzet a mai nemzetté valójában

csak Szent István idejében alakult ki, mert csak szent királyunk idejében fejeződött be teljesen a konszolidáció, az új hazában való megtelepedés.

Szent István nemzete azonban megőrizte a multak hagyományyaiból mindazt, ami igazán érték volt. A sámánisztikus ősvallás nem volt érték. Érték volt az államalkotó képesség, a katonai erény és az emberszerető, humánus gondolkodás. Ezeket az erényeket magunkkal hoztuk Ázsiából s nagyrésztben megőriztük mind a mai napig. Szomszédunknak, az osztrákoknak mindig érdekében állt hazánkat és nemzetünket a külföld előtt úgy feltüntetni, mint műveletlen, durva félázsiai vadakat, mint olyanokat, akik minden műveltségünket csak nekik köszönhetjük. Elfelejtették, hogy az Árpádházi és az Anjou-házbeli királyok, meg Mátyás király idejében hazánk Európa egyik legműveltebb, leghatalmasabb, alkotmányos állama volt, sőt Szent Istvántól egészen az angol magna chartáig egyedüli alkotmányos állam volt. Elfelejtették, hogy a könnyű lovasság intézményét s ezzel a lovagkort, a fehérnemű-viselést, a vallásszabadságot és még sok minden mást a magyaroknak köszönheti Európa. Vagy ha talán tudták is, elhallgatták. Jellemző erre vonatkozólag egy osztrák történelmi munka. Dalmácia történetét írja le ez a vastag könyv. Első része Dalmácia történetével foglalkozik egészen Kálmán király hódításáig, azután átugorja és meg sem említi a magyar szent koronához tartozó időket s a második rész csak az osztrák uralom idejét tárgyalja. Aki a könyvet elolvassa, egyetlen szóval sem tanulja meg belőle, hogy Dalmácia hosszú ideig Magyarországhoz tartozott, 1105-től 1412-ig, tehát 300 éven át s ez az idő, mondhatjuk, Dalmácia fénykora volt.

A turáni gondolat egyik iránya tehát a multba vezet vissza s felújítani, megismertetni s megint életre óhajtja kelteni azt, ami multunkban érték s ami nemzetünk hatalmának, fennmaradásának legbiztosabb alapja volt. A magyar nemzet csak azért maradhatott fenn, mert rendkívül vonzó, előkelő és humánus gondolkodásával mindig magához hódította az ide bevetődött idegeneket s azok lettek a legjobb hazafiak s teljesen belénk olvadtak. Mi nem fegyverrel és erőszakkal hódítottunk idegen területeken idegen népeket, hanem mi a közénk jött idegeneket lelkileg hódítottuk meg s így pótoltuk a történelem viharai-

ban megfogyatkozott népességet. Nemzetünknek még nem volt ideje a török elnyomás alól ide menekült idegen népeket, meg a törököktől elpusztított területekre telepített idegeneket egészen beolvasztani, azért idegenek maradtak s bár sehol a világon a nemzetiségekkel olyan testvéri szeretettel nem bántak, mint hazánkban, a hálátlanok mégiscsak a fejünkre gyujtották a házat s a történelem legszörnyűbb hazugságaival szedték szét az ország területét.

De azért tradícionkat fenn kell tartanunk. Nemes, előkelő magatartással kell viselnünk a csapást. Volt már ez az ország nagyobb veszedelemben is, akkor, amikor nem ilyen hitvány balkáni csöcselék, nem a csehek, ez a kis nemzet, amely csak az árulásban nagy, hanem a világhódító török s Európa egyik nagyhatalma, az osztrák igazott le bennünket. Akkor voltunk csak igazán veszedelemben! Mégis élünk, mert a Kárpátokkal körülölelt pompás földrajzi egység, a Magyar-medence önállóságra hivatott s benne olyan nép az igazi birtokos, amelynek ősi hagyományai államalkotásra és művelődésben való folytonos fejlődésre képessé teszik.

De van a turáni gondolatnak másik iránya is. Ez a jelenbe tekint. Vannak olyan népek, amelyeket nyelvük, vagy műveltségük közös őseredete alapján rokonainknak kell mondanunk.

És éppen itt van az a tudományos kérdés, amely fölött egyesek, különösen nyelvtudósok fölényesen szoktak napi-rendre térni. A magyar nemzet eredetét nyelvtudósaink és történelemtudósaink meglehetősen tisztázták bizonyos határig. A nyelvtudománytól már nem várhatunk további eredményeket. Elvégre a népek nyelve idők folyamán változik s az öntelt német tudós nagyot nézne, most, ha 2000 évvel ezelőtt született őse szólítaná meg. Aligha értenének egymás beszédjéből csak egy kukkot is! Valószínűleg Julius Caesar sem értené meg, amit Anatole France beszél az orrán keresztül. Pedig hát azért nevezték testvéreiket, a németeket „közönséges”-nek, teutschnak, mert azok nem tanulták és nem vették át a latin nyelvet. Mert hisz a latin nyelv átvétele előtt a gallusok ugyancsak germán nyelven beszéltek. De hogy átalakították a latin nyelvet! Ugyanezt a nyelvet másként látjuk átalakulni Itáliában és másként Hispániában meg Portu-

gáliában. Minket is az a veszély fenyegetett, hogy a latin nyelv egészen elnyomja és elfeledteti a magyar nyelvet, hisz a latin volt a hivatalos nyelv. Szerencsére ezt a legszébb történelmi emlékünket megőriztük, s Társaságunk minden tagjának lelkére kötöm, hogy nyelvünk tisztaságát minden téren megőrizni igyekezzék. Ugyanezt teszik a nagy nemzetek is. Elveszett az a francia író, aki a francia nyelv megszentelt szabályai és hagyományai ellen véteni merészel. Majd erről más alkalommal bővebben kell beszélnünk. De, hogy ez milyen rendkívüli nagy értéke nemzetünknek, arra csak egy példát legyen szabad fölemlítenem. Fenséges védnökünk neje, Anna királyi hercegnő Ófensége Németországban született, anyanyelve német, s íme ma már olyan tökéletes kiejtéssel és olyan tökéletes nyelvtudással beszél magyarul, hogy az szinte csodálatos. Ezzel a nyelvtudással behatolt a magyar lelkület gyönyörű világába is és ma a legmagyarabb asszony, valósággal rajongva szeretett nemtője a magyar nemzetnek. Ebben a tekintetben felmagasztosult elődje volt hazánk védangyala, boldogult Erzsébet királyné. Ő is nemes lélkének egész hevületével fogta pártját elnyomott, sanyargatott nemzetünknek.

A nyelvtudomány elhatolt a legvégső határig, ameddig a nemzetünk eredetét takaró fátyolt föllebbenthetette. A történelem előtt még sok lehetőség nyílik, hogy behatoljon a mult ismeretlen mélységeibe. Annyi bizonyos, hogy a magyar nemzet valamely finn—ugor nyelven beszélő és valamely ó-török nyelven beszélő nép egybeolvadásával keletkezett. Minthogy nyelvünk eredetileg finn—ugor nyelv, tehát az egybeolvadt két nép közül a finn—ugor nyelvű volt a műveltebb. Az a türk nép, amely beleolvadt nemzetünkbe, az volt a hatalmaskodó, a hódító, de utóbb beleolvadt a meghódított népbe. Nagyszerű példáink vannak az ilyen folyamatokra a történelem lapjain. A biztosan türk nyelven beszélő bolgár hódítók teljesen beleolvadtak a meghódított szlávokba, s nyelvük alig hatott a meghódított népek nyelvére. A mongolok és a mandzsuk Kínában éppen így jártak, de a langobardok, meg a normannok sem tudták megőrizni nyelvüket, bár hatásuk kimutatható.

Az ilyenféle keveredésre ma is a legkitűnőbb alkalom nyílik az ázsiai pusztákon. A Turáni Alföldön a mesterséges öntözéssel művelt földek kertésznépe más nyelven

beszél, mint a pusztákon kinn élő sátoros pásztor nép. Olvassuk el csak Clavijo vagy Ruysbroek, vagy akár Vámbéry utazásának leírását s mindenütt azt látjuk, hogy a fejedelem a sátoros pásztorok közül való, de a nép egészen más nyelven beszélhet. Sátoros pásztor volt Dzsingisz-kán is, meg Timur Lenk is.

De a Turáni-Alföldön is, meg más pusztai területeken is gyakran megtörtént, hogy az öntöző földművesek kertjei víz nélkül maradtak, akár valami természetes katasztrófa, akár ellenséges rombolás következtében. Éppen most jelent meg Sven Hedinnek „A vándorló tó” című könyve, s ebben leírja, hogy a kelet-turkesztáni medencében óriási hidrográfiai változás történt. A Koncse-darja új utat tört, s magával ragadta a Tarim-folyó vizét is és ezzel óriási terület lakhatatlanná vált, s a hajdani folyammenti oázisok lakói menekülni voltak kénytelenek. Itt gyér most a népesség, de ugyanilyen katasztrófa számtalanszor előfordulhatott a pusztai éghajlatú vidékeken, s a nép menekülni volt kénytelen. Természetes, hogy a fejedelem az ő pásztorai-val együtt nem hagyja cserben az ő népét, hanem erőszakkal keres nekik helyet, s felfordul a rend, s a nép a pusztákról menekülni kénytelen s azokra a vidékekre tődül, ahol öntözés nélkül is lehet földet művelni.

Népvándorlásnak nevezi a történelem a népeknek azt a nagyszabású kiáramlását a pusztákról Európa felé, amely elsöpörte a Római-Birodalom legnagyobb részét. Ez a kiáramlás a kínai Han-dinasztia bukásának következménye. A kitűnő Han-császárok idejében Belső-Ázsiában nagyszerű volt a rend, s kitűnő kínai közigazgatás alatt felszaporodott a nép a pusztákon, s minden csepp öntöző víz, minden kis legelő le volt foglalva. A dinasztia bukásával felborult a rend, s a népek százazrei kénytelenek voltak menekülni. Stein Aurél kutatásai szerint a kelet-turkesztáni romok túlnyomó nagy része a Han-dinasztia bukásának idejéből, illetőleg az azt közvetlenül követő időkből származik.

Korábban is történhetek ilyen katasztrófák, s az akkor helyükből kiszorított népek az orosz síkságokon foglaltak helyet. A népvándorlásokat megindító roham a pusztákról indul ki, s az orosz pusztákról a korábban odamenekült népeket még további futásra kényszerítette. Valószínű, hogy a hun és jüe-c' népek nyomása gördítette Európára a gót-

germán népek áradatát, aztán a helyükbe letelepedett magyarokat, bolgárokat, besenyőket újabb nyomás szorította ki Európa közepébe.

A földrajzi tényezők ismerete nagyon is valószínűvé, mondhatnám bizonyossá teszi ezt a folyamatot, s ez az, amit a történészeknek behatóbban kellene tanulmányozniuk. Sajnos, a följegyzés nagyon kevés, a hagyományok megbízhatatlanok. Még legtöbbit az archeológiai leletektől várhatunk, de ezen a téren még hihetetlen sok tennivaló van.

Annyi bizonyos, hogy azok a népek, amelyek valamikor a Turáni-Alföldön éltek, s műveltségüket ott szedték föl, azoknak népiségében igen sok rokon vonás van, s az innen származó finn-ugor és török nyelveken beszélő népeket rokonainknak kell tekintenünk.

Ennek a rokonságnak tanulmányozása, s a rokon népekkel való szoros érintkezés és ebből a kérdésben együttműködés a mi társaságunk egyik fő célja. Rendkívül nagy-horderejű, nagyjelentőségű tudományos probléma ez, s a rokonnépekkel való szoros együttműködés nélkül meg nem oldható.

A rokonnépekkel való szorosabb érintkezés nem jelenti azt, hogy ebből az érintkezésből nekünk anyagi, vagy közvetlen politikai hasznunk lehetne. Ilyenre nem számítunk, bár bizonyos anyagi lehetőségek nincsenek kizárva, például azon a téren, hogy itthon nehezen élő, tanult szakembereink a rokonnépek országaiban esetleg jobb elhelyezkedéshez juthatnak stb. De ez nem lényeg, ez nem cél. Célunk a rokonnépekkel való állandó szellemi kapcsolat, mert ezek a népek adott esetekben az irodalom téren nagy segítségünkre lehetnek. Lám az észtek új államuk alkotmányának mintájául a magyar alkotmányt vették, a baskirok a latin betűs írás bevezetésekor a magyar írásmódot honosították meg stb., stb., s mindezzel dokumentálták Európa előtt, hogy a mi nemzetünk műveltsége nemcsak méltán sorakozik az európai nagy nemzetek sorozatában, hanem ott valósággal kiváló helyet foglal el. Az ilyen műveltségű és ilyen történelmű népet elbalkánizálni a legnagyobb lelkiismeretlenség.

Rokonnépeink, igazi barátaink. S ha legtöbbször ma kicsiny is a politikai hatalma, vannak köztük hatalmasok is, gondoljunk csak a győzelmes törökökre, vagy méginkább

a japániakra. Rájuk annál inkább gondolhatunk, mert a japániak lelkesen állnak a turáni gondolat mellett s bennünket nagyon szeretnek és nagyrabecsülnek, s föltétlenül rokonaiknak tekintenek.

Társaságunk célja azonban sem nem politikai, sem nem gazdasági. Társaságunk első sorban tudományos társaság s célja a turáni népek földrajzának, történetének, néprajzának, műveltségének beható megismerése és megismertetése. Ezért a célért együtt kell dolgoznunk rokon népeinkkel, s ennek a közös munkának a legszebb eredményei várhatók. A turáni népek eredetének, ősmultjának, szét-szóródásának története, s a történetek földrajzi okainak ismerete még nagyon, de nagyon kezdetleges. Mindenféle ellentétes nézetek támadtak még a komoly tudósok körében is, de ezeket okvetlenül tisztázni kell, komoly tudományos tanulmányokkal. Gondoljunk csak a sumir kérésre!

Társaságunk ebben az irányban indítja meg munkásságának új korszakát. Folyóiratunkat, a Turánt havi folyóirattá tesszük, hogy legalább tízszer egy évben megjelenjék, s állandó kapcsolatot létesítsen tagtársaink és a rokonnépek hasonló szerveivel. Fölkérem a Társaság minden tagját, hogy ebben a magyar nemzet érdekében folytatott, igen nagyjelentőségű munkánkban bennünket minden erejükkel támogassanak, s lehetőleg sok új tagot verbuváljanak, mert így lesznek olyan eszközeink, amelyekkel a Turáni Társaságot hazánk legnagyobb jelentőségű kulturális tényezői közé emelhetjük.

Ezzel a felhívással a Turáni Társaság 1937. évi rendes közgyűlését megnyitom!

A húszéves Észtország új alkotmánya.

Irta: Csekey István.

Amikor ma Észtország szabadságünnepén huszadszor üli meg függetlenségének évfordulóját, kedves régi gondolatok elevenednek meg előttem. Az alatt a nyolc év alatt, amelyet mint a tartui egyetem tanára Eestiben töltöttem, többször vettem részt a februárus 24-i szabadságünnepen. Először 1924-ben. Ugyanakkor Pääts Konstantin, az Észt Köztársaság jelenlegi „kormányzó-elnöke”, akit hétszer állított népe állama élére, akkor mint „államvén” (Riigivanem) ötvenedik születésnapját ünnepelte. Ugyanis különös, szinte fatális véletlen volt, hogy a köztársaságnak és államvénjének születésnapja ugyanarra a napra esett. A katonai ünnepélyt a Szabadság-téren, a meseszerűen szép, történelmileg épült Tallinn fővárosban, méteres hóban és szibíriai hidegben, éppen oly kevésbé fogom elfelejteni, mint az ünnepélyt az Estonia-színház hangversenytermében. Erről akkor színes leírásokat küldöttem haza a sajtónak.

1928 februárus 24-én hatalmasan ünnepelték az egész országban a függetlenség tízéves évfordulóját. Akkoriban mint az észt egyetem tanára én is végigélveztem az ünnepélyeket Tartuban. Az ünnepi lakomán mint az észtektől annyira szeretett és értékelt magyar testvérnemzet képviselője az egyik miniszter mellett ültem, s nem győztem neki a szokatlanul gazdag ünnepségeket dícsérni. A miniszter tágranyílt szemmel nézett rám és azt kérdezte, hogy Magyarországon az államalapítás évfordulóit nem szoktuk hasonló pompával ünnepelni? „Dehogynem”, feleltem kissé elgondolkozva, „de csak minden ezredik esztendőben”.

*

Ez az esztendő azonban Észtország történelmében nemcsak azért rendkívül fontos, mert önállóságának húszéves fordulóját ünnepli, hanem azért is, mert ez év januárus elsején lépett életbe Észtország egészen modern, új alkotmánya.

Észtország születésétől kezdve végigcsinálta a liberális demokráciának azt a válságát, amely a világháború után

nem kímélte meg az európai államok legtöbbszörét. 1920-i alkotmánya a legszélsőbb demokráciának volt a példaképe. Az orosz abszolutizmus és bolsevizmus leküzdése után nagy sietve olyan alkotmányt létesítettek, amely a legmesszebbmenő demokratikus rendet valósította meg. A közben eltelt évek megmutatták a túlságba vitt és gyökértelen demokratizmusnak állambomlasztó gyöngeségeit. Belátó és tapasztalt államférfiak, élükön a mostani kormányzó-elnökkel, *Päts* Konstantinnal, arra a meggyőződésre jutottak, hogy mindenekelőtt meg kell nevelni és szervezni a népet.

Az első évi alkotmány szerint mindenki választó és választható volt, még a katonák is, nemre való tekintet nélkül, aki huszadik évét betöltötte. A száztagú parlament tizennégy pártra tagolódott. Ennek az alkotmánynak azonban az volt a legérdekesebb sajátossága, hogy az államfői intézményt nem ismerte. Az elnöki köztársasággal szemben Észtországban a végrehajtó hatalom egy közígazgatási kollégium, a „köztársaság kormánya” kezében volt, s ez az államfői teendők jórészét is elvégezte és csak kis részben engedte át elnökének, az államvéneknek. Ez utóbbi csak nemzetközi jogilag volt államfő, befelé azonban voltaképpen felelős miniszterelnök. Ily módon a törvényhozó hatalom vált az államhatalom egyedüli birtokosává, s olyan túlzott hatalmat nyert a kormánnyal szemben, hogy annak egészen bizonytalan volt az állása, és szinte minden őszre bekövetkezett egy-egy kormányválság.

Mintegy ennek a demokráciát túlhajtó alkotmánynak ellenhatásaként jött létre 1933-ban az az alkotmányrevízió, amelyet az ú. n. „szabadságharcosok” népszavazás útján ejtettek meg és amely szinte korlátlan hatalmat biztosított a köztársasági elnöknek. A szabadságharcosoknak a vezérlvet valló pártja azonban igen sokféle elemből alakult s ezt a tekintélyi alkotmányt a maga diktatórikus uralmának biztosítására szánta. Az átmeneti időre azonban a régi parlament elnökétől *Päts*, a kipróbált, régi államférfiú kapott megbízást kormányalakításra. Hogy abban a feszült légkörben megmentse hazáját a polgárháborútól, az új alkotmány alapján az egész hatalmat kezébe vette, de nem azért, hogy felépítse a tekintélyállamot, hanem, hogy megmentse a polgári demokratikus államot. 1934 márciusában kihirdette a kivételes állapotot, az

elnök- és a parlamenti választásokat pedig elhalasztotta annak tartamára. A parlamentet elnapolta és mint elnök-helyettes miniszterelnök az alkotmány alapján dekrétumokkal kormányzott. Így Eesti 1934 március 12-én a diktatőrlikusan kormányzott tekintélyállamok sorába lépett.

Päts helyettes köztársasági elnök ezt a nemzeti diktatúrát az új alkotmány kidolgozására és a társadalomnak hivatási rendi alapon való megszervezésére használta föl. 1936 februáriusában egy alkotmányváltoztató népszavazás segítségével nemzetgyűlést hívott egybe. Ez két kamarából állott és 1937 augusztus 17-én egészen új alkotmányt hozott, s ez az alkotmány jórészben most januárius 1-én lépett életbe.

Észtország új alkotmánya megkísérli az *individualizmusnak* és az *univerzalizmusnak* gondolatát a mai idők szellemének megfelelően modern alkotmánylevélben egyesíteni. *Hü marad a demokrácia alapelveihez*, de az individualizmus és a liberalizmus eszméit a szociális szolidaritás irányában kívánja az állam keretein belül továbbfejleszteni. Éppen ezért az alap- és szabadságjogokat nem mint az embernek veleszületett jogait, hanem mint az állami közösségből folyókat tekinti. Helyesli a hatalmak elválasztásának alapelvét, de a nép többségének akarata szerint cselekvő államhatalom apparátusát minden felhatalmazással ellátja, hogy a közösségnek, a nemzetnek életbevágó érdekeit előmozdítsa.

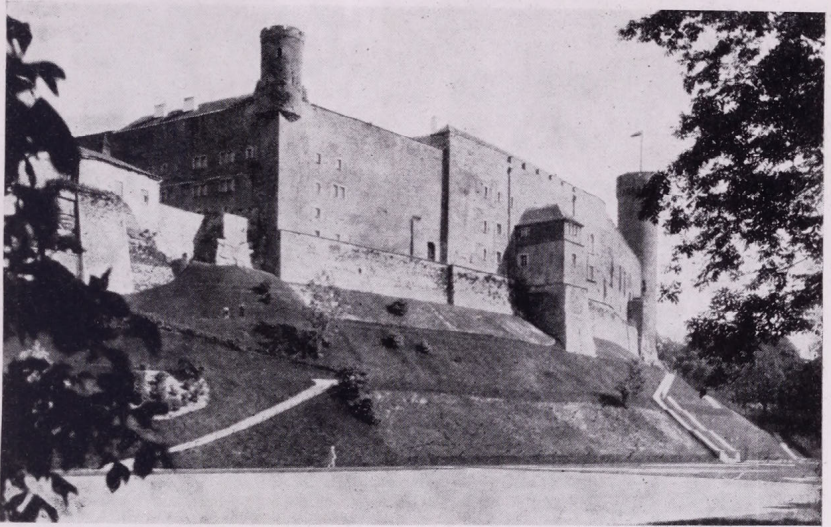
Miután az észti nép éppen úgy szereti az individualizmust, mint a magyar, az alkotmány arra törekedett, hogy *a személyes szabadságot a szociális szolidaritás irányában fejlessze*. Miután az önkormányzat eszméje Észtországban hagyományosan igen ki van építve, az új alkotmány-nak fontos feladata volt, hogy összhangba hozza a tekintélyes, régi helyi és az újonnan szervezett hivatásrendi önkormányzati intézményeket a szilárd középponti hatalommal.

Anélkül, hogy itt tér hiánya miatt a teljesen modern észti alkotmány részleteinek ismertetésébe belemehetnénk, jellemzésül csak a következőket említjük.

A köztársasági elnököt hat évre, titkosan választják. Három jelöltet a 45. életévüket betöltött feddhetetlen polgárok közül a két kamara és az önkormányzatok állíthatnak föl. Az elnöknek prerogatívái vannak, ezeket ön-

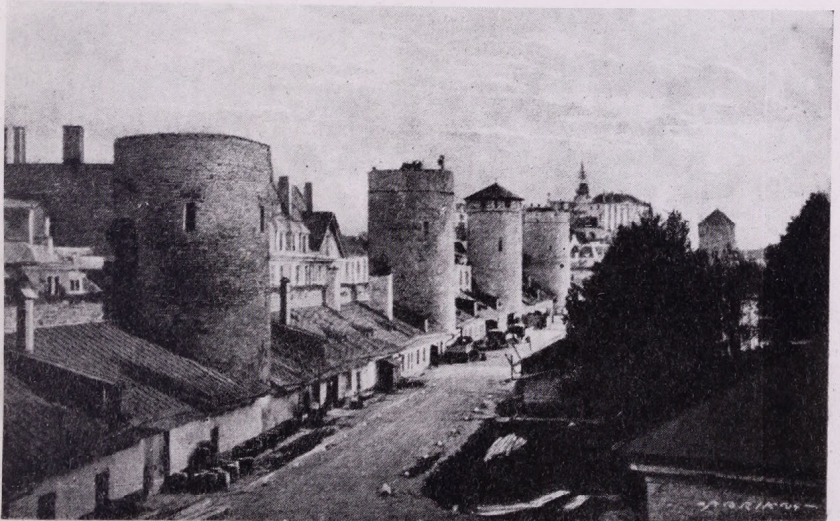

PÄTS KONSTANTIN
az Észt-köztársaság kormányzó elnöke.

A tallinni vár, az észt parlament homlokzata.

(Csekey István felvétele.)

Tallinn régi városfalai.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

San, miniszteri ellenjegyzés nélkül gyakorolhatja. Ezek mindenesetre a tekintélyi elv behatására mutatnak. Emellett szól az elnök tág dekretális joga is, amellyel ugyancsak a parlament ülésező idején kívül és halaszthatatlan állami szükség esetén élhet. Kivétel azonban a háború ideje, mert akkor egészen diktátorrá válik.

Az új alkotmány először vezeti be a kétkamararendszert. A képviselőház nyolcvan tagját általános, titkos, egyenlő és közvetlen szavazás alapján, egyéni kerületekben, a többségi elv szerint választják. A második kamara az államtanács. Ennek 40 tagja közül 6 hivatalánál fogva, 24 választás alapján, 10 pedig kinevezés útján tagja. A két kamara jogköre nem egyenlő. Törvényjavaslatokat az államtanács nem nyújthat be. Csak szuszpenzív vétőjoga van. Véleménykülönbség esetén a képviselőkamara kvalifikált többséggel dönt. A kormányt csak az utóbbi vonhatja felelősségre, de a köztársasági elnök az államtanácsot is megkérdezheti. Ebben a tekintetben az új észt alkotmány egészen egyedülálló. A két kamara sokkal többször gyűlhet össze együttes ülésre, mint bármely más alkotmány szerint.

Érdekes intézménye az új észt alkotmánynak, hogy néhány rendelkezésében *kifejezetten befolyásolták a magyar példák*. Így felsőházunk szolgált az államtanácsnak mintául, a köztársasági elnök szuszpenzív vétőjoga és törvénykiadói joga csaknem úgy van szabályozva, mint nálunk a kormányzóé, továbbá a mi mentelmi jogunk volt példaképe a képviselőkamara becsületbíróságának.

Érdekes intézménye az új észt kormánynak, hogy ha a képviselőkamara bizalmatlanságot szavazott a kormánynak, az elnök pedig a Házat feloszlatta, az elnök köteles a kormányt elbocsátani, ha az újonnan összeült kamara újból bizalmatlanságot szavaz. Újszerű intézménye továbbá az alkotmánynak a nép megkérdezése a köztársasági elnök részéről, ami nem egy a régi népszavazással. Ez nyilvánvalóan a Harmadik Birodalomból kölcsönvett intézmény.

*

Az új észt alkotmány jelenlegi kormányzó-elnökének, Pääts Konstantinnak szinte személyes munkája, de természetesen kiváló jogászok voltak legközelebbi munkatársai.

Az Észti Köztársaságnak huszadik és kormányzóelnökén, hatvannegyedik születésnapján meleg testvéri üdvözléseinket küldjük északra. Nem tudjuk, kit üdvözlünk inkább? Észtországot, hogy oly magasan hazafiasan gondolkodó államfője van, hogy hatalmi állását nem a maga hasznára, hanem forrón szeretett hazájának érdekében gyümölcsöztette? Vagy pedig a kormányzó-elnököt üdvözljük, mert hogy sikerült neki hazája részére nemcsak a szabadság és függetlenség kivívása, hanem annak megmentése a polgárháborútól és nemzetét a politikai meg szociális eszméknek ebben az erjedő korszakában maradandó értékű alkotmánnyal megajándékozni?

Szürke valóságok a Góbi-sivatagból.

Irta: *Geleta József.**

A Góbi fennsíkjának az északi szélesség 38° és 46° és a keleti hosszúság 88° — 118° -a a határai. A tenger felszíne fölött 1000 m magasságban fekszik, merev mozdulatlanságában. Itten nincs vulkán és nincs földrengés. Egész Közép és Kelet Ázsia vizeit láthatatlanul osztja széjjel: északon a Jeges tengerbe, keleten a Csendes óceánba, délen pedig a sivatag zárt tavaiba. A vizet — amit magának tart meg, leereszti nagyfelületű lepárolóiba, tavaiba, hogy szegényesen bár, telíteni tudja szikkadt, száraz levegőjét. Az Écin-gól, a Tarim, a Baiderik folyók vizei teszik elviselhetővé az ember- és állatvilág számára a Góbit.

A mongolok, kizárólag ők lakják a Góbit, országaikat felszín alakulatilag két névvel különböztetik meg: Changái és Góbi. Amit növényzet fed és folyóvizek hasogatnak darabokra: Changái; ahol gyér, vagy csak esős időszakokban serdül ki, vagy egyáltalán nincsen növényzet, ahol nincsenek folyóvizek, ottan: Góbi. A kettő közti átmenet mindenütt hirtelen és éles. Valósággal beleesünk a sivatagba.

1913-ban kerültem bele a sivatagba először. Valójában gurultam — autón. Ma persze ez nem csoda. Ázsia e nagy

* Előadta a Turáni Társaságnak 1937 december 20-án, a M. Keleti Társasággal közösen tartott estélyén.

sivatagán keresztül-kasul száguldanak az autók. Sőt — ha van az embernek pénze — repülőgépen is utazgathat a Góbiban. Persze ennél biztosabb az ökrös karaván és sok esetben gyorsabb és kényelmesebb a teve. Igaz — a Góbi elveszi az áldozatait éppen úgy a tevékből és ökrökből — mint a gépkocsiból és repülőgépekből. Sok ökr-, tevehullát láttam a Góbi sivatagban, nagyon sok gépkocsi ragadt ott menthetetlenül, de láttam már ott hagyott repülőgépet is, amint tehetetlenül, egy szárnyra támaszkodva várja sorsát: hogy valamikor a süvítő szél homokkal betemesse. 1923—1929-ig minden évben bementem a sivatagba. Sokszor nem is egyszer. Első utam csodálatba ejtett. A többi minden esetben meggyőzött arról, hogy geográfiai elképzeléseim teljesen csődöt mondtak.

A Góbi: sivatag, és mégsem az.

Vannak pompás, természetes útjai, vannak lakosai, van hatalmas állattenyésztése, helyenkint, ami Mongóliában ritka dolog, virágzó földművelése, van bányászata. Van benne arany, só, olaj, pala, cink, ezüst, ólom, vas, grafit, higany, kén és nemes és félnemes drágakő. Igaz, van homok is, van sivár kavics is. De csak sávokban. A Góbi homokja sem különb, mint a Kiskúnságé. Csak méreteiben nagyok. Ezek a homoksávok ritkán érik el a 6—10 km szélességet és a 60—70 km hosszúságot. Persze a mi fogalmaink 70 km-t nagy távolságnak tartanak. Pedig az csak egy napi teljesítmény egy hátastevének. Ez pedig a mongol fogalmak szerint annyi, mintha én kimegyek Gödre a Nyugati pályaudvarról.

A Góbi nem alföld, hanem óriási méretekkel szabott fennsík. Homoksávok, üde legelők, sivár kavics-tengerek, zordon kopasz hegylancok, sziklás csúcsok és sós tavak változtatják egymást. Legjellemzőbb alakulata talán a sivár kavics. Az Altáji és Khangái hófedte csúcsaiból a gleccserek óriási sziklatömböket szaggatnak le, lecsúsztatják a szűk völgyekbe. A völgyeket ezek a nagy görgő kövek fenyegetőleg zárják el a Góbi fennsíkjától. A nagy görgő kövek között az Altai és Khangái esővizei rohannak le a Góbi felé nagy morajlással. Magukkal hordva a sok elmállott, letöredezett kődarabkát. Ezeket ezerszer meggörgetve, lecsiszolva a völgyek nyílásában legyező-szerűen elterítik. Ezek a kavics-sávok sokszor tekintélyes mértéket vesznek fel. Sain-uszu mögött, Közép Góbiban 70 mérföld a hossza egy

ilyen alakulatnak. És mondanom sem kell, hogy a legpompásabb útrészlet, amelyen az autók 100 km-es sebességgel is nyugodtan szágulhatnak.

A Góbi ma az éles ellentétek hazája.

Télen 50°-os hidegek, nyáron 42°-os melegek is vannak. Augusztusban nappal még 30° meleg van, éjjel már fagy. A kutak, a vizek mentén haragoszöld a növényzet, 10 méterrel tovább szürkésbarna kavics-tenger „deszek” erdőkkel. Erdők, ezekből a 3—4 méter magas fásfüvekből, amelyeknek levele soha sincsen. Két méterrel alantabb, ahol közelebb van a talajvíz, pompás zöld lombú chajljász szilfa és a tooráj nyárfaligetek tenyésznek. Hetven mérföldes síma, apró kavicsos, természetes autótűt után az ember előtt hirtelen 20—30 méter magas futóhomokhegy torlaszolja el az utat. Három nap óta szalad Buick kocsink, széles a horizont, hatalmas távlatokban merevedett meg a sivatag. Zord, fenséges a maga mozdulatlanságában . . . sehol egy árnyék, minden a Nap ragyogó tiszta tűzében izzik. Belefutunk egy vízmocsárba, borzongató nideg fut végig rajtunk, jobbról-balról 120 méter magas falak merednek az égnek. Ritkán előforduló zivatar fut végig felettünk. A vízmocsásból óriássá dagadt folyó zúdul utánunk. Eláll az eső. Félóra mulva visszamegyünk, a folyóból egy csöpp vizet nem látunk. Ilyen a Góbi. És mégis van rajta ember és állat.

Az óriási területen, amit mi sivatagnak gondolunk, az utak nagy tömege keresztezi egymást. Évezredes karavánutak vonulnak ennek hosszában és szélében. Dzsingisz kán hódítói délre valamennyien a Góbin keresztül jártak, Oroszország, véle Európa és Kína kereskedelmi útjai a Góbin keresztül visznek. Az észak buddhistái valamennyien a Góbin keresztül zárandokolnak Tibetbe és Indiába. Az oroszok az utolsó évszázadban a Góbin keresztül vitték a civilizációt, a kommunista eszméket, a guruló rubelt és a hadianyagot Kínába a mai napig. Aki ezeket az utakat nem ismeri, annak a Góbi tényleg sivatag, olyan terület a tömegeivel, ahol tényleg el lehet pusztulni. Ezzel szemben, nem vindiálhat magának egy európai sem bámulatot fehér társaitól azért, mert bennszülöttekkel utazik a Góbi „sivatag”-ban. Senki sem csodálkozik azon, ha X. Y. Budapestről Londonba utazik, legfeljebb irigylik; de ha valaki a Góbit megjárja és elmeséli elképzelt kalandjait, akkor megköveteli embertársaitól, hogy legalább is bátor felfedezőnek tartsák,

mert ott járt, ahol előtte európai ember még nem tette le a talpát. Az a kevés hadifogoly, aki politikai és anyagi kényszerből nekivágott a Góbinak vezetők nélkül, hogy Szibiriából Kínába jusson, egy szálig ott hagyta a fogát. A nagyobbik rész, amelyik karavánok társaságában szelte át a Góbit, mind megérkezett szerencsésen Kínába. Átment minden zökkenő nélkül a Góbin. Azt hiszem, maguk is nagyot csodálkoztak azon, hogy milyen simán ment az út az 1000 km-es távolságokon.

Higyjék el, kedves olvasóim, hogy nyugodtabban utazom ökrökkel 70—80 napig, tevéken 30 napig, autóval 4—5 napig a Góbin keresztül, mint Budapestről akár Kiskúnhalasig. Nem látok ott figyelmeztető táblákat: „Óvakodjunk a zsebtolvajoktól”.

Ott nem lopnak! Ott nem ütik agyon az embert! Ott nem robbantják fel a vonatot! Ott nem szalad az egyik gépkocsi a másikba!

A Góbiban egy hatalom van! Ez kiszámíthatatlan és féltelmetes: az időjárás.

A Góbi-sivatagi utak északra és délre futnak. Az északiak keleten Urgába, Mongolia székvárosába, nyugaton az Ob és Jenisszei vidékére; a déliek pedig a Hoang-ho vagy Sárga folyam partvidékére. Az utak iránya Mongolia, Oroszország és Kína gazdasági kapcsolatainak mindenkori függvénye és majdnem kizárólag átmenő forgalmat bonyolít le. Kiszépszét ezeken, nagyrészt azonban bekötő utakon bonyolítják le a helyi forgalmat. A legfontosabb útvonal Urga—Kalgán, kb. 900 mérföld. Ökör 90 nap alatt, tevé 30—40 nap alatt, autó, ki hogy vezeti, két nap, de lehet két hét alatt, teszi meg. Áruforgalma: tea, selyem, prém, gyapjú és főképpen fegyver és lőszer. A másik útvonal Urga—Kukunor-on keresztül a Sárga folyóig valamivel hosszabb az előbbinél. Áruforgalma: tea, selyem, gyapjú, igen nagymennyiségű szőnyeg, rengeteg só és a mostani japáni—kínai háborúban annál több fegyver és lőszer.

Ennek a két útvonalnak óriási stratégiai fontossága is van.

Urgából a harmadik útvonal nyugatra Urumtcsi—Kuldza vidékét látja el csereáru forgalommal, Kelet Turkesztán bő forgalmával szaporodva. Urgából keletre, a Góbi sivatag észak-keleti szélén szalad az út Szanbéci-in át Khajlárnak.

Áruforgalma: textil, tea, rizs, pálinka, liszt és szójaolaj. Ebből az útból hasad le délre Kalgánnak az az út, amelyen át Shang-hai kapja világhíres mongol versenylovait.

Sok minden kerül ki a Góbi sivatagból. De még több az, ami benne van és benne marad. Kezdve az őslénykorabeli emlékektől, a sivatag nagyon gazdag történelmi, néprajzi, művelődéstörténelmi emlékekben. Ha az ember nyitott szemmel, érzékkel és jó kísérőkkel utazik, nagyon sokat lát, sokat tanul és olyan emlékeket gyűjt, amelyeken egész életében elrágódhatnak.

1927-ben, a volt magyar miniszterelnök, Károlyi Mihály gróf sofförje — persze az is hadifogoly volt — Lámagégénből jövet elakadt az autójával. A hátsó féltengely — a Góbiban szabványos jelenség — eltörött. Az úton ez volt a második féltengelye, a harmadikért teveháton jött Urgába. Ott találkoztam vele. Megbeszéltük, hogy együtt megyünk autóval az elakadt autóért. Én visszahozom az egyiket, ő a másikat. Három napi kirándulásra indultunk — két heti élelemmel. Szép nyáreleji idő volt, júniusban. Urgából a jól ismert úton mentünk ki. Egymásután maradt el mögöttünk a Tola folyó völgyének ezer és ezer sátra. A folyó legdélibb csücskénél értük el egy régi mongol kolostor kihalt épületeit. A völgyzáró hegy meredek lábánál futóhomok alakulatok terülnek el — jellegzetes, satnya fűzfakorcokkal. Gyökereit észak-keletről meztelenre fujta a szél, pedig azok ugyancsak mohón kapaszkodtak a homokba. Ebből a homokból ásta ki az öreg Kozlov generális 1926-ban az óriásteknősbéka gránit-szobrát. Hát-páncélja nagyon hüen volt kiképezve, hatszögletes rajzaival. Az egyik oldalát kecske, a másikat pedig kígyó képe díszítette. A hát-páncél tetején kivájt nyílás valószínű valami áldozati edény elhelyezésére szolgált.* A teknős mellett emelvényen két művészién faragott csonka kőszobor. Ülő emberek. Fejek nélkül. Faragott gránittömbökből készült járdák vezetnek a megmaradt épület-alapokhoz. Bent, messze innen még egy szobor csonkjai maradtak meg, de ennek a szobornak megmaradt a feje.

Irányunk állandóan délnyugat. A homokbuckákon néha reménytelenül horgonyoz le egy-egy nagyon szúrós törpe akácfa, és kétségbeesve várja a jövőt: a Góbi szele könyörtelenül lefujja gyökereiről a homokot. Autónk versenyt sza-

* Inkább nagy, feliratos emlékkő-tábla becsapolására. (Szerk.)

lad a cagán-szere-, Észak-Góbi fehéres gazelláival. Sajnos, nincs puskánk, különben nagyon könnyű vadászat lenne ezekre a kecses, nyújtottán iramodó állatokra. Kilométereken szaladnak velünk, amíg jól meg nem nézik a furcsa masinát. Azután, mint akik már eleget láttak, hűtőnk előtt 10—15 lépésre keresztezik egy-egy ugrással utunkat. A Góbi szélén száguld a gép. Wirt csak arra vigyáz, hogy marmotagödörbe ne essen a gép kereke. Mert akkor törik valami. Én gyönyörködve nézem ezt a végeláthatatlan pusztát... a buckák déli oldalán vígan jászadoznak a marmoták. A motor zúgása közben is néha vélni hallom éles füttyentésüket. A buckák oldalán mongol vadászok fekszenek, maguk elé fektetve ósdi, kovaköves, hosszúcsövű puskájukat. Néha eldörren egy lövés is. Ilyenkor fejbőlöve bukik a földre egy vigyázatlan marmota... a többi azonnal eltűnik az ezer meg ezer kotorékban. Most gyűjtik a nyári marmotaprémét. Wirt tavaly vitt egy ilyen kocsi rakományt Kalgánba. Sapszirban, Kalgán előtt — ez kínai terület — elfogták a kínai hunhuzok. Zsákmányát elvették, neki ötven dollárt adtak, hogy ne éppen krajcár nélkül érjen Kalgánba. Azt mondja, hogy: ilyen tisztességes fiúk voltak a kínaiak. Így szalad a kocsink tovább az írásos meleg sziklák alatt. Mi egy üveg cseresznyelikőrrel áldozunk a régi emlékeknek. Ukonnak ajánlva, magunk isszuk.

A meredek gránitsziklák síkjain rengeteg bevéssett állatkép: szarvasok, vadkecskék, vadjuhok, nyulak. Előttem ismeretlen betűkkel írt szövegek között a latin betűk gyanus mását is véltem felfedezni. Egy negyedóra mulva ősrégi temetőben állott meg a kocsi. Ugyanolyan típusú sírokat láttam itt, mint első utamon a Sár-uszu völgyében: nagy négyszögek, oldalaiikkal a négy világtáj felé fordulva. A négyzet közepén nagy halom kövel, a négyzet négy sarkát pedig egy-egy szikladarabbal jelölve. Volt itt obeliszkes sír és volt egyszerű, kőralakú kőhalom sír.

Hogy mi az oka ennek a három típusú sírnak, azt ma sem tudom. Pedig sokat kérdezősködtem felőle. Elfogadhatóan bizonyos magyarázatot erre a mai napig sem kaptam. Nem valószínű, hogy ezek különböző korok és népek síremlékei. Hiszen senki sem szereti kedves halottait idegenek közé temetni. Valószínűnek tartom azt, hogy egy időből származnak, és a sírok különböző mivolta vagy a halottak társadalmi helyzetét, vagy nemzetiségüket jel-

lemzi. Ez az antropologusok dolga, talán eszébe jut majd egyszer egynek ezt is eldönteni.

Utunk félelmetes sziklafalak alatt, reménytelenül egyhangú sivatag szélén megy. Változatosságot csak a homokbucka torlaszok és a sűrke kavicssíkok nyújtanak.

Gépünk észrevétlenül ugrik fel a Szucsdzsi-dabánra. Előttünk a Tuhun-lámakolostor és két sűrke, majdnem kiszáradt tó-medence. A medence északkeleti oldalát függőleges, meredek sziklafalak zárják el és ennek a hegynek állítólag nincs élőlénye. Pedig gyönyörű látvány. Lenyűgöző. Már rég elhagytuk, én még mindig vissza-vissza nézek. A talaj szaggatott a sok patakmedertől. Persze minden száraz, itt csak esős időben folyik a víz, de akkor is csak addig, amíg esik. Az út mentén alig látunk sátrat. De legelő marhát annál többet. Állítólag egész Mongolia leggazdagabb állatállománya van itten. Idevaló az én volt miniszterem is: Dorzsi Merin.

Elérjük Misik-gun-t, közép Góbi legnagyobb északi központját. Van kolostora, van központi szövetkezete, egy csomó külföldi kereskedelmi irodája. Nagy exportja: teveszőr, gyapjú és marmotaprém. És a mi ritkaság itt a Góbi-ban, van két édesvízű tava. Persze itt már kutakból élnek az emberek. Nem bíznak a két tó vizében, mert itt van is, nincs is víz. A két tó közvetlen szomszédságában van a narini khuduk-karavánok kútja.

Misi-gun nevezetességei a mongol reformáció kőbe vésett mongol, szanszkrit és tibeti szövegű emlékei. Ezeket az akkori vörös szekta (nem kommunista, hanem buddhista) egyik híres-neves alakja, Cokhor Cokto sziklába vésette be. Ezek a Dunt-nor forrásainál kemény fekete kőzetbe vannak vésve, művészi kivitelben. Tartalmukból mély filozófiai gondolatok ragadják meg az embert. Egyik írás szakasza: „ha van is különbség abban, hogy az ég uralkodója fenn az égen, a szentéletű emberek meg a földön laknak: a boldogság, a szeretet és jószívűség gyakoralásában ők egyformák”. Egy másik így folytatja: „ámbar van különbség az élelmét szorgosan kereső ember és az erdők, s hegyek csatangoló vadja között, a gyilkolásban és éhségük csillapításában ők egyformák”.

Este a likörös üveg mellett gondoltam: mennyire igaza volt már réges-régen Cokhor Coktónak, amikor így gondolkozott. És nem tartott attól sem, hogy a Góbi sivatag-

ban elvesznek az ő gondolatai. Ma is megvannak! És ezer meg ezer év múlva is meglesznek. Meglesznek addig, amíg le nem hordják ezeket az óriási, kemény sziklákat. Ez pedig nem valószínű. Mert itt nem építenek az emberek házakat műemlékekből...

Másnap reggel autóink három mongol sátor közé gurult be.

— Sain! Seim! Sein irsze?

— Jó napot! Jó napot! Jól érkezted?

Ott állott a törött féltengelyű Dogde is. Wirt megnézte. Nem hiányzott arról semmi sem.

Barátságos pipa és csésze tea után kicseréltük a féltengelyt, a mongolok vizet hoztak a hűtőbe, én megnyomtam a starter gombját, a motor azonnal beugrott.

— Mivel tartozom — kérdezte Wirt a mongol gazdát.

— Semmivel, nem csináltam én neked semmit, semmiért nem kell fizetni!

A mongol egészen természetesnek vette azt, hogy a gép most öt nap múlva is úgy állott ott, ahogy Wirt ott hagyta.

Mi nem!

Egy csomag Cheszterfield cigaretta és egy üveg Cherry-brandy megpecsételte a barátságunkat.

Másnap este otthon voltunk. Tahométerünk 517 mérföldet mutatott.

A sivatag területén Mongólia és Kína osztozik. Helyesbítem: ma Japán is. Lakói ellenben mind mongolok. Még régebben 1925-ben májusban is voltam a Góbiban. Urgából indultam. Urga a Kentej-i hegyek déli lábánál fekszik. Ha a várost elhagyjuk, hatalmas öserdő-öv, a Bogdó-ül zár el szemünk elől mindent. Csak az égnek meredő csúcsok és az örökké kék ég láthatók. Autóink a Tóla-gol völgyében halad és alig hat kilométerrel keletre megkerüli Bogdó-ül délre forduló könyökét. Észrevétlenül emelkedünk. A talaj mindenütt mocsaras, tele füves meződarabokkal. Tavasz van. Május vége. A zöld mezőkön ezrével legelésznek a mongolok barma. Mohón tépik a tavasz új, friss fűvét, ott hagyva az avast. A lankások déli oldalán nagy tabagan-marmotatelepeken vígan sütkéreznek Mongolia sajtáságos rágcsálói. Mindenütt élet, vadak és háziállatok. Pekingből szembejövő karavánok, utasok és vezetők mellett suhan el a kocsink. Most mennek az utolsó

tevekaravánok is, nyáron már pihenni fognak a sós legelőn, hazájukban a Góbin... csak a bennszülötteket, a mongolokat nem látni. Pedig a közelben vannak. Szeretik az út közelségét, de nem szeretik, ha látják őket. Elég azonban, hogy megálljon a kocsink, tíz percen belül egész csapat lovas férfi, nő, gyerek vágtat felénk. Kikérdeznek. Segítenek, ha kell, vizet hoznak, nagy élvezettel szivattyúzzák fel gumiabroncsunkat. A jártasabbak, a többiek pillanatnyi nagy ijedelmére dudálnak az autón. Élelmet szereznek, gyönyörűséggel szívják el cigarettánkat, de a borralalót nem fogadják el. Még a tíz százalék kiszolgálási díjat sem ismerik.

Tovább megyünk.

Öt perc mulva visszanezünk, lovasainknak híre-hamva sincsen, mintha a föld nyelte volna el őket. Autónk bekenyárodik egy kis forráshoz, átvágja a kis Csorin folyót. A lankás szélére érünk és előttünk a tulajdonképpeni Góbi, hatszáz méter mélységben. Megsemmisítő a maga fenséges komolyságában.

Lefelé hajtunk. Bizarra alakú, két-háromemeletes háztömbméretű sziklaóráskok között fut a kocsi. Minden mozdulatlan. A csodásan elhelyezkedett sziklatömbök kakasarkon állanak, mintha egykor vitustáncot jártak volna, de a Góbi láttára azon mód megmerevedtek. Tehetetlenségük csak hatványozza a Góbi, a sivatag megrendítő végtelen nagyságát és parancsoló nyugalmát.

Ez a Góbi egyik kapuja: Csorni.

A Koppenhága—Pekingi távívóvonalnak egyik állomása, és egy nagy, kétezer létszámú lámakolostornak — a Csorin-khure-nek székhelye.

Sajátságos kép: a szürke telefonoszlopok végeláthatatlan sora és a csillogó színarany tetejű lámatemplomok. Így együtt, annélkül, hogy tudomást vennének egymásról. A sziklák útvesztőin ereszkedünk le. Jobbról az elmaradó komor, sötét sziklák között át-átvillannak a Csorin-khure színarany tetői. Fénycsóvakat szórnak a szemembe, mint a villanó tükörlapok. Ragyogó napsütés. Két perc és az én vezetőm, az antialkoholista ész (szerencsétlen is volt az antialkoholizmusával) a távívóállomás szűk kis udvarán fékezi le a kocsit. Kedélyes Sani-beina — jó napot — fogad. Az állomásnak három lakója van, egy orosz távírász,

szorgalmas régiséggyűjtő a feleségével és a táviró parancsnoka, mongol póstatiszt.

Bementem a kolostorba. Meglátogattam akkori miniszteremet, Amor Szaidot, mert ő ugyancsak Kalgán felé utazott Fin-Ja-Szuan-hoz, akit a magyar sajtó tavaly kisajátított, magyarnak. Sohasem volt az magyar! Kalgánban a mongol misszióval nála voltam ebéden, elég közel, szemben ültem véle az asztalnál, azt is tudta, hogy magyar vagyok. Én akkor úgy tudtam, hogy kínai. Ma: meg vagyok erről győződve. Az bizonyos, hogy kiváló eszű ember, de hát nem minden kiváló eszű ember okvetlenül magyar származású. Csorinban megvártuk, amíg karavánunk még 15 kocsija felsorakozott. Ezüstöt vittünk Kínába, amit valószínűleg a keresztény generális, Feng emésztett meg. Azt hiszem nem is feküdte meg a gyomrát.

Útasok csak ketten voltunk: én és egy orosz tisztviselő. Kocsivezetők meg 17-en. Ez volt csak a társaság! Képviseelve volt mongol, kínai, orosz, észt, osztrák, magyar, proletártól kezdve egy orosz báróig, a híres gróf Witte orosz miniszterelnök unokaöccsége. Egész jól megfértünk együtt. A legkedélyesebbek voltak az oroszok. Igaz, hogy állandóan be voltak rúgva. Hajtottak eszeveszettül, de nem történt komoly bajuk: az Úr Isten vigyázott rájuk. Az egyik elvesztette ruhakosarát, az olajos ládáját, a másik egy láda ezüstöt, mi csak utána mentünk és szépen összeszedtük, s a következő állomáson átadtuk nekik. A szállítmányért a fejükkel játszottak. Volt köztük egy fiatal, 24 éves orosz gyerek — még ma is emlékszem rá: csak a negyedik napon, amióta elindultunk Urgából, józanodott ki. Amíg részeg volt, nem történt semmi baja, de amint kijózanodott, még aznap délelőtt eltörött a hátsó féltengelye. És ettől az időtől kezdve nem győztük gumival sem. Mondta is szegény: már a benzint is meginnám, hogy berúgjak, hogy a jó Isten vigyázzon rám, de félek, nem lesz elég az útra. Este hidegre fordult és nagyon jól esett a szárított marhatrágya, az argal-tüze.

Másnap indultunk kora hajnalban. Nagy prémbe burkoltan ültem észtem mellé. Az oroszok még vígan pálinkáztak, amikor a mi kocsink kigördült az udvarból. Elég egyenletes kemény talajon gurult a kocsink vagy ötven kilométert. Csorin félelmetes szikláit éppen a felkelő Nap sugarai csókolgatták. Idáig sík volt az utunk. Innen hal-

mot halom után hagyunk el; tíz óra felé megváltozott a vidék. Mérföldjelzőnk már 95 mérföldnél járt. Mocsaras lapályok között kanyargott az elég kemény út, a mocsaraktól gágogás, vízi madarak ezreinek rikácsolását hallottuk, fenn az égen nagy ékekben darvak húztak északra.

Negyed óra múlva értük el Sain-Uzut, a Jó-vizet. Ez csak pihenőállomása a karavánoknak. Nagyszerű vize van. Összrakossága egy népes mongol család, négy nemez sátorban. Meleg tea és cigaretta után tovább indultunk. Még kb. 170 km-t kellett megtennünk. Az útszakasz első része vagy 70 km, a Góbi sivatag legpompásabb útja: kemény kavics, rengeteg karneollal, macskaszemmel, hegyi kristállyal, topázzal, és nagyon sok galenittal. A kavicsokra a nap évszázadok óta már mangános réteget égetett, de a nemes fémeket még nem tudta kikezdeni. A vörösre égetett kavicsstenger matt fényében, mint milliárd, meg milliárd apró harmatcsepp ragyog az elporlott hegyi kristály és topáz törmeléke.

Észt kocsivezetőm meg is jegyzi:

— Ilyen úton még a mennyországban is szívesen autóznék.

Sajnos, még a földön sem tartott tovább a végénél ez az út. Kocsink pöfögve mászta meg az első hágót; azután hegynek fel, hegynek le. A kemény utat már homok is váltogatja. A homokban formátlan kúpok emelkednek, a kúpok tetején szomorúan trónol egy-egy satnya tamariszkus. Oldalgökerük szomjasan fúrják be magukat a homokba. A szél nem kegyelmez nekik. Sok tamariszkusnak karógökerét egy méterre is lemeztelenítette már. Meztelen, szikkadt oldalgökerrei, mint vékony acélhuzalok horgonyozzák le a pusztulásra ítélt törzset. Másutt a szél valósággal körülkúpolja a tamariszkust. Hiába! a hatalom itt sem egyformán bánik alattvalóival!

Az utat magas, sziklás hegy zárja el. Nem látni messze, megyünk tovább! Az autó csak gurul. Irány: egyenest a hegy. Széles, homokba ágyazott vízmosás partjain megyünk, azt sem veszem észre, hogy már benne vagyunk. Közvetlen a hűtő előtt a sziklás hegy meredek oldala. A kocsí derékszögben hajlik el nyugatnak. Puha, nedves homokágyban megyünk. Valóságos sziklabörtönbe érünk. Jobbról-balról 200—200 méteres függőleges, kopasz sziklafalak. Hideg, a Nap ide ugyan ritkán süthet. Száraz ho-

mok. Sebességünk csökken. Második menetsebesség! Így sem megy. Első menetsebesség. A motor akadozva rángat, azután vadul elszabadul, de kocsink megáll: eltörött a féltengely. Deszkalapot fektetünk az emelő alá, felemeljük a hátsó kereket. Leszereljük, madzaggal kihúzzuk a törött tengelyt. Olyan, mintha beretva vágta volna ketté. A pót-tengelyt felszereljük. Nagy nehezen kikecmergünk ebből a börtönből. Megkönnyebbvedve állunk meg, amint hátunk mögött hagyjuk a sziklás hegyfalakat. Széles látkörű mező terül el előttünk. Ötszáz méterrel előttünk csontok fehérlenek. Megpihenünk! Megvárjuk az utánunk következő kocsit. Erős bűgással kocsi jön utánunk: Bisoff kocsija. Ez is mindig részeg, most is úgy vágatna el mellettünk, mint valami versenygép, ha nem állítanánk meg. Leállítja a gépet, de nem száll le. Első kérdése:

— Van innivalótok?

Odaadom neki a Brandy-s üveget. Nagyot néz.

— Hát nincs nálad rendesebb pálinka? (Értsd alatta: vodka.)

Nagyon szeretem ezt az embert. Igaz, hogy mindig részeg, de nagyon őszinte és szorgalmas, lelkiismeretes ember. Nagyot húz az üvegből. Azután elmondja, mi volt itt ebben a kutyaszorítóban egy hónappal ezelőtt. Kínai karaván ment Kalgánból Urgába. Selymet és teát vittek. Negyven tevéből állt a karaván. Itt a kutyaszorítóban érte el őket egy hirtelen zápor. Percek alatt megtelt ez a meder úgy vízzel, hogy csak az emberek tudtak felkapaszkodni a sziklafalakra. A 40 tevét rakományostul elvitte az ár.

„Mire oda értek — s a fehérlő csontokra mutatott —, vége volt a zivatarnak.

S vége volt a karavánnak!

Egy fél óráig tartott az egész. Éppen akkor értem én is ide Udéből jövet, amikor a kínaiak keresgéltek itt össze a rakományt. Én már vígan szaladtam végig ezen az átkozott helyen. Olyan jó utam még életemben nem volt ebben az átkozott kutyaszorítóban, mint akkor.

No gyerünk tovább! Ebből nem élünk meg, hogy én itt mesélek nektek.”

Negyed óra múlva már nem is láttuk Bisoffot.

Mi is átvágtattunk a kavicsmezőn. Az én észtem gondatlanul eresztette gépét egy alig tíz méteres emelkedésnek. De a motor nem bírta közvetlenül. Gyorsan váltott

sebességet, de a gép bömbölve megállott az él előtt. És gurult visszafelé.

Megint a féltengely! Leugrottunk. De bizony nem a féltengely volt. A kardántengely csuklója törött el. Most aztán megérkeztünk! Ilyen alkatrész nincsen tartalékban. Ude még 40 mérföldre volt.

Délután négykor ért utól az első kocsí. Surka-é volt. A Surka: báró Witte.

Magával akart vinni, de megköszöntem. Kitartottam észet vezetőmmel. Surkát megkértük, hogy ha van valami autórönc Udéban, szerelje le a kardántengely csuklóját és küldje el nekünk. Meg is ígérte és tovább robogott.

Az északi horizonton kis fehér felhő tápázkodott lomhán felfelé az égre. Azután megszürcült. Lágyszellő csapott arcomba. Negyed óra múlva vihar süvített felénk. Sárgászörös felhők rohantak nekünk. A felkorbácsolt futóhomok-felhő egyszerre sárga koronggá szűrte ki a Napot. Alig takartuk le a szélvédő üveget, vadul süvített az orkán. A repülő, finom szemcsés homok már kis kavicsáradatot hentergetett a földön. Alig tudtunk lélegzeni. Hiába húzta tüdőnk a homokkal kevert levegőt, az orkán ereje nagyobb volt, mint a tüdőnk szívóképessége. Bundánkba csavartuk a fejünket, bebújtunk a vezető ülésbe . . . Az orkán, a Góbi orkánja, ijesztően süvített fejünk fölött. A Góbi felkavart homokja sziszegve köszörülte a gépkocsí hátulját s a vadul rohanó szélről felkapott apró kavicsok pergőtűszerűen bombázták a hátul felszerelt benzintankot. Kuporogva vártuk a vihar végét, de az csak nem akart szünni. Olyan sötét volt, mintha már rég elbúcsúzott volna a Nap nyugaton. Végül mégis este lett s mivel este enni is szoktunk, meg is éhezünk, de meg is szomjaztunk. Fedezékünkben azért egyikünk sem mert kibújni.

Inkább nem eszünk!

(Folytatása következik.)

Irodalom.

Historia nobilis gentis Ungarorum. Igaz meghatottsággal lapozzuk át *Metzger W. Nándornak*, a Turáni Társaság volt titkáranak, már évek óta Japánban élő barátunknak kitűnő könyvét, a japáni nyelven írt „*A magyar nemzet történeté*”-t.

Ő maga fordította japáni nyelvre saját magyar szövegét, amelyet ott a távolban, a rokon turáni japáni nép részére írt és ott adott ki.

A könyv díszes, lila selyemköntösben jelent meg, előkelő japáni betűkkel és sok igen jó ízléssel kiválogatott, magyar eredetű képpel. Teljes latin címe: *Historia nobilis gentis Ungarorum a primis exordiis per saeculorum gloriam, rerum tribulationes usque ad dies nostras. Compinxit in lingua japonica ediditque Ferdinandus W. Metzger, Prooemium scribente Prof. Dr. K. Siratori. Typis exaravit Matti Leikonska in Tokyo, 1937.*

A kitűnő ízlésű illusztrációkat kormányzónk Ö Főméltóságának László Fülöp által festett arcképe kezdi, ezután következnek a magyar nemzet történetének legkiválóbb vezetői, királyai és eseményeinek sikerült képei, befejezésül pedig a magyar hadsereg bevonulása Horthy Miklós fővezérlete alatt.

A könyv elején helyet foglal a magyar királyok (Árpád-ház, Vegyes-házak és Habsburg-ház), valamint az erdélyi fejedelmek név- és évsora.

Kívánatos volna, ha ehhez a japáni kiadáshoz hasonlóan, egy ily kisebb, összefoglaló, jól illusztrált magyar nyelvű magyar történetünk volna. Nagy és őszinte hálával tartozunk *Metzger W. Nándornak*, hogy oly távol hazájától ily kedves, szép és hazafias munkával tüntette ki magát.

Paikert Alajos.

Turanians and Panturanism. A világháború alatt, pontosan 1918 november havában, jelent meg Londonban ez a rendkívül érdekes és fontos könyv, de csak jóval a háború befejezése után vált szabaddá.

A könyv címe: „*A Manual on the Turanians and Panturanism*”, a háború alatt az angol kormány egyik ágazata adta ki hivatalosan, teljes titoktartás mellett, saját közegei kellő tájékoztatása végett, de azután szabaddá tette.

A kézikönyv igen szabatosan és világosan, de tudományos alapossággal válaszol a következő kérdésekre: Mi a turáni mozgalom, melyek a turáni népek, mennyire egységes a turáni nyelvcsalád, mennyi számszerint a turáni népek összesége, stb.

Részletesen tárgyalja az egyes népeket, összesen hetvenhetet, területüket, számukat, nyelvüket, jellegüket, műveltségüket, vallásukat és történetüket.

Különös gonddal mutatja be a magyar és a török nemzetet, mint a turániak legkiválóbb képviselőit.

Természetes, hogy a könyv az akkori angol és ántánt irányban íródott, de meglepő tárgyilagossággal. Bár sok oly népet nem vesz be a turáni népcsaládba, amely szerintünk oda tartozik, bizonyára azért, mert azt angol érdekből akkor nem tartotta indokoltnak.

Az egész könyvből látszik, mennyire fontosnak és alaposnak ismerte már akkor az angol kormány a turáni mozgalmat és mennyire tartott attól, hogy ha ez a mozgalom megerősödik és megvalósítja céljait, a világháború a mi javunkra dől el.

Ez is mutatja, hogy mennyire igazunk volt, amikor már a világháború előtt megindítottuk és azután folytattuk a turáni mozgalmat. Mutatja, hogy a legműveltebb és legelőrelátóbb nemzet, az angol, mennyire helyesnek és alaposnak ítélte és ítéli a turáni gondolatot a mi szempontunkból.

A könyvhöz igen érdekes *térkép* is mellékelve van, s igen tanulságosan összehasonlítható a Japáni Turáni Társaság által néhány év előtt kiadott térképpel. Ezen a japániak magukat, sok más nemzettel és néppel együtt, határozottan turániaknak mondják.

Paikert Alajos.

Bolgár írók. (*Vásárhelyi Pál* műfordítása, *Nagy Árpád* eredeti fametszeteivel. Csongrád, 1937, 146 l. Az előszót írta *vitéz Galánthay Glock Tivadar.*)

Szerencsés gondolat volt a bolgár irodalom tíz kiváló írójának húsz novelláját lefordítani s ízelítőt adni a nálunk meglehetősen ismeretlen bolgár prózairodalomból. A magyar-bolgár rokonság, illetve közös eredet kérdését tömören és a tudományos kutatásoknak megfelelően *vitéz Galánthay Glock Tivadar* tábornok, a Bolgár-Komité elnöke, a Turáni Társaság alelnöke fejti ki a könyv előszavában. A fordító röviden jellemzi a választott tíz író jelentőségét a bolgár

irodalomtörténetben. Ha a bolgár testvérnemzet sorsa és a bolgár irodalom iránt érdeklődő olvasó átlapozza a kötet hús elbeszélését, meg kell állapítania, hogy mind az írók, mint műveik kiválogatása sikerült.

A legnagyobb gyönyörűséggel olvashatja bárki a bolgár népeletet részint a közelmúltban, részint még a török uralom idején ábrázoló elbeszéléseket. Üde, tiszta levegő árad belőlük. Fiatal, töretlen erejű, egészséges nép otthoni rögből sarjadt, faji gyökéretű gondolkodásmódját, életszemléletét ismerhetjük meg belőlük. Egészséges, egységes népi művészetről tanuskodnak. Átüt rajtuk a keresztény béke szelleme, valami mélységesen őszinte, bensően átélt, egyetemesen krisztusi tisztaságú emberhit. A kereszténység élmény a novellahősök számára, az olvasó számára pedig szükséglet, kíváncsi.

A jellemző vonásokon kívül megragadó az elbeszélések balladaszerűsége. Rövidek, nem szaporítják a szót, magjuk van, logikus szerkezetük, arányos kifejlődésük s művészi szempontból kielégítő, sikerült megoldásuk. Hogy ez a megoldás legtöbbször tragikus, hogy érzelmi világunkat mélabúra hangolja — de egyúttal mélységes rokonszenvet ébreszt a novellák hősein át az egész bolgár nép iránt, — nem eshetik az esztétikai megoldás sikere rovására.

Mintha friss, üde hegyi virágokat kötött volna színompás csokorba a fordító. Ez a kötet a műfordítások szürke zuhatagában eredeti szint jelent. A fordítás nyelve, stílusa kifogástalan, könnyed. A magyar szövegen alig érződik az eredetivel való küszködés. Mintha fordítás nélkül, mindjárt magyarul írták volna. Arra kötelezi ez a fordítót, hogy folytassa megkezdett munkáját s a nálunk alig ismert bolgár irodalmat rendszeresen ismertesse. A kötetet nyugodt lélekkel ajánljuk a magyar olvasók figyelmébe és szíves szeretetébe.

V-i-r.

A Társaság ügyei.

Közgyűlések.

1937. március 12-én. Elnök dr. Pekár Gyula. A jubiláris közgyűlés megnyitása után, Paikert Alajos alapító és elnökhelyettes üdvözölte Pekár Gyulát abból az alkalomból, hogy 15 éve tölti be a Turáni Társaság elnöki tisztét, majd megemlékezett az 1936. december hó 12-én az Országház delegációs termében tartott ünnepi ülésről és a december 13-án a Zeneművészeti Főiskolán rendezett néprokonsági hangversenyéről. Javasolta a bel- és külföldi kormányokkal, tudományos körökkel a legszorosabb együttműködést, tudományos tanulmányi utak előkészítését és lebonyolítását, a „Turán” gyakoribb megjelentetését és a könyvtár gyarapítását. Dr. Thegze-Gerber Ferenc, a számvizsgáló bizottság elnöke felolvasta az 1936/37. évi költségvetést. A közgyűlés a felmentvényt, illetőleg a felhatalmazást megadta. Csepreghy Béla igazgató felolvasta alapszabálymódosító indítványát. Elnök e célból egy szűkkörű bizottság kiküldését javasolja, amely jelentését az igazgatótanácsnak köteles megtenni. Közgyűlés a javaslat elfogadása után egyhangú felkiáltással megválasztotta az új tisztkart. (Lásd Turán, 1936. évi I—IV. évfolyam.)

1937. december 22-én. Elnök, dr. Cholnoky Jenő, kegyeletes szavakkal emlékezett meg a Turáni Társaság elhunyt elnökéről, Pekár Gyuláról. Kifejtette az igazi turanizmus fogalmát és röviden ismertette a Társaság célkitűzéseit. Dr. Gergelyffy Gábor igazgató felolvasta a Társaság évi működéséről szóló jelentését, s azt a közgyűlés egyhangúlag tudomásul vette. Dr. Thegze-Gerber Ferenc, a számvizsgáló bizottság elnöke felolvasta az 1936/37. évi zárószámadást és az 1937/38. évi költségvetést. A közgyűlés a felmentvényt, illetve a felhatalmazást megadta. Elnök ismertette a módosított alapszabálytervezetet. Ezt a közgyűlés jóváhagyólag tudomásul vette és felhatalmazta Elnököt arra, hogy azt jóváhagyás végett a m. kir. Belügyminiszterhez felterjessze. Ezután a közgyűlés egyhangú felkiáltással megválasztotta a következő tisztkart:

A Társaság védnöke: Ő császári és királyi Fensége, dr. vitéz József Ferenc főherceg.

Elnökség.

Elnök. Elnököt a közgyűlés 1937. évre Pekár Gyula emléke iránti kegyeletből nem választott. Az elnöki teendők ellátására elnökhelyettesi minőségben dr. Cholnoky Jenő egyetemi ny. r. tanárt választotta meg.

Alapító és örökös tiszteletbeli elnök:

Paikert Alajos ny. államtitkár.

Tiszteletbeli elnökök:

Dr. Darányi Kálmán m. kir. miniszterelnök.

Dr. Hóman Bálint m. kir. vallás- és közokt. miniszter.

Dr. Pataky Tibor államtitkár.
 Dr. Szily Kálmán államtitkár.
 Dr. Tahy László államtitkár.
 Vig Albert ny. h. államtitkár.
 Vikár Béla ny. elnöki főtanácsos.
 Zsedényi Béla ny. h. államtitkár.

Alelnökök:

Dr. Bán Aladár m. kir. kormányfőtanácsos.
 vitéz Galánthay-Glock Tivadar ny. tábornok, orszgy. képviselő.
 Dr. Kovács-Karap Ernő ügyvéd.
 Dr. Mezey István ügyvéd.
 Dr. Pröhle Vilmos egyetemi ny. r. tanár.

Választmány.

Balogh Andor min. tanácsos.
 Dr. Baranyay Zoltán min. tanácsos.
 Dr. Bartucz Lajos egyetemi m. tanár.
 Csepreghy Béla ny. dzsidáskapitány.
 vitéz Csécsi Nagy Imre ny. altábornagy.
 Faragó József tanár.
 Dr. Gévay-Wolff Nándor ny. államtitkár.
 Dr. Habán Jenő hírlapíró.
 Dr. Jalsoviczky Károly min. osztályfőnök.
 Dr. Jenev Endre egyetemi ny. r. tanár.
 Kállay Übul, a MABI alelnöke.
 Koritsánszky Ottó gyógyszerész.
 Kulin István okl. mezőgazda.
 Özv. dr. Kurz Gusztávné ny. tanárnő.
 Dr. Lechner Jenő műegyetemi ny. r. tanár.
 Dr. Megyeri József gimn. tanár.
 Dr. vitéz Nagy Iván min. titkár.
 Novágh Gyula, a Székesfővárosi Iskolánkívüli Népműv. Bizottság
 igazgatója.
 Dr. Paikert Géza min. titkár.
 Dr. Péch Aladár ny. tanker. főigazgató.
 Dr. Pogrányi Nagy Félix min. titkár.
 Dr. Réthly Antal egyetemi ny. rk. tanár.
 zobolai Szabó János cserkészfőtiszt.
 Dr. Fülei-Szánthó Endre min. tanácsos.
 Szentgáli Antal, a Közmunkatanács ny. alelnöke.
 Dr. felvinczi Takács Zoltán egyetemi ny. rk. tanár.
 Thoroczkai-Wigand Ede m. kir. kormányfőtanácsos.
 vitéz Ury Dezső Hangya főtisztviselő.
 Vaszy Viktor, a Zeneművészeti Főiskola c. igazgatója.
 Végh Jenő, a Gyárparosok Országos Szövetségének titkára.
 Báró Villani Lajos m. kir. követségi tanácsos.

Tisztikar:

Igazgató: dr. Gergelyffy Gábor ny. rendőrtanácsos.
Főtítká: dr. Virányi Elemér gimn. tanár.
Títká: dr. Török László.

Ügyész: dr. Doros György ügyvéd.
Könyvtáros: dr. Bendeffy László tanár, mérnök.

Számvizsgáló bizottság:

Elnök: dr. Thegze-Gerber Ferenc, a legfőbb állami számszék ny. tanácselnöke.

Rendes tagja: Kenézy Zoltán, a legfőbb állami számszék ny. tanácselnöke.

Podhorszky Vilmos ny. országgyűlési számv. főigazgató.

Póttagjai: Réty Gyula Magyar Folyam- és Tengerhajózási tisztviselő.

Varjassy Márton számv. főtanácsos.

Választmányi ülések.

1937. szeptember 29-én. Elnök, vitéz Galánthay-Glock Tivadar, megnyitója után dr. Bán Aladár lemondott a „Turán” felelős szerkesztői tisztéről. Elnök ismertette Boer György pártoló tag 300 pengőről szóló alapítványát a legjobb előmenetelű és legszorgalmasabb török nyelvi tanfolyami hallgató javára. Dr. Virányi Elemér bejelentette, hogy a Magyar-Finn Társaság 1937. szeptember hó 25-én megalakult és egyben indítványozta az azzal való szoros együttműködést. A választmány jegyzőkönyvi köszönetet mondott Boer Györgynek és dr. Virányi Elemér indítványát elfogadta.

1937. november 3-án. Elnök dr. Cholnoky Jenő. Csepreghy Béla igazgató kérte tisztsége alól való felmentését, mert Fenséges Védnökünknek újból udvari titkára lett. A választmány a felmentést megadta és egyben jegyzőkönyvi köszönetet szavazott meg Csepreghy Bélának azért a nehéz munkáért, amelyet az elnök nélkül átküzdött korszakban oly sikerrel végzett el s egyben igazgatónak dr. Gergelyffy Gábor ny. rendőrtanácsost választotta meg.

1937. december 8-án. Elnök, dr. Cholnoky Jenő, felolvasta azokat a módosító indítványokat, amelyeket a választmány tagjai az alapszabály-tervezetre tettek. A választmány megejtette a közgyűlés elé terjesztendő új tisztikari jelöléseket.

1938. februárius 23-án. Elnök, dr. Cholnoky Jenő, megnyitója után dr. Gergelyffy Gábor igazgató jelentést tett az 1938. februárius 28-án rendezendő ú. n. sajtó-teáról, a szegedi vándorgyűlésről. Indítványozta Oszlányi Józsefnek titkárrá való megválasztását. A választmány a jelentéseket tudomásul vette és Oszlányi Józsefet egyhangúlag titkárrá választotta. Dr. Virányi Elemér előtitkár ismertette Bangó János rendes (pártoló) tag indítványát. A választmány egyhangúlag elfogadta az Oroszországban járt magyar hadifoglyok emlékére, Tornio és Narva városokban, felállítandó szobor létesítésére vonatkozó indítványt. Dr. Virányi Elemér előtitkár ismételt jegyzőkönyvi köszönetet szavazott meg Kner Izidor gyomai könyvkiadónak, mert az észt írók műveiből lefordított hat kötetet ajánlódokozott a Társaság könyvtára számára. Dr. Bendeffy László könyvtáros jelentést tett arról, hogy a könyvtárrendezés befejezést nyert. Indítványozta a könyvtár gyarapítását és a meglevő könyvek kötetését. Dr. Török László titkár a tagdíjakra és a taglétszámra vonatkozólag tett jelentést. Paikert Alajos alapító és örökös tiszteletbeli

elnök indítványára a választmány jegyzőkönyvi köszönetet mondott özv. dr. Kurz Gusztávné választmányi tagnak, mert önzetlen munkásságával negyedik gyűjteményét indította el Japánba.

Szaksztályi ülések.

Néprajzi és Embertani szaksztály.

1937. januárius 21-én. Az elnöklő Paikert Alajos indítványozta a bel- és külföldi tudományos intézetekkel való szoros együttműködést és 1937. év nyarán a Magyar Néprajzi Múzeum rendezésében tartandó kiskúnhalasi vándorgyűlésen való részvételt.

Nevelésügyi szaksztály.

1937. július 2-án. Elnök Vig Albert. Dr. Lukinich Frigyes főtítkárt jelentést tett arról, hogy a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr 32.324/1937. V. 1. számú rendeletével a Turáni Társaságot bízta meg az 1937. évi magyar-finn diákcseraakció lebonyolításával. Erre a célra 1000 P segélyt utalt ki elszámolás kötelezettsége mellett.

Estélyek és fogadások.

1937. februárius 24-én Észtország tizenkilencéves függetlenségének emlékére a Turáni Társaság védnöksége alatt a Budapesten élő észtiek műsoros estélyt rendeztek. Joffert Richard ügyvivő üdvözlő beszéde után Primusz István dr. Lukinich Frigyes „Az észték dala” c. művét adta elő. Niina Tamm énekművésznő, Kuusna Tonis gordonkaművész és Ina Sultson hegedűművésznő az igen fejlett észt zenekultúra egy-egy kiváló képviselője, adtak elő nép- és műdalokat.

1937. március 2-án dr. Onni Talas finn követ *Maila Talvio* író nő tiszteletére fogadást rendezett. A finn író nő német nyelven részleteket olvasott fel a „Darvak” c. regényéből. Felvinczi Takács Alice hegedűművésznő két száma nagy tetszést keltett. A Turáni Társaság Paikert Alajos elnökhelyettes vezetésével testületileg vett részt a teán.

1937. március 18-án. Erkin Behic követ fogadást rendezett a török követségen. Pekár Gyula elnök vezetésével Társaságunk számos tagja vett részt a fogadáson. Az a közvetlenség, amellyel a török követ a vendégeit fogadta, mindenkit meggyőzött arról, hogy a török-magyar barátság nem üres frázis, hanem élő valóság.

1937. június 14-én Társaságunk dr. Onni Talas finn követ 60. születésnapja alkalmával a Gellért-szállóban vacsorát rendezett. A számos baráti üdvözlés élénk bizonyosságát szolgáltatták annak a nagy szeretetnek és tiszteletnek, amelyet Onni Talas Magyarországon élvez.

1937. október 29-én a török nemzeti ünnep alkalmával Erkin Behic követ fogadást tartott, ezen Társaságunk elnökségének és tisztikarának számos tagja is részt vett.

1938. februárius 28-án. Társaságunk a sajtó képviselői tiszteletére *sajtó-tea*-t rendezett. A Pannónia-szálló különtermében megjelent Fenséges Védnökünk, elnökségünk és választmányunk csaknem teljes létszámában. Először dr. vitéz József Ferenc kir. herceg felhívta a sajtó megjelent képviselőinek figyelmét az igazi értelemben vett

turanizmus fogalmára. A turáni eszmét felosztotta két részre: egy európai és egy ázsiaira. Nekünk — úgymond, — mint a legnyugatibb turáni nemzetnek kötelességünk az, hogy a nyugati kultúrával érintkezést találjunk. Ennek a feladatnak teljesítése nagyon nehéz volt, mert Európa szívében rokontalanul telepedtünk le. Ez a rokonalanság volt azonban a mi szerencsénk is, mert ennélkül beleolvadtunk volna a bennünket körülvevő szláv vagy germán tengerbe. A keresztény vallás felvétele volt az a kapocs, amely bennünket a Nyugattal összekötött. Eppen ezért mi kivetünk mindent, ami nem keresztény, ami pogány, de megtartunk mindent, ami szentistváni értelemben vett magyar. A Turáni Társaság célja tehát nem egyéb, mint az, hogy a turáni eszme előharcosa legyen itt Európában és híven teljesítse azt a kötelességet, hogy a nagy turáni gondolat szűrője legyen nyugat felé. — Dr. Cholnoky Jenő rávilágított a honfoglaló magyarok államalkotó képességére és nagy műveltségére. Ennek élénk bizonyítéka volt Szent Isván megerendszere, mert ez csekély változtatással ma is fennáll; Könyves Kálmánnak 1080-ban, tehát a legsötétebb középkorban, hozott dekretuma, mert ez a boszorkányüldözést megtiltotta; Róbert Károly által rendezett visegrádi nemzetközi kongresszus, mert ez volt az első a maga nemében. Utalt arra, hogy 1557-ben Tordán eltiltják a vallásüldözéseket és hogy Pesti és Honterus brassói nyomdájában látott napvilágot az első, nyomtatott, a ptolemaioszi térképekkel szakitó, földrajzi atlasz. Keppler is Magyarországra menekült, mert itt megtalálta a humanizmus országát. A Turáni Társaságnak tehát az egyik célja a történelmi nemzet múltjának helyes megvilágításba helyezése, a másik pedig a rokon nemzetekkel való kultúrkapcsolatok kiépítése.

Előadások.

1937. januárius 17-én dr. Habán Jenő: Japáni ősmondák, januárius 29-én dr. Megyeri József: Konfucius tana c. előadások igen eredeti és sok ismeretlen részletet tártak fel a hallgatóság előtt.

1937. februárius 5-én dr. Cholnoky Jenő: A kínai nép műveltsége c. előadásában igen lebilincselően mutatta be a kínaiak hatalmas lelki műveltségét és ugyanakkor nagyon kezdetleges orvosi és természettudományi ismereteit. A valódi kínai becsületessége csodálatos és igen nagy a hazaszeretete, mind erősebb lesz a nemzeti öntudata és nemcsak Európára, de az egész fehér fajra nézve igen nagy veszélyt fog jelenteni az, ha a 425 millió kínai nép felfegyverkezik. Februárius 12-én Torbágyi Novák Lajos József: Első honfoglalás címmel tartott igen magas színvonalú előadást. Februárius 24-én az észak nemzeti ünnepe alkalmával Primusz István: „Az észak dala” c. költeményt adta elő, dr. Bán Aladár: Ész néptörédek címmel tartott igen lendületes előadást. Dr. Virányi Elemér: Az Umera partján és Ósapánk földje c. előadásában az észti szabadságharcból mutatott be érdekes töredékeket.

1937. március 1-én Maila Talvio finn írónő német nyelven olvasott fel részleteket „Darvak” c. regényéből. Ezt Faragó József ismertette magyar nyelven. Március 19-én Német József: Mongol-magyar analógiák címmel értekezett.

1937. április 2-án dr. Habán Jenő: Hogyan írnak a japániak? és

Ivan Ivanoff: A bolgár munkakötelezettség intézménye címmel tartott igen érdekes előadást. *Április 9-én* dr. Mezey István: Régi magyar utazók Japánban előadásában végigvezetett azokon az utakon, amelyeket magyar utazók a XVIII. század végétől a világ-háború befejezéséig megtettek. *Április 16-án* Aili Lukkari ösztöndíjas finn tanárő magyar nyelven tartott előadásában a finn középiskolákról értekezett. 1843-ig a finn nyelvnek a svéd mellett másodrangú szerepe volt, mert hetenkint 1—2 órával szerepelt a tanrendben. Azokban a községekben, ahol a lakosság 10%-a svéd, még ma is a finn mellett a svéd a tanítás nyelve. Utalt az iskolai típusokra, a tananyagra és a vizsgák módjára. Finnországban ma állástalan tanár nincs és a véglegesített, ú. n. idősebb tanárok fizetése havi 500 P-t is meghalad, a fiatalabbaké pedig 375 P-n kezdődik.

1937 október 5-én megdicsőült Elnökünk emlékére tartott ünnepélyen Fenséges Védnökünk elnökölt és meghatott szavakkal vett búcsút Pekár Gyulától, az atyai jóbaráttól. Paikert Alajos kegyeletes szavakkal emlékezett meg a Társaság nagy Elnökéről, a turáni eszme lelkes harcosáról. Dr. Bán Aladár a „Csaba” című regénytörredék III. részét ismertette. Báró Szentkereszthyne Nyegre Rózi Szathmáry István, agyagfalvi Hegyi István és Gyökössy Endre Pekár Gyula emlékére írt verseit adta elő. Dr. Virányi Elemér Pekár Gyula írói tevékenységéről értekezett. *Október 16-án* a Magyar-Finn Társasággal közösen ünnepeltük meg a néprokonsági napot. Az elnöklő Paikert Alajos előbb francia nyelven üdvözölte a megjelent dr. Onni Talas finn követet és Richard Joffert ész ügyvivőt, majd az újonnan alakult Magyar-Finn Társaságot és annak elnökét, dr. Nagy Emil v. igazságügyminisztert. Biztosította a testvértársaságot a legszorosabb együttműködésről, mert a Turáni Társaságnak és a Magyar-Finn Társaságnak közös a célja: Barátokat, megbízható, igaz barátokat szerezni, támogatni a rokon nemzetek jogos törekvéseit, együttműködni szellemi, anyagi és társadalmi téren. Vivat crescat, floreat societas novissima. Dr. Bán Aladár felolvasta a helsinki és tallini Finn-Magyar, illetve Finn-ugor Társaságoknak küldött üdvözlő táviratokat és azokat magyar nyelvre is lefordította. Dr. Nagy Emil utalt arra, hogy a néprokonsági gondolat Finnországból indult el és nekünk, magyaroknak annál is inkább támogatnunk kell azt, mert a trianoni országcsönkítés következtében több mint három millió testvérünk él az elszakított területeken és nagy számban találhatók véreink a tengeren túl is. Dr. vitéz Nagy Iván száraz statisztikai adatok felsorolása helyett érdekes és színes előadást tartott a finn-ugor nemzetek számadatairól és megvalósítandó feladatairól. *Október 30-án*, a török nemzeti ünnep alkalmával az elnöklő vitéz Galánthay-Glock Tivadar török és francia nyelven üdvözölte a megjelent Erkin Behic török követet és a megjelent török elökölöségeket. Dr. Mezey István Kemál Atatürk és az új Törökország című előadásában vázolta azt a hatalmas fejlődést, amelyen Törökország a lausannei békekötéstől napjainkig átment. Ezt kiváló államfőjének köszönheti, azért méltán viseli a törökök atyja nevet. Dr. vitéz Horváth Béla Atatürk Kemal harca a török integritásért értekezésében tiltakozott az ellen, hogy a török nemzet, mint a Balkán-szövetség tagja, a magyaroknak ellensége volna. Ez a nagy földrajzi távolság, az érdekellenté-

tek hiánya, sőt a közös gazdasági érdekek miatt kizártnak tekinthető. Erkin Behic francia nyelven köszönte meg a meleg ünneplést. Resit Saffet Atabinen bej, volt török miniszter, Társaságunk tiszteleti tagja francia nyelven őszinte mély részvétét fejezte ki a Turáni Társaságnak kifünő Elnöke elvesztéséért.

1937. november 12-én dr. Mezey István „A távolkeleti konfliktus” című értekezésében kifejtette, hogy — bármilyen ellentmondásnak látszik is — Japán Kína barátságáért visel háborút. Japánnak nincsenek, de nem is lehetnek hódító szándékai Kínában, mert a japáni ember nem bírja a zord Észak-Kínai éghajlatot elviselni. Japánt a jelenlegi erőszakos lépésre Szovjet-Oroszország Kínában kifejtett propagandája kényszerítette. Simonyi-Semadam Sándor ny. miniszterelnök elnöki zárószavakat fűzött az előadáshoz. Rámutatott arra, hogy a jelenlegi japáni-kínai háborút nem szabad európai szemmel néznünk, mert ebben a tekintetben a keleti felfogás annyira különbözik a mienkétől, hogy azt megérteni csak olyan valaki tudja, aki Keleten járt és bepillantott az ottani emberek lelkébe. *November 19-én dr. Keöpe Viktor* „Kínai krónikások feljegyzései a hunokról és a magyarokról” című előadását nagy érdeklődéssel fogadta a nagyszámú, előkelő közönség. Dr. Bendeffy László „A tatárok volgai hadjárata Julianus levelei alapján” előadásában bemutatta azokat az előkészületeket, amelyeket Dr. Ingiz khán Európa keleti részének meghódítására tett. Először a kipcak (kun) és az orosz egyesült hadakat verte meg 1223-ban a Kalka folyó mellett, majd Észak-Kínát hódította meg. Ogotaj 1234-ben vette át a főhatalmat és — Julianus levelei szerint — a leigázandó népeket négy csoportra osztotta: 1. kangli törzsek, kunok, oguzok és oroszok; 2. magyarok, alánok, jászok, cserkeszek; 3. cseremiszek, volgai bolgárok; 4. alamanok (német-római császárság területén élő nemzetek). A kínai Juan-si nevű történeti könyv a magyarországi tatárjárásról azt írja, hogy Kie-lien (magyar király) igen vitézül verekedett, úgyhogy a Tuning (Sajó) folyó melletti csata már-már elveszettnek látszott, amikor Szubutaj biztatására Bathu khán hadseregét döntő rohamra vezette és ezzel nyerte meg a csatát.

1937. december 6-án, a finn nemzeti ünnep alkalmával az elnöklő Paikert Alajos német nyelven üdvözölte a távollévő finn követ képviselőjében megjelent Suttinen ügyvivőt, majd utalt arra, hogy a Turáni Társaság mindig elítélte a szélsőséges eltévelyedéseket és a pogánysággal való kacérkodást. Ma leginkább szükség van arra, hogy a vallások és nemzetek közötti békés együttműködés lehetsége helyre álljon. Ennek a célnak a Turáni Társaság mindenkor őszinte akarattal igyekezett megfelelni. Dr. Virányi Elemér a finn köztársaság hatalmas fejlődését méltatta, almási Balogh Pál a finnnek nemzeti zenéjéről, dr. Bán Aladár pedig a független finn irodalomról értekezett. *December 20-án* a Magyar-Keleti Társasággal közösen rendezett előadáson Geleta József „Szürke valóságok a Gobi sivatagból” c. vetítettképes előadásának szövegét jelen számunkban közöljük.

1938. januárius 14-én dr. Megyeri József: „Kína eredete az ősmondák világában” címen értekezett. *Januárius 21-én* Réty Gyula „Budapesttől Istambulig” vetítettképes előadásán jelen voltak az éppen Budapesten tartózkodó török jogászok és egyetemi hallgatók is.

1938. februárius 4-én dr. Habán Jenő „A japáni költészet remekei” c. előadásában bemutatott versek a japáni irodalom fejlettségéről tettek bizonyosságot. *Februárius 11-én* vitéz Galánthay-Glock Tivadar „A magyar-bolgár fajrokonságról” c. igen érdekes előadásban utalt arra, hogy a nyelvileg elszlávosodott bolgárok igen nagy hatással voltak a jelenlegi magyar város- és helységnevek kialakulására és a magyar művészetre is. A bolgárokkal nemcsak érzelmi, de érdekközösségben is vagyunk, hiszen a párizskörnyéki békeképpén olyan lealázóak voltak rájuk, mint reánk nézve. Dr. Boikliev Dimo bolgár tanár és író a modern bolgár irodalom remekműveit mutatta be, magyar nyelven. *1938. februárius 25-én* Észtország 20 éves függetlenségének emlékére ünnepi ülést rendeztünk. Dr. Cholnoky Jenő elnöki megnyitója után dr. Bán Aladár észttül üdvözölte az észtt nemzetet és annak megjelent képviselőjét, Richard Joffert ügyvivőt. Héjas Ilona mély átérzéssel és hatásosan adta elő a „Kalevii népéhez” című igen hatásos költeményt. Dr. Csekey István A húsz éves Észtország új alkotmánya c. értekezését éppennygy, mint dr. Virányi Elemér Húsz éves Észtország című tartalmas előadását folyóiratunkban teljes egészében közöljük

XII. nyelvtanfolyamunk.

1937. október hó 18-án nyitottuk meg nyelvi tanfolyamunk előadás-sorozatát. Az ünnepélyes megnyitót dr. Gergelyffy Gábor mondotta el, majd dr. Virányi Elemér, a tanfolyam ezévi vezetője és a finn nyelv tanára rámutatott a turáni nyelvek tanulásának gyakorlati és tudományos jelentőségeire. *Előadók:* vitéz Galánthay-Glock Tivadar török, dr. Habán Jenő japáni, dr. Boikliev A. Dimo bolgár, dr. Virányi Elemér finn és dr. Megyeri József kínai. Beiratkozott összesen 95 hallgató, közülük 19 két nyelvet hallgat. A hallgatók nyelvek szerint való megoszlása: 32 japáni, 31 török, 26 finn, 13 kínai és 12 bolgár.

A tagságra vonatkozó közlemények.

Az 1937. március hó 12-én megtartott közgyűlésen megválasztott új *tiszteleti* tagok: Maila Talvio finn író, Stoil C. Stoiloff bolgár követ, Richard Joffert észtt ügyvivő, Sven Hedin Ázsia-kutató, Prof. Lawrence Wooley és Prof. Petrie Flindres egyetemi tanárok, Resit Saffet Atabinen volt török miniszter és Arvi Järventaus finn író.

Új *törzs* (azelőtt rendes) tagok: Szathmáry István író, Dávid Antal székesfővárosi könyvtár aligazgatója, dr. Deér József egyetemi ny. r. tanár, dr. Fettich Nándor, a Magyar Nemzeti Múzeum öre, dr. Mészöly Gedeon egyetemi ny. r. tanár, dr. Paulovits István, dr. hollósi Somogyi József múzeumi tisztviselő, Atányi István tisztviselő, dr. Baktay Ervin író, Breyer Jenő, a török követség sajtó-előadója, Csepreghy Béla ny. dzsidáskapitány, Doroszlai Károly honvéd karnagy, dr. Fazekas Jenő egyetemi lektor (Tartu), dr. Gömöri-Laiml László rendk. követ és meghatalmazott miniszter, dr. Györke József, a Magyar Nemzeti Múzeum tisztviselője, dr. Habán Jenő hírlapíró, Katona Lóránt, a finn követség sajtóelőadója, Láng Elemér mérnök, dr. Lotz János egyetemi lektor (Stock-

holm), Martin József szerkesztő, Mécs Alajos hírlapíró, Pusztaszery Ferenc m. kir. államrendőrségi írásszakértő, Pongrátz Jolán tisztviselő, dr. Sághy Ferenc egyetemi magántanár, Tahy Imre, a Társaság fogalmazója, dr. Zsedényi Gábor h. főorvos, Móricz Gábor mérnök, dr. Pekár Imre ügyvéd.

Új *rendes* (azelőtt pártoló) tagok: Ambrus János m. kir. kormánytanácsos, dr. Andriská Viktor egyetemi ny. rk. tanár, dr. Ágner Lajos reálgimnáziumi igazgató, Barta Mihály vasiparos, dr. Belák Sándor egyetemi ny. r. tanár, dr. Bézi István egyetemi c. rk. tanár, Borzsák Elek múzeum gyakornok, dr. Darányi Gyula egyetemi ny. rk. tanár, Gribács Lajos ny. MÁV tanácsos, Horváth Tibor m. kir. hadnagy, Lázár Gyula Külkereskedelmi Hivatal felügyelője, R. Mayer László ny. honvédszázados, dr. Nobel István hírlapíró, Rankovits Istvánné kozmetikus, Réty Gyula MFTR tisztviselő, Török Elek cégvezető, Székely Ferenc magántisztviselő.

Társaságunk új alapszabályai.

Társaságunk tisztikara és választmánya meggyőződött róla, hogy a Turáni Társaság eredeti alapszabályai meglehetősen elavultak, több ellentmondást is tartalmaznak s a Társaság igazgatását olyan nehézkessé teszik, hogy ez semmiesetre sem válik a turáni eszme javára. Ezért új alapszabályokat állított össze, különösen elnökhelyettesünknek ezen a téren szerzett nagy tapasztalatai alapján. Elnökhelyettesünk ugyanis már mintegy 30 éve elnöke a Földrajzi Társaságnak, mintegy 18 éve a M. Turista Egyesületnek s mintegy 10 éve a M. Barlangkutató Társulatnak, elnöke volt a kolozsvári Mérnök- és Építész-Együletnek, továbbá az Erdélyi Kárpát-Egyesületnek, stb. Az itt szerzett tapasztalatok alapján az alapszabályok most már olyanok, hogy velük hathatósan megindulhat a Társaság nagyjelentőségű munkássága s „évtizedekig eljár tengelyén, amíg egy kerékfogát újítni kell”.

Mivel az alapszabályok belügyminiszteri jóváhagyása bizonyára még jó hosszú ideig nem fog leérkezni, azért célszerűnek tartjuk az új alapszabályok legfőbb pontjait kivonatossan ismertetni, hogy azok is megismerjék, akik közgyűlésünkön nem voltak jelen.

Az 5. §. szerint a társaság célja:

1. A velünk rokon népek szellemi életének tanulmányozása és ismertetése.

2. A velünk rokon népek társadalmi, tudományos és művészeti szerveivel való kapcsolatok létesítése és kimélyítése.

3. A magyar nemzet multjának és hagyományainak tanulmányozása és ismertetése abból a célból, hogy őseink magas műveltsége, a magyar nemzet multjának dicsősége helyes világításba jusson és ez a tudat nemzeti öntudatunkat fejlessze és a külföld előtt is nemzetünket méltó színben tüntesse föl.

4. Működési teréről teljesen kizárja a politikát és a vallási, felekezeti kérdéseket.

Lényeges változást kellett végrehajtani a Társaság tagjainak beosztásában. A 9. §. szerint a Társaság tagjai

1. Tiszteleti tagok,

2. Törzstagok. Törzstag elnevezést kaptak most a Társaság régi „rendes” tagjai. Eddig ugyanis „rendes” tagoknak neveztük azokat, akiket tagdíj fizetés kötelezettsége nélkül, munkásságuk elismeréseként választottunk taggá. Minden más társaságban azonban

éppen a „rendes” tagok a fizető tagok, tehát ez félreértésre vezethetett. Viszont a valódi, „rendes tagokat pártoló tagoknak nevezük, ez pedig kissé lekicsinylő cím azokra, akik anyagi áldozatot hoznak a Társaság céljaira. Ezért most

3. Rendes tag az, akit két választmányi tag ajánlatára a Választmány megválaszt. Tagdíjképpen évenként 10 aranypengőt fizetnek s ennek ellenében díjtalanul kapják a Turán folyóiratot és díjtalanul látogathatják az előadásokat, ünnepélyeket.

A tisztikar és választmány összetétele és megválasztásának módja is változást szenvedett, a tisztikar és választmány az új alapszabályok szerint úgy alakult, ahogy az ennek a füzetnek borítékán látjuk, sőt első fogalmazásban ennek a füzetnek 30. oldalán is olvasható.

A Társaság tagjaival való folytonos érintkezés fenntartása végett ezentúl a Turán évi 10 számban, a nyári hónapok kivételével, havonként jelenik meg.

A mostani szám az átmenet nehézségeinek beszédes tanujele. A Turáni Társaság kiadásában megjelent, legutóbbi füzet ugyanis az 1936. I—IV. füzet felírást viseli. S így tehát 1937-ben a Turán nem jelent meg. Ezért a most közrebocsátott füzet az 1937—38. évfolyamot, illetőleg XX—XXI. évfolyamot képviseli, hogy belezökkenjünk a rendes kerékvágásba. Ez az első füzet hirtelen összeróva, gyorsan igyekezett napvilágot látni, ezért nem olyan bőséges, mint amilyenre a további füzeteket tervezzük. Még ez összevontan az 1938. januáriusi és februáriusi szám, utána következik április végén összevontan a március—áprilisi szám s aztán már minden hónap végén rendszeresen fog megjelenni, legalább reméljük, s állandóan fenn fogja tartani az érintkezést tagjainkkal. Csak arra kérünk mindenkit, hogy igyekezzék minél több rendes fizető tagot szerezni, hogy minél nagyobb számban terjeszthessük a Turánt, mert annál gazdagabb tartalommal, annál nagyobb terjedelemben bocsáthatjuk közre!

A TURÁNI TÁRSASÁG

Védnöke:

Ő császári és királyi Fensége, *dr. vitéz József Ferenc főherceg.*

Elnöksége:

Elnök:

Dr. Cholnoky Jenő egyetemi ny. r. tanár.

Alapító és örökös tiszteletbeli elnök:

Paikert Alajos ny. államtitkár.

Tiszteletbeli elnökök:

Dr. Darányi Kálmán m. kir. miniszterelnök
Dr. Hóman Bálint m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter
Dr. Pataky Tibor államtitkár
Dr. Szily Kálmán államtitkár
Dr. Tahy László államtitkár
Vig Albert ny. h. államtitkár
Vikár Béla ny. elnöki főtanácsos
Zsedényi Béla ny. h. államtitkár

Alelnökök:

Dr. Bán Aladár m. kir. kormányfőtanácsos
vitéz Galánthay-Glock Tivadár ny. tábornok
Kállay Ubul ny. főispán, MABI alelnök
Dr. Kovács-Karap Ernő ügyvéd
Dr. Mezey István ügyvéd
Dr. Pröhle Vilmos egyetemi ny. r. tanár

Választmánya:

Rendes tagok:

Balogh Andor ny. OTI vezérigazgató
Dr. Baranyay Zoltán miniszteri tanácsos
Dr. Bartucz Lajos egyetemi magántanár
Csepreghy Béla ny. dzsidáskapitány
vitéz Csécsi Nagy Imre ny. altábornagy
Faragó József tanár
Dr. Gévay-Wolff Nándor ny. államtitkár
Dr. Habán Jenő hírlapíró
Dr. Jalsoviczky Károly miniszteri osztályfőnök
Dr. Jenev Endre egyetemi ny. r. tanár
Koritsánszky Ottó, a Gyógyszerész Szövetség elnöke
Kulin István okl. mezőgazda
özv. dr. Kurtz Gusztávné ny. tanárnő
Dr. Lechner Jenő műegyetemi ny. r. tanár
Dr. Megyeri József gimnáziumi tanár
Dr. vitéz Nagy Iván miniszteri titkár
Novágh Gyula, a Székesfővárosi Iskolánkívüli Népművelési Bizottság igazgatója.

Dr. Patkert Géza miniszteri titkár
Dr. Péch Aladár ny. tankerületi főigazgató
Dr. Pogányi Nagy Félix miniszteri titkár
Dr. Réthly Antal egyetemi ny. rk. tanár
zabolai Szabó János cserkészfőtiszt
Dr. Fülei Szánthó Endre miniszteri tanácsos
Szentgáli Antal, a Közmunkatanács ny. alelnöke
Dr. felvinczi Takács Zoltán egyetemi ny. rk. tanár
Thoroczky Wigand Ede m. kir. kormányfőtanácsos
vitéz Ury Dezső, „Hangya“ főtisztviselő
Vaszy Viktor zeneakadémiai c. igazgató
Végh Jenő Gy. O. Sz. titkár
bárány Villani Lajos m. kir. követségi tanácsos

Választmányi póttagok:

Boer György szkv. hadnagy
Torbágyi Novák Lajos festőművész, tanár

Tisztikara:

Igazgató:

Dr. Gerelyffy Gábor ny. rendőrtanácsos

Főtktár:

Dr. Virányi Elemér gimnáziumi tanár

Ttkárok:

Oszlányi József Ferenc
Dr. Török László

Ügyész:

Dr. Doros György ügyvéd

Könyvtáros:

Dr. Bendefy László tanár, mérnök

Számvizsgáló bizottság:

Elnöke:

Dr. Thegze-Gerber Ferenc, a legfőbb állami számszék ny. tanácselnöke

Rendes tagjai:

Kehézy Zoltán, a legfőbb állami számszék ny. tanácselnöke
Podhorszky Vilmos, az országgyűlés ny. számszéki főigazgatója

Póttagjal:

Réty Gyula, MFTR tisztviselő
Vargyassy Márton számvevőségi főtanácsos

TURÁN

XX—XXI. ÉVFOLYAM.
1937—38. III-IV. SZÁM.

A TURÁNI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA

SZERKESZTI:
CHOLNOKY JENŐ DR.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, Országháza XI.
Szerkesztésért és kiadásért felelős: Cholnoky Jenő dr.

Tartalom:

<i>Dr. Cholnoky Jenő</i> : Elnöki megnyitó	41
<i>Mányoky Vilma</i> : Nömozgalmak Finn- és Észtországban	45
<i>Bendefy László</i> : Az ércbeöntött <i>Julianus</i>	53
<i>Geleta József</i> : Szürke valóságok a Gobi-sivatagból (folytatás és vége)	57
Irodalom	70
A Társaság ügyei	74

Mondanivalók tagjainkhoz.

A szerkesztő fölkéri a Turán munkatársait, hogy csak a papiros egyik oldalára írjanak s legalább három ujjnyi margót hagyjanak esetleges, a szedőnek szóló megjegyzések, stb. céljaira. Munkatársaink ne vegyék rossz néven, ha a szerkesztő a nagyon elterjedt magyartalanságokat igykszik kiküszöbölni. Ilyenek 1. a visszamatató névmás fölösleges és helytelen használata. Csak akkor használjunk visszamatató névmást, ha van előre mutató. 2. A -nál, -nél ragot csak szigorúan helyhatározó értelemben szabad használni, másként germanizmus. 3. Az „e” csonka mutatónévmás csak költeményben használható, közbeszédben nem használjuk, tehát írásunkat se éktelelentsük vele. 4. A bír csak erőt kifejező értelemben használható. 5. A „képez, alkot” igék fölöslegesek és németesek.

Ezek a csúnya idegenszerűségek annyira elterjedtek, hogy minden szerző elköveheti őket, észre sem veszi már. A szerkesztő kötelessége ezeket kiírtani.

Névtelenül érkezett cikkeket nem közlünk. Érkezett a szerkesztőhöz értékes kézirat, de a szerző csak nevének kezdőbetűjét írta alá. Kívánatra így is közölhetjük, de a szerkesztőnek okvetetlenül, a törvény értelmében, kötelessége tudni, hogy ki írta. A szerkesztő kéri a nevek minden esetben való közlését, különben a cikk nem jelenhet meg.

Nemzeti Bank. eng. sz. 986.

TÁRSASUTAZÁS BULGÁRIÁBA

1938. május 28-ától június 7-ig. Részvételi díj 230 pengő. Jelenkezést a Turáni Társaság titkári hivatala (V., Országház XI.) is elfogad. Felhívjuk Tagtársaink figyelmét a vitéz Fehér Menetjegy és Utazási Irodára, amely a nyár folyamán kívánatra több egyéni és társas utazást rendez. Érdeklődni a Turáni Társaság titkáránál lehet.

Elnöki megnyitó

a Turáni Társaság 1938 március 24-én tartott
közgyűlésén elmondta :

Dr. Cholnoky Jenő elnökhelyettes.

A magyarországi turáni mozgalom ellen sok aggodalmaskodó, vagy kételkedő, sőt sok lenéző és gúnyos megjegyzés hangzott el. Ezeknek alapja legnagyobbbrészt tévedés, mert az igazi, komoly turáni mozgalom nem akar tényleges politikát csinálni, nem akar vallási dolgokba bele-szólni, nem fut álmképek, légvárok után, hanem igen komoly, nemzetünk életére nézve nagy fontosságú társadalmi tevékenységet és tudományos vizsgálódást akar kifejtteni.

Most csak azt akarom vizsgálat tárgyává tenni, hogy miféle tudományos kutatásokat és vizsgálatokat tűzhetünk ki a Turáni Társaság céljául.

Az első és mindennél előbbre való rokon népeink alapos megismerése. Rokonaink országainak földrajza, a benne élő nép élete, társadalmi és műveltségbeli állapota, nyelve, néprajza, folkloréja, művészete és története mind-mind megérdemli a tanulmányozást, mert ennélkül lehetetlenség a közös történelmi eredetet, a rokonság keletkezését s ezzel a magyar nép őstörténetét megismerni. Rokon népeink életmódja mindenestre a földrajzi körülményekhez alkalmazkodott. Az északeurópai lappok, az északázsiai szamojédek, osztyákok, vogulok, jakutok, tungúzok és talán a juka-girok is olyan életmódot folytatnak, amely teljesen alkalmazkodott szegényen berendezett országuk földrajzi körülményeihez, különösen siralmas éghajlatához.

Ezeknek a népeknek nyelve és folkloréja s néhány érdekes néprajzi jelensége kétségtelenül arra mutat, hogy ezek hajdan sokkal magasabb életszintvonalon éltek, mint ma. Valamikor magas műveltségű társadalomnak voltak része-

sei s talán történelmi katasztrófák, vagy végzetes természeti csapások kényszerítették őket elmenekülni hajdani hazájukból s a lakatlan szibíriai őserdőkben, vagy a tundrákon menedéket keresni. Dehát mi kényszerítette őket ebbe a nyomorúságos miliőbe, mi kényszeríthette őket, hogy a napsugaras ázsiai pusztákról, az oázisok szép világából, vagy a füves puszták tulipános legelőiről ide bújjanak el a mocsaras, szomorú fenyőrengetegekbe, hogy halászattal és vadászattal tengessék nyomorult életüket? A történelem erre nem tud feleletet adni, mert letörtetésük idejében még nem voltak írott följegyzések. Csakis az archeológia fog világosságot deríteni erre a kérdésre. A nyelvészek már megtették a magukét, most különösen a fizikai földrajzi tanulmányok és a régészeti kutatások feladata lesz a múlt homályán áttörni.

Az elmenekült, kiszorított népek közé kell sorolnunk a finneket, észteket és az Észak-Oroszországban lakó, finnugor és török-tatár nyelvű néptörödékeket. Csak kiszorítással kerülhettek ezekre a szűkös, nehéz életű területekre. Önszántából semmiféle nép sem költözik ide, ha máshova is mehet. Dehát valószínű, hogy amikor ezeket kiszorították a Turáni-alföldről, akkor nem volt sátoros-pásztor testvérük, aki karddal a kezében szerzett volna nekik új hazát. Oda sodródtak tehát, ahol még nem lakott senki, vagy csak nagyon gyér népesség, tehát akadálytalanul letelepedhettek. Ott biztonságban aztán megszaporoódhattak és nagy területekre elterjedhettek, mint pl. a finnek.

Menekülni voltak kénytelenek olyan népek is, amelyek gazdasági és politikai kapcsolatban álltak sátoros pásztor-népekkel. Hisz a turáni öntöző földművesek fölött rendesen pásztor-népek uralkodtak, mert azok vitézesebbek, harciasabbak, mozgalmasabbak voltak, mint a békeszerető kertészek. De ha a kertészeknek menekülniök kellett, akkor a sátoros pásztorok is velük mentek s most már nem lakatlan vidékeket kerestek, hanem éppen ellenkezőleg, a leggazdagabb, legszebb országok felé fordultak s ott erőszakkal szereztek új hazát. Így kerültünk mi magyarok a mi sokkal szebb hazánkba. Így kerültek a szeldzsuk-törökök, majd az ozmánli törökök Kis-Ázsiába, a mongolok meg a mandzsuk Kínába stb.

A pásztor-népek nagy része ma is török-tatár, mint a kirgizek, turkománok, baskirok stb. A kertészek meg sok min-

denféle népség, mert ezeknek az a sorsa, hogy a természeti csapások vagy az ellenséges támadások ellen minduntalan más-más vidékre költözzenek. A Turáni-alföldön például vannak ma török-tatár, aztán perzsa, tehát ária eredetű, továbbá kínai, sőt ma már orosz és sváb kertészek is. Semmi, de semmi okunk és semmi jogunk nincs azt állítani, hogy régebben nem lehettek volna finn-ugor nyelven beszélő kertészek is ugyanott. Sőt a magyarok nyelvének alapos ismerete alapján fel *kell* tennünk, hogy nemzetünk alaprétege az a finn-ugor nyelven beszélő kertész, földműves nép volt, amelyik aztán egy kabar-türk nyelven beszélő, sátoros pásztor nép vezérlete alatt elhagyta a Turáni-alföldet s valahol a volgamenti síkságon kóborolt s új hazát lelt a Kaukázus északi lábánál. Ott elegyedett össze aztán a két nyelv: a finn-ugor földművesek és a türk sátoros pásztorok nyelve.

A földrajzi tények ezt a beállítást egészen valószínűvé teszik. De a feltevés pontos bebizonyítása a jövő feladata. Itt igazán csak az archeológus és esetleg a szinológus segíthet. Sokat várok a kínai történelmi kútfők beható tanulmányozásától, de ezek nem nyúlnak annyira vissza a Kr. e.-i évezredekbe, hogy teljes világosságot vethessenek a Turáni-alföld korai történetére.

Ime, itt van egyike a legszebb tudományos feladatoknak. A Turáni-alföldről szétszóródott finn-ugor népek nyelvének, néprajzának és folkloréjának összehasonlítása szintén rendkívül érdekes világot vethet erre a problémára. Boldogult Gombocz Zoltán barátomtól hallottam, hogy a magyar nyelv legmélyebb rétegeiben ária keveredés is föltétlenül kimutatható. Így pl. számneveink közül a hét első ária eredetű. Esszerint tehát a magyarság finn-ugor alaprétegének szoros érintkezésben kellett állania valami ária néppel, ez pedig csakis a Turáni-Alföld déli szélén, Iránnal kapcsolatban képzelhető el. Az is valószínűnek látszik, hogy nyelvünkben kínai kölcsönszavak is vannak, tehát kínaiak is laktak turáni őseink szomszédságában. A Turáni-alföldön ma is lehetnek kínaiak, ezek a mohamedánus vallású dungánok. Kr. születése idejében a kínai Han-dinasztia hatalma kiterjedt a Kaspi-tóig. A kínai selyemhordó karavánok keresztül vonultak a Turáni-alföldön, tehát mindenképpen lehetséges, hogy őseink itt kínaiakkal kerültek érintkezésbe. De a néhány több-kevesebb biztossággal kimutatható köl-

csönszóból a viláért se következtessen valaki kínai nyelvrokonságra. Azért, mert nyelvünkbe belekerültek a parlament, futball, tennisz, dzsesszbend angol szavak, ebből nagyon nagy tévedés volna az angol és a magyar nyelv rokonságára következtetni.

Kínában nagyon feltűnt nekem, hogy a kínai húsételek úgy kerülnek az asztalra, mint nálunk a pörkölt és az internacionálissá vált „gollás”, vagyis a hús falatokra feldarabolva kerül tányérunkra. Ehhez nem kell kés és villa, hanem evőpálcikával is meg lehet enni. A többi nép kést és villát használ, vagy kezével marcangolja szét a húst, mint az arabok. Felvethetem a kérdést, hogy nem a kínaiakkal való érintkezés folytán került-e hozzánk ez a szokás és hogy őseink nem evőpálcikákkal ettek-e? Ez természetesen csak fölvetett gondolat, alapos tudományos vizsgálat nélkül semmit sem ér. Csak példának hozom föl, hogy az etnográfia pontos és beható tanulmányozásának a belső-ázsiai kapcsolatok felé is irányulniok kell s ennek istápolása, sürgetése is a mi feladatunk. De a mi feladatunk annak megakadályozása is, hogy akár ezen a téren, akár a nyelvek összehasonlítása terén is olyan kalandos és szinte komikus elméletek burjánozzanak fel, mint amilyenekre elég példát tudnék felhozni. Gondoljunk csak rá, hogy hányszor akadtak olyan fantasztikus nyelvészek, akik a bibliai nevekben is magyar szavakat akartak látni (Nabukodonozor = Nebolondozzon az úr).

A belső-ázsiai puszták élete rendkívül labilis. Az éghajlat száraz és szeszélyes. Teleki Pál gróf mutatott rá nagy alaposággal azokra a katasztrófákra, amelyek az oázisvidékek lakóit kivándorlára kényszeríthetik.* Minthogy a mi tudományos büszkeségünket, Teleki Pál grótot az angolok meghívták Mezopotámiába bizonyos határkérdések tudományos szakértőségére, alkalma volt tanulmányozni az oázisrövideteket, meg a sátoros pásztorok legelőterületeit s minden adatával fényesen igazolja, hogy nem az általános kiszáradás, hanem vagy természeti, politikai csapások, vagy pedig egy-egy sátoros pásztor fejedelemnek zseniális szervezőképessége idézte elő a népmozgalmakat és ezek közt a pusztító népvándorlásokat is. Teleki Pál grófnak ez a min-

* Gr. Teleki Pál: Népvándorlások. Földrajzi Közlemények, 1935. LXIII. kötet, Cholnoky-ünnepi füzet, első cikk.

taszerű tanulmánya szolgáljon valóban mintául, hogy miképpen kell az ilyenféle kérdéseket alaposan vizsgálat alá venni. Ennek az értekezésnek például a Turán folyóiratban lett volna előkelő helye, ha ez a folyóirat megtartotta volna azt a szintvonalat, amelyre annak idején Teleki Pál gróf emelte.

De mennyi más nagy, tudományos kérdés vár még megoldásra! Mennyit kell még rokon népeinkkel együtt dolgozni! Nagyműveltségű rokonaink, a finnek és észtek elvégzik a maguk feladatát a legkitünőbb módon, de már pl. Törökországban bizony nagyon sok tennivalója van a magyar tudománynak. Még több volna a Turáni-alföldön, dehát odajutni most lehetetlenség.

A tudományos, komoly tanulmányok adják meg Társaságunknak a nemzetközi elismertetést, azért erre a legnagyobb súlyt kell fektetnünk. De a rokon népekkel való legmelegebb baráti kapcsolatok ápolása éppen olyan fontos feladatunk s ezt is a legszorosabban kell munkálnunk.

Ezt a kettős célt az eddiginél sokkal energikusabb munkával kell megközelítenünk s erre a törhetetlen, igen nagy jelentőségű, nemzeti munkára hívom fel tagtársaimat s a Turáni Társaság 1938. évi közgyűlését megnyitom.

Nómozgalmak Finn- és Észtországban.

mányoki Mányoky Vilma előadása a Turáni Társaság 1938. március 18-án artott ülésén.

Mindenekelőtt nagy köszönetet mondok a Turáni Társaság mélyen tisztelt Vezetőségének azért a megtiszteltetésért, hogy előadóasztalához meghívott. Megvallom, számomra különösképp jelentős, hogy ép ezen a helyen és ebben a körben beszélhetek az észti és finn rokonasszonyokról, helyszíni tapasztalataimról. Egyrésről azért, mert éppen a Turáni Társaságnak az V. Finnugor kultúrkongresszussal kapcsolatos tanulmányútján jutottam először észti földre és finn tájakra, ahová már oly régóta vágytam. Másrésről az említett kongresszus női szakosztályának munkásságáról, amelyet az Észt Asszonyok Szövetsége irányított, a Turáni Társaság ülésein még nem hangzott el rész-

letesebb beszámoló. Egészben véve pedig a Kultúrkongresszus magyar elnöksége kitüntető bizalmának köszönhetem, hogy mint a női tevékenység szakosztályának magyar előadója, szorosabb összeköttetésbe léphettem az észti női társadalom vezető egyéniségeivel.

Ez az öt országon át való és felejthetetlenül lelkes utazás tudvalevőleg 1936. júniusában volt (pontosan: jún. 21-től júl. 3-ig), élén a Turáni Társaság oly kiváló képviselői, mint dr. Bán Aladár, dr. Csekey István prof. és dr. Virányi Elemér kongresszusi elnök, ill. titkár és egyben előadók. Köztünk éreztem a néprokonsági eszme két great old men-je, Szinnyei József (volt egyetemi tanárom) és Vikár Béla szellemiségét és az bevilágította — a társaságtól elválván — északi tartózkodásom nyár végéig tartott szép idejét.

Képek jelennek meg előttem a tallini szép napokból. Szép szál északi asszony válik ki a pályaudvaron fogadó hölgyek sorából, virággal kezében: Veiderma igazgató, az észti bizottság elnökének neje, maga is tanárnő, páratlan kedvesgű háziasszonyom. Benne látom az életerős észti családanya s a művelt dolgozó nő nőies és öntudatos típusát. Ő vezetett be a tallini életbe, és a fehér fényű észti estéken, ő vitt vissza a festői várhegy torony- és bástyakövekbe meredett, hősi világába, amely a siremléket rakó, húséges hitves Linda asszony regéjével kezdődik.

Az észti nemzeti ruhába öltözött elnöknő melegen üdvözlő az Észti Asszonyok Szövetsége otthonában: Eenpalu Linda, a Nais clubi (Asszonyok klubja) elnöknője, kongresszusi főbizottsági tag. Az ú. n. művészsobában (v. i. terem) teaest keretében, a sok testvérasszony nagy érdeklődéssel hallgatja a magyar nők társadalmi munkájáról szóló, németnyelvű felolvasásomat. Viszont Oinola k. a. az észti nőnek az állami önállóság terén való tevékenységét ismerteti. — Finom jelenség, Päts Voldemárné, a Nais Liit (Észti Asszonyok Szövetsége) elnöknője, v. képviselőnő, kedves szavakkal nyújtja át az észti nőszövetség nevében a kis észti nemzeti ékszert. — Egyébként az egyik hölgy a helyettes miniszterelnökné, a másik az államfő sógornője.

Ebben a két elnöknőben a szellemi, társadalmi és politikai téren működő észti nők előkelő — és oly közvetlen — vezető alakjait ismertem meg.

Az észti nőszövetség helyiségeiben tett látogatásaim alkalmával meggyőződtem arról, hogy milyen céltudatos, a

női kérdés minden ágára kiható szervező munka folyik ott: ebből a központból irányítják az egész észti nőmozgalmat.

Legutóbb itt, az észti függetlenséget ünneplő ülésen, Csekey István prof. kitünő előadását hallgattuk az észti állami életről.

Engedjék meg, hogy az ott — vagyis Észtországban — kapott adataim alapján kiegészítsem azt, az észti nők jogi helyzetének vizsgálatával.

Előre bocsátom, hogy a szabadság-háborúban elesett férfiak még mindig érezhető hiánya miatt Észt- és Finnországban is több a nő, mint a férfi. Az előbbiben 1000 férfire 1128 nő jut, vagyis 1000 nőre 887 férfi, az utóbbiban 1000 férfire 1027 nő (1,856.116 férfi, 1,905.910 nő) az 1935. évi statisztika szerint.

El kell ismernünk, hogy elsősorban az észti és a finn asszonyok mentették meg az anyanyelvet, a nemzeti erkölcsöt, a népi szokásokat és a nemzeti érzést az utókor számára és a függetlenségi harcban is derekasan kivették részüket a szó szoros értelmében, ép úgy a lengyel nők is. Jogosan megilleti tehát őket a férfiakkal való teljes jogegyenlőség, s ezt a tisztán demokratikus alkotmány biztosítja nekik. De hogy ez az elv a gyakorlati életben is érvényesüljön, sokat kellett küzdeniök. S az Észt Asszonyok Szövetsége teljes erkölcsi súlyát a törvényhozásban hathatósan éreztette.

Az Észt Nőszövetség, amelyre folyton hivatkozom, az ország felszabadulásával egyidőben, 1920-ban alakult meg, s jelenleg 46 nőegyesületet foglal magában. Már 1923-ban síkra szállt a családjogi, azután a gyermek- és anya- s az ifjúságvédelmi, továbbá az egészségügyi és iskolai törvényjavaslatok során. Majd olyan magában álló intézmény megvalósítását vívta ki, mint a nyilvánosjogú háztartási kamara.

A Nőszövetség első fontos lépése az volt (1923), hogy az addig érvényben lévő, — a nőkre nézve nagyon kedvezőtlen, — orosz törvények helyett, a dán törvények mintájára, új családjogi tervezetet dolgozott ki és az országgyűlés elé terjesztette.

Ez azonban csak a házasságra és a válásra terjedt ki. De a szövetség ragaszkodott ahhoz, hogy a házastársaknak a törvény előtt való teljes egyenjogúsága legyen a családjog alapja. Javaslatát azonban (1926-ban), hogy képviseltethesse magát az új polgárjogi törvényeket kidolgozó bizottságban és indítványait a nők jogi helyzete kérdésében, elő-

szőr nem vették figyelembe. Az összehívott IV. nőkongresszus ez ellen tiltakozott. 31.000 aláírással — közte sok államférfi is — határozatot nyújtott át az igazságügyminiszternek. Az igazságügyminiszter tanácsulást hívott össze, ezen az igazságügyi hatóságon kívül a nőszövetségnek és más nőszervezeteknek megbízottjai megjelenhettek. Az ügy a nők nagy erkölcsi győzelmével végződött: az akkor már készült polgárjogi törvénykönyvbe reform-tervezeteik egész sorát felvették. Biztosan érdekel minket az is, hogy azután a nőszövetség kijelölt bizottsága a magyar családjogi törvények lefordításával foglalkozott, s a mult tavasszal terjesztették a parlament elé; ezen az alapon a nőörökösödési törvény reformálására is sor kerül. A nőszövetség többszörös érélyes fellépésével azt is kivívta, hogy a nők az állami s a községi szolgálat magasabb állásaiba bejussanak. Ennek következtében főleg a nőket megillető munkakörökben, ú. mint csecsemőtthonok, gyermekjóléti intézetek, leányiskolák, nőigazgatók (vezetők) vannak. Finnországban a koedukációs középiskolák élén is igazgatónők vannak. Az 1924. évi kormányrendelet szerint vagy az igazgató, vagy helyettese nő.

1935 óta van egy közoktatásügyi tanácsos (t. i. nő) jelenleg Alma Mastin úrasszony, sőt a rendőrségi szolgálatban és 1936 óta a népjóléti minisztériumban is két-két magasabb állást nő tölt be. Nem részletezem tovább az észt asszonyok érdemeit a gyerekekről és anyáról s a kiskorúakról gondoskodó törvényeket illetőleg. De mégis kiemelem, hogy a törvénytelen gyermekek védelmét szolgáló indítványok egész sorát juttatták a kormány elé, továbbá a férfi kötelességét, a gyermekeltartást szabályozó büntető törvényjavaslatokat, továbbá megemlítem, hogy sürgetésükre a fiatalkorúak bíróságán kívül, egy ifjúsági hivatal jött létre, hogy az általános munkanélküliségben a fiatalságot a veszélyektől megóvják s tanáccsal és tettel segítsék. A szövetség 1923-tól kezdve vándortanfolyamokat tart fenn, főleg a vidéki kerületekben, az anyák és csecsemők egészségápolása céljából és kezdeményezésére gyermekjóléti intézmények alakultak. Általában ez a bizottság a népegészségügy terén (nemibetegségek leküzdése) igen sokat tett. Természetesen az egyes nőegyesületek elsősorban a nő hivatásszerű kiképzését tartják szem előtt. Különbféle háziszövő, háztartási és kézimunka tanfolyamokat szerveztek (mint nálunk is a Mansz,

vagy a Kat. Háziasszonyok Orsz. Szövetsége, stb.) és a családi életre nevelő, vagyis gyakorlati irányú iskolákat nyitottak. Ezeknek tanterveit a kultuszminisztérium mind jóváhagyta. A háztartási kamara felállításával összefüggésben a háziasszonyok alapos kiképzésének terve is felmerült. Evégből a Nőszövetség Tallinban 1935-ben nagyobbszabású háztartási iskolát nyitott, tantárgyai a főzés, a házimunkák, a gyermeknevelés és higiénia. Ennek az intézetnek a tanterve olyan jó, hogy ez lesz majd alapja egy tervbe vett áll. szociális intézetnek.

De mi is a háztartási kamara? és mi a jelentősége? (Nálunk még tanári kamara sincs!) 1935-ben az észti kormány, az ország asszonyai részéről már nagyon sürgetett, törvényi cikkel jóváhagyta egy ú. n. háztartási kamara felállítását. Ennek összetétele az Észti Nőegyesületek Szövetségén és a Vidéki Asszonyok Szövetségén alapul. A választások napja 1936. március 22-e volt.

Ez bizony igen fontos lépés az észti nőmozgalom történetében, mivel az észti nők összefogásának ez az eredménye, amit ez a két szó jelent: háztartási kamara, s amin az urak itt talán mosolyognak, nem jelent mást, mint a háztartásban végzett női munkának, mint teljes jogú foglalkozásnak törvényes elismerését. Bizonyos, hogy a házimunka színvonalát emeli és fejleszti s új lehetőségeket nyújt.

A Nőszövetség legfőbb törekvése a nők megszervezése. A vidéki egyesületek is nagyban tevékenykednek, hogy a nőket, különösen a fiatalabbjait, szellemileg irányítsák. A nőkérdést alaposan ismerő vezetőknek van szükség, a kiképző és oktató körzetekben alkalmas tanmenetek alapján tanfolyamok működnek és a szakszerű feladatuk mellett, új munkakörökre is felhívják a nők figyelmét. Szóval a nőmozgalom karöltve jár a népművelődéssel és népjóléttel.

Az Észti Asszonyok Klubjában tett ismételt látogatásom emléke egy szép könyv, — akkor legújabb kiadványuk, a két elnöknő neve beírásával. Háróm híres észti nő: Anna Haava, Miina Herrmann és Aio Tamm, költőnő, karmester-nő, énekesnő, — 70. születésnapját ünneplő mű a köztársasági elnök előszavával, Rahamägi püspök, stb. írásával. Ez rávilágít a Nőszövetség irodalmi munkásságára, rávilágít a nők nagy megbecsülésére, s Észak igazi demokratizmusára.

Az észti nőket hazafiságból is mindig érdekelte a politika,

de cselekvőleg csak a Nőszövetség ösztönzésére, az 1924-ben összehívott nagygyűlésük óta vesznek részt a politikai életben. Az utolsó országgyűlésnek két képviselő tagja volt.

Ezzel szemben a finn statisztika szerint: 1907-ben 19, 1908-ban 25, 1927-ben 17, 1936-ban 14 nőképviseelő volt a helsinki parlament 200 tagja közt. Ez arra is rámutat, hogy a finn nőmozgalom nagyobb multra tekint vissza, mint az észtek, de ez érthető is, hiszen Finnország 1809 óta külön alkotmánnyal, önkormányzattal ellátott nagyfejedelemség volt. Ugyan fenéig ürítette az ilyen perszonális unióval járó keserőségek poharát, ám a válság pillanataiban az erőlelkű, munkabíró finn asszonyok a kis nemzet férfijaival vállvetve küzdöttek és számbelileg növelték a nép erkölcsi és szellemi súlyát. Éppen az ország földrajzi és politikai helyzeténél fogva a finn nőemancipáció erősen hazafias színezetű s nagyon rokonszenves. Részleteiben is érdekes történetét csak dióhéjba szoríthatom. Arra mégis rámutatok, hogy a finn nők a nemzeti romantizmus korában, — ez egyidejű és egyirányú volt a magyarral — a pietista vallásos mozgalom kapcsán, léptek először a nyilvánosság elé, mint szónokok. A nemzeti ébredés apostolai: Topelius, Snellmann, Runeberg, Lönnrot a nőkérdés úttörői. Érdekes megfigyelt mutat Topelius 1835-ben írt szövege a nőkhöz. „A nemzet anyáihoz”, Széchenyi, Vörösmarty nemzetmentő gondolataival. A nőnek szinte kötelessége ezentúl, hogy művelődjék és dolgozzon a haza javára. S így a nőnevelés reformja s a finn nyelvű iskolák kérdése is e lapra tartozik. 1870 körül a közgazdasági, ipari átalakulások hullámai is eljutottak a családi életbe. Most már nemcsak a férjes nőkről, hanem a kenyérkereső nőkről is szó van. A nőügyért, a nő társadalmi és polgári jogaiért harcoló írónők közül, eredeti egyéniségével és sorsával, Minna Canth válik ki. Iránydrámáiban és irányregényeiben, mint „A lekipásztor családja” (dráma, 1885), „A mukás felesége” (regény), „Hanna” (nov.) a társadalmi igazságtalanságokat, a nő megalázó helyzetét festi és eszméinek sok hívet toboroz. Az 1884-ben megalakított első finn Nőszövetség már határozott irányban a nők választójogáért küzd, hasonlóan az 1892-ben alapított Feminista Szövetség, az Unió és több keresztény nőegyesület. (Az első jótékony nőegyesületek 1847-ben alakultak, a nagy éhínség idején.) Kitérve még az

oroszlány elnyomás legszomorúbb évében, 1899-ben keletkezett, — főként a nép asszonyaival foglalkozó — Martha Szervezetre, — siessünk a finn politikai nőmozgalom drámai menetű, szerencsés sorsfordulatához.

Az orosz-japáni háborút követő, általános sztrájk után vagyunk, 1905-ben. A cár enged, Finnország fellélekzik: visszakapja régi jogait. Alkotmányreformra készülnek. Láz hangulat országszerte a nők körében. Harc, ellenfél tulajdonképpen nincs is. A finn férfiak a hagyományos nőtiszteletből és a haza jól felfogott érdekéből kiindulva, szinte egyhangúlag megszavazzák a parlamentben a nők választójogát. De még nyugtalanság szikrázik a levegőben. Finnország nagyfejedelme, a cár, II. Miklós csodálkozik és megjegyzi, hogy a skandináv államokban sincs a nőknek szavazati joguk. Mechelin Leó szenátor azt feleli, hogy ez Finnország közóhaja — és a cár aláírja a törvényt. Így nyertek a finn nők választójogot (férfi és nő egyformán 24 éves kortól), 1906-ban (okt. 1.), megelőzve minden más nemzet asszonyait. — Semmi sem jellemezheti jobban a finn női lélek mély erkölcsi tartalmát, felelősségérzetét, mint a meglepő győzelem ünnepi komolyságában, az ügy nagy harcosának, br. Gripenberg Aexandra elnöknőnek († 1913) nagyhatású beszéde.

Elmúltak az 1917—18-as évek, — az orosz zsarnokság utolsó vonaglásával járó belső zavarok és a vörösökkel vívott véres harcok is, amikor a hadijelentésekben a nőhősök nevét is felsorolták.

Ma, — a nők jogait megerősítő, 1919-i új alkotmány 75. szakasza szellemében, — kb. 90.000 Lotta teljesít fegyvertelen katonai szolgálatot, a társadalom minden rétegéből. „Generálisnő”-jük Fanny Lukkonen, volt tanítónő, igen tekintélyes személyiség. A híres Lotta Svärd Egyesület a rendes hadsereget kiegészítő nemzetőrség alakulata. Észtországban is van ilyen — főzést, ápolást, stb. végző — nőszervezet: a Naiskodukaitse. Lengyelországban is.

Ma, a kitűnően megszervezett finn köztársaságban a nő politikai téren, munkajogban és társadalmi állásban teljesen egyenlő a férfival, úgy, mint Svédországban és Norvégiában. A kenyérkereső emberek 40%-a, az egyetemi hallgatók 40%-a, az oktatók, nevelők 60%-a nő. 700.000 földbirtokos közül 300.000 nő. Legnagyobb az arányszám az egészségügyi gyakorlati pályákon (ápolónők 89%). Igen

helyes, hogy a finn nő állampolgárságát nem vesztí el, ha külföldihez megy férjhez.

A Finn Nőegyesületek Szövetségének 1936-i értesítője tanulságos összeállítást ad a női jogkör fejlődéséről 1758-tól kezdődőleg. Csak az evangélikus egyházközségi jog hiányos még: nő ezideig még nem lehet pap. De már élénk vita tárgya a nőgyűléseken.

Finnországai emlékeim, benyomásaim körülvesznek. Eszembejut a tanárgyűrés főjegyzőné, anya, aki bankigazgató és a Lotta Svärd helyi csoportjának elnöknője, — a földbirtokos líceumi igazgatónő (Jämsä), az egyetemi tanárnő, állomásfőnöknő, szerkesztőnő . . ., stb., s azt mondom, az a művelt ország, boldog ország, ahol a nőket és a női munkát magasra értékelik.

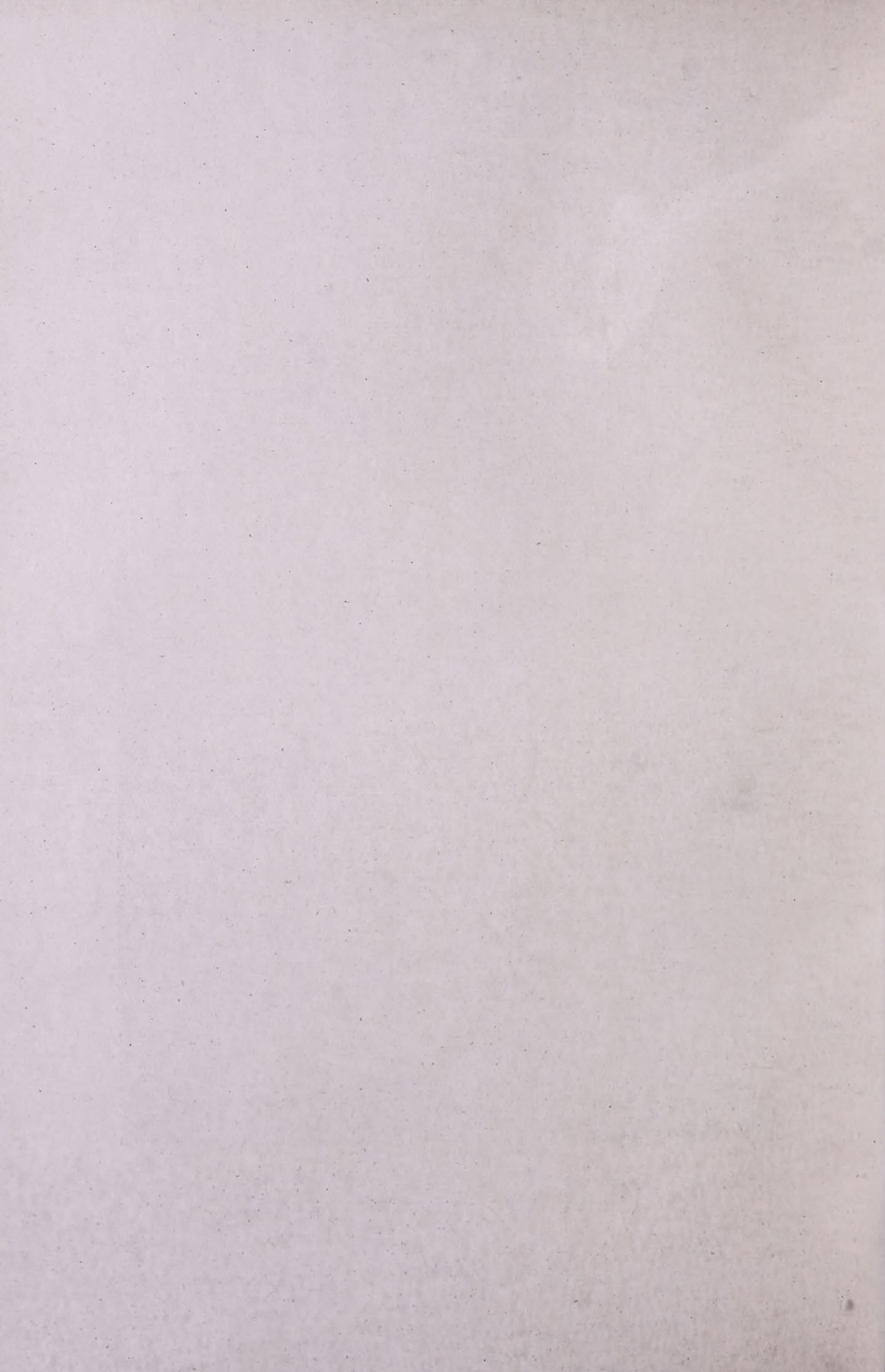
Meg sem kíséreltem, hogy a finn nők vezető egyéniségét ismeressem, de arra mégis megkérem mélyen tisztelt hallgatóimat, hogy gondolatban szálljanak el velem a fenséges Ladoga-tó egy vadregényes kis szigetére (Sariola), hogy felkeressük a finnek leghíresebb asszonyát. Hainari Tilma 1913-tól a múlt évig a Finn Asszonyok Nemzeti Szövetségének elnöknője volt. Ebbe 22 tag-egyesület tartozik, a vidéki tagozatokkal együtt kb. 1000, s a Nők Nemzetközi Tanácsába kapcsolódik, mint nálunk a Magyar Nőegyesületek Szövetsége. Ő akkor jött haza (1936. aug.) Amerikából, ott a felnőttek iskolájáról előadásokat tartott. Azóta férje, Hainari Oszkár dr. írásait és életrajzát rendezte sajtó alá. Jellegzetes finn, azaz fából készült nyaralójában akár a sok külföldi levéllel, fényképpel s nyomtatvánnyal borított íróasztalára hajolva élveztem nagy szellemét, akár a part lapos szikláin üldögéltünk, vagy csónakon a hatalmas vizet szeltük, — két beszéd tárgyunk volt: Vikár Béla, mert őhöz több mint 50 éves ismeretség fűzi (az ő ajánlólevele szerezte meg számomra barátságát) és a nőkérdés.

Tilma Hainari visszaemlékezéseit a karjalai tudós vendégről, a Kalevala-fordító Vikárról, a La Fontaine-társaság legutóbbi ülésén mutatta be Virányi Elemér dr.

A nála töltött napok lélekbe vésődő emlékeképpen két jelenetet nem felejték el soha. Az egyik az, hogy a fali térképen színes vonallal megjelölt, Oroszországba szögellő területre mutatva, így szólt: „ezt a részt férjem mentette meg az eloroszodástól, azzal, hogy a görögkeleti finn lakosság körében, saját felelősségére, parasztházakban finn népisko-

*Julianus barát szobra a Halászbástyán.
(Antal Károly szobrászművész alkotása.)*

lákat állított és Sortavalában finn tanítóképzőt nyitott.” Hozzátehetjük, hogy felesége volt a lelkes munkatársa.

A másik jelenet a Saiva folyó torkolatánál álló kiscgazda-házhoz fűződik. A „magyar nőt” vendégelték meg („unkari-lainen”). A nagyműveltségű dr. Hainariné, az asztalt körül-ülő egyszerű nép gyermekeihez olyan szívhez szóló beszé- det intézett, hogy a meghatottságtól könny csillogot a sze- mekben.

Akkor értettem meg, hogy a finn nőmozgalom, a finn is- kolaügy, a tökéletes demokrácia, a finn szabadság, a finn- ugor fajszeretet mind egy töről fakad.

Az ércbeöntött Juliánus.

Irta: *Bendefy László.**

Napjainkban ér véget az a jubileumi évsorozat (1935— 1938), amelyben egy hős, magyar dominikánusnak, Fr. Ju- lianusnak hét évszázaddal ezelőtt megtett, kétszeri utazását ünnepeltük.

A XIII. század elején éppen olyan viharos idők jártak, akárcsak manapság. A század első negyedére esik Dzsingiz kán uralmának és hódításainak fénykora, de halála után sem hull ki a mongol kézből a kard. Ogotáj kán félelmetes erejű hadai — világhíres hadvezérek kezében — új hatá- rokat vonnak Eurázia testén. A turáni sátoros pásztornépek félelmetes hordái a Sárga tengertől a Kárpátokig viharzó hullámszásban vannak. Minden ég, minden forr. Új idők küszöbén áll a világ . . . !

Ezekben a válságos időkben 1219 körül kapta az eszter- gomi és kalocsai érsek III. Honorius pápának azt a levelét, amelyben arra kéri a pápa a két főpapot, válasszanak ki papjaik közül, „négy őszinte véleményű és az irodalomban jártas” férfiút, de legalábbis kettőt s küldjék el azokat kelet ismeretlen országaiba, hogy ott a katolikus hitet terjesszék.

Erre a pápai levélre vezethetjük vissza *Ottó* testvér uta- zását.¹ Erről a nagyjelentőségű, hősi vállalkozásról pedig

* A Turáni Társaság választmányának kívánságára.

¹ *Bendefy, Ottó* testvér utazása 1231—1234. Földr. Közl. 1937. 8—10. sz. (Térképpel.)

tudjuk, hogy előzménye és kiváltója volt *Julianus és társai* 1235—36. évi utazásának.¹ A magyar dominikánusok említett vállalkozásaihoz hasonló kutatóexpedícióról — akár eredmények, akár hősiesség dolgában — alig tud számot adni a világtörténelem.

Csodálatos, hogy ennek ellenére is igen röviden vettek tudomást szak- és tankönyveink Julianusról. Sőt akadtak olyan tudósok is, akik egyenesen kétségbe vonták, hogy élt valaha! Eltekintve attól, hogy Nagy Géza, Pauler Gyula, Hunfalvy Pál és Gombocz Zoltán szakmunkáikban erőteljesen szálltak síkra Julianus érdekében, elvitathatatlanul Cholnoky Jenő az érdem, hogy Julianus utazásának nagy jelentőségét, kimagasló egyéniségét a maga teljességében odaállította népszerű munkáiban a nagyközönség elé s ezáltal Julianust ismertté, munkáját becsültté tette. Forró magyar szíve sugallta soraival büszkévé tudta tenni hatalmas olvasótáborát erre a szegény, mezítlábas koldulóbarátra. Cholnoky Jenő népszerű művei — mondhatjuk — küldetés-szerűen készítették elő a nagy jubileumot. Ám ezek a munkák nemcsak a hős dominikánus nagyságára hívták fel honfitársai figyelmét, hanem odadörögték a magyar fülekbe, magyar szívekbe, hogy Julianus szobrot érdemel!

Amikor 1934-ben közelebről kezdtem foglalkozni Julianus testvér utazásával és közvetlen tapasztalataimon át tudtam mérlegelni teljesítményét, ötven napos sivatagi utazásának halálos borzalmaikat, teljes szívvel éreztem át ősz mesterem, Cholnoky professzor úr szavainak megvalósítást követelő igazságát.

1935-ben megismerkedtem Antal Károly szobrászművésszel. Ő abban az időben a római Collegium Hungaricum tagja volt. Fiatalsága ellenére nevét a római körökben igen előnyösen ismerték. Az Örök Városban rendezett kiállításokon szereplő műveiből több darabot a Vatikán, klasszikus szépségű, antik stílusú Szent Péter-fejét pedig Mussolini miniszterelnök vásárolta meg. Antal Károly erőteljes, magyar szellemmel, fiatalos frissességgel teli műveiből a jövő nagy ígérete csendült. Úgy éreztem, megtaláltam benne azt a művészt, aki Julianus alakját és emlékművét hivatottan örökítheti meg.

¹ Bendefy, Az ismeretlen Juliánusz. Budapest, 1936. Stephaneum. (1—192. old., sok képpel, 8 térképpel.)

Előre láttam, hogy nagy nehézségeink lennének, ha a szobor költségeit társadalmi úton akarnók előteremteni. Annál nagyobb volt az örömem, amikor Antal Károly barátom hajlandónak mutatkozott arra, hogy a szobrot minden tiszteletdíj nélkül, csupán a valóban felhasznált anyagok és a modellek díjazása ellenében mintázza meg. A legnagyobb kérdés ezzel máris megoldódott s azonnal hozzáláttunk a tervek elkészítéséhez.

Még 1935 őszén készen volt négy-ötfféle terv. Egyik a Magna Hungaria felé siető Julianust ábrázolta, amint göröcsös botjával, megfogyatkozott izákjával egyedül rójja a bilérisi rónaságokat. Tépett rongyaiba belekapaszkodik az Uralról lerohanó szél s igyekszik letépni róla azokat.

A másik terv kiugró sziklafokon ábrázolta a hős szerzetest. Fáradt balja botját markolja, jobbját ellenzőként szeméhez emeli s úgy kémleli, feltűnik-e már a messzeségben az Ethil ezüstös csikja.

Ismét másik tervünk már szélesebb anyagi keretekkel számolt. Ez a tatár seregek közeli támadásának rémhírével hazasiető, fáját és népét féltő Julianust ábrázolta, amint 1236 telén lóháton vágta a Kárpátok felé az orosz és lengyel pusztaságokon keresztül.

Éreztük azonban, hogy bár a tervek mindegyike a maga nemében igen szép és sikerült, mint szobrászati alkotás, mégis egyik sem volt alkalmas arra, hogy Julianus emberi nagyságát megrázó fenségének teljében állítsa a magyarság és az egész világ szeme elé. Töprengéseinkben ismét Cholnoky Jenő ihletett sorai mutatták meg a követendő utat. Ekkoriban jelent meg ugyanis az ősz tudósnek Julianusról írt tartalmas dolgozata.¹ Ezt a tanulmányt drámai erejű, művészi lélekből fakadt sorok rekesztik be: „Ha szobrász volnék, régen megmintáztam volna az ő alakját. Milyen egyszerűen illenék a sok díszruhás szobor közé az ő toprongyos, viharverte, napégette alakja, arcán a magyar ember nemes vonásai, szemében a fanatikus hit tüze, amint siető lépésekkel megy a kitűzött cél felé s vonszolja magával hősi halált halt, beteg társát, Gellértet, mutatva neki a célt, hogy bátorságot, kitartást öntsön belé...”

Ezek a művészlélekből fogant sorok azonnal munkára ihlették Antal Károly művészi kezét. Napok alatt felrakta

¹ Cholnoky, Julianus barát. Turán, 1935. évf. 1—8. old.

Julianus és Gellért atyák alakját s nemsokára készen állott az az első, kisméretű szoborminta, amelyet alkalmasnak találtunk arra, hogy kivitelre kerüljön.

1936 januáriusában vittem el a Cholnoky Jenő elgondolása alapján készült mintát a dominikánusrend magyarországi tartományfőnökéhez azzal, hogy ezt a szobrot a jubileumi esztendőök alatt létre kell hoznunk! Hogy a kivitel ne ütközzék anyagi nehézségekbe, felajánlottam erre a célra „Az ismeretlen Juliánusz” c. munkám első kiadásának tiszta jövedelmét. Miután megkaptuk a bronzöntő és a kőfaragó ajánlatát, kiviláglott, hogy nincsen nagyobb arányú társadalmi megmozdulásra szükség, mert a költségek felét az említett munka kiadása bőven biztosította, a fennmaradó összeget pedig fedezte az Actio Catholica, a M. Kir. Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium, Budapest Székesfőváros és néhány lelkes magánember adománya.

Hosszas és gondos munkát igényelt a szobor legmegfelelőbb helyének kiválasztása. Szóba került a margitszigeti dominikánuskolostor romjainak környéke; a Városliget, minthogy az meg a rend egykori pesti kolostorának helyéhez esik közel. Ha ide került volna a szobor, bokros, ligetes hátteret kapott volna Antal Károly elgondolása értelmében. Lassankint azonban az a nézet alakult ki, hogy Julianus szobrának legméltóbb helye az egykori budai dominikánustemplom szentélyének máig is meglévő oszlopsora felett lesz, a Halászbástya északi szárnyán.

Az illetékes körök a legnagyobb előzékenységgel adtak helyet ilyen kérelmünknek, mire 1937 június 27-én, Szent László király ünnepén fényes külsőségek között, Augusztia kir. hercegasszony, a M. Kir. Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter és Budapest Székesfőváros Polgármestere képviselőjének, a Pázmány Péter Tud. Egyetem Rektorának, valamint számos tudományos és társadalmi egyesület kiküldöttjének jelenlétében lepleztük le Julianus testvérnek és hősi halált halt utitársának, Gellért atyának emlékművét.

Az ünnepséget a Budapest II. rádióállomás is közvetítette Budinszky Sándor dr. pompás bemondásában, a Magyar Filmhiradó pedig filmfelvételeket készített róla.

A szobrot körülfogó mellvédre négy különböző, és pedig magyar, német, olasz és lengyel nyelvű magyarázó tábla került dr. Bendefynek következő szövegével: „Fr. Julianus O. P. negyedmagával keleti véreink felkutatására indult

(1235). A nélkülözések miatt két társukat visszaküldték, Gellért később meghalt. Megtalálja testvéreinket a Bjelámenti őshazában, az Ural lábánál. Ő a legelső európai utazó, aki komoly híreket hoz Ázsiából. Második útja során (1237) ismerteti a tatárok keleti hadjáratát, meghozza Batu kán hadüzenetét.”

„Ez a szobor a kötelességteljesítés ércbeöntött alakja”, mondotta Szily Kálmán államtitkár ünnepi beszédében. Ez a szobor — mondhatjuk — a hős magyar szerzetes és kutató legendás erejű és szépségű, izzó magyar lélekből fakadt apoteozisa!

Ott kell őriznünk Julianus alakját lelkünkben. Át kell ültetnünk szívünkbe az ő kitartó, acélos erejét, a veszedelmekkel szembeálló bátorságát és ha úgy érezzük, hogy roskadozó Gellértek vagyunk, minket is magához ölel az örökké élő, bizakodó, erős, magyar juliánusi lélek, a jövőbe mutat és fülünkbe kiáltja:

Lesz még magyar feltámadás!

Szürke valóságok a Góbi-sivatagból.

Irta: Geleta József.

(Folytatás.)

Ilyen bömbölő, pattogó muzsika mellett végig aludtam az egész éjszakát. Reggel kitisztult az idő. Jelen esetben ez azt jelentette, hogy a megmozgatható homok tartalék már pár 100 km-rel előttünk száguldott. Nekünk már csak a borsónagyságú kavicsdarabok maradtak. Szemvédő nélkül nem is lehetett fedezékemből kiszállni. Vizünk nem volt, csak a hűtőben. A Brandy nem oltotta a szomjat. Vízzel kellett nézni. A kis domb tetejéről megláttam két mongolsátrat. A szél kíméletlenül sodorta lefelé a fehér sátorfüstjét. Odamentem! Nem — ha így mondom, akkor 80%-ban hazudok: odavitt a szél! Mégis jobban kifáradtam, mintha a szél segítségével nélkül kellett volna odamennem: a szél macacszerű erőlködéssel akart a földre teperni, nekem meg minden igyekezetem odairányult, hogy ez ne sikerüljön neki.

Hamarosan elértem a sátrakat. Átvonuló mongoloké volt. Azért voltak itt az út mentén, a kút tözsomszédságában. A sivatag útjai tele vannak szórva ilyen kutakkal, ha nem is

minden 30—40 km-re, de 100 km-re biztosan megtalálja az ember, ha ismeri a fekvésüket. Érdekes, hogy ezek a kutak nagyrészt édesvízűek és a víz alig van mélyebbre 2—3 méternél, a sivatag felszínétől. Ezekből a kutakból nemcsak vizet mernek az Oroszországból Kínába és fordítva, igyekező karavánok, hanem gazdagságot is. Kalgán, Lancson, Urumcsi, Urga, Uljászutai, Barnaul, Maimacsin, Tjachta ezekből a kutakból merete fantasztikus gazdagságát. Egyedül Tjachtában 32 ember volt többszörös arany rubel milliomos. Volt olyan is, akinek csekély 120 millió rubel volt a vagyona.

A Góbi kútjai a mongoloknak az élet forrását, az oroszoknak és karavánoknak töménytelen aranyat jelentenek. Bár ezek a kutak senkié sem voltak, mégis tisztáknak, gondozottáknak látszottak.

Amint a meleg teát, tetején nagy darab habos, finom vajjal, szűrőstőlem, bejött a szomszéd sátorból egy csinos fiatal leány. Azt újságolta: fagyni kezd. Eszembe jutott a motor. Egy üvegbe forró teát öntöttem és visszamentem a géphez. Az észet benne kuporgott. Odaadtam neki a forró teát. A hűtőből kieresztettük a vizet. A gépet ott hagytuk, elmentünk a sátorba. A gépet úgysem bántja senki.

A vihar egész nap tombolt! Még harmadnap is! A csuklót nem is vártuk. Tudtam, hogy ilyen időben nem akad bolond, aki elhozza.

Harmadnap este, egyszerre elállt a vihar és a hőmérséklet úgy leesett, hogy a hűtő részére elkészített vizünk teljesen megfagyott az éjszaka.

Réggel elkezdett vörös fényben izzani az ég. Dél előtt tíz órakor már ledobtam a subámat. Leterített subám végén szívtam a cigarettámat, amikor a két mongol sátor összecsomagolva az ökrös szekereken már elindítását várta. A marhákat, négy napig egyet sem láttam belőlük, a fiatal leány terelgette, de azok a háromnapos koplalás után möhön legelve nem nagyon zavartatták magukat.

Délután egy órakor magános mongol ügetett gyorslábú tevéjén felénk. Délről jött. Amint az egyik dombéltre ért, hogy a teve háttérében, talpától felfelé csak a vakító ég volt, sötét árnyképe olyannak tűnt fel, mint az őskorból hirtelen felbukkanó, óriási állat, amelyik hátán hordja a gyerekmesék óriását. De csak egy pillanat volt. . . Amint az árnykép lebukott a domb innenső oldalára, az állatóriásból

közönséges kétpúpú teve lett, hátán egyszerű, korunkbeli mongolt hozott felénk, hihetetlen hosszú ügetésben. Előtünk lassított és mintha csak megpihenni akarna, leugrott tevéjéről, Sain-beina! köszöntéssel leült elém és felém nyujtotta pipáját. Cigarettaival viszonoztam. Élvezettel szívta, de egy szót sem szólt. Megkérdeztem, mi járatban van? Jön Udéből, Sain-Uzsu felé megy.

— Hát ti hová tartotok? — kérdezte.

— Udé-ba!

— Hát miért álltok itten?

— Eltörött a gépünk!

— Mi törött el?

— Egy csukló.

Láttam, hogy keres valamit köpenye redőiben, azt hittem a tubákos szelencéjét keresi. Egy kendőgöngyöleget vett elő. Lecsavart egy-két gyolcsdarabot, azután egy másikat, ebből egy papiros kis csomag került ki, felém nyujtotta:

— Talán ilyen valami tört el?

Kibontom: egy ép, egészséges csukló.

— Miért nem adtad ide mindjárt?

— Ne haragudj, előbb tudnom kellett, kinek adjam át.

Ez egy pihent pásztor ész! És ezt az agyvelőig fagyasztó hideg és a mindent felperzselő hőség hozza létre.

A kardáncsuklót hamarosan felszereltük. Kérdeztem a mongolt, mivel tartozom neki.

— Semmivel! Ezt egy orosz küldte nektek, hanem ha nem esik terhedre, hozzáal nekem egy olyan szemüveget, mint a tied, Tienzinből. A te szemüveded nagyon tetszik nekem. Az nem törik el. Ugy-e? Majd ha visszafelé jössz, Udéban megkapom, én most ott lakom.

Mi megtöltöttük a hűtőt és elindultunk. Tíz perc mulva nagyon füstölt a hűtő, csak úgy fújja a gőzt. Az eszt leugrik, nincs víz! Elfelejtette a leeresztő csapot elzárni, kifolyt a víz. A mongol is utólért minket. Mi baj van? Nincs víz! Adjatok ide valami kannát, hozok a kútról. Egy üres benzín bádogedényben el is hozta egy óra mulva. Ezért elfogadott egy doboz cigarettát.

Másfél óra mulva befutottunk az Ude-i határállomásra. Átvizsgálták papirosainkat. Ez a vámország határállomása. Itt vámolnak el mindent. A Feng generálisnak szánt ezüst persze érthető okokból vámmentes.

A többiek még késő délután útnak indultak.

Mi reggel indulunk.

A táviróoszlopok velünk szembe szaladnak. Ki tudja, mi híreket visznek most ezek Pekingből Koppenhágába és onnan tovább az újságszerkesztőségekbe. Lehet, hogy Pekingben azt is tudják, hogy mi a keresztény generálisnak, Fengnek esetleg kétszáz gépkocsi ezüstöt és löszert viszünk. Lehet, hogy éppen most kopogtatják le Pekingben. Vagy talán már Koppenhágában is tudják.

Én ezen gondolkodom, amikor a kocsi egyszerre csak lefékez.

— Mi az?

— Fogoly!

— Hol?

— Itt van. Lesz még több is. A kocsik, amelyek tegnap este mentek erre, foglyokat vertek fel. Ez a Góbi sajtáságos sivatagi foglya, a szalga, nagy tömegben van ezen a vidéken, szürkés tyúkfajta, valamivel nagyobb, mint a mi foglyunk. A sötétben nekirepülnek a táviróvezetéknek s rendszeren a nyakukat szegik. Nekünk csak össze kell szedni. Kettő-három-négy, már tizenegy van, amikor kiabálva rohan felénk egy mongol.

Határőr.

Megnézi az én nyiltparancsomat. A kocsi vezetőjére már nem is kíváncsi. Indulunk tovább! Rétegesre csiszolt, három-négy méteres sziklatömbök között szalad autónk, amikor előttünk ötven lépésre hirtelen előbukkanó mongol a puskacsövét mereszti nekünk. Megállunk. Újra a papirosok kellene. Az én nyilt parancsom megteszi a hatását. Tovább mentünk. Az utolsó határőrök.

Az autó szelíd emelkedőn szalad felfelé. Az élre érünk. Az út nagyon régi lehet. A hegy élén, hisz a sok ezer meg ezer kocsi évezredek óta itt ment át, két métert már kikoptatott a sziklából. Jobbra-balra egy-egy obó. Három méter magas köhalmok teleszórva egy ócskapiac elképzelhető árujával. Zsíros selyemszalagok, ócska szalmakalapok, törött küllők, gazellaszarvak, régi kínai csuhok, ócska ökörpatkók, kitépett lószőrscsomók, elhajított ökörmok, kötél-darabok, agyagból égetett Buddha-szobrocskák, minden, amit egy szegény és egy gazdag ember a hegy szellemeinek áldozni érdemesnek tartott. Ez a valláshoz tartozott.

Volt ennek a határnak politikai jelképe is: egy gyönyörűen faragott, két oszlopon álló, dúcos, valóságos székely-

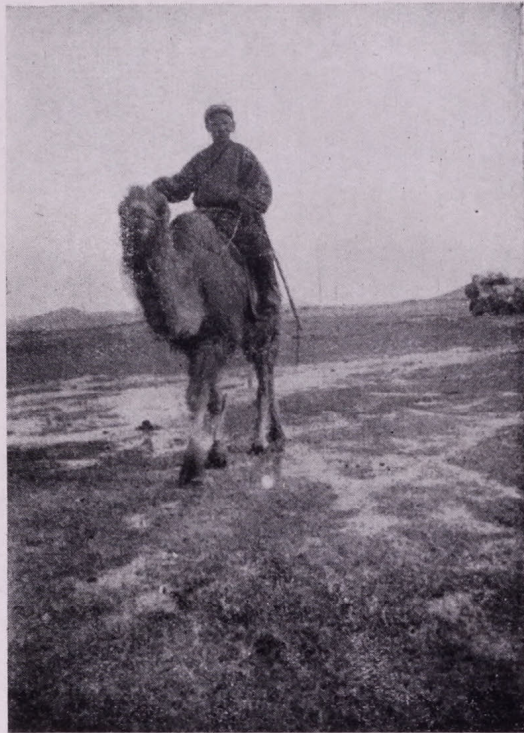
*A Góbi-sivatag kapuja Urgánál.
(Geleta J. felvétele.)*

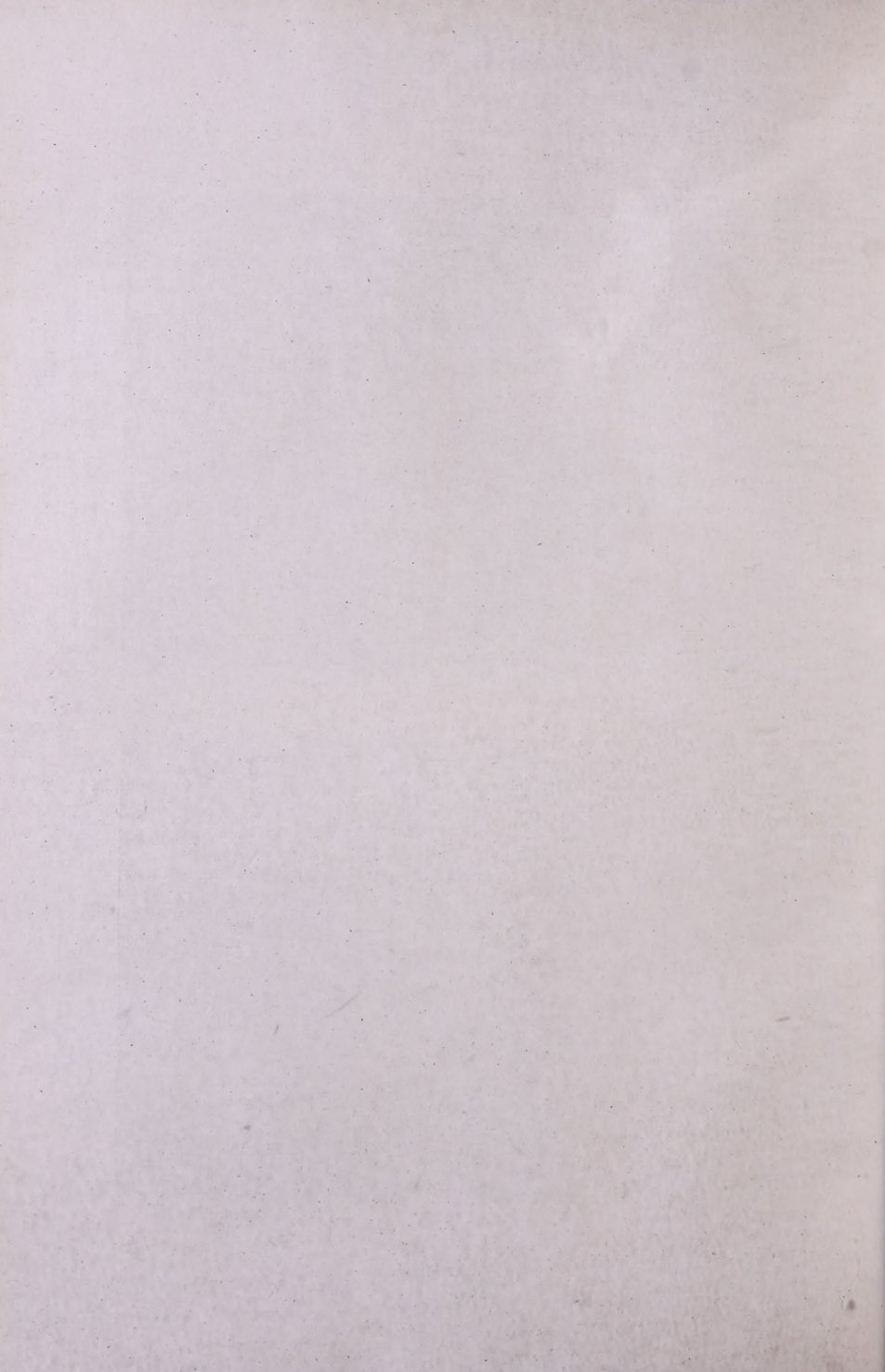
*Kút a Góbi-sivatagon. Utazó láma vizet merít.
(Geleta J. felvétele.)*

A Gobi-sivatagon át utazó mongol nők.
(Geleta J. felvétele.)

A Gobi-sivatagon és a mongol pusztákon leg-
biztosabb közlekedő eszköz ma is a teve.
(Geleta J. felvétele.)

kapu, bálvány-fákkal, kopja-fákkal, a kopja-fákon dús jákk farkakkal. Ha valamelyik székely előkelőség a háza elé állítaná, akárki megesküdné rá, hogy ez háromszéki székely munka. A kapunak ajtószárnya nem volt, mintha csak azt akarná mondani, hogy szabad a bemenet, tessék beljebb, majd idebenn az én portámon beszélünk.

Mindenkinek szabad a bemenet, de odabenn, jól benn egy pár kilométerre ugyanúgy mered majd két puskacső mindenkire, mint ránk. Elég baj, ha azután kiderül, hogy nincs rendben a szénája. Itt a határon látszólag csak a hegy szellemei vigyáznak, akiket ki lehet elégteleni egy hasznavehetetlen rossz kalappal, vagy egy ócska ökörpátkóval is. A határhegy szellemei meg is elégszenek ilyennel, de a mongol határőrök nem. Ez a határ a sivatag kellős közepén van. Belső- és Külső-Mongolia határa. A mai napon ez a határ Oroszország és Japán nem nemzetközi, hanem tényleges határa. Ma itten vicsgorgatja tehetetlen dühében avas, sárga nagy ragadozó fogait az orosz medve, a napfényben csillanó japáni szuronyokra.

És ez a két obó, senkinek sem kellő ócskaság-halmok, és ez a remek határkapu hamarosan tanuja lesz annak is, amint elcsattan a kínai ököl első, fehérnek szánt pofonja a harmadik internacionálé képén. Igaz, hogy az oroszok arra tanították a kínaiakat, hogy: pros ruki ot kitáj-a = el a kezét Kínától. Értsd alatta: verd ki az európaiakat Kínából. De hát a sors iróniája sokszor megtréfálja a nagy eszmék tanítómestereit. A tanítványok sokszor felfalták már a tanítómesterüket.

Kocsink már kínai területen szalad a sivatagban. Futóhomok kezdődik, az Iliszen ula. Negyven mérföld a hossza a homoknak. A háromnapos szél gyönyörű ornamentikával látta el az egész homoksivatagot. Valóságos hullámtenger, apró szabályos redőivel s ahol három nappal ezelőtt még egy-egy halálra ítélt tamariszkusz bokor kapaszkodott az életéért, ma csak egy kis homoktorlódás mutatja a helyét. A háttérben kopasz, sziklás hegylánc húzódik, sárgára csiszolt sziklafelületekkel. Az életnek halvány nyomát sem látjuk. Kocsink ezen is átvergődik. Az iránytól nem térünk el. A táviróvonal a mi hűségese és biztos útjelzőnk.

Felkapaszkodtunk az újra csiszolt hegyhátra is. A Nap már forrón süt. Már csillog a Dabasz-nor. Orleán felől.

Fehér csillogó, sós tükrök. A sós tavak! Fehér hófoltok azoknak, akik nem ismerik. Tónusuk meleg, lágy. Közélről gyémánt-szemcse tűzfényével melegít. Ha hozzáérsz, jég-hideg. A melegnek csak csalóka fénye. A sivatagot gyér, majd sűrű steppe fű váltja fel. A kis dombok déli oldalait száz és száz gömböc lepi el. A Góbi ballang kórója. Gömbalakú, és amint egy kis szél fúj, gurul, mint a labda. A kövek letördelik hosszúkás magvait, elvetik a sivatagban. A kihullatott magok azután maguk gondoskodnak jövőjükről, kampós két horgonyukkal megkapaszkodnak a leglehetlenebb helyeken is. Azután várják, hogy a szél betemesse őket, megvárják az első esőt, kitolják csirájukat, gyökeret vernek.

Balról legelésző gazellacsapat figyeli kocsinkat. Hány ezer lehet a gazella, nem tudom. Kíváncsian oda robognak a kocsinkhoz, persze a kocsink nem vesz róluk tudomást, robog tovább, az út jó. Harminchét mérföldet mutat a sebességmérőnk, de a gazellák nem hagyják magukat, versenyre kelnek velünk. Az én eszt vezetőm is kedvet kap a versenyre, teljes gázt ad, a kocsi előreugrik. A gazellák nem veszik tréfának a versenyt. Előveszem winchesteremet. Nyolc golyó van benne. A verseny komolyan megy tovább, akkor kiugrik az élből egy karcsú test, a hűtő előtt tíztizenöt lépéssel egy ugrással átszeli az utat. Levesszük a gázt. Az egész csapat előttünk ugrálja át az utat. Most van a lövés ideje. Csattan a puska. Egymásután eresztem ki a nyolc golyót. A kocsi vezető lefékez. Leugrom a kocsiról. Szaladok vissza. Három darab, szép, sötétszürke szőrű, gyűrűs kampójú gazella fekszik a szteppén. Felrakjuk a kocsira és sietünk Orleánba.

Csésze tea, kis Brandy, meg cigaretta, futunk tovább. Ma még el akarjuk érní Panziánt. Széles, messze távolhorizonton feltűnik Holresz kolostora. Most járunk azon a vidéken, ahol 1923-ban járt dr. Granger őslénytani expedíciója, ahol éppen most szedi ki az őskori dinoszauruszok csontmaradványait Andrewsok expedíciója, ahol most szedik a dinoszaurusz tojásait az élelmes kínai üzletemberek, hogy Pekingben 5000 dollárért eladhassák a különböző múzeumok ügynökeinek.

Még Urgában hallottam, a mongol akadémián, hogy valóságos piaca van a dinoszaurusz tojásnak Pekingben. Az európaiak valósággal verekszenek egy-egy eredeti vagy

utánzott példány után. Mindenesetre jó üzlet a kínaiaknak. Ha értenek hozzá, vétek volna nem csinálni.

A holtesumi-kútnál megállunk. Kívülünk három kocsi pihent ottan. Az ezüst vonat kocsijai. A vezetők nézik a kocsikat, felöntik a hűtőket, az egyik abroncsot cserél, amikor odajön egy mongol láma hozzánk. A tegnapelőtti vihar óta van úglátszik egy porvédő szemüveg a fején, a kútnál vizet mert és azután kérdi, hogy hány kocsi ment előttünk. Mindent szeretne tudni! Még azt is, hogy mi van a ládákban. Persze nem mondjuk meg. De ő nem zavartatja magát, odamegy a kocsihoz és végignézi mind a négyet. Beinvitál a kolostorba. Nincs időm, megyünk tovább. De annyira erőszakos, hogy végül is vele megyek. A kis kolostor úgy áll ott a fensík egyik kiemelkedő pontján, mintha 5000 évvel ezelőtt felejtették volna ott. Fehér falai vakítóan fényesek a Góbi napsütésében. A tető nélküli falak oldalait frízek díszítik. Már benn is vagyunk az udvarban. A kapu mellett van egy széttört láda. Feng ezüst vonatából! Tegnap egy mongol hozta ide, Pan-szuan irányából. Itt hagyta, hogy biztos keresni fogják, adjam át. Vigyétek magatokkal. Elvezítette valamelyik társatok.

Azonnal a kocsivezetőknek kiáltottam, vigyék el a ládát, ötdolláros aranyat akartam a lámának adni. Megköszönte, de nem fogadta el. Ellenben bevitt az egyik kis szentélybe, ott láttam egy perselyt, megértettem a dolgot, oda akartam becsúsztatni az aranyat, de észrevette a láma, kivette a kezemből, megnézte. Nem ismerte ezt a pénzt. Kérdezte, mi ez? Amerikai ötdolláros. Dobd be — mondta. Majd beírom. — Köszönöm. Hogy hívnak téged?

Elővett egy zsíros selyembe csavart fóliánst és beírta az adományt. Néztém: pontosan beírta: 5 arany.

Amíg visszamentem az autóhoz, volt időm gondolkozni.

Ezek a sivatag betyárjai, akik a sivatagban csak azért élnek, hogy kirabolják az európai utazókat. Nevettem, hogy ilyen mesékkel áltatják az utazók olvasóikat odahaza.

Ahhoz, hogy kiraboljanak, igazán nem kell a Góbi sivatagba utazni. Kár a fáradságért. Ilyen kalandokat idehaza kevesebb fáradsággal lehet produkálni.

A kúthoz közben egy karaván is megérkezett és a szikladt torkoknak jól esett a friss, hideg víz. Tele is mertek mindent. Estére Panziánban voltunk.

Friss fogoly- és gazellapecsenye volt az egész társaság

részére. Előkerült az ezüstláda tulajdonosa, irgalmatlanul bevasaltam rajta az öt dollárt. Örömmel vásárolta a fejét öt dollárért.

Panzián után füves pusztákon át robogtak a kocsik. A sarjadzó füvet még magasan takarta a tavalyi avarfű, megjelentek az első lovasmenetek is. Ezek is, mintha csak megbolondultak volna a gépkocsi láttára, nyerítve száguldottak felénk. A kocsi előtt, mintha csak vezényelték volna a menést, pillanatra megtorpantak, negyedfordulatot tettek, versenyre keltek velünk. A csattogó, dübörgő paták alatt szecska módjára repült a tavalyi avarfű és méter magasra repült a kavics. Sűrűbben találkoztunk legelő ménesekkel, kutakkal, fehér mongol sátrakkal. Elértük az első kínai gyarmatosok telepeit is. Egymás után marad el a Sapszir, Miotán kistalpak. Azután Hivang folyó. Mindenütt füves pusztaság, óriási sík területek minden emelkedés nélkül. Feltűnt a kínai fal. A kínai építészet több mint 2000 éves gigantikus emléke, itt már 2000 évvel ezelőtt felállították az első 1400 km-es fénytávíró vonalat. Ahol a fényjelzések 1400 km hosszú határon órák leforgása alatt megjelentettek Kínának: Dzsingisz khán átkelt a Hivang folyón. Itt áll seregével a falak alatt.

S amikor ideértünk a kocsival, csak akkor tudtuk meg, hogy mi 1850 méterre járunk a tenger felszíne felett. Itt szakadt meg a Góbi, olyan egyszerre, hogy a kocsivezetőm ijedtében megállította a motort és fékezett. Erre jártak a Góbi félelmetes fiaai a XIII. században. Ezen a szétvert falrészén ereszkedtek le a kis Sisán medrében, hogy megpihenjenek hódítóútjuk első állomásán: Kalganban.

Átmentünk a Góbin.

Nagyszerű kirándulás volt a Baideriki-út. Baiderik kristálytisztá mély vize a Hangai- és Altai-hegyláncok között szalad Boincagánnor-ba. A Hangai és Altai határolta Góbi rész tele van kisebb-nagyobb tavakkal, ezek a Hangai déli oldaláról iderohanó folyók vizeit párolják le. Ez a Góbi természeti kincsekben leggazdagabb vidéke. Sűrű itt a lakosság. Itt épült a Góbi legnagyobb lámavárosa: a Lámen-gegenchit. Itt vannak a Góbi leggazdagabb lelőhelyei. Egy német geológus, dr. Weiske becslése szerint 400.000 kg arany mosható innen ki, a mi pénzünkben cca 1.2 milliárd pengőt jelent. Itt van az olaj, pala és itt virágzik a Góbi sivatag legszebb földművelése, ősrégi időktől fogva. Árpát és

toklász nélküli búzát vetnek, április 15-től május 1-ig vetik. Egyszereűn leszántják, mint a mi parasztjaink az Alföldön sokhelyütt. A szántás-vetés után néhányszor elárasztják a Baiderik vizével, amelyet mesterséges csatornákkal vezetnek a vetésekre. A világháború előtt a Góbi sivatag kellős közepén, az Altáj-i hegyek szűk, dugott völgyeiben vállalkozó kínaiak nagyban üzték az ópiumtermelést, természetesen dugva.

A vegetáció négy hónap. Augusztusban aratnak sarlóval, néhol azonban tövestől szedik ki a gabonát. Trágyázás nincs. A földeket ugarolják. A gabonát nem csépelik, hanem marhával tapostatják, tehát „nyomtatják” és a magot szel-lőztetéssel tisztítják. Használatra rendszeren vajban megpörkölük, azután őrlük kövek között. Az így nyert liszt, jobban mondva dara, a dzambu nagyszerű élelmiszer, főképpen, ha más nincsen. A búza elkészítése érdekes. Kenyeret nem sütnék soha. A búzát gőzön felduzzasztják és azután megszá-rítják. Zsákba rakják és amikor enni akarják, egyszereűn a forró teába szórják s készen van az ebéd, ha akarod, a vacsora. Útközben valóban kitűnő konzerva. Ennek a konzervának a neve buda. A talaj valóban kitűnő. Agyagos homok, sötétbarna és mély.

Ezek a szétszórt, élénk zöld vetésfoltok júniusban a kavicsos, homokbuckás, fakószínű Góbiban csodás meglepetés annak, aki először járja ezt az utat. Amikor napok és hetek óta hintázza az embert a sivatag öskorból ittfelejtett nagy állata, a teve a süppedő homokon, kemény kavicsos; amikor napokon át a sötétszürke, a barna és a sárga szín ural-kodik — elragadó ez a színkeverék, amivel a Baiderik vi-déke ajándékozta meg az utast. Délre, az Altai hegy fehér, hólepte csúcsai meredeken szökkennek fel a Góbi vöröses horizontján, körülöttünk a sok élénk zöld vetés keresztül-kasul szelve a siető Baiderik kristálytisza ezüstös vizeivel; északon, halomról-halomra emelkedik a Hangai sziklás oldalaival. Pompás kép. Olyan színváltozatokkal, amelyeket sosem felejt el az ember. De a gazda sorsa itt sem csupa tejfel. Ha a Baiderik megbolondul, elönt mindent. Hatalmas sodrával magával rántja a homokot és kavicsot egyaránt. Oda hordja, ahol tegnap még virágzó vetések zöldeltek. Elfed, eltemet mindent homokos hordalékával, vége a vetés-nek. Egyelőre vége a szántónak is. Vége addig, amíg egy újabb bolondos szél duhaj kedvében vissza nem söpör min-

dent úgy, hogy újra előtűnik a régebbi gazdag szántótalaj.

Nem kevés bosszúságot okoz a gazdáknak a „vadászamar”, a kulán ménesek és a Góbi töménytelen sok apró rágszáló emlőse. Igaz, a kulán hasznos vad, de csak a vadásznak és nem a mezőgazdának. Százakra menő ménesei egy éjjel 100—140 km-re is elbarangolnak és egy éjjel learatják azt a termést, amelyre a gazda már hónapok óta vár.

Ilyen veszteségekért a Góbi néha szűkösen, néha nagyon bőkezűen kárpótolja az embereket. A Góbinak van egy pár növénye, amelynek magvai és gyümölcse pótolják a darált, pörkölt dzambut. Köleskásaszerű, apró magvakat ad a kis, bokoralakú szulchir a futóhomokon. Vizes esztendőkből valószínűleg ellepi a futóhomok felületét. Annál jobban érzi magát, mennél délebbre megyünk. Alasánban kereskedelmi cikk. Eszik egyszerűen hántolva, teába áztatva, vagy a dzambu módjára. Van egy fekete rozsja a Góbinak: a chara szul.

A Góbi síkjának van egy érdekes parazitája, amely sosem növeszt leveleket, a tamariszkusz és más növény gyökerére ereszti szívó hajszálgököreit, a felszínre pedig 3—4 cm átmérőjű paprikaszínű, kosszarvú hajtásait. A hajtások lédús, édes ízűek. Tömegesen nem fordul elő. Neve: goi-ó. Nagyon érdekes ízű termést ad a sareldzsa. Hántolt apró magja meglehetősen olajtartalmú. Pikáns, kesernyés kását készítenek belőle. Ezt még orvosságnak is használják. Leforrázva hűlés és köhögés ellen isszák a teáját. A Góbi még gyümölcsöt is termel. Igaz a sivatag elég szűkösen, de a sivatag párásabb szélei bőven. Feketebodza-szerű, nagyon lédús, fürtös bogyókat ad ez a kis cserje. Izében kitermeli a cukrot, a savat és a sót. A só-íz szembetűnően változik a talaj sótartalmával.

De hát van úgy, hogy nem csak a növényi eledele pusztul el a mongolnak. A nagy szárazságok, különösen a hideg hótakarások telek még a marha nagy részét is elveszik a mongoltól. Ilyenkor jön segítségére a Baiderik aranyával, és a tavak sójával. A Baiderik folyó medre tele van arannyal, de a mongol valahogy csinján bánik vele. Mintha érezné, hogy akkor és csak akkor nyúlhat hozzá, ha minden más elveszett... A mongol ritkán mos aranyat. Idegennek egyáltalán meg sem engedi. Egyszerű mosdótálakban merik ki a Baiderik homokját, vízzel együtt. Ügyes mozdulattal, körbeforgatással felrázzák a homokot és kiloccsantják a tál

peremén át. Ha van benne arany, az a tál fenekén marad, láthatóvá válik. A mongol gondosan, tarsolyába csúsztatja és mos tovább . . . Ha eleget talál, odébb áll. És sokszor esztendőkön át sem jut eszébe, hogy újra kipróbálja szerencsését.

A Baiderekben gyakran találunk 80, sőt 100 grammos arany darabokat is. És a Baiderek aranya finom: 90—92 % a színarany.

Baiderek vidéke áldott hely. Sok a vadja. A vadteve ugyanaz, ami a házi, csak még vad állapotban, talán kissé sötétebb a gyapjúja. Ébersége azonban felülmúl minden képzeletet. Öreg csödörök vezetik a ménest. A vadszamár, a kulán százas, a gazella ezres csapatokban lakja a Góbit. A janger nevű kecskefaj; az argali meg vadjuh fajta. Az argali olyan, hogy nem csak a kos hord csigaszarvakat, hanem az életpárja is. A mongol puskásnak is, meg az irbisz párducnak, a farkasnak, a rókának élelme. A húsuknál sokkal értékesebb ezeknek a vadaknak kiváló, lágyfinomságú irhája.

A mongolnak az aranymosás, a földművelés, a vadászat csak mellékfoglalkozása. Főfoglalkozása az állattenyésztés. A Góbitban sorrend: a teve, a kecske, a jak, a juh, a szarvasmarha és a ló. Ez a mongol mindene. Ez adja táplálékát, ruházatát, lakása anyagát, szállító eszközeit. Fölös számú jószága a valutát, amelyen azután importcikkeit vásárolja: selymet, cukrot, dohányt, fegyvert, stb.

Egyéb bányászattal is foglalkozik, de csak mellékesen és csak kivételesen iparszerűen. Szenet, olajpalát annyit szed, amennyi saját részére kell, a drága- és féldrágaköveket, ha találja, felveszi, sőt fel is dolgozza, de sohasem töri magát érte.

Iparszerűen űzi, kicsiben a salétrom-, kén- és faszéntermelést. Ebből készíti sajátmaga a puskaporát. Kénje van, a salétromot a marhák elhagyott állásaiból kaparja ki. Adagolva, vizes állapotban keveri össze, megszáritja, azután darálja kész puskaporrá.

Iparszerűen űzi nagyban a sóbányászatot. A Hangai-hegységben kősót termel. Az alasáni sóstavakból egyszerűen kilátóolja a leülledett sót. A Csartain-i sóstórról évente 130 ezer teve viszi el a sót. Ugyanannyi visznek ki Hotoinor-ból és a Czagán-bulak-ból. Ez a só kizárólag a Hoang-hó, a Sárga folyó felső és középső folyásának vidé-

két látja el sóval. Csartain-ban a tó nyugati partján szedik az igen szennyes sót, benne a konyhasón kívül glaubersó, magnéziumsó, stb. keveredik össze. Itt az őszi hidegek beálltával kezdik a só bányászatát, azokból a nagy gödrökből, amelyekből a vizet a sivatag száraz, nagy melege a nyár folyamán kiszikkasztotta. Ezek a sóbányák a Mandzsu császárok idejében a megyei herceg tulajdonai voltak, ő maga bányásztatta a sót. Az eladás nagyon egyszerűen folyt le. Akinek só kellett, odaállt a karavánjával, megrakta a zsákjait és a felmálházott karavánnal odaállott a „sóhivatalba”. Ugyanis sóhivatal nemcsak Magyarországon van, hanem a Góbi sivatagban is. Lehet, hogy onnan hoztuk magunkkal, azért vagyunk olyan büszkék a sóhivatalra!

A sóhivatalban minden teve málhájáért, cca 150 kg, fizet 15 fillért, a mi pénzünkön, a bányászok részére, 7.5 fillért pedig a herceg kasszájába, mint adót.

Ezt lefizette és már indulhat is.

Érdekes, hogy a mindenkori hatalom hogy teszi rá kezét a sóra. A Mandzsu császárnak jó szokása volt, hogy a sóstavak megye hercegének adta a lányát feleségül. Ha nem volt természetes lánya, segített magán, fogadott lányát küldte el a hercegnek. Ez azzal a kötelességgel járt, hogy a herceg évente köteles volt az udvarnál rokoni látogatáson megjelenni. Persze ez vagyont érő ajándékokkal járt. Évről-évre odavitte a sóhivatal hasznát, feltéve, ha ez elég volt. A császárt elcsapták a kínaiak, a herceg sóhivatalának a jövedelme felszabadult, évről-évre gazdagodott, azt sem tudta, mit csináljon a pénzével. Ezen a bajon segített a harmadik internacionálé. A kínai kommunisták tették rá kezüket a sóhivatalra.

Igy azután levették a gondot a herceg válláról.

A Csartain-i sóbányászat azonban nem mintája a Góbi sóbányászatának. A Dabasz-nor-ban Orleánnál egész más-kép bányásszák a sót.

Ezt az életet, a növény, állat, ember ilyen megnyilvánulásait, a kavics- és futóhomoktengereket, a jó és rossz utakat, a szükös vízellátást mindenki láthatja, aki csak egyszer is végigmegy a Góbin és kinyitja a szemét. Ezek azonban csak részletek, amikkel az egyes emberek fantáziáját izgatják.

A nagy, szomszédos birodalmak fantáziáját azonban nem ezek a részletek hozzák izgalomba. Az orosz is szeretné a

Góbit, a kínai is, a japáni is. De nekik nem a Góbi sivatag becsületes mongol népe, nem a Góbi állat- és növényvilága, nem a Góbi sivatag ásványi kincsei és szűkös vizei kellene. Nekik mindegyiküknek az egész Góbi sivatag egész osztatlanul kellene. Miért?

Mert a Góbi, ha nem is olyan sivatag, mint ahogy ezt az emberek 99.9 %-a ismerni véli, mégis csak van annyira sivatag, amin a mai méretezésű és felszerelésű hadseregeket felvonultatni fizikai képtelenség. A Góbi természetadta akadály, 3000 km hossz. Akadály, amely erősebb minden vasbetonnál és drótakadálnál. Aki a Góbiban befészkelte magát, az vígan hány fittyet a másiknak. A Góbi széléig, ahol bőségesen van víz, fa, takarmány, minden nagyságú hadsereg fel tud vonulni. Északon az orosz, délen a kínai, vagy ma a japáni. De a Góbin támadni egyik sem tud. Amint a támadó bemegy a sivatagba, minden mérfölddel befelé, mértani arányban csökken a győzelemnek még csak halvány reménysege is. Itt vasút egyáltalán nincsen. Autózható út minden 1000 km széles övre esik egy. Lovasság nem hatolhat be, nem talál elegendő takarmányt. Gyalogság képtelen negyven napon át harcolva, erőltetett menettel átszaladni a Góbin. 3000 km védővonalat képtelenség repülőgépekkel lébombázni akkor, amikor ennek a 3000 km védővonalnak mozgás-lehetősége a visszavonuláshoz 1200 km.

A most megindult japáni-kínai háborúig Oroszország stratégiai helyzete nagyon kedvező volt: ténylegesen ura volt a Góbi egész északi felének; a neki barátságos Kína révén, kezében tartotta a Góbi déli felét is. Ma, félév múlva, megváltozott ez a helyzet: Észak-Kínát elfoglalta Japán, ezzel kezébe került ténylegesen a Góbi déli fele.

Ma egyensúlyban van a két hatalom stratégiai helyzete a Góbi sivatagban, egyikük sem képes támadó akcióra.

De mit hoz a holnap?

Ha Japánnak sikerül megszerezni a Góbi lakóinak, a mongoloknak a szimpátiáját, Oroszország elveszti a ma még övének mondható északi sivatag felét. Ezzel elveszti a Bajkálon túli Szibíriának legerősebb védelmi vonalát.

Oroszországnak a Góbi birtoklása kevés útjával is lehetőséget adott arra, hogy befészkelje magát Észak-, sőt Közép-Kínába is. Ma ez a lehetőség megszűnt. Adja Isten, hogy egyszersmindenkorra. *(Vége.)*

Irodalom.

A Trianont követő szomorú években a *Turán* nem jelenhetett meg régi terjedelmében. Most, hogy újra a régi kereteket igyekszünk visszaállítani, azt hisszük, hogy olvasóink szívesen fogják venni, ha rovatot nyitunk, amelyben külföldi tudósoknak *turáni népekre* vonatkozó olyan dolgozatait ismertetjük, amelyekről különben nem tájékozódhatnának.

WILHELM KOPPERS: Der Totemismus als menschheitsgeschichtliches Problem. (Anthropos, XXXI. 1936. St. Gabriel-Mödling bei Wien. 159—76. ll.)

Az egész földön elterjedt *totemizmus* komplexus eredeti egységét és együvé tartozását KOPPERS szerint kétségbevonni nem lehet. A közös eredet fészke szerinte *Délázsia* (165. l.).

Az *előindiai totemizmus* központja: *Dekkan*: a *Gond*, *Bhil*, *Oraon*, stb törzsek.

Ezzel eredetileg összefüggött a *hátsóindiai* is, mindenekelőtt *Asszam*-ban a *Naga*, *Khasi* népeknél (168. l.).

„Das übrige Asien (Altchina, Altjapan, Nordostasien, Innerasien, Sibirien) hat eindeutigen Totemismus nirgendwo aufzuweisen. Altchina erscheint so gut wie ganz frei davon, Altjapan hat einige Male totemistische Elemente erhalten. In Nordostasien, bei Yukagiren und Tschuktschen, stossen wir auf totemistisch anmutende Dinge, aber man fragt sich, ob es sich dabei um Trümmer oder „Ansätze“ handelt. Ähnlich sieht es unter Rücksicht in Innerasien und Sibirien aus. An eindeutigen Kennzeichen für Totemismus fehlt auch hier, trotz ZOLÓTAREV. Wenn stellenweise, sowohl bei türkischen als bei ugrischen Stämmen, die Geschlechter irgendein Tier verehren und diese Geschlechter gleichzeitig exogam sind, so sieht das, rein äusserlich betrachtet, recht sehr nach Totemismus aus. Und doch überzeugt man sich nur schwer bzw. gar nicht davon. Jene Tierverschöpfung nämlich steht, wie ich glaube, in deutlichem Zusammenhang mit dem Kult jener lunarmythologischen Tiere wie Bär, Wolf, Rabe usw., wofür aber nicht eine totemistische sondern viel eher eine mutterrechtliche Herkunft und Verwurzelung in Betracht kommt. Für gewöhnlich erscheint der Kult solcher Tiere ganz unzweideutig als Stammessache, ja er kann sehr weit über die Stammesgrenzen hinausgreifen (Bären-

kult!). Die Verknüpfung mit dem Geschlecht darf daher als gelegentliche Abweichung von der Regel betrachtet werden. Die Einrichtung des Geschlechtes und der Geschlechts exogamie selber aber hat ihre ursprüngliche Heimat sonder zweifel bei den in jenen Gebieten ansässigen Hirtennomaden. Dass es aber trotzdem in den in Frage stehenden Regionen an Trümmern des Totemismus nicht vollständig zu fehlen braucht, sei gern zugegeben. Die obigen Darstellungen verfolgten von allem auch den Zweck, zu zeigen, dass die bisherigen Versuche, dort echten Totemismus festzustellen, als keineswegs zwigend angesehen werden können." (168. l.)

Ennek a kérdésnek megoldása nem olyan egyszerű, sőt nagyon is bonyolult. Miért? Azt itt ennek a rövid ismertetésnek keretében nem fejtgethetem, épen csak, hogy érinthetem.

A *vogulok* eredetileg „istenszerű” vagy „nyers-hústevő nép”-re és „ördögszerű”, azaz „főtt-hústevő nép”-re oszlottak. Ez a két „nép”, mondjuk két szárny, exogám viszonyban állott egymáshoz. Ez a két nép azután megfelel annak a két nagy csoportnak, amelyet GAHS az *uraltáji* népeknél megállapított: népek, amelyek véres és vértelen áldozatokat hoznak. Ha a mondai anyagot figyelembe vesszük (*ikermondák!*), kiséül, hogy itt az ú. n. „Zweiklassensystem”-mel van dolgunk.

A „nyers-hústevő és főtt-hústevő” népekről szóló mondát megtaláljuk *Ausztráliában*, a totemizmus egyik főgóc-pontjában, a *Dieri* népnél. Erre vonatkozólag: „..... sehen wir, wie nächts der totemistischen Kultur nur noch die sogenannte Zweiklassenkultur ihren Weg nach Australien gefunden hat” (170. l.).

Az e két mondát összekötő kapcsot azután *Indiában*, többek között a *Gondok*-nál, tehát oly népnél, ahol, mint láttuk, a *totemizmus* dívott, lelhetjük meg. Végeredményben ezek a mondák a régi *Elámba* vezetnek. Ezek a mondák a kétszárnyat anthropologiailag is megkülönböztetik.

A *vogul* mondákból másrészt az is kitűnik, hogy a *vogulok* ellenfeleiket megskalpolták és magukat tetoválták. Ezeket a szokásokat megtaláljuk az *észak-amerikai indiánus törzseknél* is, de megtaláljuk az „égi” és „földi népre” való felosztást is. Ezeknek a mondák,

é úgy mint a voguloknál, különböző kozmologiai eredetet tulajdonítanak.

Az északamerikai indiánusok közt KOPPERS három totemisztikus gócpontot különböztet meg: a) egy keletit: az *Ohio* és *Tennessee*-területen, a *Yuchi*, *Sioux* és *Muskogi* törzseknél, b) egy délnyugati a *Pueblo*-területen: a *Hopi* és *Zuni* és mindenekelőtt a *Yuma* törzseknél és c) egy északnyugati a *Tsinghian*, *Tlinkit* és *Haida* törzseknél. Az utóbbi kettő a totemizmusnak és a totemisztikus művelődés-körnek csak romjait őrizte meg (169 l.).

Nem ok nélkül tértem ki ezekre a részletekre is. Mert a *török oguz* és *ujgur* törzsszervezeteket csakis a *zuni* törzsszervezetből lehet maradék nélkül megérteni.

Az *oguzok* mind a hat törzsének ősermjük „jelvényét”, hat különféle ragadozó madarat. Ezeket nem volt szabad sem megölniök, sem megeniök; mondáikban az anyajognak még halvány nyomát sem találjuk, és a törzsek élén a *Napfejedelem* áll; mindolyan ismérvek, amelyek az igazi totemizmusra vallanak: „Gruppen oder Clantotemismus”; „polytome Stammesgliederung” (164. l.), „Meidung des Totems (nicht töten, nicht essen . . .)”; „ursprünglich patrilineare Vererbung der Totems” (165. l.); „eine ziemlich ausgeprägte Sonnenmythologie” (161. l.). Maguk a ragadozó madarak is napimádatra utalnak.

Ám már ez sem az igazi tiszta totemizmus. Mert megtaláljuk a *két szárnyra való oszlást* is, s a két szárnynak is megvan a maga jelvénye: íj és három nyíl. Már pedig ahol a totemizmus „als Angelegenheit des Stammes aufscheint, liegt bereits eine Abwandlung vor” és az igazi totemizmusban a törzs „zerfällt . . . direkt (ohne etwaige Zwischenstufen oder Unterabteilungen) in die Totemgruppen” (164 l.).

Ez a két szárny is tulajdonkép égi és földi szárny: a) a *Napfejedelem*, a *Holdfejedelem* és a *Csillagfejedelem* szárnya, b) az *Ég* — azaz a levegőég, — a *Hegy-* és a *Tengerfejedelem* szárnya.

Csakhogy ezt a két szárnyat megtaláljuk a *zuniknál* is. Tehát az ő totemizmusuk sem igazi totemizmus, amit az is bizonyít, hogy náluk az anyajog is uralkodik, pedig ez a *vogulok* művelődésének is egyik jelentős eleme.

Ehhez a két szárnyra való oszláshoz a zuniknál nagyon fontos ismérvek járulnak:

Az egyik szárny főfoglalkozása: *háború, vadászat*, a másiké pedig *földművelés, varázslat, vallási teendők*. Már pedig: „die ursprüngliche Wirtschaftsform der totemistischen Kultur . . . eine Art höheren Jagdtums” (170. l.) és „mutterrechtliche Bodenkultur (Zweiklassenkultur)” (167. lap.).

Tehát itt két művelődéskörnek a vegyüléséről van szó: „. . . die neuere Totemismus-forschung . . . kann . . . bestätigen, dass Totemismus und altes Mutterrecht . . . oft in Verbindung miteinander getreten sind und es so zu charakteristischen Mischungs-produkten gekommen ist” (175. l.).

Egy, a „Mitteilungen der Wiener Anthropologischen Gesellschaft” szerkesztősege által már elfogadott, de még meg nem jelent dolgozatomban bebizonyítom, hogy az *észak-amerikai indiánus törzsek* két szárnya vallási szertartásokban, valamint jelvényeikkel (*színek!*) is *ellentétes tájékozódást*, egyrészt *nap-*, másrészt *holdtájékozódást* követ. Ebből a fentiek szerint az is következtethető, hogy a *naptájékozódást* követő szárny eredetileg a *totemisztikus*, a *holdtájékozódást* követő az *anyajogi művelődés körhöz* tartozott. Ehhez még hozzájárul, hogy a fentebb említett vogul, dieri, stb. mondák a *két szárnyat még anthropologiailag is megkülönböztetik*, valamint, hogy a *vogul* és bizonyos *észak-amerikai indiánus* mondák a *két szárny különböző kozmologiai eredetéről* mesélnek.

Am visszatérve KOPPERS-hez, ő azt is megállapítja, hogy: „Die Parallellisierung zwischen ursprünglicher totemistischer Kultur der Ethnologie und *ältester* Stufe der miolithischen Klingenkultur der Prähistorie kann als feststehend betrachtet werden” (174 l.).

Külföldi tudósok bennünket közelebről érdeklő, a totemizmussal foglalkozó, újabb művei:

MASAO OKA: Kulturgeschichte Altjapans. (Megjelent vagy legközelebb meg fog jelenni a Wiener Beiträge zur Kulturgeschichte und Linguistik-ben).

A. N. MAKSIMOW: Zur Frage des Totemismus bei den Völkern. Sibiriens. (Oroszul.) Moszkva, 1928.

AL GAHS: Kult lunarziranoga Praoca kod istocnik Pa-
leosibiriaca. (Der Kult des Urmondmenschen bei den östli-
chen Paläosibiriern.) (Jahrbuch der Universität, Zagreb.
Bd. I. 1924/1925—1928/1929. 56—92. II.)

W. KOPPERS: Der Hund in der Mythologie der zirkum-
pazifischen Völker. (Wiener Beiträge zur Kulturgeschichte
und Linguistik. Bd. I. Wien, 1931. 359—99. II.)

W. KOPPERS: Der Bärenkult in ethnologischer und
prähistorischer Beleuchtung. (Palaeobiologica. V. 1933. 47-
64. II.)

ZOLO TAREW: Überbleibsel des Totemismus bei den
Völkern Sibiriens, (Oroszul.) (Wissenschaftlicher For-
schungsverband des Institutes der Völker des Nordens, ZIK.
SSSR.) Leningrad, 1934.

FR. FLOR: Haustierte und Hirtenkulturen. (Wiener Bei-
träge zur Kulturgeschichte und Linguistik. Wien, 1930. 1—
238. I.)

W. KOPPERS: Tungusen und Miao. Ein Beitrag zur
Frage der Komplexität der alchinesischen Kultur. (Mittei-
lungen der Wiener Anthropologischen Gesellschaft. (X.
1930. 306—319. II.)

W. KOPPERS: Die Indogermanenfrage im Lichte der
historischen Völkerkunde. (Anthropos. XXX. 1935. 1—
31. II.)

K. F. KARJALAINEN: Die Religion der Iugra-Völker.
(FF. Communications. XX. Nr. 63. Helsinki 1927.)

K. U.

A Társaság ügyei.

Közgyűlés.

1938. március 24-én. Elnök dr. Cholnoky Jenő. Paikert Alajos ala-
pító és örökös tiszteletbeli elnök indítványára a közgyűlés egyhangú
felkiáltással dr. Cholnoky Jenő egyetemi ny. r. tanárt, eddigi elnök-
helyettest választotta meg elnöknek. Dr. Cholnoky Jenő megköszönte
a közgyűlés bizalmát, kérte az elnökség, a tisztikar és a választ-
mány minden tagját, hogy nehéz munkájában szeretettel, megér-
téssel támogassák nemzetünk érdekében és Társaságunk célkitűzé-
seinek megvalósításában. Dr. Virányi Elemér főtitkár indítványára
a közgyűlés egyhangú felkiáltással alelnöknek Kállay Ubul ny. fő-

ispánt, MABI alelnököt megválasztotta. Kállay Ubul a megválasztást elfogadta és biztosította a közgyűlést arról, hogy fokozottan fog a Társaság érdekében működni és személyes összeköttetéseit — a külföld neves tudósival, — a Társaság felvirágoztatására fogja fordítani. Dr. Bendefy László könyvtáros indítványára a közgyűlés tiszteleti taggá megválasztotta Alessandro Szamkó capri-i kereskedőt, azoknak az érdemeknek elismeréséül, amelyeket a magyar nemzetnek és a turáni eszmének tett szolgálataival szerzett. Végül a közgyűlés választmányi póttagokul Boer György szolgálatonkívüli hadnagyot és Torbágyi Novák József tanárt, festőművészt választotta meg.

Választmányi ülések.

1938. március 24-én. Elnök dr. Cholnoky Jenő. Dr. Virányi Elemér főtitkár jelentést tett a taglétszámról, esszerint a Turáni Társaságnak — a rendelkezésre álló adatok alapján — 31 alapító, 22 tiszteleti, 183 törzs, 144 rendes, összesen 380 tagja van. Felsorolta az 1937/38. évben megtartott ismeretterjesztő előadásokat, köszönetét fejezte ki a Budapest Székesfőváros Iskolánkívüli Népművelési Bizottságának azért az áldozatkészségéért, hogy az ismeretterjesztő előadásokhoz 120 P, a nyelvi tanfolyamokhoz 528 P-vel járult hozzá. Javasolta dr. Cholnoky Jenőné, Engel Györgyné és Kátóna Horváth László rendes taggá való megválasztását. A választmány a főtitkári jelentést jóváhagyólag tudomásul vette és a fentieket rendes tagoknak megválasztotta. Dr. Gergelyffy Gábor igazgató a Társaság pénzügyi helyzetéről tett jelenést. A m. kir. Miniszterelnökségtől 4.000 P államsegély kiutalását kértük az 1938. évre. Választmányi rendes tagunk: Balogh Elemér ny. OTI vezérigazgató értékes közreműködése folytán az államsegély kiutalására meglehet a reményünk. Budapest Székesfőváros Polgármesterétől sajtótámogatás címén 1.800 P kiutalását kértük. Alapító- és törzstagjainkhoz a TURÁN folyóiratunk megjelenítése céljából körlevelet bocsáttunk ki. Ennek eredményeként befolyt eddig 145 P. — A választmány Elnök indítványára kimondotta, hogy Szőke Zsigmond altiszt hetibérét az államsegély folyósításának napjától kezdődőleg 12 P 50 f-re emeli fel.

1938. április 27-én. Elnök dr. Cholnoky Jenő. Elnök a „TURÁN” XX—XXI. évfolyam 1937/38. I—II. számának megjelenését bejelentette. A főszempont az volt, hogy olyan cikkeket közöljünk, amelyek az olvasóközönség előtt érdeklődésre tarthatnak számot. Felhívta a választmány figyelmét a „Korunk Szava” időszakai lap 1938. évi április hó 1-én megjelent számában a Turáni Társaságot ért durvahangú támadásra. Ez a cikk a turáni eszmét, mint tudománytalan, pogánykodást tünteti fel és csodálkozását fejezte ki, hogy dr. vitéz József Ferenc Ő királyi Fensége ilyen mozgalomban részt vesz. A „TURÁN” új számát levél kíséretében elküldte a „Korunk Szava” szerkesztőségének és kérte a helyreigazítást. A választmány határozatilag kimondotta, hogy ha a szerkesztőség a helyreigazító nyilatkozatot nem teszi közzé a „Korunk Szava” legközelebbi számában, akkor sajtórágalmazás és hitelrontás miatt a Turáni Társaság megindítja a bünvádi eljárást. Dr. Kovács-Karap Ernő alelnök indítványára a választmány határozatilag kimondotta, hogy

a Keresztény Ligában a Turáni Társaság képviselgetni fogja magát. Dr. Virányi Elemér indítványára a választmány elhatározta, hogy a Petőfi Társaság Pekár-síremlékre vonatkozó gyűjtőívét tagjaink között körözni fogjuk. Dr. Gergelyffy Gábor igazgató jelentette, hogy a Turáni Társaság vagyona 1938 április hó 27-én 1.071 P 93 f.

Estélyek.

1938. március 16-án. A rokon nemzetek budapesti követei tiszteletére az Országos Kaszinó különtermében *külügyi teát* rendeztünk. A külsőségeiben fényes teán Védnökünk, dr. vitéz József Ferenc Ó királyi Fensége vezetésével megjelent Társaságunk elnöksége és tisztikara. Örömmel üdvözlöttük körünkben dr. Onni Talas finn követet és nejét, Erkin Behic török követ Öngyméltóságait, Tzvetkov Lázár bolgár ügyvivőt. A bensőséges, formaságoktól mentes tea a legjobb hangulatban az esti órákban ért véget.

Előadások.

1938. március 18-án. Mányoki Vilma Finn- és Észtország női mozgalmáról tartott lendületes, igen élvezetes előadást. Az előadás szövegét mostani számunkban közöljük. Dr. Sonkoly István „Dallambemutató a volgamenti rokonnépek zenéjéből” című előadásában rámutatott azokra a kölcsönhatásokra, amelyeket a szomszédos népek zenéje egymásra gyakorol. Nincs és nem is lehet merev határvonalat húzni az egyes népi dallammotívációk között. A hegedűn előadott szemléltető dallamok feltüntették azt a sok szláv vonást, amely a volgamenti, turáni eredetű népek zenéjében felfalálható.

1938. április 1-én. Torbágyi Novák József Lajos „Attila jelentősége és udvara” c. előadása érdekesen jellemezte Attila egyéniségét. Nem volt barbár világhódító, akit a leigázott európai népek „Isten ostorá”-nak, majd a „Világ félelmé”-nek, sőt a „Világ urának” neveztek. De nem áll meg a gótok ariánus püspökének, Jordanesnek az a megállapítása sem, hogy Attila az egész föld és a világ összes népeinek sanyargatására és rémületére született volna. Érdekes párhuzamot vont az előadó a germán és a román népek Attila-felfogása között, mert a románok Attilát általában szörnyetegnek tüntették fel, de a germánok, mint nagy, bölcs, gazdag, bőkezű, igazságos és emberséges uralkodót látták Attilát. Kétségtelen, Attilának voltak gyengéi, hibái, hisz ő is ember volt! De, aki a halálos ellenségeivel is tudott igazságos és nagylelkű maradni, aki nemcsak kardjával, hanem szellemének nagyságával is hódított, aki nemcsak maga volt pártolója a művészi szépeknek, hanem azt alattvalóival is meg tudta kedveltetni, az oly kimagasló egyénisége a világtörténelemnek, amire mi magyarok, — turáni eredetünknel fogva, — csak büszkén tekinthetünk. Attila kiváló egyéniségét mutatja, hogy ő volt az első uralkodó, aki szabad választásgyakorlatot engedett népeinek. Jellemző, hogy királyaink közül Mátyás udvartartásának mintaképeül Attila udvarát választotta. Mátyás udvarában Bonfini feljegyzései szerint egész Attila-kultusz uralkodott. Thuróczy krónikájában Mátyást „Secundus Attila”-nak, második Attilának nevezte. — Bödey József: „Otec Paiszj, a bolgár

szabadság előhírnöke” címen értekezett. Otec Paiszij 1722 körül született a török elnyomás alatt sínylődő Bulgáriában. Születés helye bizonytalan. Mint Homéroszért hét város, Otec Paiszij-ért három falu: Kravedol, Doszpej és Bauszko versenyeztek. Otec Paiszij görögkeleti pap volt. Pályafutását a hilendári monostorban kezdte el. A monostorban levő szerb, görög, sőt orosz és a bolgár szerzetesek között állandó vita volt az egyes nemzetek magasabbrendűségéről. Ezekben a vitákban a bolgárok a vesztesek, — hiszen ők nem ismervén nemzetük történetét, — alig mernek vitába bocsátkozni. Bulgáriában a nép tudatlan és szegény volt. A tehetősebbek szegyeleven ezt, görögül kezdtek tanulni, görög módra kezdenek öltözködni és görög neveket kezdenek felvenni. Sokan anyagi érdekből áttérnek a mohamedánus vallásra. A bolgárok többsége azonban némán tűrte a törökök katonai, s a görögök szellemi igáját. Ilyen körülmények között érlelődött meg Otec Paiszijban az az elhatározás, hogy megírja a bolgár nemzet történelmét. Munkája közben állandó gúny tárgya s emmiatt a hilendári helyett a zográfi monostorba vonult. 1762-ben készült el nagy munkája, a „Szláv-bolgár történelem”. Halálának helye és ideje éppennygy bizonytalan, mint születéséé. Otec Paiszij a reményét vesztett, sorsába beletörődő bolgár nép felé így kiált: „Bolgár, ismerd meg fajodat és nyelvedet!” Otec Paiszij tehát rájött arra, hogy a közös mult, a közös nyelv és eszme kovácsolja össze a nemzetet. Ő volt tehát a bolgár szabadságnak az előhírnöke. A bolgár nemzetnek is megvan a maga Trianonja: Neuilly. Hogy mennyire megbecsüli a bolgár nép Otec Paiszijt, annak legjobb bizonyítéka az, hogy a Reviziós Ligát Bulgáriában „minden bolgár Otec Paiszij szövetségé”-nek nevezik.

1938. április 29-én, a japáni császár születése napján a Turáni Társaság a Magyar-Nippon Társasággal együtt bensőséges ünnepélyt rendezett. Az elnöklő dr. Cholnoky Jenő megnyitó szavaiban rámutatott arra, hogy Japán most olyan ellenség ellen visel háborút, amely egyszer bennünket legyőzött. Ez az ellenség a bolsevizmus. Japán népének nemcsak a nyelve rokon a magyaréval, hanem a hazaszeretet, a vendégszeretet és az erkölcsi felfogás igen sok rokonvonást mutat a magyar nép hasonló jellemvonásaival. Ma, amikor a nagy japáni nemzet császáranak születésnapját ünnepli, mi is velük együtt, meleg együttérzéssel ünnepelünk. A „Ganz” Ének és Zeneművészeti Egyesület férfikara, Koncz Ferenc karnagy vezényletével elénekelt a japáni himnuszt, majd dr. Pröhle Vilmos tartotta meg igen értékes, tartalmas és fordulatos előadását „A 2600 éves japáni császárság” címmel. A japáni uralkodóház származására nézve a tudomány nem tud feleletet adni. Ebben a tekintetben teljesen a hagyományokra vagyunk utalva. A japáni nemzeti hagyomány két korszakot különböztetett meg: az istenek és az emberek korát. Az istenek kora a Kr. e. 660 évet előző kor, s akkor az istenek uralkodtak a Földön. Izanagi-no-Mikoto és Izanami-no-Mikoto a szivárványhídon ülven, lándzsájukat a tengerbe mártották és nézték, amint a lándzsáról a vízcseppek a tengerbe hullanak. Egy-egy csepp helyén egy-egy sziget keletkezett. Izanami halála után az alvilágba került, férje, Izanagi követte őt. Izanagi nagy tüzet gerjesztett, ebben meglátta feleségének, Izanaminak a holttestét. Izanami ezt a kegyeletsértést meg akarván bosszulni, Izanagi üldö-

zésére a fúriákat küldte, majd maga is üzöbe vette férjét. Izanagi, hogy meg tudjon menekülni, egy sziklát gördített az al- és a felvilág közé. Izanami bosszúból megfogadta, hogy Izanagi népéből naponként 1.000 embert fog magához venni, mire Izanagi kijelentette, hogy ő naponta 1500 ember születéséről fog gondoskodni. Izanagi balszeméből pattant ki Amateraszu ókami, a Nap istenasszonya, jobbszeméből Czuki no kami, a Hold istene, orrából Szusanó mikoto, a tenger istene. Izanagi halála után Amateraszu vette át a hatalmat, de Szusanó ellene fellázadt. Amateraszu egy barlangba rejtőzvéen el, áthatolhatatlan sötétséggel borította el a világot. Az istenek úgy tudták Amateraszut a barlangból előcsalni, hogy zenével, táncsal és főleg egy eléje tartott tükörrel azt hitették el Amateraszual, hogy egy új Nap kekezett. Szusanó elmenekült és bolyongásai között találkozott egy síró házaspárral, akiktől megtudta, hogy a nyolcfejú sárkány egy-egy gyermekét maga megette és éppen az utolsón van a sor. Szusanó a nyolcfejú sárkányt levágta és annak gyomrában talált kardot engesztelésül Amateraszunak ajánlotta fel. Kr. u. a VI. században született Kamu Jamato Ivarebiko no mikoto és Dzsimmu Tennó néven Japán első császára lett. Kr. u. IV—V. században Japánban elterjedt Buddha vallása, az érintkezés Kínával mind gyakoribb lesz, s ennek következménye lesz az, hogy a japániak átvették a kínai írásjegyeket. A buddhizmus terjedésével a császári hatalom mindinkább az istensége felé haladt. Kr. u. IX. században Kyoto a császári székhely és ekkor a nemességnek már kétféle rétegét különböztetjük meg: a vidéki katonai nemesség és az udvari nemesség. Ezzel Japánban kialakult a *hübéri* rendszer. A fehér-piros háborúságot Japánban is megtalálhatjuk a hatalmas Taira és Minamoto családok harcában. 1185-ben a Minamoto család döntő győzelmet arat, ennek eredménye az, hogy a mikadó Joritomót, a Minamoto család fejét sogun (annyi, mint fővezér) címmel ruházta fel. Ettől kezdődőleg a császár inkább csak reprezentatív egyéniség, a sogun pedig a tényleges hatalmat gyakorolja. Hojo Tokimi 1275-ben a betörő, egyesült kínai-mongol hadsereget tönkrevverte. Xaveri Szent Ferenc jezsuita Kiu-siu szigetén kötött ki és az evangéliumot oly nagy sikerrel hirdette, hogy a keresztények száma rohamosan szaporodott. A polgárháború tetőfokát a XVI. században érte el, Nobunaga, Hidejosi és Tohominejovashu küzdöttek a hatalomért. Hidejosi két ellenfelét legyőzvéen, helyreállította a császári család tekintélyét. 300.000 főnyi hadseregével betört Kínába és hadai már Peking előtt állottak, amikor Hidejosi meghalt. Halála után a Tokugava család ragadta magához a hatalmat és a soguni méltóságot 1603-tól 1868-ig viselték. 1614-ben Ijemicu elrendelte a kereszténység kiirtását s ez rövidesen be is következett. Ettől az időtől kezdve számítható Japán teljes elszigeteltsége. Az elzárkózás 1853-ig tartott, amikor Perry amerikai commodore hadihajóinak fedezete mellett megkötötte a japániakkal a hajózási és kereskedelmi szerződést. Ennek a szerződésnek értelmében a japániak egyévi haladékat kaptak és 1854-ben tényleg meg is nyitottak néhány kikötőt a külföldiek előtt. Ebben az időben elvként hangoztatták: „Tiszteljétek a császárt és verjétek ki az idegeneket”. 1853-ban született a legnagyobb japáni császár, Mucuhitó. Az ő nevéhez fűződik a győzelmes japáni-kínai háború 1894/95-ben,

a dicsőséges japáni-orosz háború 1904—1905-ben. A mai császár méltó utóda nagy ősenek. A tekintély és a császár tisztelete ma erősebb Japánban, mint valaha. A japániaknak ez a kiváló tulajdonsága, egyebé kitűnő jellemvonásaik mellett biztosítékaik annak, hogy Japán a jelenlegi bolsevizmus ellen vívott háborúját győzelmesen fogja befejezni. — A majd 300 főnyi hallgatóság a kiváló előadónak nagy tapssal hálalta meg előadását. Néhány japáni hanglemelt játszottunk le. Indulói annyi hasonlatosságot mutattak a magyar indulókkal, hogy önkéntelenül is felvetődött a hallgatóságban az a kérdés, vajjon nem magyar lemezek-e ezek? Dr. Habán Jenő „Méidzsi-Tennó, a legnagyobb japáni császár” címen tartott előadást. Kifejtette, hogy ő Mucuhitó császárról, mint emberről kíván egy pár szóval megemlékezni. Mucuhitó 1912. július 29-én bekövetkezett halála után kapta a Méidzsi Tennó nevet. Méidzsi annyit jelent, mint felvilágosodott kormányzó, Tennó pedig azt jelenti, hogy az ég királya. Mucuhitó a japáni fiataliságot külföldre küldötte tanulni. Ő helyezte át Kyotoból Jeddóba (mai néven Tokyo) a császári székhelyet. Ő szüntette meg véglegesen a hűbérrendszert, ő szervezte át nyugati mintára a hadsereget. Ő vezette be a tankötelezettséget. Az előadó kijelentette, bármily különös is, de bizonyos párhuzamot lehet vonni Mucuhitó és Szent István között. Mindketten keleti fajúak voltak, de mindketten történelmi elhivatottsággal megéreztek, hogy nemzetük jövője érdekében nyugat felé kell fordulniok. Nem csoda tehát, hogy egy ilyen hatalmas egyéniség halálát egész Japán, mint nemzeti gyászt tartotta meg s így emlékszik vissza ma is. — Dr. Hollós Ödön budapesti japáni császári konzul megköszönte a Turáni és a Magyar-Nippon Társaságoknak a szép ünnepély megrendezését és az egész közönségnek megjelenését és érdeklődését. Kifejtette, hogy Japán ma nagyhatalom, de politikáját igen sok érzelmi momentum irányítja. Az ilyen szimpátia megnyilvánulások, mint a mai, alkalmasak arra, hogy amennyiben ismét bekövetkezik olyan kritikus idő, amikor a nagyhatalmak határoznak kis nemzetek sorsáról, nem leszünk oly barát nélkül, annyira elhagyatottan, mint Trianonban. Bejelentette, hogy e szimpátiának fényes bizonyossága az, hogy május 1. napján működésbe lépett a budapesti japáni császári követség. Szavait azzal fejezte be, hogy „most kiáltunk háromszoros banzájt Horthy Miklós Kormányzó Úr Öföméltóságára és a Japáni Császár Öfelségére!” — A szép ünnepély a magyar nemzeti ima fenséges hangjaival ért véget. — Ez az előadás méltó befejezése volt a Turáni Társaság 1937/38. évi előadássorozatának. Az új sorozat ez év szeptember végén, illetve október elején veszi újból kezdetét.

XII. nyelvtanfolyamunk.

Ünnepélyes keretek között 1938. április hó 27-én volt nyelvtanfolyamunk záróvizsgálója. Az elnöklő Zsedényi Gábor társelnök nyitotta meg a záróvizsgálatot. A török, finn, japáni, kínai, majd végül a bolgár nyelvből vizsgáztak a hallgatók. Zsedényi Gábor elnök a jövő évi vizontlátás reményében búcsúzott a hallgatóktól. Cser Gábor mérnök, műegyetemi tanársegéd meghatott szavakkal köszönte meg az előadóknak azt az odaadást és fáradságot, amelyet a tanfolyam tartama alatt kifejtettek.

A tagságra vonatkozó közlemények.

1938. március 24-én megtartott közgyűlésen megválasztott *tiszteleti tag*: Alessandro Szamkó capri-i nagykereskedő.

Rendes tagok: Dr. Cholnoky Jenőné, Engel Györgyné, Katona Horváth László pécsi egyetemi hallgató. Időközben felvételét kérte: Lányi László, az Isztanbuli Történelmi Társaság titkára.

Adományok a TURÁN folyóiratra.

1938. évi februárius hó 21-én 102/1938. ikt. szám alatt körlevelet bocsátottunk ki alapító és törzstagjainkhoz, ebben kértük őket, hogy szerzett jogaiknak érintetlenül hagyásával adományozzanak bizonyos összeget a „TURÁN”-ra és ezzel tegyék lehetővé azt, hogy a „TURÁN” évenként tízszer, megfelelő kiállításban megjelenjék. Erre a felhívásra 1938. április hó 30. napjáig sorrendben a következő befizetések történtek:

Dr. Irk Albert egyetemi ny. r. tanár 5 P. Kulin István okl. mezőgazda 5 P. Nemeskéri Kiss Sándor meghat. miniszter 5 P. Dr. ös-gyáni Rónay Tibor kir. közjegyző 5 P. Dr. Bozóky Dezső ny. fő-törzsr orvos 5 P. Dr. Csekey István egyetemi ny. r. tanár 5 P. Dr. Gé-vay-Wolff Nándor ny. államtitkár 5 P. Dr. Moravcsik Gyula egye-temi ny. r. tanár 5 P. kocsai Magyar Dezsőné 5 P. Dr. Máté Lajos középisk. igazgató 5 P. Abdul Latif, a magyarorsz. moh. főpapja 10 P. Dr. Raffay Sándor evangélikus püspök 10 P. Vig Albert ny. h. államtitkár 10 P. Geleta József szőlőbirtokos 5 P. Dr. Zolnai Gyula egyetemi ny. r. tanár 5 P. vitéz Ury Dezső Hangya főtiszt-viselő 5 P. Dr. Jungerth-Arnóthy Mihály moszkvai m. kir. követ és meghat. min. 50 P. Dr. Bán Aladár m. kir. kormányfőtanácsos 6 P. Dr. Bendefy László tanár 6 P. Demény Károly ny. államtitkár 5 P. Podhorszky Vilmos ny. országyűlési számv. főigazgató 5 P. Dr. Lechner Jenő műegyetemi ny. r. tanár 5 P. Dr. Thegze-Gerber Ferenc, a legfőbb áll. Számszék ny. tanácselnöke 4 P. Dr. Pog-rányi Nagy Félix miniszteri titkár 5 P. Dr. Jeney Endre egyetemi ny. r. tanár 5 P. Dr. Lítke Aurél egyetemi tanár 5 P.

Befolyt eddig összesen 191 P. Hálás köszönetünket nyilvánítjuk mindazoknak, akik a fenti összegeket beküldötték és kérjük a többi alapító- és törzstagjainkat, hogy szíves adományukkal ők is járul-nak hozzá folyóiratunknak, a „TURÁN”-nak megjelentetéséhez.

Felhívás rendes tagjainkhoz.

Tisztelettel kérjük mindenegyes tagtársunkat, hogy az elmaradt, valamint az 1938 évre esedékes 10 P tagdíjat a mellékelt csekkla-pon Társaságunk részére átutalni szíveskedjék, mert csak ezzel le-hetséges az, hogy a Turáni Társaság célkitűzéseinek megfelelően működjék.

Szerezzünk minél több tagot Társaságunknak!

A TURÁNI TÁRSASÁG

Védnöke:

Ő császári és királyi Fénisége, *dr. vitéz József Ferenc főherceg.*

Elnöksége:

Elnök:

Dr. Cholnoky Jenő egyetemi ny. r. tanár.

Alapító és örökös tiszteletbeli elnök:

Paikert Alajos ny. államtitkár.

Tiszteletbeli elnökök:

Dr. Darányi Kálmán m. kir. miniszterelnök
Dr. Hóman Bálint m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter
Dr. Pataky Tibor államtitkár
Dr. Szily Kálmán államtitkár
Dr. Tahy László államtitkár
Víg Albert ny. h. államtitkár
Vikár Béla ny. elnöki főtanácsos
Zsedényi Béla ny. h. államtitkár

Alelnökök:

Dr. Bán Aladár m. kir. kormányfőtanácsos
vitéz Galánthay-Glock Tivadar ny. tábornok
Kállay Ubul ny. főispán, MABi alelnök
Dr. Kovács-Karap Ernő ügyvéd
Dr. Mezey István ügyvéd
Dr. Pröhle Vilmos egyetemi ny. r. tanár

Választmánya:

Rendes tagok:

Balogh Andor ny. OTI vezérigazgató
Dr. Baranyay Zoltán miniszteri tanácsos
Dr. Bartucz Lajos egyetemi magántanár
Csepreghy Béla ny. őrszázadoskapitány
vitéz Csécsi Nagy Imre ny. altábornagy
Faragó József tanár
Dr. Gévay-Wolff Nándor ny. államtitkár
Dr. Habán Jenő hírlapíró
Dr. Jalsoviczky Károly miniszteri osztályfőnök
Dr. Jenev Endre egyetemi ny. r. tanár
Koritsánszky Ottó, a Gyógyszerész Szövetség elnöke
Kulin István okl. mezőgazda
özv. dr. Kurtz Gusztávné ny. tanárnő
Dr. Lechner Jenő műegyetemi ny. r. tanár
Dr. Megyeri József gimnáziumi tanár
Dr. vitéz Nagy Iván miniszteri titkár
Novágh Gyula, a Szekesfővárosi Iskolánkívüli Népművelési Bizottság igazgatója.

Dr. Paikert Géza miniszteri titkár
Dr. Péch Aladár ny. tankerületi főigazgató
Dr. Pogányi Nagy Félix miniszteri titkár
Dr. Réthly Antal egyetemi ny. rk. tanár
zabolai Szabó János cserkészfőtiszt
Dr. Fülel Szánthó Endre miniszteri tanácsos
Szentgáli Antal, a Közmunkatanács ny. alelnöke
Dr. felvinczi Takács Zoltán egyetemi ny. rk. tanár
Thoroczkay Wigand Ede m. kir. kormányfőtanácsos
vitéz Ury Dezső, „Hangya“ főtisztviselő
Vaszy Viktor zeneakadémiai c. igazgató
Végh Jenő Gy. O. Sz. titkár
bárány Villani Lajos m. kir. követségi tanácsos

Választmányi póttagok:

Boer György szkv. hadnagy
Torbágyi Novák Lajos festőművész, tanár

Tisztikara:

Igazgató:

Dr. Gerelyffy Gábor ny. rendőrtanácsos

Főtítkár:

Dr. Virányi Elemér gimnáziumi tanár

Titkárok:

Oszlányi József Ferenc
Dr. Török László

Ugyész:

Dr. Doros György ügyvéd

Könyvtáros:

Dr. Bendefy László tanár, mérnök

Számvizsgáló bizottság:

Elnöke:

Dr. Thegze-Gerber Ferenc, a legfőbb állami számszék ny. tanács-
elnöke

Rendes tagjai:

Kenézy Zoltán, a legfőbb állami számszék ny. tanácselnöke
Podhorszky Vilmos, az országgyűlés ny. számszéki főigazgatója

Póttagjai:

Réty Gyula, MFTR tisztviselő
Vargassay Márton számvevőségi főtanácsos

TURÁN

XX—XXI. ÉVFOLYAM.
1937—38. V-VI. SZÁM.

A TURÁNI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA

SZERKESZTI:

CHOLNOKY JENŐ DR.

Megjelenik kéthavonként

Előfizetési ár egy évre 10 pengő. Egyes szám ára 3 pengő.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, Országháza XI.

Szerkesztésért és kiadásért felelős: Chólnoky Jenő dr.

Tartalom :

<i>Hóman Bálint</i> : Szent István király 81
<i>Habán Jenő dr.</i> : A japáni történelem vázlata 88
<i>Kállay Ubul</i> : Ó-keleti elemek a turáni népek művelődésében 104
<i>Irodalom</i> 114

Mondanivalók tagjainkhoz.

A szerkesztő fölkéri a Turán munkatársait, hogy csak a papiros egyik oldalára írjanak s legalább három ujjnyi margót hagyjanak esetleges, a szedőnek szóló megjegyzések, stb. céljaira. Munkatársaink ne vegyék rossz néven, ha a szerkesztő a nagyon elterjedt magyartalanságokat igyekszik kiküszöbölni. Ilyenek 1. a visszamatató névmás fölösleges és helytelen használata. Csak akkor használjunk visszamatató névmást, ha van előre mutató. 2. A -nál, -nél ragot csak szigorúan helyhatározó értelemben szabad használni, másként germanizmus. 3. Az „e” csonka mutatónévmás csak költeményben használható, közbeszédben nem használjuk, tehát írásunkat se ékteleltsük vele. 4. A bír csak erőt kifejező értelemben használható. 5. A „képez, alkot” igék fölöslegesek és németesek.

Ezek a csúnya idegenszerfúségek annyira elterjedtek, hogy minden szerző elkövetheti őket, észre sem veszi már. A szerkesztő kötelessége ezeket kiírtani.

Névtelenül érkezett cikkeket nem közlünk. Érkezett a szerkesztőhöz értékes kézirat, de a szerző csak nevének kezdőbetűjét írta alá. Kívánatra így is közölhetjük, de a szerkesztőnek okvetetlenül, a törvény értelmében, kötelessége tudni, hogy ki írta. A szerkesztő kéri a nevek minden esetben való közlését, különben a cikk nem jelenhet meg.

Szent István király.

Irta: *Hóman Bálint.*

Az első magyar király halálának kilencszázadik évfordulója alkalmából sok szó esett már s a jubileumi év végeztéig még több fog elhangzani Szent István emberi nagyságáról és államférfiúi bölcseségéről, a magyarság életformáit meghatározó lélekalakító és országépítő munkásságáról és a nemzetfenntartó szentistváni gondolatról.

Költők és szónokok, tudósok és publicisták, jogászok és szociológusok, közgazdák és államférfiak, papok és történetírók versengenek, hogy más-más szempontból minél ékeesebb szavakkal méltassák a nagy király érdemeit. Törvényhozás és kormány, hatóságok és testületek, vármegyék és városok, egyházak és szerzetesrendek, társadalmi egyesületek és tudós társaságok vetélkednek, hogy minél ünnepelesebben fejezzék ki a nemzet háláját és tiszteletét a szentkirály iránt.

Az érdeklődő közönség nyilván azt várhatja tőlem, hogy Szent István személyére és korára vonatkozó negyedszázados kutatásaim eredményeit összefoglalva, új képet adjak az első magyar király egyéniségéről és munkásságáról. Történeti igazságok megállapítása lévén a kötelességem, itt-ott mégis önmagam ismétlésébe kell bocsátkoznom. De úgy vélem, a tudományos módszerrel feltárt igazságok megismétlése nem lesz felesleges és hiábavaló, mert a jubiláris megemlékezések során felmerült sok figyelemreméltó új megállapítás és komoly megfontolás mellett újra felbukkantak a nagy király történeti egyéniségét és szerepének igazi történeti jelentőségét elhomályosító, téves ítéletek.

Szent István színdús egyéniségéből és változatos működéséből különböző világnézeti, politikai, tudományos irányzatok szószólói a maguk izlésének és felfogásának megfelelő vonásokat ragadják ki s minden tárgyilagosság megcsúfolásával a legnagyobb szubjektivitással értelmezik

a szentistváni gondolatot, az egyetemes magyarság kilencszáz esztendő szellemi örökségét. A középkorban egyik félen a hitvalló szentet és térítő apostolt, másik félen az uralkodóház családalapító őst és a nemzet mithikus törvényhozóját, minden jog és jogosítvány, kiváltság és tulajdon forrását tisztelték Szent Istvánban. Korunk célzatos méltatásainak tükrében pedig hol a konzervatív hagyománytisztelet, az alkotmányos elv, a legitimitás, hol meg a forradalmi újítás, a korlátlan tekintélyuralom, a választott királyság megszemélyesítőjeként lép elénk. Egyszer a Kelet és Nyugat közt tétován vívódó tragikus magyar, másszor a magyar hagyományt üldöző, idegen szellemű fejedelem képében tűnik fel.

A maga korából kiragadott nagy király történeti egyéniségét a mi korunk nemzetpolitikai problémáinak nézőpontjából értékelő eme szubjektív méltatásokkal szemben nem lehet elégszer és eléggé nyomatékosan kiemelni, hogy Szent István nem *egy* eszmény vagy irányzat, *egy* eszme vagy törekvés, *egy* erény vagy cselekvés megtestesítőjeként, hanem az egyetemes magyar gondolatnak és a korszerű haladás eszméjének legnagyobb megszemélyesítőjeként került a magyar nemzet évszázados tiszteletének központjába. Nem szabad feledni, hogy kilencszáz esztendő távlatában sem halványuló hatalmas egyénisége — a történet emlékeinek és saját alkotásainak tanúsága szerint — a Kelet és Nyugat határán mindegyre nehéz próbát álló *örök magyar* szimbóluma. Nem szabad feledni, hogy a szentistváni gondolat a magyarság nemzetpolitikai célkitűzésének és világtörténeti hivatásának első teljes és mindmáig legszabatosabb megfogalmazása.

Ki volt Szent István? Mi volt a tartalma politikájának? Milyen történeti hivatásra nevelte nemzetét? Ezekre a kérdésekre igyekszem feleletet adni.

Az ősi hagyományok és európai eszmeáramlatok között vívódó Géza fejedelemmel, keresztény hitre tért, de pogány erkölcsű apjával szemben Szent István szíve-vére-érzése szerint igaz magyar, de már egész lelkével keresztény férfiú. Lelki életét magyar öntudata és katolikus hite, keresztény erkölcsisége és nyugati műveltsége határozták meg. A krisztusi igazságba és a magyar jövőbe vetett rendületlen hit és bizalom, a keresztény erkölcsi eszmények és szellemi értékek meggyöződéses tisztelete hatották át. A nem-

zetpolitikai problémák világos felismerésére és helyes mérlegelésére tiszta kortudatán és helyes valóságérzékén alapuló, biztos ítélete és merész intuiciója, szellemének rugalmassága és átfogó érdeklődése képesítették. A problémák megoldásában szigorú önkritikával párosult, szilárd önbizalma és komoly hivatástudata, ebben gyökerező sugalmazó ereje és szuggesztív hatása, a könnyed tájékozódás és világos áttekintés képessége segítették. Kormányzó tevékenységét határozott akarat és bátor cselekvőkészség, kivételes alkotótehetség és páratlan szervezőképesség jellemzik. Lelkének ez az összetétele, egyéniségének ez a sokoldalúsága tette lehetővé számára a válaszütra került magyarság korszerű problémáinak, a nemzeti élet sorsdöntő kérdéseinek megoldását. A történelem legnagyobb uralkodó-egyeniségeivel közös, nagyszerű emberi és fejedelmi jellemvonásai tették alkalmassá a magyar élet új európai formáinak megalapozására és a magyar nemzetpolitika évszázadokig járt útjának kijelölésére. Ezek a képességek avatták nemcsak saját kora, hanem minden idők legnagyobb magyar államférfiává.

Trónraléptekor a magyar élet főkérdése a keleti és nyugati művelődések érintkező területén, ellentétes politikai erők ütközőpontján megtelepedett magyar nemzet biztonságos elhelyezkedésének sorsdöntő problémája volt. Miként a római birodalom, majd az utódállamok szomszédságába sodródott többi fiatal népek, a magyarságnak is választani kellett az elszigeteltség vagy a szomszédos kulturális és politikai körzetek valamelyikébe való beilleszkedés politikája között. Választania kellett Nyugat és Kelet, kereszténység és pogányság, szuverén függetlenség és hűbéres hódolat között. És választania kellett a politikai tagoltság és partikuláris önkormányzat, másfelől a nemzeti egység és az erős monarchia rendszere között. Ezeknek a kérdéseknek helyes megoldásától függött a tizedik század végén — éppúgy, mint később még annyiszor — a nemzet pusztulása vagy fennmaradása s a nemzeti élet teljessége és zavartalansága.

Ezt a helyzetet már Géza felismerte. Tisztázását is megkísérelte. De teljes eredményt nem érhetett el, mert őt nem meggyőződés, csak politikai megfontolás vezette. Az egyre félelmesebb méreteket öltő két császári hatalom közvetlen szomszédsága készítette a központi hatalom megerősítésére.

Az állandó elszigeteltségben rejlő veszedelem felismerése indította megterésre s a nyugati tájékozódású aktív külpolitika két évtizede elejtett fonalának felvételére. Megértette, hogy nemzetének szükségszerűen be kell lépnie a keresztény közösségbe, be kell fogadnia a nyugati művelődést, ki kell építenie az európai államot. Azt is megértette, hogy nyugati politikát csak világnézeti alapon lehet folytatni. A végső következtetéseket mégsem vonta le, mert érzéseivel a régi világban gyökerezett s attól teljesen elszakadni kellő rugalmasság híján már nem tudott. A nagy problémák végleges megoldásának feladatát ezért zsenge gyermekkorra óta katolikus hitben nevelt s — az ősi jogszokás értelmében uralkodásra jogosult idősebb családtagok mellőzésével — utódjává kijelölt István fiára hagyta.

Szent István apja politikai célzatú kezdeményezését világnézeti alapon folytatta. Az ő kereszténysége már nem külső máz, — mélyen átélt lelki élmény; európai gondolkodása nem forma, — benső lelki szükséglet; nyugati tájékozódása nem politikai célszerűség, — nemzetpolitikai hitvallás. A hit és meggyőződés erejével fogott történeti feladatának, a nemzeti élet sorsdöntő kérdéseinek korszerű megoldásához.

Politikájának alapgondolata a biztonságos elhelyezkedés és zavartalan belső élet biztosításának eszméje s ezt a gondolatot a Kárpát-medence kulturális és politikai egységének megteremtésével kívánta realizálni. A kulturális egységet a nyugati keresztény közösségbe való teljes bekapcsolódás útján, a politikai egységet a magyar államélet új formáinak megállapításával, mindkettő állandóságát és a nemzeti élet zavartalanságát pedig a keresztény magyarság teljes szellemi és politikai függetlenségének biztosítása által igyekezett megalapozni.

E politika gyakorlati megvalósításában, a módszerek és eszközök megválogatásában épp oly nagyvonalú volt, mint a célkitűzésben. Volt bátorsága a távoli múltban gyökerező, de már elavult, korszerűtlen, értelmetlenné vált eszmék, rendszerek, intézmények, szokások elejtésére, módosítására és megsemmisítésére, helyesnek ismert új eszmék, korszerű rendszerek, idegen intézmények és szokások befogadására, átültetésére és meghonosítására. És volt ereje a maga elé tűzött nagy célok megvalósulását akadályozó, belső ellenállás erélyes leküzdésére, a hagyomány tiszttele-

tének és a régi rend védelmének örve alatt ellene támadó alattvalóinak megfékezésére, ha szükség volt rá: kíméletlen megsemmisítésére.

Az elszigetelődés oktan politikájának tápot adó ősi pogány hit gyakorlását megtiltotta, papjainak befolyását megsemmisítette, a keresztény erkölccsel ellentétes pogány szokásokat kiírtotta. A vérségi jogon alapuló régi trónöröklési rendet megtagadva, a pogány legitimitás elvét az „alkalmatosság“, az ideonitás egyházjogi elvével helyettesítette s a trónöröklés rendszere helyett az utódjelölés rendszerét léptette életbe. A nemzeti egység kialakulását gátló s a közhatalom működését korlátozó, ősi törzsszövetségi alkotmányt eltörölte, a törzsek önkormányzatát megszüntette s a törzshadnagyok hatalmát megtörte. A krisztusi hittel együtt kaput tárt a korszerű nyugati eszmeáramlatok előtt. Szívesen látta udvarában a keresztény gondolkodást, nyugati életformákat, európai műveltséget, az Intelmek szavai szerint: „különb-különb-féle szót, szokást, fegyvert, tudományt“ hozó jövevény vitézeket s a latin szerzeteskultúrát meghonosító benedekrendi szerzeteseket, hogy magyarjai tőlük tanuljanak. A magyar katolikus egyház és a keresztény királyság szervezetének kiépítése során nyugati intézményeket és jogszokásokat ültetett át a magyar talajba. Országépítő munkásságát a római Szentszék lelki hatósága alatt álló latin egyházi szervezet és a frank-bajor mintára kiépített közhatalmi és gazdasági rendszer intézményeinek átvétele, „a régi és mostani uralkodók példájának követése“ jellemzik. De korántsem gondolt a Nyugat szolgai utánzására.

Szent István új hitet, új alkotmányt, új műveltséget, új életformákat adott nemzetének. De nem rombolta le a régi magyar intézményeket, nem írtotta ki az ősi szokásokat, nem szorította háttérbe a nemzetformáló és államalkotó magyar fajt. A régeből csak azt pusztította el, ami korhadt volt és összeomlással fenyegetett: a pogány hitet és a politikai szervezetet. A magyar nemzetségek ősi társadalmi és gazdasági szervezetét s a magyar életszemléletben gyökerező jogszokásait bölcsen megkímélte. Az új intézményekbe is magyar szellemet vitt, hogy teljes meghonosodásuk és magyarrá válásuk útját egyengesse. A haza földjén talált és külföldről befogadott hún-török, germán, szláv, latin népelemek befogadásával és beolvasztásával is

ezek teljes meghonosodását és elmagyarosodását, az ősi faji sajátosságait e keveredés után is híven megőrző magyar faj megerősödését és gyarapodását kívánta előmozdítani. Az ősi és kölcsönzött elemeknek harmónikus egybeolvasztására irányuló szentistváni politika acélozta meg azt az európai magyar fajt és nemzetet, mely a Keletről jött többi rokon-népek sorsát elkerülve, ezeresztendő minden veszedelmével és víszontagságával megküzdött s magát és államát fenn tudta tartani. Ez a politika vetette meg alapját a szentistváni törvéynapból és királyi tanácsból fejlődött alkotmányos rendszernek, a szentkirály magángazdaságaiból a nemzeti önkormányzat várává lett vármegyének, a keresztény királlyal testet öltött független magyar nemzetállamnak. Ez a politika teremtette meg a Kárpát-medence Szent László és Kálmán korában szilárd területi egységgé kovácsolt, kulturális és politikai egységét.

A magyar nép megtérítésével és a katolikus egyház megszervezésével, a nemzet politikai egyesítésével és a keresztény királyság megalapításával, a hagyományos bajor és lombard szövetséget új alakban felelevenítő birodalmi szövetség kimélyítésével és a császári imperializmus első támadásának erélyes visszautasításával Szent István végleg megoldotta a magyar nemzetpolitika nagy kérdéseit Nyugat és a kereszténység, a politikai egység és a monarchia, a nemzeti önállóság és függetlenség irányában s evvel megoldotta népe biztonságos európai elhelyezkedésének és zavartalan belső életének alapvető problémáját is.

A Kárpát-medence természettől egységes s mind gazdasági, mind pedig katonai szempontból önálló és zárt egész alkotó területe ősidők óta vándorló népek és hódító nemzetek harcának volt a színtere. A föld méhéből előkerült régészeti leletek és írott történeti emlékek tanúsága szerint Ázsia és Európa sok-sok vándorló népe és hódító hatalma, Kelet és Nyugat, Észak és Dél kultúrái itt adtak egymásnak találkozót. Itt vívták meg népeket pusztító és nemzeteket felemelő élet-halál harcukat. A kulturális és politikai egységet s ennek tartós fennmaradását azonban a magyar honfoglalásig egy nemzetnek sem sikerült biztosítani. Az avar katonai hatalom az egység látszatát erőhatalommal két századon át biztosítani tudta, de a belső kulturális és politikai összefogás megvalósítására nem volt meg a képessége és ereje. A kétfelől ellene irányuló első

komoly támadás alatt összeomlott, mert a hatalmi viszonyokat félreismerve, elszigetelte magát a szomszédos kultúráktól és ellenségként állt nála hatalmasabb nyugati és délkeleti erők útjába. Ugyanerre az útra tért a magyarság is, mikor a lechmezei vereség után magát szomszédaitól elszigetelte s a hatalom csúcspontjára érkezett német imperializmus és az új emelkedésnek indult bizánci hatalom terjeszkedését tétlenül tűrte. Géza és Szent István kiemelték nemzetüket az elszigeteltségnek ebből az állapotából és újra biztosították a Kárpát-medence egész területére kiterjedő uralmukat. Ennek az uralomnak alapját a honfoglalók vetették meg; teljes kifejtése Szent László és Kálmán műve; biztosítása és állandósítása Szent István történeti érdeme.

Szent István az egység megteremtésével, az európai életre felvértezett magyar nemzetállam megalapításával és a magyar nemzetpolitika századokra érvényes célkitűzésének megalapításával a Kárpát-medence magyar népének történeti hivatását is meghatározta. A magyar nemzetnek ez az immár közel ezeresztendő világtörténeti hivatása: a magyar határon találkozó keleti és nyugati, északi és déli erők folytonos egyensúlyozása, kapcsolatban a keresztény kultúra és a nyugati civilizáció állandó védelmével és terjesztésével, más szóval: az európai béke és egyensúly harcos és munkás szolgálata. A Kárpát-medence területének és népének a dunamenti központból irányított és megszervezett egysége s az egység eszméjét hordozó magyar nemzet biztonsága évszázadokon át biztosítóka volt és mindenkor biztosítóka lesz a környező népek békés együttélésének s a nyugati kultúra zavartalan fejlődésének. Az egység megbontása s a magyar nemzet biztonságának és függetlenségének korlátozása — bármely világtáj felől induljon is ki — végeszakadatlan súrlódások, harcok, küzdelmek forrása volt a múltban és lesz a jövőben is Kelet és Nyugat kultúrája és hatalmi erői közt.

A szentistváni politikát ez a világtörténeti vonatkozása teszi örökké időszerűvé nemcsak a mi számunkra, nyugati szomszédaink és Európa minden nemzete számára is. Nekünk, magyaroknak, a nemzet eme világtörténeti hivatásának tudata, Szent István király reánk szállt szellemi öröksége ad erőt az időleges nemzeti megpróbáltatások elviselésére s a jobb jövőt munkáló erők teljes kifejtésére.

A japáni történelem vázlatja.

Irta: *Habán Jenő dr.*

A japáni császárságot a mondák szerint Kr. e. 660-ban alapította *Jimmu Tenno*. Neve annyit tesz, mint: *isteni bátor császár*. Délnyugatról, Kiushiuból jött Japán szívébe, Yamato tartományba. A japáni nép hite szerint isteni származású volt.

A következő századokban az új császárság legfőbb gondja volt az északkeleti részek meghódítása, mert ott még Japán őslakói: az ajnúk éltek, míg délen Kiushiu nyugtalankodó törzsei okoztak sok zavart. Ezeket a koreai királyság is támogatta. Ezért *Jingo* császárnő (201—269 Kr. u.) expedíciót vezetett Koreába és a hagyomány szerint meghódította Szila királyságot. A másik két koreai királyság erre önként meghódolt. A modern nyugati történetírók kétségbevonják *Jingo* hódítását, bár annyi valószínűnek látszik, hogy a császárnő történeti személy és hogy hadjáratot vezetett Koreába.

Japán és Korea érintkezésének igen mélyreható következményei voltak. Koreából jöttek az első tanítók, akik az addig írástudatlan japániakat *megettanították a kínai jelek ismeretére*. A hagyomány szerint a koreai Kudara királya 285-ben két könyvet küldött Japánba a japáni császárnak: *Konfucius évkönyveit* és a *Senjimon*t, azaz: Ezer szó könyvét. Ezzel kezdődött meg a kínai nyelv és műveltség terjedése Japánban. Lassan terjedni kezdett a *buddhizmus* is, és egészen átformálta az állami és társadalmi életet.

Ettől az időtől kezdve már megbízhatóbbak a japáni történelem adatai. Részben már egykorú kínai és koreai évkönyvekben is találunk feljegyzéseket Japánról, részben pedig közeledünk az első japáni nyelvű írott feljegyzések korához. Az adatok megbízhatóságának emelkedését szembeszökően szemlélteti az a tény, hogy a japáni történelemkönyvek idősorrendje szerint a régebbi idők uralkodói hihetetlenül hosszú ideig kormányoztak (így pl. *Suinin* Kr. e. 29—Kr. u. 70-ig, tehát kereken *egy évszázadig!*), de Kr. u. 400-tól kezdve rendszerint alig *egy-két évtizedig* maradtak uralmon. Az első 17 uralkodó — külön számítva az imént említett *Jingo* császárnőt is, bár uralkodását a japániak hozzá szokták számítani 200-ban el-

húnyt férjének uralmi idejéhez — összesen 1059 évig uralkodott (Kr. e. 660—Kr. u. 399), tehát *átlagban több, mint 62 esztendeig*. A következő 17 uralkodó pedig már csak 228 évig kormányzott (400—628-ig) — tehát *átlagban nem egészen 13 és fél évig!*

A japáni történetírók „*császári korszaknak*“ nevezték el a következő négy évszázadot (400—794), mert ezt a kort jellemezte a patriarchálisan kormányzó császár hatalmának kiterjesztése. Ennek a korszaknak legkiemelkedőbb uralkodója *Suiko* császárnő (593—628). Uralma összeforrt unokaöccsének és miniszterelnökének, *Shotoku* hercegnek nevével. Ebben az időben állították össze az első történelmi művet, ez azonban, sajnos, tűz következtében megsemmisült. Ekkoriban vették át a kínai naptárt, az udvari szertartásokat, a követküldés intézményét és 604-ben kihirdették az *első írott törvénykönyvet*, az úgynevezett 17 szakaszos alkotmányt. Ez az alkotmány a *kínai hivatalnokállam mintájára* szervezte meg a japáni nemzetet. *Suiko* alatt kezdődött meg a japáni festészet, első mesterei koréai buddhista papok voltak. A császárnő Shotokuval együtt buzgó hirdetője volt a buddhizmusnak, olyannyira, hogy a herceget a japáni buddhizmus alapítójának szokták nevezni, mert *államvallássá emelte* ezt a tanítást. A herceg sok szép templomot is épített. Kimagasló példája ezeknek a Nara közelében álló Horyuji templom.

A Shotoku alatt megindított mozgalmak igazi gyümölcse az úgynevezett *Taikwa-reform* volt. Ezzel a névvel szokták összefoglalni a VII. század második felében, 645—700-ig bekövetkezett változásokat, amelyek fordulópontot jelentenek a japáni történetben, úgyhogy a hűbéri rendszer bevezetésével és a császári hatalomnak 1868-ban történt helyreállításával együtt a „*három nagy történelmi esemény*“-nek nevezik a japáni történetírók.

A reformok lényege volt, hogy a császár *túlnőtt addigi törzsfői szerepén*. Yamato uralkodója ezentúl nemcsak a legfőbb japáni törzs vezére volt, aki csak kevés hatalommal rendelkezett a többi nagy törzsek fejei és éppenséggel semmi hatalommal azok szolganépe felett, hanem *Japán igazi császára*. Elméletileg a japáni föld minden röge az uralkodóé volt és ő osztotta szét megközelítőleg egyenlő részben alattvalói között. Aki a földben részesedett, köteles volt *adót fizetni*.

710-ben fontos esemény történt Gemmyo császárnő uralkodása alatt: az udvar székhelyét áthelyezték *Narába*, s ott $\frac{3}{4}$ évszázadig maradt. Ez volt a birodalom első nagy városa és az *első állandó főváros*. A költészet és az irodalom első fénykorát élte ebben az időben. Ekkor keletkezett a reánk maradt legrégebb japáni nyelvű munka, a *Kojiki*, azaz „Régi dolgok története“ (712) és a *Nihongi*, vagyis „Japáni történet“ (720), valamint a legnagyobb japáni versgyűjtemény, a *Manyoshu* (Tízezer levél-gyűjtemény). Ez több mint 4000 — legnagyobbbrészt rövid, 31 szótagos — költeményt tartalmaz.

A Nara-korszakot a *Heian-korszak* váltotta fel. *Kwammu* császár ugyanis 794-ben az újonnan épített Heian-Kyoba (a béke fővárosa), a mai *Kyotóba* helyezte át a fővárost. Ezt a korszakot különösen a *Fujiwara*-család hatalmának mind erősebb kifejlődése jellemzi. Minden magasabb állami hivatalt ennek a családnak a tagjai töltöttek be s végül a császári végrehajtó hatalom is a Fujiwarák kezébe ment át. Ezt elősegítette az a szokás, hogy a császárok *igen fiatal korukban lemondottak* és helyükre gyermeki utódok kerültek. Ezeknek természetesen szükségük volt a Fujiwarák kormányzóképeségére.

A birodalomban béke uralkodott s az udvar bőségben és fényűzésben élt a fővárosban. Közben *Shirakawa* császár átmenetileg megtörte a Fujiwarák hatalmát és saját kezébe vette az ország sorsának irányítását, nemcsak tényleges uralkodása alatt, hanem több mint 40 évig lemondása után is. Ezzel azonban maga is ugyanazt a visszásságot mozdította elő, amit átmenetileg megszüntetett, mert hiszen *megint nem a névleges uralkodó kormányzott, hanem más valaki*, még ha az azelőtt teljes jogú császár volt is.

A japáni irodalomnak klasszikus kora ez az idő. Ekkor keletkezett a *Kokinshu* című versgyűjtemény (összeállítója a híres Ki-no-Tsurayuki), a *Genji Monogatari*, Murasaki Shikibutól, a *Tosa Nikki* ugyancsak Tsurayukitól. A Heian-korszakban élt *Kobo Daishi* buddhista szerzetes, az ő nevéhez fűződik a japáni szótagírás feltalálása. Az ő eszméje volt az is, hogy az eredeti japáni vallás: az ősök tiszteletében megnyilvánuló *shinto* vallás istenségei csak *Buddha különböző megtestesülései*, tehát a shinto és a buddhizmus között *semmiféle ellentét sincs*.

E korszak végén két főúri család jutott nagy hatalomra: a *Taira*- és a *Minamoto*-család. Mind a kettőnek tagjai kiváló katonák voltak. *Taira Kiyomori* legyőzte a *Minamoto*-kat és magához ragadta a hatalmat. A *Taira*-nemzetség vette át most a *Fujiwarák* szerepét: a trónon egymást követették a hat, négy, három, sőt egy esztendő uralkodók, ez mutatja, milyen eszközökkel tartották fenn uralmukat. A *Minamoto*-nemzetség látszólag teljesen megsemmisült. *Kiyomori* halála után azonban *Minamoto Yoshitsune* a *Dannoura* melletti híres szárazföldi és tengeri csatában rettenetes kézitosa *Yoshitsune* után megverte a *Taira*-csapatokat. A hatalom birtokosa *Yoshitsune* bátyja, *Minamoto Yoritomo* lett és *Kamakurában* ültette fel székhelyét, míg a császári udvar továbbra is *Kyotóban* maradt. 1192-ben *Yoritomo* felvette a *sei-i-tai-shogun* (idegeneket leigázó nagy tábornok) címet. Ő volt tehát az első *shogun*, a japáni császárság katonai kormányzója.

A *shogunátus* megalapítása nem volt pusztán véletlen vagy múltó esemény a japáni történelemben, hanem hosszú fejlődés eredménye, és szorosan egybekapcsolódott a már a *Fujiwarák* alatt kialakulni kezdő japáni hűbérességgel.

Yoritomo halála után a *Hojo*-család kormányzott a legtöbbször a királyi családból származó gyermekshogunok helyett. Ebben az időben történt, hogy 1281-ben *Kublaj Kán* mongol hordái egy kisebb jelentőségű sikertelen kísérlet után, be akartak törni Japánba. Kínai bárkák-ból álló hatalmas hajóhad hozta őket. A mongol hadsereg katapultákkal és más, a japániak előtt ismeretlen, pusztító hadigépekkel volt felszerelve, 400.000 emberből állt és *Dzsaifut* támadta meg *Kiushiu* szigetén. Öldöklő csata keletkezett a japániak és a mongolok közt. Végül is sikerült megsemmisíteni a mongol hadseregnek azt a részét, amely partra tudott szállani; a hajók nagyrészt elsüllyesztették, a többi hajót pedig örvénylő szélvihar pusztította el. Így végződött a történelem folyamán egyetlen komoly kísérlet Japán megszállására.

A mongolok sikertelen betörő kísérletének érdekes eredménye volt, hogy *Marco Polo* velencei kereskedő, minthogy éppen *Kublaj Kán* udvarában tartózkodott, hírt hozott Európába ennek az eddig ismeretlen országnak a létezéséről.

A császári udvar régóta lázadozott a katonai kormány-

zők egyikének-másikának lealacsonyító bánásmódja ellen és ismételten megkísérelte a végrehajtó hatalom visszaszerzését. *Go-Daigo* császár rövid időre tényleges uralkodója volt a birodalomnak (1333—1336), politikai rövidlátása azonban csakhamar *Ashikaga Takaujit* juttatta hatalomra. Ez eltávolította a császárt és új uralkodót ültetett a trónra. *Go-Daigo* délre menekült és közel 60 esztendeig szüntelen folyt a harc a vetélkedő északi és déli udvarok közt. Ezt nevezik a *krizantémumok háborújának*.

Az Ashikagák székhelye *Kamakura helyett Kyoto lett*. A shogunátus hatalma nem volt nagy és az egyes főurak csaknem korlátlan urak voltak az ország különböző részeiben. Ami azonban a művészetet és az ízlés fejlődését illeti, ez a korszak igen jelentős Japán kultúrájának történetében. *Yoshimasa* shogun idején vezették be a teacere-móniát, ekkor kezdődött a lírai No-drámák írása, az építőművészet remekei közül pedig ma is nevezetes a Kinkakuji (arany pavillon) és a Ginkakuji (ezüst pavillon), a shogunok két nyári palotája Kyotóban.

A shogunok fényben és pompában éltek, de a császári udvarban a legnagyobb szegénység ütötte fel tanyáját. 1500-ban pl., amikor *Go-Tsuchi-mikado* meghalt, a császár holtteste *40 napig temetetlenül hevert*, mert nem volt pénz, hogy a szokásos végtisztességet megadják. Fiának és utódjának buddhista papoktól kellett pénzt összegyűjtenie, hogy fedezni tudja a trónralépés szertartásainak költségeit. A következő császár pedig nemcsak, hogy kölcsönökre volt szorulva, de kénytelen volt *kéziratait árúsítani, verseket írni és a japáni klasszikus irodalom műveit másolni, hogy megélhessen*.

Ez a korszak emlékezetes azért is, mert újra feléledt a *Kínával való kereskedelem*. Ekkor vált szokásossá a kereskedelmi hajók hivatalos lajstromozása. Sok japáni hajós azonban a kalózéletre vetette magát és Sziámtól Koreáig mindenfelé rettegést keltett.

1541-ben kötött ki Japán partjain az *első európai hajó, a Spaniard nevű portugálus vitorlás*. A portugálus kereskedők megismertették a japániakat a dohánnyal, a lőfegyverekkel és más árucikkkel. 1549 augusztus 15-én partraszállt Kagoshimában *Xavéri Szent Ferenc*, a lánglelkű hit hirdető, az ő megérkezése jelzi az ú. n. „keresztény évszázad“ (1549—1638) kezdetét Japánban. Szent Ferenc

két év múlva visszatért Kínába. Munkáját a nagy számmal Japánba tóduló római katolikus portugálus és spanyol hit-hirdetők folytatták tovább.

A japáni nép rendkívül fogékonynak bizonyult az új val-lás iránt. Ezt a hithirdetők a buddhista papokkal foly-tatott hosszú nyilvános vitákban ismertették meg. Rövide-sen csaknem egy millió ember vette fel a keresztséget, a hit-hirdetők adatai szerint és pl. Nagasakiban, Japán legnyu-gatibb kikötő városában *1567-ben alig volt valaki, aki ne lett volna keresztény.*

Szent Ferenc két japáni szolgát vitt magával Goába, a keleti portugálus hithirdetés középpontjába. Az egyik ott megbetegedett és meghalt, a másik azonban szerzetes lett, eljutott Rómába, Lisszabonba és minden bizonnyal az első japáni volt, aki valaha is partraszállt Európában.

Az Ashikaga-shogunok korának utolsó száz esztendejét *szinte általános polgárháború jellemezte.* A központi hata-lom csaknem megszűnt s a törtető nemesek arra töreked-tek, hogy elvegyék szomszédaik birtokát és minél jobban gyarapítsák vagyonukat. A XVI. század közepén az orszá-got a főbb törzsek vezérei gyakorlatilag felosztották maguk közt.

A vetélkedő hadvezérek közül három nagy név emelke-dik ki: *Oda Nobugana* (1534—1582), *Toyotomi Hideyoshi* (1537—1593) és *Tokugawa Jeyasu* (1542—1616) sze-mélye. Nobugana legyőzte csaknem valamennyi kisebb vezért, aki útjába állt, hogy Kyotóba jusson, mert ez már a legszomorúbb pusztulás állapotában volt, annyi csatát vív-tak a fővárosban és környékén. Tábornokai közül különö-sen kitüntette magát Hideyoshi, bár paraszti származású volt, de kiváló katonai képességével első sorba tudott emel-kedni.

Mikor Nobugana áldozatul esett egy tábornoka áru-lásának, Hideyoshi 12 nap alatt megbosszulta ura halálát, majd nagyszabású expedícióra indult a hatalmas délvidéki törzsek ellen. Japán Napoleonjának szokták nevezni Hide-yoshit, Cézárral és Nagy Sándorral is gyakran hason-lítják össze. Hamarosan megtörte délen *Choshu* és *Sat-suma*, északon pedig *Sendai* mindenható hűbérurainak hatalmát. A császártól a *Kwarbaku* (kormányzó), majd később *Taiko* (nagyherceg) címet nyerte és az egész or-szágot uralma alá hajtotta. Várat épített Osakában, a

Momoyama kastélyt Fushimiben, Kyotóban pedig pompázó palotát. Élete nagy vágya Kína meghódítása volt s e célból seregével partraszállt Koreában. Hét esztendeig tartott váltakozó szerencsével a háború, de Hideyoshi meghalt és Ieyasu, most Japánban a leghatalmasabb ember, hamarosan visszahívta a japáni hadsereget Koreából.

Hideyoshi természetesen azt szerette volna, ha az ő családjaé marad a hatalom, de mivel fia, Hideyori csak öt esztendő volt, öttagú kormányzótanácsot rendeltek melléje, ennek *Ieyasu* volt az elnöke. A tanács többi tagjai csakhamar féltékenykedni kezdtek Ieyasu növekvő hatalma és befolyása miatt és fegyveresen léptek fel ellene. Ieyasu 1600-ban *Sekigaharánál véres ütközetben teljesen megsemmisítette ellenségeit* és rövidesen mindenki meghódolt neki. Hideyoshi alacsony származása miatt soha sem nyerhette el a shoguni címet, de Ieyasu 1603-ban „*sei-i-tai-shogun*“ lett és *Yedóba, a mai Tókióba tette át székhelyét. Ezentúl 260 éven át a Tokugawa-család tagjai örökölték a shoguni méltóságot.*

Japán történetének igen fontos korszaka kezdődött Ieyasu uralomrajutásával. Ez a kor a japáni hűbériség legtükrösebb kikristályosodásának ideje. Ieyasu három nagy feladatot oldott meg: 1. a hűbéri nemesség hatásos ellenőrzésére megfelelő rendszert dolgozott ki; 2. jó viszonyt létesített a kyotói császári udvarral; 3. ügyesen és állandóan szervezte meg a közigazgatási gépezetet.

Ebben az időben élénk forgalom fejlődött ki az európai államokkal is. Hollandus, angol, portugálus, spanyol hajók vitorláztak Japánba; Hiradóban és Nagasakiban az idegenek gyáratokat állítottak fel; a shogun tanácsadóivá lettek és hajókat építettek a japániaknak.

Nobugana barátságos érülettel viseltetett a keresztények iránt, Hideyoshi azonban már *elrendelte, hogy a keresztény hittérítők halálbüntetés terhe mellett 20 napon belül hagyják el Japánt.* Ezt a rendeletet nem hajtották végre, de 1597-ben Hideyoshi haragja az idegen papok ellen feléledt és *26 katolikust végeztek ki Nagasakiban.* VIII. Urbán pápa pontosan 30 esztendővel később szentté avatta a kereszténységnek ezeket az első vértanuit Japánban.

Tizenöt esztendőn keresztül nem bántották az új vallás követőit, de 1612-ben *politikai összeesküvést lepleztek le,*

amibe több keresztény is bele volt keverve. Ieyasu elrendelte, hogy minden szerzetesrend tagjait, akár európaiak, akár japániak, el kell távolítani az országból; a különböző helyeken épült templomokat le kell rombolni s a japáni keresztényeket kényszeríteni kell hitük megtagadására.

Ieyasu 1616-ban halt meg. Nikkóban temették el; sirja híres természeti és művészeti szépségeiről.

A kereszténység legádázabb ellensége a harmadik Tokugawa-shogun, *Iemitsu* volt, és *a legszörnyűbb eszközökkel irtotta ki az új vallást.* Már előbb is sok keresztényt kínoztak halálra a nép szemeláttára, másokat szakadékokba taszítottak vagy elevenen megégették, vagy ökrökkel húzták szét tagjaikat. Megesett, hogy rizses szákokba varrták a keresztényeket, a zsákokat egymásra rakták és a halmot meggyújtották. Ismét másokat haláluk előtt úgy kínoztak, hogy szöveget vertek körmük alá a kezükön és lábukon, míg egyeseket ketrecbe zártak, ételt raktak a ketrec elé és halálra éhezették őket. Nagasakiban 1622-ben *30 keresztényt lefejeztek, 25 másikat — köztük kilenc külföldi papot — a szó szoros értelmében elevenen megsütöttek.* A szerencsétlenek két-három óra hosszat szenvedtek a tűz felett. Ez a nagasakii „*nagy vértanúság*“.

De mindezeket a borzalmakat elhalványítja az a kegyetlenség, amelyet Iemitsu ördögi géniusza eszelt ki. Ilyen volt pl. a „*gödör-kínzás*“. A földbe gödröt ástak, föléje akasztófát állítottak, arra fejjel lefelé akasztották az áldozatot, oly módon, hogy derékig benne legyen a gödörben, ezt aztán két pontosan kivágott deszkával elzárták, úgyhogy a szerencsétlen sem levegőt, sem világosságot nem kapott. Az üldözött keresztények elkeseredése végül is a *shimabarai lázadásban* tört ki (1637—1638). Két és fél hónapon át keményen ellenálltak a shogun csapatainak, de végül legyőzték őket és valamennyiüket lemészárolták. Ez a végső csapás aztán *több mint két évszázadra véget vetett a kereszténységnek Japánban.*

Körülbelül ebben az időben zárta el Iemitsu Japánt *tökéletesen a külvilágtól is.* A portugálusokat üzték ki először, mert azzal gyanúsították őket, hogy részük volt a shimabarai lázadásban. Amikor 1640-ben Macaoból küldöttség érkezett Japánba, *hajóikat elégették és a küldöttség tagjait csaknem kivétel nélkül megölték.* Néhányukat azért hagyták életben, hogy megvigyék a hírt Macaoba. 1641-től

kezdvé — a kínaiakon kívül — csak a hollandusok folytathattak kereskedelmet Japánnal, de ők is egyedül a Nagasaki előtt fekvő parányi Deshima szigeten köthettek ki évente egy hajóval. A hollandus kereskedők valóságos foglyok voltak a mindössze 180 méter hosszú és 72 méter széles, magas falakkal körülzárt szigetcskén. De a japániaknak is halálbüntetés terhe mellett tilos volt külföldre menniök, 500 koku (azaz kb. 50 tonna) ürtartalomnál nagyobb hajót nem építhettek és Japán több mint két évszázadig tartó álomba merült.

A Tokugawa-kor volt a japáni lovagkor legfényesebb ideje. Ekkor fejlődött valóságos életfilozófiává a *bushido*, azaz lovagi erkölcs. Ez a legszigorúbban előírta, hogyan kell viselkednie a japáni lovagnak, a samurainak az élet minden körülményei között. Sok fényes lovagi tett emléke maradt fenn napjainkig. Talán a leghíresebb ezek közt a 47 ronin története. 1701-ben történt, hogy egy ifjú daimyo, *Asano Takumi-no-kami* a shogun palotájában kardot rántott, mert a gögös és kapzsi szertartásmester, *Kira Kozukenosuke Joshihide* szántsándékkal felbőszítette. A boldogtalan fiatal hercegnek ezért *seppuku*-t (a harakiri tulajdonképeni neve) kellett elkövetnie. A herceg hűbéres lovagjai így úr nélkül maradtak, azaz roninok lettek. *Oishi Kuranosuke*, a herceg leghívebb embere megeskette 46 lovagtársát, hogy addig nem nyugszanak, amíg uruk halálát meg nem bosszulják. *Kira Kozukenosuke* azonban rendkívül gyanakvó volt és állandóan erős őrséggel vette körül magát, úgyhogy a 47 roninnak csak a következő év telén nyílt alkalma, hogy a bosszút végrehajtsa. Betörték a szertartásmester palotájába, lemészárolták testőrségét és felszólították, hogy lovaghoz illően kövessen el seppukut. *Kira* azonban jajgatva könyörgött kegyelemért, mire *Oishi* leszúrta azzal a törrel, amellyel *Asano* volt kénytelen önmagával végezni. A miniszter levágott fejét aztán ünnepi menetben vitték Sengakuji templomába, ott letették *Asano* herceg sírjára. A 47 vitéz ronin közül egy megmenekült, az, akit *Oishi* még a bosszú éjszakáján követül küldött *Asano* öccséhez, a többiek a bíróság ítélete alapján 1703 februárius 4-én mind önkezükkel vetettek véget életüknek.

Ezt a korszakot a „*nagy béke*“ korának szokták nevezni Japánban, mert — habár nem volt teljesen mentes a lázadásoktól és vérontásoktól — nagy általánosságban semmi

sem zavarta a nemzet belső fejlődését. Noha kevés politikai esemény történt a Tokugawák idejében, irodalmi és művészeti szempontból ez a kor valóban „Japán aranykora“. A regényírás terén *Bakin*, a dráma terén *Chikamatsu*, a japáni Shakespeare, a költészet terén *Basho*, az epigramma-író alkotott halhatatlant. Az irodalom történetét *Motoori* munkálta, míg *Giko* herceg japáni és kínai tudósok segítségével összeállította a Dai-Nihon-Shi-t, (Nagy Japán Története), *Rai Sango* pedig a Nihon-Gwaishit (Japán külső története). Mind a két mű a hazaszeretetet és az isteni eredetű császári ház iránti feltétlen hűséget tanította.

A leheletfinom japáni festészet legkiválóbb képviselői szintén ebben az időben éltek. Csak *Utamarót*, a japáni nő szépség festőjét, *Hiroshigét*, a legkiválóbb tájképfestőt és *Hokusait*, a színek legnagyobb művészt említjük. Hokusai két képsorozatot festett a Fujiyamáról, közülük az egyik 36, a másik 100 különböző tájképből áll. Más híres festményei: *Mangwa*, a japáni élet és a művészet képsorozata; vizesések; híres hidak; 12 jelenet a Chushingurából, azaz a 47 ronin történetéből. Halálos ágyán így kiáltott fel: „Ha az ég még csak öt évet adott volna nekem, igazi festő lehetett volna belőlem.“

Az iparművészet is virult. *Niusei* és *Kenzan* a kerámia, *Ritsuo* és *Korin* a gyönyörűbbnél gyönyörűbb lakktárgyak készítése terén tűntek ki. De *Korin*, mint festő, *Ritsuo*, mint szobrász is kiváló. Az építészet legnagyobb művésze *Jingoro*, az iparművészeti fémtárgyak leghíresebb készítője *Somin* volt.

A XIX. század közepe felé az európai hatalmak többször megkísérelték, hogy megtörjék Japán elzárkózását. Ezek a kísérletek azonban sorra kudarcot vallottak s a kiküldött hajóknak dolgukvégezetlenül kellett visszatérniök. Végül *Perry*, amerikai hajórajkapitánynak sikerült 1853-ban kikényszeríteni, hogy a shogun hatóságai átvegyék azt a levelet, amelyet az amerikai elnök intézett a japáni császárhoz. A következő év tavaszán visszatért a válaszáért.

A shogun kormánya belátta, hogy az idegenek gőzhajói és messzehordó ágyúi erősebbek a fejlődésben elmaradt japáni fegyvereknél s a vérontás elkerülése végett engedett. Így jött létre az *első barátsági és kereskedelmi szerződés Amerikával 1854-ben*. Ezt még ugyanebben az évben követte a japáni-angol szerződés, majd gyors ütem-

ben 14 más hatalommal — köztük Ausztria-Magyarországgal — kötött megállapodások.

Az ország megnyitása (*kaikoku*) nem ment egészen sírán. A hagyományok hívei a shogun ellen fordultak. Szemére vetették, hogy császári jogokat bitorol, mert a Kyótóban élő császár megkérdezése nélkül kötött szerződést az idegenekkel. A Dai-Nihon-Shi és a Nihon-Gwaishi tanulmányozása alapján mind erősebben kezdték hirdetni, hogy a császárt illeti meg a végrehajtó hatalom teljessége, bár évszázadok óta kivették az uralkodó kezéből a shogunok. Követelték az *idegenek kiűzését*. Éppen ebben az időben olyan uralkodója volt Japánnak Komei császár személyében, aki nem volt egyszerű báb a shogunok kezében, mint elődei, hanem élére állt a shogun és az idegenek ellen irányuló mozgalomnak. Jelszava lett: *sonno joi*, azaz: hűség a trónhoz, ki az idegenekkel! Satsuma, Choshu és más déli tartományok hűbérurai nyíltan fellázadtak a gyűlölt shogunátus ellen. A harc váltakozó szerencsével folyt, amikor 1866 szeptemberében meghalt Iemochi és helyébe lépett Yoshinobu, a 15. és utolsó Tokugawa-shogun. Komei császár csak egy évvel élte túl a shogunt és 1867 februárius 3-án *egyetlen fia: Mutsuhito, Japánnak Jimmu Tenno óta legnagyobb uralkodója került a trónra*.

A shogun maga is érezte, hogy a nehéz időkben nem lehet tovább fenntartani a császári és a végrehajtó hatalom szétválasztottságát és ugyanannak az évnek novemberében lemondott méltóságáról. Ettől a naptól kezdve a japáni császár *ismét tényleges uralkodója lett országának*. A pillanat rendkívül komoly volt. Az idegenek elleni mozgalom hívei meg voltak győződve, hogy a császár most kiűzi a gyűlölt külföldieket. A még csak 15 esztendőes uralkodónak azonban rendkívül bölcs miniszterei voltak és a shogunátus utolsó éveiben a hangulat is némileg megváltozott. Az angol hajóraj ugyanis 1863-ban egy angol állampolgár meggyilkolása miatt *bombázta Kagoshimát*, a Satsumadaimyok fővárosát, 1865-ben pedig az egyesült angol, francia, amerikai és hollandus hajóraj *Shimonosekit, Choshu legerősebb várát lőtte*, hogy megnyissa az idegen hajók számára a shimonosekii tengeri szorost, mert Choshu ura el akarta zárni. Ez a két esemény bebizonyította a japániaknak, hogy tehetetlenek a műszaki téren óriási fölényben levő idegenekkel szemben s az Angliában

és Amerikában járt japáni ifjak, mint Ito, Inouye és a Choshu-család több más tagja hirdetni kezdte: *tanuljuk el a külföldiektől, amiben erősek és segítsünk fogyatékoságunkon!*

A fiatal császár, illetőleg tanácsosai belátták, hogyha Japán el akarja foglalni az őt megillető helyet a világ nemzetei sorában és meg akarja őrizni függetlenségét, nem zárkozhat el újra. Ezért Mutsuhito mindjárt 1868 elején meghívta a külföldi követeket, hogy jelenjenek meg kihallgatáson a kiotói császári palotában. Ennek az eseménynek a jelentőségét szinte fel sem lehet mérni, mert *soha a történelem során a japáni császár előtt külföldi még nem jelenhetett meg.* Az országban ennek az eseménynek a híre olyan izgalmat keltett, hogy két samurai, hogy „a császár megszenstelenítését“ megakadályozza, megtámadta a Kiotóba tartó angol követ kíséretét és 9 embert megsebesített, mielőtt ártalmatlanná tehették volna.

Az incidens miatt a kihallgatást csak három nappal később tartották meg. A császár azzal a tapintattal és méltósággal, amely későbbi életében is mindig jellemezte, sajnálkozását fejezte ki a történetek felett és megígérte, hogy megakadályozza hasonló események megismétlődését. Néhány nap múlva császári rendelet jelent meg, amelynek értelmében mindenki, aki a jövőben támadást követ el az idegenek ellen, *a császár kimondott akarata ellen tesz és nemzeti szerencsétlenséget okoz.* Büne súlyosságához képest fogják megbüntetni és — ha lovag — nevét törlik a samuraiak névsorából. Ez egyértelmű volt azzal is, hogy *megalázó módon hódér végezte ki.* Ettől kezdve meg is szűntek az idegenek elleni támadások.

A reformok végeláthatatlan sora kezdődött most.

Valamennyi daimyot egybehívták Kiotóba és a császár előttük s az udvari nemesség előtt 5 pontból álló esküt olvasott fel. Ez olyasféle a mai Japán történetében, mint nálunk az Aranybulla vagy Angliában a Magna Charta. Az uralkodó a következőket fogadta: tanácskozó-testületet alakítanak és minden intézkedést a közvélemény határoz el; a polgári és katonai kormányt többé nem választják ketté s a nép minden osztályának egy akarattal a nemzeti jólét előmozdításán kell munkálkodnia; minden osztály jogát biztosítják; a helytelen régi szokásokat eltörlik és pártatlanság és igazságosság fog uralkodni a közigazga-

tásban; a világon mindenfelé keresni kell a tudást és ismereteket, hogy a császárság alapjait meg lehessen szilárdítani.

Az udvar székhelyét Jedóba tették át, de azontúl Tókiónak, azaz „keleti fővárosnak“ nevezték. Átvették a Gergely-naptárt, de az éveket továbbra is korszakok szerint számolják, azzal a különbséggel, hogy míg azelőtt bármikor lehetett új időszámítási kort kezdeni, ezentúl a korszakoknak mindig egybe kell esniök a császár uralkodásával. Mutsuhito uralkodása a Meiji (felvilágosult kormányzat) nevet kapta. Ezt a szerencsésen választott nevet adták aztán buddhista szokás szerint halála után az uralkodónak is és ma ezen a néven szoktuk emlegetni.

A császár még egyszer visszatért Kyotóba, hogy a szokásos fényes ünnepek között nőül vegye *Haruko* hercegnőt. A császárnő a nagy uralkodó méltó élettársának bizonyult. Noha ránézve talán még nagyobb szakítást jelentett a hagyományokkal, ő is nyilvánosan megjelent férje oldalán az ünnepi alkalmakkor, sőt maga állt a japáni nőmozgalom élére és rengeteg jótékony mű fűződik nevéhez.

1871-ben *eltörölték a hűbériséget*. A hűbérurak tündöklő önzetlenséggel maguk ajánlották fel a császárnak hűbéreiket. A daimyoknak Tókióban kellett letelepedniök, mint magánembereknek. Létfenntartásuk biztosítására eddigi jövedelmeik 10%-át kapták, viszont nem kellett többé fenntartaniök a samurai hadsereget. Az eddigi hűbérekből közigazgatási kerületeket alkottak s a földek minden jövedelme a császári kincstárba folyt be, ez viszont gondoskodott az igazgatás minden kiadásáról.

Yokohama és Tókió között felállították az első táviróvonalat és megépítették az első vasútvonalat. A tengerparton világítótoronyokat állítottak fel, megindult a postai forgalom és az ujságkiadás. Pénzverdét és hajógyárakat állítottak fel. Bevezették a kötelező közoktatást. A nyugati hatalmakkal hosszú tárgyalások kezdődtek a szerződések megújításáról. Japán önérzetét ugyanis nagyon bántotta, hogy a kieroszakolt első szerződések *kivették az európai alattvalók ügyében való bíráskodást a japáni bíróságok hatásköréből és a saját konzuli hatóságaikra ruházták ezt a jogkört*. Még 1871-ben nagy küldöttséget menesztettek Európába, hogy a szerződések módosításáról tárgyaljanak. A küldöttség azonban nem tudott célt érni, természet-

sen, mert Japán büntetőjogi rendszere akkoriban még kínai mintára, a kínvallatáson alapult, a japáni börtönökben középkori állapotok uralkodtak és a keresztényellenes törvények is érvényben voltak.

Hosszú évek teltek el. Japán igyekezett fokozatosan átalakítani büntető törvénykönyvét, hogy kielégítse a nyugati hatalmak kívánalmait. *Szabaddá tették a keresztény vallás gyakorlását is*, a kapitulációk megszüntetése még sem sikerült a Tókióban folytatott tárgyalások folyamán. A japáni kormány, amikor az ügy már teljesen reménytelennek látszott, ügyes fogással hirtelen megszüntetett minden tárgyalást Tókióban, a viszonyokat jól ismerő, hosszú tapasztalatokkal rendelkező követekkel és ehelyett saját londoni követe útján kezdett tárgyalni az angol kormánnyal. A lépésnek gyors és nem várt eredménye lett: 1894-ben Londoban szerződés jött létre, amelynek értelmében a kapitulációk megszűnnek és Anglia szinte feltétel nélkül hozzájárul, hogy alattvalói a japáni bíróságok joghatósága alá tartozzanak. Most már könnyű volt hasonló értelmű megállapodásokat kötni a többi szerződéses hatalommal is és *öt év múlva Japán teljesen visszanyerte felségjogait saját területén.*

Időközben az ország belsőleg is megerősödött. A kormány sikerrel vert le egy kisebb és egy másik, igen komoly lázadást. A miniszterelnöki székbe *Ito Hirobumi* örgróf került. A japáni népet a császári családon kívül a régi kasztrendszer helyett három osztályba sorozták: a *főnemese*k (herceg, örgróf, gróf, viscount és báró); *nemesek* (a volt samuraiak) és a *köznép*. Nagyarányú útépités indult meg. Megalapozták a hadi- és a kereskedelmi tengerészetet.

Évente többezer diákot küldtek Európába és Amerikába, hogy ott fejezzék be tanulmányaikat. Megalapították a japáni jegybankot. A politikai pártok mind erősebben kezdtek mozgolódní és alkotmányt követeltek. Nem részletezhetjük itt a pártküzdelmeket, amelyek végső eredménye volt, hogy 1899-ben megszületett a *kempo*, az alkotmány. A császár önként mondott le hatalmának egy részéről, hogy a nép résztvehessen a közügyek intézésében. A következő évben ült össze először japáni országgyűlés.

A Meiji-korszakban négy komoly erőpróbája volt az általános védkötelezettség alapján felállított új japáni had-

seregek. Az első a már említett *belső lázadások* leverése, a második a *kinai-japáni háború* (1894—95), a harmadik a *Boxer-lázadás*, az utolsó és legnagyobb pedig az *oroszb japáni háború* (1904—1905). Kínával Korea miatt támadt a háborús bonyodalom. A japániak csaknem minden csatában győztek, úgy a tengeren, mint a szárazföldön s csapataik már-már Pekinget fenyegették. A kínaiak hajóhadát vezérlő *Tung* tábornagy kénytelen volt megadni magát és öngyilkosságot követett el. Kína erre békét kért, elismerte Korea függetlenségét, átengedte Japánnak Formosát és a Liau-tung félszigetet, azonkívül kereskedelmi engedményeket adott Japánnak.

Amikor Kínában 1900-ban kitört a Boxer-lázadás néven ismert súlyos idegenellenes mozgalom, Japán sürgősen Kínába küldte az ötödik hadosztályt s ez a nagyhatalmak csapataival együtt *felmentette Pekinget*. Két esztendővel később Japán szövetséget kötött Angliával, ami nagyhatalmi állásának elismerését jelentette. Időközben Oroszország mindjobban terjeszkedett Kínában és Koreában; megszállta Mandzsuriát és bérbevette Kínától Liau-tungot, pedig erre eddig a japániak tartottak igényt. Hat hónapi eredménytelen tárgyalás után *Japán megüzente a háborút*. *Togo* tengernagy hat torpedóhajója Port-Arthur kikötőjében, *Uriu* tengernagy pedig a koreai Csemulpo-ban tett harcképtelenné több orosz hadihajót. A japáni csapatok rövidesen megszállták Szöült. Elkeseredett és véres ostrom után *Nogi* tábornok bevette Port-Arthurt. Az ostrom közben hősi halált halt a tábornok két fia is. Az oroszok már csak a Balti-tengeri hajórajukban bíztak, amelyet *Rozsdesztvenszkij* vezérelt. *Togo* Tsushimánál *ragyogó és döntő győzelmet aratott az oroszok felett* és csaknem teljesen megsemmisítette a Balti-hajórajt. Roosevelt közvetítésére *megkötötték a békét*, ez azonban nem elégítette ki a közvéleményt, úgy, hogy a kormány kénytelen volt lemondani.

1910-ben *anarchista összeesküvést* fedeztek fel a császár szent személye ellen. Az összeesküvők közül tizenketőt halálra ítélték és kivégeztek. Ugyanebben az évben történt meg *Korea bekebelezése*. Az orosz-japáni békeszerződés értelmében az oroszok elismerték Japán irányító befolyását Koreában. Nem sokkal később a japániak protektorátust létesítettek Koreában és mindjobban kezükbe vet-

ték az ország ügyeinek intézését, úgyhogy szinte észrevétlenül vesztette el Korea függetlenségét.

1912-ben meghalt a nagy *Meiji* császár és halála gyászba borította egész Japánt, mert hisz uralkodásának 45 esztendeje alatt több évszázados fejlődésen ment át. *Taisho császár* (1912—1926) uralkodása alatt Japán a szövetséges és társult hatalmak oldalán résztvett a világháborúban és elfoglalta Cing-taut, Kiao-csaut és a délteni német szigeteket. 1915-ben Japán tárgyalásokat kezdett Kínával, hogy biztosítsa jogait és érdekeit San-tung tartományban, Délmandzsuriában és keleti belső Mongóliában. 1919-ben Japánt elismerték az öt főhatalom egyikeként és vezető szerepet kapott a Nemzetek Szövetségében.

Hirohito trónörökös 1923-ban *tanulmányútra indult Európába*. Erre még sohasem volt példa a történelem folyamán. A trónörökös útját két öccsének, Chichibu és Takamatsu főhercegeknek tanulmányútja követte.

1926-ban meghalt Taisho császár és Hirohito, a jelenlegi uralkodó foglalta el a trónt, mint *az immár kereken 2600 esztendeje uralkodó család 124-ik tagja*. Uralkodásának első éveit az egész világot végigsöprő *gazdasági válság* jellemezte, mert ez Japánban is erősen éreztette hatását. 1931-ben Mandzsuria miatt kitört Japán és Kína között az ismeretes viszály, ennek eredménye *Mandzsukuo függetlenségének a japániak által támogatott kiáltása lett*. Minthogy a Nemzetek Szövetsége Japán magatartását súlyos bírálat tárgyává tette, Japán 1932-ben kilépett a tagok sorából. Erre az évre esik a sang-hai incidens is. 1937-ben a fokozatosan erősödő japánellenes akció Kínában arra kényszerítette Japánt, hogy újból fegyveres erővel lépjen fel. Rövid néhány hónap alatt elfoglalta Észak-Kínát, Pekinget beleértve. A kínaiak azonban szívós ellenállást tanúsítanak, ami magukat a japániakat is meglepte. Ebben a pillanatban a háború még folyik és végső kimenetelét illetőleg nem lehet jóslásokba bocsátkozni.

Ó-keleti elemek a turáni népek művelődésében.

Irta: Kállay Ubul.

A babiloniai *Adapa-legenda* és a vogul „*Szárnyas Paškér éneke*“ feltűnő egyezéseket mutat. Adapa látja el Ea isten városát *élelem*-mel; egyszer halászása közben a *déli-szél*, az isteni Zû-madár, oly *erősen fúj*, hogy csónakja felborul és ő a vízbe esik. Bosszúból *eltöri a déli szél szárnyait*, úgy hogy *hét napig nem fúj szél*. A vogul énekben egy testvérpár *éléspajtákat állít fel*, majd vadászat közben *az erősen tomboló Szélistenke öreg félállat keresztüllövi*, úgy hogy *hét évig nem fúj szél*. A babiloniai monda Adapa „*tiszta kezeit*“ hangsúlyozza, a vogul monda egyik hőse a „*véreskezű Täk-fi*“. Ezek az egyezések annál feltűnőbbek, mert a šumir *Viharisten* nevét megtaláljuk a szamojéd, a török és a magyar nyelvben.

Mindkét mondatnak fontos eleme az „*étel*“-motívum.

Altorientalische Elemente in der Kultur turanischer Völker.

Von

Ubul von Kállay.

Munkácsy wies seiner Zeit auf Zusammenhänge der altorientalischen Kultur mit der der Wogulen und Ostiaken hin. Seine, noch so sehr vorsichtig ausgesprochenen Ansichten wurden von der Fachliteratur überhaupt nicht berücksichtigt.

Ich werde nun in den folgenden Zeilen beweisen, dass wir in der Kultur turanischer Völker altorientalische Elemente finden.

Jedoch muss ich es besonders scharf betonen, dass es sich hier nur um die Feststellung kultureller, nicht ethnischer Zusammenhänge handelt.

Als weiteres Ziel betrachte ich die Lösung der Frage: können diese Zusammenhänge mit einer gewissen, oder eventuell mit mehreren gewissen *Kulturschichten* turanischer Völker in Beziehung gebracht werden, — kann man also von einem organischen Zusammenhänge reden, — oder

aber müssen diese Zusammenhänge nur als zufällige Entlehnungen betrachtet werden?

A)

*Ein babylonischer Sagenkreis bei den Wogulen
und Ostiaken.*

I.

Die Verwundung des Windgottes.

Als Ausgangspunkt wähle ich die babylonische (I.) *Adapa-legende*. Diese erzählt:

a)

Gott Ea verlieh seinem Geschöpfe Adapa „göttliche“ Vollmacht, einen weiten Sinn, zu offenbaren die Gestaltungen des Landes, dass er ihm Weisheit gab — nicht aber gab er ihm ewiges Leben — und dass er ihn, das Kind von Eridu, wie einen „Weisen (?)“ unter den Menschen schuf. Er wird als ein „Weiser und Übergescheiter“ — *atrahasis* — mit allerlei priesterlichen Funktionen betraut und waltet als göttlicher Bäcker und Mundschenk. Mit dem Bäcker von Eridu besorgt er das Backen, täglich *versorgt er Brot und Wasser* für Eridu, mit *seiner reinen Hand* versorgt er die Schüssel, keine Schüssel wird ohne ihn zubereitet, täglich besteigt er das Schiff und *geht auf den Fischfang* für Eridu: wenn Ea auf seinem Lager sich ausstreckt, verlässt Adapa Eridu und fährt auf einem Schiffe während der Nacht umher, um Fische zu fangen.

Der Himmels-gott Anu sinnt darüber, wie diesem Geschöpf, dem „*Spross der Menschheit*“, auch noch die Gabe des ewigen Lebens gegeben werden könnte.

Als Adapa eines Tages auf den Fischfang fuhr, *stürmte der Südwind — der göttliche Vogel Zü — einher, warf plötzlich sein Schiff um*, und er sank ins Meer hinab, in das „*Haus der Fische*“. Aus Rache *zerbrach er dem Südwind die Flügel, so dass er sieben Tage nicht wehen konnte*.

b)

Der Himmels-gott Anu wundert sich sehr darüber, dass *der Südwind nicht mehr weht*. Hört von seinem Boten *Ilabrat* von dem Sachverhalt und zitiert Adapa vor seinen Thron.

Ea gibt nun seinem Sohn Anweisungen: er solle in Trauerkleidung erscheinen, dadurch würde er das Mitleid der Götter *Tammuz* und *Giš-Zida*, der Tronwächter Anus, erregen, Diese würden dann fragen:

„Mann! für wen siehst du so aus? Adapa! für wen bist du mit einem Trauerkleid bekleidet?“

Darauf soll er antworten:

„Weil aus unserem Lande zwei Götter verschwunden sind, befinde ich mich so.“

Sie würden dann weiter fragen:

„Wer sind die zwei Götter, die aus dem Lande verschwunden sind?“

Seine Antwort soll sein:

„Tammuz und Giš-zida.“

Dann würden die beiden für ihn bei Anu sprechen. Aber er solle sich gleichwohl vorsehen, denn wenn er zu Anu kommt, werde man ihm „*Brot des Todes*“ anbieten, das solle er nicht essen: man werde ihm „*Wasser des Todes*“ anbieten, er solle es zurückweisen. Man werde ihm ein Gewand reichen, das solle er anziehen; man würde ihm Öl geben, damit solle er sich salben. Genau solle er sich an diese Anweisungen halten.

Der Bote Anus kommt und alles tritt ein, wie Ea es vorausgesagt; schon tönt ihm beinahe aus Anus Munde entgegen: „Kein Erbarmen!“, aber Tammuz und Giš-zida treten als Fürsprecher für Adapa auf und es gelingt ihnen Anus Herz zu rühren. Dieser befindet sich in einem merkwürdigen Zwiespalt, er zürnt dass »Ea „*einer unreiner Menschheit*“ des Himmels und der Erde Inneres offenbart, sie ansehnlich gemacht, ihr einen Namen gemacht hat«, und dass *dieser Mensch sich* überdies *an dem Südwind vergriffen hat*, aber durch die Fürsprache der beiden Götter besänftigt, beschliesst er dem Sohne Eas nicht nur zu verzeihen, sondern ihm auch das eine noch zu schenken, was ihm noch fehlt: ewiges Leben. Er lässt Adapa „*Brot des Lebens*“ bringen, der aber, eingedenk der Warnung Eas, weist es zurück, da er es für „*Brot des Todes*“ halten muss; Anu lässt „*Wasser des Lebens*“ bringen; auch dieses weist Adapa zurück. Das Gewand aber, das ihm gebracht wird, zieht er an und mit dem gebotenen Öle salbt er sich. Verwundert fragt ihn Anu:

„Wohlan Adapa! Warum hast du nicht gegessen, nicht getrunken, so dass *du nun auch nicht ewiges Leben haben wirst?*“

Adapa erwidert:

„Ea, mein Herz befahl: »Iss nicht, trink nicht.«“

Da lässt ihn Anu „zu seiner Erde“ zurückbringen.¹

Vogulische Sagen erzählen von einer gewissen Elentierjagd. Wir kennen zwei selbständige Varianten:

(II.) *Das Lied vom geflügelten Paškér.*²

(III.) *Das Lied vom Elengestirn.*³

Das II. Lied erzählt von einem Brüderpaar, die III. Variante aber nur von einem Jäger. Hier interessiert uns vorläufig nur das II. Lied:

a)

„der beflügelte Paškér (Tauléη Paškér) und der Ták-Sohn mit der blutigen Hand (Kēlpén Koat—Tákpū), zwei Männer, sind geboren worden.

Hundert Scheunen der Hausgegend, der Waldgegend füllen sie mit Lebensmitteln an.

Tōré m (der Himmels gott) weht als Wind: der Wipfel des wipfeligen Baumes wird zur krustigen Erdmutter niedergebäugt, der Ast des ästigen Baumes wird zur krustigen Erdmutter hinuntergedrückt.

Sie sagen: „Den Windgöttchen-Alten müssen wir aufsuchen und herunterschiessen“.

Sie suchen den Windgöttchen-Alten auf und schiessen ihm sein halbes Kinn durch.

Sieben Winter hindurch, sieben Sommer hindurch sitzt das Wetter ohne Wind.“

b)

Für sechs Winter-Sommer waren die hundert Proviant-scheunen der Hausgegend kaum genug.

Ihr draussen liegendes garstiges Hündchen krepirt.

¹ Dr. Alfred Jeremias: Das Alte Testament im Lichte des Alten Orients. Leipzig, 1904. Ss. 72.—3. — Ottó Weber: Die Literatur der Babylonier und Assyrer. Leipzig, 1902. Ss. 108.—11.

² Munkácsi Bernát: Vogul népköltési gyűjtemény. IV. Budapest, 1894. Ss. 310.—2.

³ I. b. Ss. 304.—10.

Auf einmal bringt der Täk-Sohn mit der blutigen Hand seinen Bogen hinein.

Seit *sechs Wintern und Sommern* hat er sich nach rückwärts gebogen.

Er hat nicht kraft genug, die Sehne zu spannen.

Er schabt ihn ab.

Das vom Bogen abgeschabte geronnene Blut kochen sie: so trinken sie Suppe.

Zum anderen Manne sagt er:

„Geh hinaus! Bewegt sich dieses oben sitzende Wolkenstück, oder bewegt es sich nicht?!“

Der andere Mensch geht hinaus; wie er das Ding da oben betrachtet, bewegt es sich, bewegt sich aber auch nicht. Wiederum schickt er ihn: „Geh abermals hinaus, schau wider nach dem Dinge!“

Der andere Mann geht hinaus, schaut wieder nach dem Dinge: es gleitet hin und her, zieht schnell dahin. Er geht hinein: „dieses oben sitzende Wolkenstück zieht schnell dahin, gleitet hin und her.“ Etc.

Zum Teile a) der babylonischen und wogulischen Sage braucht man wohl kein Wort zu verlieren. Sapientia! Nur den merkwürdigen gegensatz:

Adapa mit der reinen Hand,

Täk-Sohn mit der blutigen Hand

muss ich hervorheben, umsomehr, da Adapa *der Spross der Menschheit* genannt wird, und in dem *III. Liede von Elen-gestirn* der Held „der „Moš-Menschensohn mit der blutigen Hand“ genannt wird.

Begnügen wir uns vorläufig damit, dass wir hier folgende gemeinsame Motive gefunden haben.

Sagenmotiv AO 1: die Verwundug des Windgottes, der in Gestalt eines Vogels gedacht ist, und

Sagenmotiv AO 2 der reinen und der blutigen Hand.

Doch finden wir hier noch einen gemeinsamen Zug:

In der Adapa-Legende kann der Südwind *sieben* Tage lang nicht wehen, in der wogulischen Sage aber *sieben* Jahre nicht, in der Fortsetzung dieser Sage ist dann von *sieben* zwischenräumen des Waldes und von *sieben* Elen-kälbern die Rede.

Röck spricht in seinen grundlegenden ortungskundlichen Arbeiten von „Fünfer-“, „Siebener-“, „Achter-“ etc. „Leu-

ten“, womit er Träger verschiedener Kalendersysteme bezeichnet.¹

Wenn wir nun diese Röck'sche Terminologie überhaupt auf Zahlen anwenden, so ist die vogulische Sage ein *par excellence* Sage der *Siebenerleute*. Also finden wir sowohl in der babylonischen, als in der vogulischen Sage das *Motiv AO 3 der Siebenerleute*.

Was dem Teil *b)* der beiden Sagen anbetrifft, so scheinen hier absolut keine gemeinsame Züge vorzuliegen, ausgenommen, dass die *wogulische* Sage das *Elend des Siebenten Jahres* erzählt, denn der Teil *b)* beginnt ja damit, dass die Proviantscheunen für *sechs Jahre* kaum hinreichten. Also liegt auch hier das *Motiv AO 3 der Siebenerleute* vor. Die vogulische Sage *spinnt die Folgen des Sagenmotivs AO 1*, von der *Verwundung des Windgottes* weiter.

Die babylonische Sage schweigt davon, was während der *Sieben Tage*, während welcher Zeit der Südwind nicht wehte, geschah.

Bei der auffallend grossen Ähnlichkeit des Teiles *a)* scheint es aber geboten, doch zu untersuchen, ob nicht das *Sagenmotiv* der Adapa-Legende: *Adapa verspielt die Unsterblichkeit*, doch irgendwie mit den *Jahren des Elends*, die die vogulische Sage schildert, zusammenhängen könnte?

Und diese Untersuchung gebietet auch noch ein anderer Umstand.

In der babylonischen Legende wird der *Südwind*, in der vogulischen Sage der *Windgott* verwundet.

Nun heist der babylonische *Sturm*gott Adad im Šumerischen:

1. *Meer, Mur, Martu* und *Bir, Bur, Pi-ir*.² *Mer*=šumerisch. *Mer* Grundbed. wohl zürnen, toben u. ä. Daher 1) Zorn (*uz zu*). *Me-ir*=*mer*. 2) Regenschurm (? *mêhû*), Nordwind (*iltânu*). Auch Wind, Sturm (*šârum*) überhaupt. *Me-ir*=*šâru*. Auch *me*=*s a-a-r u* und *uz-z u*.³

¹ *Dr. Fritz Röck*: Chiunauteca und Cempoalteca, die altmexicanischen Neuner- und Zwanzigerleute. Ein Beitrag zur Kulturhistorischen Zahlen- und Kalenderkunde. Sonderabdruck. Wien 1930. S. 1.

² *Morris Sastrow jr.*: Die Religion Babyloniens und Assyriens. I. Giessen 1905. S. 146. — *Dávid Antal*: Bábel és Assur. II. Budapest, 1928 S. 17.

³ *Friedrich Delitzsch*: Sumerisches Glossar. Leipzig, 1914. S. 184.

Martu 1) Sturmwind (abûbu). ^d Martu, Bezeichnung des Gottes Adad. Martu = kamâru niederwerfen. 2) Westwind, Westen.¹

Und nun bitte damit folgende samojedische und türkische Wortsippe zu vergleichen:

Samoj. Jur. mērt'ea, mērt'a (Wind) ~ Jur. Knd. meršā, meršeä (Wind, Geruch)

~ Jur. *mearcea*, mērcea, mērce, merče (Wind).

~ O. S. *mārg.* (N., B., Tas, Kar.), mergè, mǎrgä (K., NP., Tsch.), merg. (Jel.) || Motor. merga | Taigi mergö, merk id.

~ Jen. *meze.* (B.) id.

~ Jur. Knd. meša, meš (Wind, geruch).

~ Jen. med'e (Ch.) (Wind).

~ K. bē r ž i || koib. bursy id.²

Türk. *bur*, bor (Sturm, Schneesturm): ostturkest., kirg. bora— (stürmen, stühnen), boran (Sturm, Schneesturm) | čag. borayan (Schneesturm): burayan (heftiger Sturm, Wirbelwind mit Schnee und Regen) | osm. buran, borayan id.³

Türk. *bur.* < šumer. *Bur* (Name des Sturmgottes) ~ šumer. *Bir.* id. ~ K. bē r - z i ~ šumer. *Mer* (Name des Sturmgottes; Wind) ~ šumer. *Mertu* id. ~ Jur. mērt'ea (Wind)!

Also sind die samojedischen Wörter zusammengesetzte und zwar:

Jur. mēr, mer, mear; knd. mer, O S. mer, mār; Motor. und Taigi mer < šumer, mer, meir.

Jur. mēr'ea, mērt'a ist ein ebenso gebildetes Wort, wie šumer, martu.

Die samojedischen wörter Jen. *meze* (B.); Jur. Knd. *meša*, meš; Jen. *med'e* (Ch.) sind aus dem šumerischen Vurzelworte *me* gebildet.

Zum Vokalismus von šumer. *mar-tu* vgl. jur. *mearcea*; im Samojedischen wechselt *ea* mit *e* und *a*⁴. Natürlich

¹ I. b.: S. 181.

² H. Paasonen: Beiträge zur finisch—ugrisch—samojedischen Lautgeschichte. (Keleti szemle XV. Budapest. 1914—15. S. 118.)

³ Németh Gyula: A honfoglaló magyarság kialakulása. Budapest, 1910. S. 52.

⁴ Yrjö Wichmann: Samojedisches Lehnwort im syrjänischen. (Finnisch—ugrische Forschungen. II. 1902. Helsingfors—Leipzig. S. 182).

ist dann mit diesen Wortsippen merkwürdigerweise auch griech. βορέης, βορέας (Nordwind) verwandt, vgl. šumer. *mer* (Nordwind) und türk. *bor* (Sturm, Schneesturm).

Nun können wir aber diese Wortvergleichung auch zu Nutzen der šumerischen Sprache verwenden.

Ein mit *mer* zusammengesetztes Wort ist šumer. *im-mer*, *im-mer-ra* = mēhû, iltānu, *im-mer-e*,¹ also „Regensturm, Nordwind“.

Die šumerische Form *mere* führt uns dann vielleicht zu einem ungarischen zusammengesetzten (?) Worte:

2. Ungar (Székler) *nemere* „der Name bei den Székclern das in Siebenbürgen, besonders im Komitat Háromszék herrschenden Ostwindes, eines starken Sturmwindes, der oft Wochen dauert und oft Menschen, Tiere, ja Häuser weg-rafft. — Name einer Bergspitze im Komitat Háromszék“.

Mit diesem Worte aber sind wir vielleicht zu einem šumerischen zusammengesetzten Worte gekommen. Was *mere* bedeutet, haben wir schon gesehen. Die erste Silbe *ne* — ? <

3. šumer. *né*, *ní*, Macht (emûku) (ni-e, ni-i)² Das Ideogramm bedeutet auch Stärke, stark') >

Samoj. Jur. *ny* „kraft“ (Obdorszk).

~ Jur. *nyh* | Jen. niho id.

~ T. *n'ika* id.³

Also *nemere* „der starke Wind“ ?

Nun aber kennen wir ein akkadisches Wort:

Akkad. *imbaru* (sum. L. W.?) Sturm, Orkan, Gewitterregen.⁴

Zu diesem Worte bemerkt Delitzsch: „Wenn akkad. im-ba-ru (-im-sis), gen. im-ba-ri (-im-dugud), ein sumerisches Lehnwort ist, was im Hinblick auf im Wind, Sturm sehr vrscheinlich ...“⁵

Freilich ist es ein sumerisches Lehnwort! — *baru*, — *bar* entspricht eben lautgesetzlich dem šumer. *mar* — in *martu*, und *imbar*, *imbaru* ~ *immer*, nach dem šummer. Lautgesetz:

¹ Delitzsch, L. c. s. 186.

² I. b. S. 200.

³ Paasonen; I. c. XIV. S. 23.

⁴ Carl Bezold: Babylonisch-Assyrisches Glossar. Heidelberg, 1925. S. 39.

⁵ Delitzsch: L. c. S. 67.

anlautendes $m - \sim b - > p -$, vgl. den Namen des Sturmgottes:

Mer ∞ Bīr $>$ Pīr.

immer, imbar ist zusammengesetzt mit

4. *im, imi, I*) Wind (šârum); Himmelsgegend, Seite (ahu), im = šâru, mēhê. 2) Himmel (šamu). 3) Regen = zunnu.¹

Und nun kommen wir zu einer sehr interessanten Wortvergleichung:

immer „Wind“ \sim

5. Wotj. *inmar*, kaz. *in'mar* „1. Himmel; Luft; 2. Gott“.²

Also bedeutet das Wort „Luft“. Woraus aber kann ein primitiver Naturmensch die Existanz der Luft überhaupt erschliessen? Nur aus der Bewegung der Luft, aus dem Wehen des Windes.

Die Bedeutungsverbindung des wotjakischen Wortes *inmar* „Luft ∞ Himmel“ ist dieselbe, wie die Bedeutungsverbindung des šumerischen Wortes *im* „Wind \sim Himmel“!

Weitere etymologische Erörterungen und Erklärungen dieses wotjakischen Wortes werde ich in einem späteren Aufsätze bieten. Hier will ich mich nur mit dem šumerischen Worte *mer* befassen.

Ich weiss es sehr genau, dass man šumerische Wortvergleichungen mit der grössten Skepsis zu beurteilen pflegt. Ich kann aber meine obigen Wortvergleichungen sozusagen mit mathematischer Gewissheit beweisen.

1. šumer. *mer* bedeutet auch „Zorn“. Nun finden wir bei *Munkácsi* folgende Wortsippe:

5. Lapp. fm. *mirkko* „gift“ || finn. *myrkky* „gift“; *myrkyttä* — „vergiften“; *myrkyllise* — „giftig“ | est. *märki*, nomin. *märk* „gift“.

\sim ungar. *méreg*, Stamm *méрге* — „1. gift; 2. Zorn, Ärger“; *mérges*, *mérgës*, *mörges*, *mörgös* „giftig, zornig“ etc.

Nach *Munkácsi* würde diese finnisch-ugrische Wortsippe von osset.: *dig*, tag. *marg*. „gift“ = av. *mahrkapahl*

¹ I. b. S. 25.

² *Munkácsi*, L. c. I. S. 0297.

marg (margih), neupers. marg, mérg, balūi mark¹ kurd. mark (Tod; Seuche) vom Stamme mar — „sterben“¹ abstammen.

Wenn wir aber vor Augen halten, dass wir im Ungarischen die Bedeutung „Zorn“ finden, welche Bedeutung die arischen Wörter nicht besitzten, so müssen wir feststellen, dass die beiden Wortsippen zwar verwandt sind, aber die finnisch-ugrische Sippe, wenigstens aber das ungarische Wort nicht von der arischen abstammen kann. Beide Sippe gehen auf eine gemeinsame Urquelle zurück.

Beachte:

šumer. *mer* »Wind“ ~ „Zorn“ und sam. OS. *mārgē* „Wind“ ~ ungar. *mérge* — „Zorn“!

In philologischen Fragen pflege ich mir die Meinung und Kritik meines lieben Freundes *Gedeon von Mészöly*, Professor der finnisch-ugrischen Sprachen, zu erbitten. Er billigte in allem und jedem meine obigen Wörtervergleichen und Schlüsse, mit Ausnahme des ungarischen *nemere*. Nicht als ob er die obige Entsprechung direkt für unmöglich halten würd, aber nach seiner Ansicht müsste noch mehr Material herbeigeschafft werden, um die Richtigkeit dieser Entsprechung beweisen zu können. Natürlich acceptierte ich seine Meinung und erwähnte diese Wortvergleichen nur in hypothetischer Form. Jedoch beachte, dass wir die Form *mere* auch im Šumerischen in einem zusammengesetzten Worte als zweiter Teil finden, wie im ungarischen *ne-mere*, und dass wir vom ungarischen Wortstamme *mérge* —, dessen Zugehörigkeit zu den obigen Wortsippen auch *Mészöly* nicht bezweifelt, auch eine Form *mēr-gēs* kennen.

Wenn aber der Name des šumerischen *Windgottes* solche Entsprechungen in den uralo—altaischen Sprachen hat, wird es sich doch vielleicht der Mühe lohnen, auch seine Sagen einer eingehenden Analyse zu unterziehen.

(Fortsetzung folgt.)

¹ *Munkácsi Bernát*: *Árja és kaukázusi elemek a finn-magyar nyelvekben*. Budapest, 1901. Ss. 465—6. Nr. 258.

Irodalom.

LIGETI LAJOS: *A kínai írásjegyek magyaros átírása.* Körösi Csoma Archivum. I. kiegészítő kötet, 2. füzet. Budapest, 1937. 249—266. oldal.

Végre beleszólt a geografusok egyik legnehezebb írásmód-feladatába ahhoz értő szakember. Valóban jól mondja a szerző, hogy valóságos dzsungel a kínai helynevek és személynévek átírásának módszere. Ahány szerző, annyiféle átírás. Saját tapasztalatom szerint a rossz átírásnak egyik oka az, hogy az illető író sohasem hallott kínai beszédet, csak az angol vagy francia, esetleg német átírást akarta magyarítani, de fogalma sem volt róla, hogy az illető átírás melyik hangot milyen betűvel akarja jelezni. A másik hibaforrás a laikusoknak az az okvetetlenkedése, hogy valamelyik dialektusban hallották, valóban Kínában járva, az egyes szavak kiejtését s aztán ezt tartják mértékadónak és sikerületlenül igyekeznek a hangot magyar betűkkel megközelíteni.

Ligeti helyesen fogja föl a dolgot. Tökéletesen átírni a mi betűinkkel kínai szavakat: hiábavaló erőlködés, mert lehetetlen. Olyan hangok vannak a kínai nyelvben, amelyeket a mi betűinkkel leírni lehetetlen. Van pl. a kínai nyelvben körülbelül a mi ty hangunknak megfelelő hang, ezt az angolok ki-vel írták le! De van olyan, a cs hanghoz legjobban hasonlítható hang, de hogy úgy mondjam (nem akarok nyelvészeti terminológiát alkalmazni, mert azt olvasóim nem értenék meg) ellágyítva. Olyanformán tessék képzelni, hogy a cs hangot régiesen ts-nek írnám, de aztán t helyet most ty-t írjunk, tehát lesz tys. Tessék ezt egyszerre kimondani. Valami selypítő cs lesz belőle. Ugyanilyen formán vagyunk a selypítő s-sei és sz-szel. A leggyakrabban előforduló földrajzi helynév a „hszien“ az én átírásom szerint. Ezzel a h-val a szó elején azt akarom jelölni, hogy sz selypítő hang. Ha megkíséreljük a h-t az sz-szel együtt, egy hangban kimondani, akkor közelítjük meg ezt a csúnya kínai hangot legjobban. Ezért kellene így leírni, hogy Hsao-hszing-fu. A Jang-ce-kiang nevét jobban megközelítőleg tudja a magyar kimondani, ha Jan-c-tyan-nak írjuk le, de az n mindkét szótag végén orrhangú. A Sang-hai-hszien szóban is az első szó végén az ng orrhangot jelent, azért

egészen helytelen nn-nel írni, mint a Térképészeti Intézet kis Atlaszában.

Ligeti átírása teljes nyelvtudással és hangtani magas iskolázottsággal készült, de attól félek, hogy a selypítő hangoknak egyszerűen h-val való jelzése oda fog vezetni, hogy dilettáns földrajz-íróink, meg utánuk a tankönyvek egészen helytelen kiejtést fognak elterjeszteni. Nem késő még, tán lehetne módosítani ezt is, meg még néhány hangot is, pl. a ty hangot be kellene vezetni, sőt az ny-et sem ártana. (Nyu-csuang). Nyelvészetileg minden esetre kitűnő ez az átírás, de gyakorlatilag talán túl egyszerű, jobb volna gazdagítani.

A kitűnő, tudós szerző nem veheti rossz néven tőlem, nem nyelvésztől, hogy beleavatkozom ebbe a dologba, de szeretném, ha mindnyájan megegyezhetnénk és a most készülő s a Földrajzi Társaság kiadásában megjelenő földrajzi helynév-katalógusban a végleges megállapodás volna közölhető. *Cholnoky.*

LIGETI LAJOS: *Egy XVIII. századi kínai munka a magyarokról.* Körösi Csoma — Archivum. I. kiegészítő kötet, 2. füzet. 1936. 129—138 old.

1788-ban fejezték be Kínában „A felséges Mandzsudinasztia adófizetőinek albuma“ című nagyszerűen illusztrált munkát s ebben az európai „barbárokról“ és a kínai császár „adófizetőiről“ rövid leírások jelentek meg. A legtöbb európai népet kínai göggel és lenézéssel ismertetik, különböző szerzők. Pompás, selyemre nyomott, színes képekkel díszített album volt a császár nyári palotájában, onnan hozták el, csonkán, a párisi Bibliothèque Nationaleba. Ugyanott van azonban teljes, szintelen fametszetekkel díszített, egyszerűbb kiadása is.

Ligeti a díszkiadás alapján ismerteti azt, amit a magyarokról ír és közli a két rajzot is, egy díszmagyaros férfi és egy díszesen öltözött nő képét. Magyarra fordítva a szöveg következőleg hangzik.

„Magyarország (Weng-kia-li-ya-kuo Ligeti átírása szerint) Lengyelországtól délre fekszik. Lakói a mongolokhoz hasonlítanak. Felsőruhájuk igen rövid, nadrágot hordanak és szűk harisnyát, ez hasonlít azokhoz a szalagokhoz, amelyeket a lábra csavarnak (Kínában) a járáshoz. Igen értelmesek és becsben tartják az udvariasságot. Gyerekkoruk-

tól lovagolni tanulnak. (Lovaik) rövid nyakúak és kiválóak a futásban. Övükben mindig görbe kardot viselnek, ennek hossza négy láb és ügyesen forgatják lóháton. Az asszonyok írni-olvasni tudnak, ügyesek a himzésben; ha kimennek a házból, arcukat mindig vékony selyemfátyollal kell elfedniök. (Ez az ország) igen gazdag kiváló termékekben. Szarvasmarhájuk és juhuk annyi van, hogy még más országoknak is elegendő volna. Arany, ezüst, réz, vas stb. itt annyi van, hogy kifogyhatatlan.“

A leírás tehát elég rokonszenves és talán ez a nagyon elterjedt könyv és leírás az oka annak, hogy a kínaiak ma is a magyarokat tartják talán Európa legrokonszenvesebb népének. A rajzok is csinosak, nem gúnyolódók, mint a legtöbb más, európai népre vonatkozó rajzuk. Pl. az angolt whiskys üveggel, a lengyelt táncoló medvével ábrázolja.

Hálával tartozunk a szerzőnek, hogy ezt az érdekes leírást és a rajzokat jó másolatban közölte.

Cholnoky.

KEÖPE VIKTOR: A magyar ház kínai rokonsága. Búvár, 1938 július. IV. évf. 7. sz. 509—512 old. 5 képpel.

A kitűnően szerkesztett, valóban gazdag tartalmú „Búvár“ temérdek sok érdekes és jó cikke közé néha belekerül egyegy, amit kár volt fölvenni. Szerencsére ezek száma jelentéktelen, de éppen egy olyan cikkről kell ezt megmondanom, amely minket, „turániakat“ nagyon érdekel.

Keöpe Viktor a magyar — helyesebben a székely házat akarja rokonságba hozni a kínai és dél-kelet-ázsiai házakal, egészen helytelen módon. A kínai, illetőleg dél-kínai házról kimutattam s ezt ma általánosan el is ismerik, hogy a bambusz-házakból származik s a bambusz technikája biztosan kimutatható a ma fából épült házakon, sőt a kőből épült műépítményeken is. Ezt nem lehet elvitatni, ezt tudnia kellene annak, aki ilyen kérdéssel foglalkozik.

A székely ház biztosan mutatja a faépítés tehnikáját. A rendfaház és a boronaház tehnikája egészen más, mint a kínai faházaké, hisz ez ősi, középeurópai fa-tehnika, ismeri az átlós merevítést, már pedig ezt a kínai nem ismeri.

A székely faépítő-tehnika alkalmazza a fecskefarkú rálapolást, az ollós és fogas rálapolást. Mindez a kínai fa-architektúrában teljesen ismeretlen.

Az, hogy a háznak fala, teteje, esetleg tornáca és ereszes párkánya van, az még nem jogosít fel semmiféle összehasonlításra. Szerző nem tudja, mi a különbség a nyereg-

tetős fedél, a kontyfedél meg a félkontyfedél közt, pedig ezek sarkalatos különbségek. Alföldünkön sohasem fejlődött ki a faház, mutasson szerző csak egyetlen egyet is! Az Alföldön nem is fejlődhetett ki a faház-építés, mert nincs fa, nem is volt. Ami van, a folyók mentén a galéria-erdőkben, az fűzfa, vagy keményfa, pl. nyár-, éger-, tölgy- vagy néha szil-fa, de sohasem puhafa, sohasem fenyőfa. Már pedig faépítés csak puhafából (fenyőfából) fejlődhet ki. Ilyen az Alföldön talán a jégkorszakban volt a folyók mellett, de máskor és egyebütt soha! Nem is fából, hanem vályogból vagy vertfalból építették az alföldi házakat s ebből építenek a Turáni alföldön is, sőt Észak-Kínában is!

Hogy lehet a kínai bambusz-stílusú házakat összehasonlítani a magyar alföldi házakkal, vagy a székely házakkal, hisz minden szerkezeti elemében, minden artisztikus motívumában teljesen idegenek egymással szemben!

De legmulatságosabb a hétfalusi csángó házakat összehasonlítani a kínai házakkal! Ezt még az utolsó képen is meg az egyik hosszúfalusi templom képen is ki akarja mutatni! Hisz ez a két kép típusos szász-házakat mutat! A félkontyfedél, a manzard öse annyira jellemző, hogy aki ezt sem tudja, az ne szóljon bele ilyen kérdésekbe!

A hétfalusi csángók házainak legnagyobb része tiszta szász ház, néhány emlékeztet csak a székely házakra. A cikkhez mellékelte utolsó képen, a tatrangi utca képen baloldalt, legelöl lehet olyan házat látni, amelynek tűzfala székely hatásra mutat, de a többi, látható ház, mind kétségtelenül szász ház, még ha csángó lakik is benne. Valószínűleg az építőmester volt szász, mert hisz az iparosok az erdélyi városokban túlnyomóan szászok voltak. A hosszúfalusi templom képen látható, boltíves(!) kapunak sincs semmi köze a kínai kapukhoz, hisz Kínában a boltív csak kizárólag hidakon és kőfalak nagy, alagútszerű kapubejáróin fordul elő, rendes házkapukon vagy emlékkapukon soha! A székelykapu kérdése sokkal bonyolultabb, hogysen azt így el lehetne intézni, de annyi bizonyos, hogy szerkezeti és művészi szempontból a kínai emlékkapukhoz semmi közük sincs!

Olyan ábrándos, alaptalan spekulációk ezek, mint azok a nyelvészeti vadvirágok, amelyek szerint Ádám is magyar szó, meg Nabukodonozor is, mert annyit tesz, hogy Nebolondozzonazúr!

Cholnoky.

A magyar—turáni—kinai kapcsolatok dolgában a következö levél érkezett elnökünkhöz.

Sehr geehrter Herr Präsident! In der letzten Nummer der Zeitschrift „Turán“ erschien Ihre so beachtenswerte Mitteilung über die Aehnlichkeit der mit Stäbchen geniessbaren Fleischgerichte in Ungarn und in China. Gestatten Sie, verehrter Herr Professor, Ihnen im beiliegenden Aufsatz einen vom ernährungsphysiologischen wie vom ethnologischen Standpunkt aus vielleicht nicht ganz von der Hand zu weisenden Beitrag zu übersenden. Mit dem Ausdruck höchster Wertschätzung Ihr ergebener Alexander Linard.

Mit der Feststellung, dass klein zerschnittenes Fleisch nur bei gewissen mongolischen und turanischen Völkern genossen wird, und das diese Art der Zubereitung auf die Verwendung von Essstäbchen schliessen lässt, ist nicht nur ein wertvoller Beitrag zur Geschichte dieser Völker gegeben, sondern auch ein Weg gewiesen, auf dem neue Erkenntnisse erworben werden können.

Zur Ergänzung der eiweissreichen Fleischnahrung wurde in instinktiver Erfüllung physiologischer Wahrheiten in China seit jeher das mit etwas Fett zubereitete Kohlehydrat Reis gegeben. Es ist üblich, diese Reisspeise nicht mit dem Fleisch zu vermengen wie etwa im Pilaw der Araber, sondern den Reis getrennt, in einer mit Stäbchen geniessbaren Form aufzutischen.

Als eine den gleichen physiologischen Forderungen entsprechende Beigabe wird in Ungarn und bei den Nomadenvölkern nördlich des Kaukasus und in der Krim Tarhonya verwendet. Die Zubereitungsart und selbst der Name dieser Speise sind bei allen diesen Völkern ähnlich. Es handelt sich im Gegensatz zu den massiven, brotartigen Kohlehydratzubereitungen der mittelländischen und skandinavischen Völker um eine der Konsistenz nach ausserordentlich reisähnliche Speise, eine Aehnlichkeit, die dadurch erhöht wird, dass die Farbe des unpolierten, ungeschälten Reises, der als einziger die notwendigen Vitamine der B-Gruppe enthält, ebenfalls bräunlich ist.

Wenn wir bedenken, wie gross der Einfluss von Farbe, Konsistenz und Zubereitungsart auf die von einer Speise ausgelösten bedingten Reflexe oder einfacher gesagt, auf den Appetit sind, können wir es uns sehr gut vorstellen,

dass Tarhonya als der brauchbarste Ersatz des Reises erschien als turanische Völker in solche Gebiete zogen, wo Reis nicht mehr erhältlich war.

Die aufgezählten Aehnlichkeiten der beiden, im Gegensatz zu Korn sofort zubereitungsfähigen, geradezu konservenmässigen Kohlehydratarten geben vielleicht einen Beitrag zur Beobachtung von Herrn Professor Cholnoky über die Aehnlichkeit chinesischer und turanischer Fleischzubereitung.

HENTZE KARL: Objects rituels, Croyances et Dieux de la Chine antique et de l'Amérique. Anvers 1936.

A szerző bizonyos északi népeknek a *kínai* művelődésre gyakorolt hatását mutatja ki. Összehasonlításának területe a Csendes tenger vidéke. Ennek a területnek határait az *ural-altáji szibíriai* területtől kiindulva *Kínán* keresztül *északnyugati Amerika* és a *Pueblók* művelődéséig és innen a prekolumbikus *Középamerikán* át mélyen be az *andesi* művelődés körbe vonja meg.

Műve java részét a *rozomáknak* (*Ursus gulo*), kínaiul *t'ao-t'ie*, szenteli. Ez állat *kínai* ábrázolásának analogiáit megtaláljuk *Észak-Ázsia* és a prekolumbusi *Amerika* ábrázolásaiban. *T'ao-t'ie*, e mondai lunáris szörnyeteg emberi alakot tart maga előtt, a sötétség démona s a fényt (a visszatérő holdat) = az új életet bocsátja ki magából.

A *t'ao-t'ie*-álarcok különböző típusai alapján még *fajtai csoportosításokat* is állapít meg. Szerinte a *tunguz* típust, amely a *Ngan-yang*-művelődésekben játszik nagy szerepet, meg lehet különböztetni a *palaeo-mongoloid* típustól, amely a *Csou*-korszak bronzain szerepel.

(A *rozomák vogul* és *osztják* mondákban is nagy szerepet játszik.)

Megállapítja, hogy a *Won Leang t'sen* sírkamrájában található *kultikus tánc* ábrázolása egy *ókinai álarcos medvetánc* ábrázolása. Ez a tánc *Észak-Ázsia* és *északnyugati Amerika* (*Kvakiutl*) egy bizonyos művelődésével áll kapcsolatban.

A *mellén emberi alakot hordó madár* párhuzamos alakjait megtalálni az *uráltáji, északnyugat-amerikai* és prekolumbikus *közép-amerikai* művelődésekben. Szerinte az alak a fény démonja, az új élet megszemélyesítője. Végignyomozza ez alakot az *Uráltól Szibirián, Kínán, Északnyugat Amerikán, Mexikón* át *Peruig*. Ebből az eszmekörből kifolyólag

megkísérli az *indiai garuda*-madár alaknak magyarozatát adni s rokonait *kínai* bronzokon, a *Maja*- és északnyugat-amerikai *Uvakiutl*-művelődésben kimutatni.

A *Garuda napalak*. Mint állatkörjegy *Tibetben* a *kínai tyúkot* — *fiastyúk csillagzat* — helyettesíti.

Uj mitológiai összefüggésben tárgyalja a *mammutot* (*vogul* és *osztják* mondákban is szerepet játszik). (A mű bírálata L. WALK-tól Antropos. XXXI. 1936. 196—8. II.) EVANS-PRITCHARD E. E., FIRTH RAYMOND, MALINOWSKI BRONISLAW, SCHAPERN ISAAC: Essays Presented to C. G. Seligman. London (E. C.) 193b.

LOWIE R. H. a vallás terén állapít meg művelődési kapcsolatokat Amerika és az óvilág között. Különösen kiemeli az *északamerikai* és *szibíriai medvetiszteletet*, a *magikus szökést* és a *samándobot*.

A *medvetisztelet* egyik rendkívül fontos részletkérdése az *uráli* népek művelődésének. Hogy az *ázsiai* és *amerikai medvetisztelet* művelődési szempontból egységes terület, az ma már nem vita tárgya. Én megállapítottam, hogy a *vogul* és *ajnu* medvetisztelet szertartásai, mondái lényegileg ugyanazok. Sőt a kapcsolat még sokkal bensőbb. *Vogul* mondák szerint az *ember és medve ősanja Kami* asszony; e név pedig nem más, mint a *japáni K a m i* (isten, úr) és az *ajnu K a m n i* (isten; m e d v e). Megállapítható továbbá, hogy e név etimológiai rokonságban áll a mongol *Ku m u n*, *vogul X u m*, m. h í m emberi jelentésű szavakkal, amely szócsoporthoz azután a *h ú n* stb. népnév is tartozik. Amennyiben folyóiratunk terjedelme meg fogja engedni, mindezt egy külön értekezésben fogom bebizonyítani, valamint azt is, hogy a *medvetisztelettel* teljesen párhuzamos délen a *majomtisztelet*. A kettő közötti kapcsolatot valahol a régi *Elám* környékén — az *elámi* istenek között találjuk *Hum-baba-t* is! — *Kaukázusi* népek körében kell keresnünk, aminthogy a fenti *Xum* stb. szavak is *kaukázusi* eredetűek.

A *samándobok* az *uralaltáji* népek *kozmológiájának* megismerése szempontjából is fontosak. Hogy RÖCK terminológiájával éljek, valóságos *kozmoigrammok*. Ezt a kérdést érdemes volna a RÖCK által megalapozott *összehasonlító tájékozódástan* módszerével és szellemében tanulmány tárgyává tenni. K. U.

A TURÁNI TÁRSASÁG

Védnöke:

Ő császári és királyi Fénisége, *dr. vitéz József Ferenc főherceg.*

Elnöksége:

Elnök:

Dr. Cholnoky Jenő egyetemi ny. r. tanár.

Alapító és örökös tiszteletbeli elnök:

Paikert Alajos ny. államtitkár.

Tiszteletbeli elnökök:

Dr. Darányi Kálmán nyug. m. kir. miniszterelnök
Dr. Hóman Bálint nyug. m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter
Dr. Pataky Tibor államtitkár
Dr. Szily Kálmán államtitkár
Dr. Tahy László államtitkár
Vig Albert ny. h. államtitkár
Vikár Béla ny. elnöki főtanácsos
Zsedényi Béla ny. h. államtitkár

Alelnökök:

Dr. Bán Aladár m. kir. kormányfőtanácsos
vitéz Galánthay-Glock Tivadar ny. tábornok
Kállay Ubul ny. főispán, MABl alelnök
Dr. Kovács-Karap Ernő ügyvéd
Dr. Marzsó Lajos m. kir. főgeológus
Dr. Mezey István ügyvéd
Dr. Pröhle Vilmos egyetemi ny. r. tanár

Választmánya:

Rendes tagok:

Balogh Andor ny. OTI vezérigazgató
Dr. Baranyay Zoltán miniszteri tanácsos
Dr. Bartucz Lajos egyetemi magántanár
Csepreghy Béla ny. dzsidáskapitány
vitéz Csécsi Nagy Imre ny. altábornagy
Faragó József tanár
Dr. Gévay-Wolff Nándor ny. államtitkár
Dr. Habán Jenő hírlapíró
Dr. Jalsoviczky Károly miniszteri osztályfőnök
Dr. Jeney Endre egyetemi ny. r. tanár
Koritsánszky Ottó, a Gyógyszerész Szövetség elnöke
Kulin István okl. mezőgazda
özv. dr. Kurtz Gusztávné ny. tanárnő
Dr. Lechner Jenő műegyetemi ny. r. tanár
Dr. Megyeri József gimnáziumi tanár
Dr. vitéz Nagy Iván miniszteri titkár
Novágh Gyula, a Székesfővárosi Iskolánkívüli Népművelési Bizottság igazgatója.

Dr. Paikert Géza miniszteri titkár
Dr. Péch Aladár ny. tankerületi főigazgató
Dr. Pogányi Nagy Félix miniszteri titkár
Dr. Réthly Antal egyetemi ny. rk. tanár
zabolai Szabó János cserkészfőtiszt
Dr. Fülei Szánihó Endre miniszteri tanácsos
Szentgáli Antal, a Közmunkatanács ny. alelnöke
Dr. felvinczi Takács Zoltán egyetemi ny. rk. tanár
Thoroczky Wigand Ede m. kir. kormányfőtanácsos
vitéz Ury Dezső, „Hangya“ főtisztviselő
Vaszy Viktor zeneakadémiai c. igazgató
Végh Jenő Gy. O. Sz. titkár
bárány Villani Lajos m. kir. követségi tanácsos

Választmányi póttagok:

Boer György szkv. hadnagy
Torbágyi Novák Lajos festőművész, tanár

Tisztikara:

Igazgató:

Dr. Gergelyffy Gábor ny. rendőrtanácsos

Főtítká:

Dr. Virányi Elemér gimnáziumi tanár

Titkárok:

Oszlányi József Ferenc
Dr. Török László

Ügyész:

Dr. Doros György ügyvéd

Könyvtáros:

Dr. Bendefy László tanár, mérnök

Számvizsgáló bizottság:

Elnöke:

Dr. Thegze-Gerber Ferenc, a legfőbb állami számszék ny. tanácselnöke

Rendes tagjai:

Kenézy Zoltán, a legfőbb állami számszék ny. tanácselnöke
Podhorszky Vilmos, az országgyűlés ny. számszéki főigazgatója

Póttagjai:

Réty Gyula, MFTR tisztviselő
Vargyassy Márton számvevőségi főtanácsos

TURÁN

XX – XXI. ÉVFOLYAM.
1937—38. VII-X. SZÁM.

A TURÁNI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA

SZERKESZTI:

CHOLNOKY JENŐ DR.

Megjelenik kéthavonként

Előfizetési ár egy évre 10 pengő. Egyes szám ára 3 pengő.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, Országháza XI.

Szerkesztésért és kiadásért felelős: Cholnoky Jenő dr.

Tartalom:

<i>Medriczky Andor dr.</i> : Kemál Atatürk a hadvezér, az államférfi és az ember	121
<i>Dr. Bendefy László</i> : Aeneas Sylvius Piccolomini magyarjai...	138
<i>Irodalom</i>	154
Helyreigazítás	155
A társaság ügyei	158

Mondanivalók tagjainkhoz.

A szerkesztő fölkéri a Turán munkatársait, hogy csak a papiros egyik oldalára írjanak s legalább három ujjnyi margót hagyjanak esetleges, a szedőnek szóló megjegyzések, stb. céljaira. Munkatársaink ne vegyék rossz néven, ha a szerkesztő a nagyon elterjedt magyartalanságokat igyekszik kiküszöbölni. Ilyenek 1. a visszamutató névmás fölösleges és helytelen használata. Csak akkor használjunk visszamutató névmást, ha van előre mutató. 2. A -nál, -nél ragot csak szigorúan helyhatározó értelemben szabad használni, másként germanizmus. 3. Az „e” csonka mutatónévmás csak költeményben használható, közbeszédben nem használjuk, tehát írásunkat se ékteleltsük vele. 4. A bír csak erőt kifejező értelemben használható. 5. A „képez, alkot” igék fölöslegesek és németesek.

Ezek a csúnya idegenszerűségek annyira elterjedtek, hogy minden szerző elkövetheti őket, észre sem veszi már. A szerkesztő kötelessége ezeket kiírtani.

Névtelenül érkezett cikkeket nem közlünk. Érkezett a szerkesztőhöz értékes kézirat, de a szerző csak nevének kezdőbetűjét írta alá. Kívánatra így is közölhetjük, de a szerkesztőnek okvetetlenül, a törvény értelmében, kötelessége tudni, hogy ki írta. A szerkesztő kéri a nevek minden esetben való közlését, különben a cikk nem jelenhet meg.

Kemál Atatürk a hadvezér, az államférfi és az ember.

írta: *Medriczky Andor dr.*

Éppen akkor, amidőn a kassai dóm tornyában megkondultak a harangok, hogy hirdessék az egész világnak: Rákóczi sírja hazatért az anyaországához, — ugyanakkor messze, a Márvány-tenger partján a legszebb szultáni palotában: a Dolma Bagcseban már kiterítve feküdt a török nemzet legnagyobb fia: a szőke, kékszemű, államépítő Kemal Atatürk. A magyar örömjongásban nagyon sokan gondoltunk meghatottan és megdöbbenve a török testvérnemzet pótolhatatlan veszteségére. Rákóczi harangja is összekapcsolta ezen a napon a török nemzetet a magyarral, hiszen nem felejtettük el, hogy a bujdosó Fejedelemnek éppen az a testvéri Törökország adott otthont a Márvány-tenger partjain fekvő Rodostó Tekirdag városában, ott szenderült el és éppen a Dolma Bagcse közelében a galatai Szt. Benedek templomban pihent 170 évig a magyar nemzet nagyságos Fejedelme.

Bizonyára voltak magyarok Istambulban, akik azon az emlékezetes november 11-én az éterhullámokon át közvetítették a kassai harangok zúgását és a nyitott ablakokból néhány hangfoszlány meg-megsímogatta Kemal Atatürk viaszsárga, kihűlt arcát is, amelyen elsímultak már, boldog megbékélésben az örökké fáradhatatlan államférfi életének ezer apró és nagy eseményei által szántott barázdák.

Kemal Atatürk elvesztésének súlyát talán semmi sem jellemzi jobban, mint az, hogy halottas ágyánál egy képviselő barátja föbelötte magát. Hangos zokogások verték fel az utcák csendjét. Emberek tömege pusztult el, vagy sebesült meg a temetési szertartások közepette és a török kormány 2 millió pengőt fordított arra, hogy a török közfársaság meg-

alapítója és első elnöke méltó temetést kapjon. Csak az tudja elképzelni, hogy mi lehetett ott Törökországban a temetés idején, aki közöttük élt, lélekben is együtt volt velük. Egyik hűséges képviselőtársa azt írta: „Öh, boldogok vagytok azok, akik még az ő életében haltatok meg. Mi valamennyien állandóan reszkettünk az ő elvesztésének gondolatától, mind azt suttogtuk, hogy csak utánunk haljon meg, mert nem akarjuk megérni az ő halálát...“

És amikor koporsóját a Dolma Bagcse palotából elszállította a török hadiflotta legnagyobb egysége, a Javuz nevű hadihajó, majd pedig az izmidi öbölben vonatra rakták, hogy elvigyék az általa naggyá fejlesztett fővárosba, Ankarába, a vonat minden legkisebb állomáson is megállott, hogy az egyszerű falusi nép szintén búcsút vehessen tőle.

Ankarában két domb emelkedik a város fölé. Az egyiken az évezredes várrom a multat hirdeti. A másik dombtetőn pedig a Nemzeti Ethnográfiai Múzeum kupolás új palotája emelkedik. A múzeum előtt ott áll 1927 óta Kemal Atatürk bronzból készült lovasszobra. A ló mintha állandóan indulni akarna. Ebben a múzeumban, amely valójában az ő legszemélyesebb létesítménye és amelynek megteremtésekor és első vezetésében magyar szellem, magyar tudás segítsége is érvényesült, ebben a múzeumban az őshettita emlékek többszomszédságában kapott ideiglenes nyugóhelyet, addig amíg végleges mauzoleuma felépül.

Egész élete a török népé, a török nemzeté volt, ezentúl a halálában is a török nemzeté marad.

Vannak, akik szeretnek mindent gúnyos lebecsüléssel, állandó kétkedéssel, tiszteletlenséggel illetni, akik csak az árnyoldalakat látják. Ezek könnyen azt kérdezhetik: Vajjon ebben a gyászban nem volt-e teatralitás, túlsok rendezés? Ezeknek csak mi tudunk felelni, akik ismerjük a török népet, láttuk Kemal tetteit, alkotásait, tudtuk életének intimitásait, sőt ismertük hibáit is. Magam láttam, hogy 10 évvel ezelőtt hogy sírtak az utcán az iskolásgyermekek aggódásukban, mert meghallották, hogy Kemal beteg, pedig akkor csak könnyebb meghülésben szenvedett. El tudom képzelni, hogy most, amikor ez a régóta rettegett nagy veszteség elérkezett a török néphez, a rendezés nem a külsőségek fokozására, hanem inkább azok korlátozására irányult

Kemal Atatürköket és jelentőségét háromféle szemszögből rendkívül nehéz jellemezni; mint hadvezért, mint államférfit és mint embert. Ezt a három tulajdonságot nála elválasztani egymástól lehetetlen.

Mint hadvezért már nagy politikai elgondolások vezették. Mint politikus: a vezérkari tiszt matematikai pontosságával előkészített stratégiai és taktikai szabályokkal működött. Mint magánember pedig? . . . Valljuk be: élete hajnalától egészen haláláig nem volt tulajdonképpen magánélete. Szerette ugyan az apró örömöket. Néhány hónapig házas embernek számított, de csakhamar belátta, hogy bármilyen modern felfogású volt is a felesége, mégis megzavarta államférfiúi hivatását és képességeinek teljes kifejtését. Ettől a párhónapos házassági epizódtól eltekintve, magánélete is teljesen összeolvadt két másik tevékenységi körével. Egyetlen testvérhúgán kívül valósággal sem rokona, sem ismerőse nem volt soha senki vérszerint. Teljesen magános embernek számított. Amióta az aktív cselekvés terére lépett, mindig voltak személyes bizalmas hívei, életüket is bármikor feláldozni kész fanatikus követői, de az egyéni felszabadulást jelentő őszinte, bizalmas barátai, — életrajz-íróinak, különösen az angol Armstrong-nak adatai szerint — úgyszólván soha sem voltak. Ezekből az életrajzokból minden nagyság és minden dicsőséges érték hűséges ábrázolása mellett kicsendül bizonyos emberi sajnálkozás, hogy ez a rendkívüli személyiség úgyszólván soha nem élhetett magánéletet. Ha nem tudnók, nem láttuk volna, hogy annyira elfoglalta őt különleges történelmi küldetésében, elhivatottságában való hite és az a hite, hogy minden életmegnyilvánulásában ő maradéktalanul a török nemzeté, akkor, hétköznapi ítélettel, még tragikussorsú embernek is lehetne nevezni.

De csak hétköznapi ítélettel, tucatemberi szemmértékkel nézve. Kemal Atatürk szerette a könnyű szórakozásokat is, azonban ez nála csak a felfrissülés, a pihenés az energiagyűjtés miatt kellett. Jelentős vagyon is maradt utána, de azt soha nem gyűjtötte zsugori módon, soha nem szaporította, hiszen a nagyon pénzszerűk ifjúság után minden egyéni szükségletére bőségesen volt fedezete, örökös nem maradt utána és minden ingó és ingatlan vagyonát már egy évtizeddel ezelőtt végrendeletében a török nemzetnek hagyományozta, helyesebben: az általa életrehívott u. n.

politikai pártnak, a török néppártnak. Minden, ami utána maradt, ma már múzeális érték lett és bizonyos, hogy mindenkor nagy megbecsülésben fogják hagyatékát részésíteni. A magánélete tehát ezen a téren sem számított valóban magánéletnek. Emberi tulajdonságait, egyéni szokásait is áthatotta a nagy küldetés átérzése. Minden nyilvános szereplésével saját célkitűzését szolgálta és nemzetét tanítani akarta.

58 évig élt. Ebből alig 24 évet számíthatunk magánéletére, amíg készült katonai pályájára, hogy mint vezérkari százados kilépjen az életbe. Azontul 34 éven át a kötelességtudás és a hivatástudat által irányított közéleti ember lett belőle. Kora ifjúságától kezdve vesefájdalmak kínozták, sőt Ankarában, abban a régi Ankarában, amelyet ő tüntetett el a föld színéről, az akkori mocsaras vidék máliáját is megkapta, aminek nyoma maradt egészségi állapotában mindig.

De hallatlan kitartás, életének önfeláldozó megvetése mindvégig jellemezte és komoly betegség csak a legutóbbi hónapokban támadta meg.

Végigszenvedte a harctéri fáradalmakat. A közvélemény általában csak a szabadságharci győzelmeiről ismeri hadvezéri képességeit. Pedig már azelőtt is igen komoly katonai sikerek fűződtek a nevéhez, a tripoliszi hadjáratból, a Balkán-háborúból és különösen a világháborúból. Legnagyobb haditette a Dardanellák megvédése volt, amikor Liman von Sanders német tábornok oldala mellett, később pedig egyedül, megakadályozta, hogy Gallipoliban az angolok nagyobb tömegű hadsereget szállítsanak partra. Kemal volt az, aki megvédte a Dardanellákat, még pedig egy általa szinte semmiből megszervezett török divízióval. A Dardanellák után a keleti fronton is ő aratta a törökök egyetlen katonai sikerét, ugyancsak egy szétbomlott, de általa újjászervezett hadsereg maradványaival. Előtte ugyanazon a területen nagy riválisának, Enver pasának meggondolatlan téli hadjáratában 40.000 török sorkatona életével áldozott. Ezt a demoralizált és szétzüllött hadsereg-roncsot Mustafa Kemal pasának elsősorban át kellett szerveznie s ezt azzal kezdte, hogy a hamisított felszerelést szállító, panamázó hadseregszállítókat, valamint a velük összejátszó tisztviselőket kivégeztette. A hadsereg ellátásának zavartalanságát és tisztességét biztosítva, így tudta

önmaga iránt felkelteni katonái bizalmát. Együtt érzett, együtt élt, együtt étkezett katonáival, halált megvető bátorsággal mindig a legelső vonalban járt, sőt személyesen vezette a rohamokat is. Már Gallipoliban fanatikusan hitte, hogy őt nem pusztíthatja el az ellenség puszkagolyója és valóban: minden bátor kiállása mellett csak egyszer érte őt golyó a szíve táján, de az is megakadt zsebórájában és azt összeroncsolta.

A világháború legvégén sikert aratott még a szíriai fronton is, ahol ugyan már minden győzelmi lehetőség teljesen elkésett, de legalább meg tudta állítani seregének szétbomlását és óvatosan véghezvitt katonái visszavonulása, egészen a török határig, megakadályozta azt is, hogy a győzelmes nagyhatalmak katonái déli irányból török területet elfoglaljanak.

A szultáni kormány által aláírt, megalázó fegyverszünet és a nagy összeomlás idején valamennyien szétszéledtek azok a régi török politikusok, akik a rendkívül akaraterős és önérzetes Mustafa Kemal pasát soha nem engedték a hatalom közelébe, hanem féltékenyen távortartották, mert félték tőle, félték nagy gondolataitól, erős reformáló szellemétől és erős kezétől.

Vagy megfutottak, mint Enver pasa és társai, vagy pedig elvesztették igazi talajukat a nemzet felé, amely lasanként tisztán látta, hogy a világháború végén nemcsak a szultáni birodalom bomlott fel, de a győztes nagyhatalmak még a tulajdonképpeni Törökországot is érdeklőzőnkra osztották fel egymás között és teljesen kezükbe kerítették Törökországot.

A Sors, a Véletlen, vagy nevezzük akár isteni Gondviselésnek, vagy akár törökösen Kismet-nek, ekkor jelölte ki tisztán és világosan a 39 éves Mustafa Kemal tábornok számára a követendő utat. Azonnal meglátta a Sors ujjmutatását és a nagy lehetőségeket, a nagy hivatást, de meglátta azt is, hogy az utat alulról fölfelé magának kell kiépítenie. 1919 május 15-én megszállták a görögök Smirna városát, 16-án pedig Mustafa Kemal, mint a szultán által kinevezett hadseregfelügyelő hajóra szállt, hogy május 19-én a Fekete-tenger partján levő Samsun városában Kisázsia földjére szálljon. Ettől a naptól kezdve számítja a török történetírás a köztársasági Törökország tulajdonképpeni hősi korszakát.

Még a szultán küldte ugyan őt Samsunba, de már akkor minden török érezte, hogy történelmi idők érkeztek el. Törökországban eltolódtak az erők és a tekintélyek. Kemal maga mondta el később az egyik amerikai követnek a szultánnál tett búcsúlátogatása néhány részletét. Kihallgatása alatt a szultán állandóan aggódó szemmel figyelt ki palotája ablakán át a tengerre, ahol angol hadihajók ásító ágyúcsövei tartották sakkban az ő palotáját is. Vahdeddin, az utolsó szultán egyáltalában nem volt már ura a helyzetnek akkor, amikor Mustafa Kemal pasát Samsunba küldte.

A fiatal tábornok Kisázsia keleti részébe érkezve, azonnal átvizsgálta a helyzetet. Elsősorban érintkezést keresett a szomszédos parancsnokló török tisztekkel, tábornokokkal. Tudta jól, hogy az ország keleti részét is veszélyezteti egy tervbevett önálló örmény állam kialakítása. És alig informálódott a helyzetről, már megérett benne a nagy koncepció: felrázni a nemzetet, amely évszázados mély álomban aludt, elcsigázva az akkor már közel egy évtizede tartó állandó háborútól, elhanyagolva a stambuli kormányzattól, primitív gazdasági és kulturális életkörülmények között halálosan fáradtan, mindenbe beletörődve. Fel kellett rázni ezt a népet, hitet, energiát, bizalmat kellett önteni belé, még pedig olyan mértékben, hogy képes legyen a lehetetlenséggel határos feladatra: megkontrázni az egész világháborút és szembeszállni a győztesekkel, de amellett, ha kell szembeszállni a terhes tradíciók örökségével, sőt ha kell, magával a próféta földi helytartójával, az idegen hatalmak által szinte rabságban tartott szultán-kalifával is, ha nem megy másképpen.

És itt látjuk, hogy mennyire összeolvadt Kemálban a bátor katona, az alapos meggondolt államférfivel. Mert ne higgye senki, hogy az a hatalom, az a korlátlan tekintély, amelyet megszerzett magának, automatikusan hullott az ölébe. Tulajdonképpen Samsunban kezdődött már a valószínű küzdelem. Egy nemzet megmentésekor csak a stratégiát nem ismerők gondolnak kizárólag a külső ellenségre. A valóban értékes és hívatott politikusok, akiknek van katonai ismeretük, azok tisztán látják, hogy minden nagyobb akció előtt előbb saját terepüket kell alaposan megismerni, megdolgozni, azt a terepet, ahonnan az akciójuk kiindul, amelyre támaszkodniuk kell és ahonnan az utánpótlást, a támogatást is várhatják.

Kemal látta, hogy nem elég csupán az ellenséggel való szembezállás szükségét festeni a falra. Itt nem egyszerű katonai operációról van szó, mert ha csak az volna, akkor vannak nála idősebb, tapasztaltabb és abban az időben tekintélyesebb nevű tábornokok, pasák, hadvezérek is, akik természetesen maguknak követelik majd a vezérkedést, a vezetést. És ha a török szabadság kivívásakor gondosan kiépített, tökéletesen megszervezett és felszerelt hadsereg állt volna rendelkezésre, akkor valószínűleg így is történt volna és Kemal pasát újra háttérbe szorították volna mások.

De nem volt hadsereg. Nem volt felszerelés. Ami volt, azt a győztes ellenség szigorúan ellenőrizte s a szultán az angol hadihajók ásító ágyúcsöveinek célpontjában meg sem kísérelhette volna az ellenállást, még ha meg is lett volna hozzá a bátorsága. Konstantinápoly teljesen ki volt szolgáltatva az ellenségnek.

De nem volt nemzet sem. Volt egy nép, amely mindenbe beletörődött, amelynek nem volt akarata. Már pedig ahhoz, hogy ilyen körülmények között az ellenséggel szemben meg lehessen mozdulni, élsősorban az országot, a nemzetet kellett volna megnevelni. A nép békét akart, semmi mást és annyira tunya volt már, hogy talán az ellenséges megszállást sem bánta volna már. Vagy talán félt a megszállástól, az azzal kapcsolatos vérengzéstől és elnyomástól, de nem tudta, hogy tovább mit akar, hogyan akarja és miért akarja. Tehát fel kellett előbb rázni, megmutatni neki a járható utat, előbb meg kellett mozdítani, hogy azután belé lehessen önteni annak a hallatlan energiának a kisugárzását, ami ebben az egyedülálló, magános, 39 éves tábornokban élt.

Előbb a keleti vidékek sorsát akarta megbeszélni és ezért kongresszust hívott össze Erzerumban. Már itt is vigyázni kellett benne a politikusnak, mert csakis önmagában láthatta az egyetlen olyan embert, aki a szervesen összefüggő egész nagy nemzeti feladatot meg tudja majd valósítani. Ekkor még nagyon kockázatos volt a feladatkör, csak ő volt annyira egyedülálló magányos tölgy, telve az akarat szükséges mértékével, a tehetség a rátermettség szent hitével, hogy vállalhatta a kockázatot. A többiek, akik idősebbek, magasabb rangúak voltak nála, aligha lettek volna képesek mindent olyan önmagukat elfejeltő odaadással keresztülvinni, mint ő. Mindegyiknek sokkal több volt a veszteni valója. Család, vagyon, rang, tekintély, amit egy

annyira pesszimiztikus körülmények között, aligha tudtak volna oly bátran kockára tenni. Ellenben ő még akkor is nyugodt volt, amikor a szultán, felismerve már az ő mozgalmának igazi jelentőségét, Kemált halálra ítélte és törvényen kívül helyezte. Nyugodtan letette tábornoki rangját s mint egyszerű polgárember haladt tovább a megkezdett úton.

Politikai előrelátással megérezte, hogy feladatát, történelmi hivatását csak úgy tudja maradéktalanul elvégezni, ha soha nem adja ki kezéből az események irányítását, hanem mindig előtérben marad és nemcsak szavakkal, de tettekkel is lépésről-lépésre megalapozza tekintélyét.

És lépésről-lépésre fokozatosan épített. Előbb felépítette a nemzeti öntudatot, azután a katonai ellentállás sikerének reményességét ébresztette föl, azután a katonai győzelmet, majd a változások szükségességét, a szultáni hatalom eltörlését, a kalifátus megszüntetését, a nemzet újjáalakításának szent parancs szavát vitte be a nemzeti köztudatba.

Az angol Armstrong, akinek Kemál életrajza néhány kisebb ténybeli tévedéstől eltekintve, a legizgalmasabb regények érdekességével vetekszik, valóságos stratégiai és logikai remekműnek állítja be azt a pályát, amelyet Kemál befutott: a szalonikii vámszedő kishivatalnok elárvult fiából: hogyan lett a török nemzet halhatatlan vezére és újjáteremtő diktátora. Pedig akkor még nem állt előtte a modern diktátorok példája, ő volt az első, aki a tekintélyi elven felépülő diktatori pályát futotta be. Ámbár voltaképpen soha nem szerette, ha diktátornak nevezték, vagy annak állították be.

Valóban felvethetjük a kérdést: diktátor volt-e Kemál vagy nem? A közértelmű klasszikus meghatározás szerint tulajdonképpen nem, mert hiszen parlamenttel kormányzott. Ha azonban a fogalmakat tisztázzuk, akkor kénytelenek vagyunk egészen határozottan, de új értelemben véve, diktátornak nevezni.

A mai politikai világban a diktatúra és a demokrácia egymással szembe állított fogalmak. Kemál szemében ez a két fogalom nem áll egymással szemben. Ő a szó legszorosabb és legnemesebb értelmében demokratikus volt. Cselekedeteiben mindig a nép, a demosz érdekét nézte. Törökországban a nép osztálytalan, semmiféle születési előjogot nem ismerő szellemben élt mindig. Kemálnak sajátos de-

mokráciáját elsősorban *objektív, passzív demokráciának* nevezhetjük, ellentétben a nyugati államformák *szubjektív, aktív* demokráciájával. Nyugaton azt értik a demokrácián, amikor a demosz a nép szubjektuma, az alanya, az aktív tényezője a politikai uralomnak. Kemál nem így gondolta. Szerinte a nép elsősorban objektuma, tárgya, passzív tényezője volt a politikai uralomnak és Armstrong, az ő életrajzírója szerint, Kemál gyakran hangsúlyozta is, hogy a nép egyelőre dolgozzék, tanuljon, fejlődjék, gondolkozzon és ne legyen különböző pártok politikájának játéklabdája.

De bármennyire passzív is volt látszólag a nép szerepe Kemál alatt, voltaképpen mindig igen nagy beleszólást, befolyást engedett neki az országos és a helyi politika irányításába, sőt bátran mondhatjuk: talán még nagyobb és közvetlenebb befolyást, mint a nyugati államok, ahol a nép befolyása csupán a választások idején tud esetleg érvényesülni.

Meg kell említenünk, hogy Kemál igen szigorú fegyelmet követelt mindenkitől az államéletben. Mindenkitől a kötelességteljesítés maximumát várta: parlamenttől, kormánytól, közigazgatástól, katonai, kulturális vagy szociális intézményektől és a közgazdasági szervektől egyaránt. Vigyázó szeme állandóan jelen volt és sohasem lehetett tudni, hol, mikor inspicálja személyesen, teljesen váratlanul az államgépezet működését. Magam voltam a tanuja annak, amikor egyszer este 8 óra után váratlanul jelent meg a külügyminisztériumban és a miniszterrel együtt magához kérte az osztályvezetőket is, valamilyen ügy megbeszélésére. Ez az állandó ellenőrzés tette lehetővé azt a nagyarányú fejlődést, amit az új Törökországban a Kemál-téle irányzat másfél évtizede alatt tapasztalhatunk.

De nemcsak ő végezte az ellenőrzést, hanem ebben is állandó befolyást biztosított magának a népnek. Az ő legszemélyesebb alkotása Törökország egyetlen politikai pártja: a néppárt. A nép az egyes helyi pártszervezeteken keresztül a legteljesebb szabadságot kapta arra, hogy felszólaljon, panaszkodjon, kérjen, sőt javasoljon is. Évenként minden községben összegyűjtötték a néppárt tagjait helyi pártgyűlésekre, azután körzeti pártgyűlésekre, majd országos pártgyűlésre és ezeken mindenki minden kérelmet előterjeszhetett. A kérelmeket nem csak iktatták és továbbították, hanem érdemileg is feldolgozták, megvitatták az

egyres pártszervezetek. A török köztársaság történetének 15 éve alatt nagyon sok komoly reformintézkedés, valamely gyárnak, vasútnak létesítő terve kis falukban elhangzott indítványok, kérelmek alapján kerülhetett megvalósításra. Nem az volt a lényeg soha: pártfogolja-e valaki a kérést, az indítványt, hanem csupán két szempontból vizsgálták: teljesíthető-e a kérés és a teljesítés érdekében áll-e a közösségnek. Ha igen, akkor biztosak lehettek afelől, hogy a kérést előbb-utóbb teljesíteni is fogják. Mert a néppárt érdekesen kiépített érhálózatán keresztül úgyszólván minden kérelem megfelelő csoportosításban az elnök közvetlen tudomására jutott. Kemál mindenkor személyesen nézte át a befutott fontosabb kérelmeket és személyesen adta ki az utasítást a nála szinte naponta referáló pártfőtábornoknak, hogy ennek vagy annak a kérelemnek a teljesítését, megvalósítását szorgalmazza. És minden kérelmező választ is kapott a beadványára. De természetesen a beadvány aláírójának teljes felelősséget kellett vállalnia állítása helyességéért és ha bárki ellen jogos panasz támadhatott, akkor annak csak tárgyi és sohasem személyi érzelmű alapjai lehettek.

A parlament tagjait is a nép választotta. Igaz, hogy csak pártjelöltekre lehetett szavazni, de a jelölteknek egyéni képessége volt az egyetlen irányadó. Mindegy, hogy valaki nagyhatalmú pasa, vagy egyszerű parasztember, vagy iparimunkás, mert ha a pártszervezeten belül meggyőződtek arról, hogy a nép bizalma bennük összpontosul, vagy pedig súlyt helyeztek az ő tehetségükre, akár férfiak, akár nők voltak is, akkor képviselők lehettek. Az ankarai nagy nemzetgyűlésben ezidőszent 17 női képviselő is helyet foglal, sőt helyet foglalnak a nők a helyi közigazgatásban, így pl. Brusza város helyettes polgármestere is nő.

Azonban ugyancsak a Kemál-féle „diktatórikus“ parlamentárizmusból folyik, hogy a képviselő szerepe egyáltalában nem fejeződik be megválasztásával. Működése továbbra is teljes szigorú ellenőrzés alatt állt. Noha a nyugati demokráciák szemében „diktatórikus“ államformáról volt szó, a parlamenti ülések állandóan zsúfoltak voltak. Itt sem lehetett tudni, melyik pillanatban nyílik ki a köztársasági elnök páholyának ajtaja és minden feltűnés nélkül elhelyezkedik a sarokban az elnök, hogy figyelje a képviselők munkáját, meghallgassa felszólalásaik tárgyilagos-

ságát és megállapítsa felkészültségüket. Amikor pedig nem voltak parlamenti ülések, akkor a képviselőknek hivatalos kötelességük volt állandóan meglátogatni kerületük minden egyes faluját és a néppárt helyi szervezetein keresztül, közvetlenül kellett érintkezni minden egyes polgárral, feljegyezni kívánságaikat, óhajaikat, panaszait, javaslataikat és mindenről jelentést tenni az államfőnek. Ismerve az ország egyes vidékein a közlekedés elmaradottságát, valóban nem csodálkoztam, amikor egy távoli kerület képviselője a parlamenti ülészak munkaidejét valóságos üdülésnek említette a kerület meglátogatásának fárasztó munkája mellett.

Nagy súlyt helyezett a néppel való gyakori érintkezésre. Ő maga is gyakran megjelent az országban. Hol egy városban, hol egy faluban bukkant föl s a legegyszerűbb földmunkásnak is módot nyújtott, hogy beszélhessen vele. Jelszava volt ennek az állítólagos diktátornak: „Halk icsün, halk icsinde, halkla beraber“, vagyis: a népért, a nép körében, a néppel együtt...

Különleges megítélés alá tartozik a török sajtó kérdése is. Valójában Törökországban tényleg nincs ellenzéki sajtó. Azonban kétségtelen az is, hogy a sajtónak mindent meg szabad írni, ami igaz, sőt kritikát is szabad gyakorolni, de csupán a jóindulat határain belül. Nagyobb események alkalmával — állítólag — az elnök rendszeresen berendelte magához a legnagyobb napilapok szerkesztőit és szétszórtta közöttük a megírandó feladatokat, sőt mondják, hogy akárhányszor ő maga diktálta le egyes lapok vezércikkeit, amelyek persze nem az ő, hanem valamelyik bizalmasabb képviselőjének a neve alatt jelentek meg.

Viszont jóindulatú tanácsot, javítani akaró kritikát szívesen olvasott a lapokból is, éppenúgy, mint szívesen vett mindenkitől, akinek szaktudását ismerte és a véleményére kíváncsi volt. A nagyvonalú politikában érvényesített alapelveiből nem engedett ugyan, de a kisebb részletekben mindig szívesen elfogadott javításokat. Bizalmas körben állandóan hangoztatta, hogy aki nem tanul szünet nélkül, az nem lehet a népnek *vezére*, legfeljebb *tirannusa*, akit minden önérzetes népnek le kell ráznia magáról.

Ma már nem kell azt sem letagadni, hogy Kemál államférfiúi pályáján nem egyszer volt kénytelen igen erős eszközökhöz nyulni és különösen az első esztendőkből felbuk-

kanó ellenségeit különleges jogkörrel felruházott függetlenégi törvényszék útján ki is végeztette olyankor, amikor az ország bajban volt és elrettentő példákat kellett statuálni. De a hangsúly az időpont volt. Vagyis, amikor reakció, gyakran külső erők által felszított műveletlen emberek lázongtak a köztársaság ellen, mint pl. 1925-ben a kurdok, akkor valóban nehéz lett volna kíméletesnek lennie. Szélcsendes időben viszont ő maga hozott létre egy ellenzéki pártot, amelynek teljes szabadságot is adott.

De az erős kéz érvényesült másutt is. Így pl. egy aktív tengerészeti miniszterével szemben, aki megvesztegette magát. Amikor ez kiderült, azonnal letartóztatták. Pár nap múlva a legfelsőbb törvényszék előtt állott és csak a véletlen mentette meg a haláltól, de így is teljes vagyonekobbzással és ötévi fegyházzal bünhődött.

Bármennyire diktatórikus, erős kezű politikus volt Kemál, állandóan tanult, olvasott, érdeklődött. Amíg egy-egy kérdésről kialakította saját határozott véleményét, addig megtanulta annak a kérdésnek minden részletét és meghallgatta minden szakértőjét. Amikor azonban döntött, megfelelő mérlegelés után, akkor már nem tűrt további ellentmondást. Viszont, hogy egy-egy nagyobb reformját a közvéleményben is sikeresen keresztülvigye, mindig erős, céltudatos pszichológiával dolgozott és mindig kívárta a kedvező pillanatokat. Ha nagy reformjait ebből a szemszögből vizsgáljuk, igen érdekes tapasztalatokra jutunk.

Így járt el az államforma megállapítása tekintetében. Tudjuk, hogy ezt két fokozatban vitte keresztül. Először a szultánt kellett detronizálni, egy olyan országban, ahol a szultán szent és sérthetetlen volt, államjogi és vallásjogi szempontból egyaránt. Kemál kívárta az alkalmat, amikor a szultán vagy környezete olyan súlyos hibákat követett el, rendszerint a nemzet büszkeségét, szuverenitását sértő külföldi beavatkozások útján, hogy a nyomában keletkezett felháborodás megkönnyítse Kemál feladatát. Ugyanígy járt el akkor, amikor a kalifai méltóságot megszüntette és az uralkodócsalád tagjait száműzte Törökországból.

Az állam teljes laicizálása, a dervisrendek feloszlatása, a kolostorok és azok vagyonának elkobzása is ugyanilyen pszichológiai pillanatok és alkalmak kivárásakor történt. A fez eltörlését és a kalapviselet behozatalát is pszichológiailag készítette elő.

Elutazott a legkonzervatívabb, legmaradibb kisázsiai kis városba, Kastamuniba, ahol addig még sohasem járt, nem ismerték őt, de természetesen híre már régen megelőzte és a nép a távolból rajongó szeretettel vette körül. Ott jelent meg először pannamakalappal a fején. Természetesen óriási megrökönyödést keltett az első pillanatban, de később fellelkesítette a népet azzal, hogy fezt és turbánt ezen túl csak a papok hordjanak, hogy meg lehessen különböztetni őket a többi néptől. Ezt a magyarázatot a jámbor kastamuniak elfogadták és néhány hónap alatt egész Törökországban elterjedt a kalapviselet, a fez viseletét pedig szigorú szankciók mellett törvény útján tiltották meg.

A török köztársasági korszak legnagyobb jelentőségű jogi reformjai ugyancsak megfelelő pszichológiai előkészítés után kerültek megvalósításra. Így a teljes magánjogi szabadságot és a nők egyenjogúságát biztosító svájci polgári törvénykönyvnek, az olasz büntető törvénykönyvnek, továbbá a francia, német és olasz törvények alapján összeállított kereskedelmi kódexnek a gyakorlati életre való átültetése ugyanilyen előkészítések után készült.

Legnagyobb reformja: az arab írás eltörlése szintén érdekes és tanulságos körülmények között történt. Amikor felmerült a reform szükségének gondolata, az 1926-ban Baku városában Szovjetországban megtartott türkológiai kongresszus után, hatalmas viták előzték meg a reformnak Törökországban való bevezetését. A lapok hasábjain, a közületekben, magántársaságokban állandóan vitakoztak azon: egyáltalán kell-e reform és ha kell, elfogadják-e a szovjetországi töröknépek körében bevezetett félig latin, félig cirill betűkből összeállított abc-t, vagy rátérjenek a tisztán latin abc-re és ha igen, milyen helyesírással, milyen ékezőssel vegyék át. Eleinte Kemál maga is a francia átírással kísérletezett. Később azonban, amikor belátta annak nehézségét, áttanulmányozta az európai népek különböző helyesírását és megállapította a szakértők gondos meghallgatása után, hogy a török nyelvhez, átírás szempontjából, a magyar helyesírás áll a legközelebb s aránylag kevés változtatással azt fogadta el alapul.

Amikor megállapította a helyesírás főbb szabályait, Stambulban nagy közönséget hívott meg és azok előtt fekete iskolatáblán ismertette a latinbetűs török írás lehetőségét és előnyeit. Rögtön kipróbálta két írástudatlan embe-

ren saját tanítását, utána annyira kedvet kapott, hogy be-
 utazta az egész országot, minden községben felállította az
 iskolatáblát és maga kezdte tanítani a népet. Az akkoriban
 még 90%-ban analfabéta törökség az azóta elmúlt 10 év
 alatt — mert a latinbetűs írás bevezetése 1928-ban tör-
 tént — hatalmasan fejlődött kulturális szempontból. Az ed-
 dig oly nehéz, komplikált és évekig tanult arab írásjelek
 helyett ma az elemi iskolában két hónap alatt kell megta-
 nulniok az írás-olvasást, a nép számára pedig minden he-
 lyen külön esti tanfolyamok vannak, hogy azokon pótolhas-
 sák évszázadok mulasztásait.

Néhány szót kell szólnom Ankaráról az új török főváros-
 ról, amelyet ugyancsak Kemál akarata teremtett meg a sós
 homoksivatag kellős közepén. A nagy német tábornok, von
 der Goltz pasa már 1897-ben megjósolta ugyan, hogy az
 Ottomán császári birodalom csak akkor léphet az újjászü-
 letés útjára, ha a túlságosan szép és szinte ellustítóan ké-
 nyelmes Konstantinápoly helyett valamelyik ázsiai városba
 helyezik át a birodalom fővárosát. Ezt von der Goltz sze-
 mében nem csupán katonai okok tanácsolták, hanem belső
 politikai motívumok is. A nép igazi szükségleteit csak egy
 vidéki városból lehet igazán megismerni, csak onnan lehet
 igazán megállapítani. Kemál is megérezte ezt és nemzeti
 mozgalmában eleinte a sokkal távolabbi fekvésű Sivas vá-
 ros volt a központ, de néhány hónap után Ankarát választ-
 totta ki, mert az volt a régi szultáni birodalom kisázsiai
 vasútvonalának végállomása is. Aki járt akkoriban Anka-
 rában az elmondhatja, hogy valóságos hősies önfeláldozás
 között az akkori 25.000 lakosú, poros, nyáron forró, télen
 hideg, maláriás kisvárosból a mai közel 140.000 lakosú
 nagyvárost teremtsék meg 15 év alatt, éspedig Kisázsianak
 ma szinte a legegészségesebb levegőjű városát.

Ime ezekben próbáltam vázolni Kemálnak, mint állam-
 férfinak politikai portréját. De ha egy államférfi csak poli-
 tikus, azzal még nem szerezhethet magának halhatatlan érde-
 meket. A népnek nem elég a győzelem, az ünnep, a nemzeti
 függetlenség, a női egyenjogúság, hanem elsősorban ke-
 nyér kell.

A nyersanyagokkal bőven megáldott Törökországnak
 valamikor virágzó ipara volt. Alig egy évszázaddal ezelőtt
 kezdődött a hanyatlása, akkor, amikor Nyugateurópában a

gépi iparindusztriálizálódás kialakult és a régi primitív kézműves ipari termékeket felváltotta a sokkal olcsóbb gyári produkció. Attól kezdve a nyugati nagyipari vállalatok látták el Kisázsia-t is olcsó cikkekkel, ugyanolyan dömping kezdődött, mint ma a japániai és a kifejlődő távolabbi ázsiai népeké. Törökországnak nem volt tőkéje, hogy felvegye az iramot, idegenkedtek is a gépektől, s ebben talán a vallás által hirdetett maradiságnak is szerepe volt. Az ország mezőgazdaságát sem tudta kifejleszteni, még ma is hatalmas megműveletlen terek vannak Törökországban, noha Kemál uralma alatt ezen a téren is rengeteg történt.

Kemál tudta, hogy eddigi cselekedeteinél majdnem fontosabb egy erőteljes, céltudatos, modern ipari, mezőgazdasági és ezzel kapcsolatos közlekedési politikának a megteremtése. Körülbelül az utolsó 15 esztendőt tekinthetjük a közgazdasági politika főkorszakának és a fejlesztés üteme valóságos lázalomnak tűnik fel a statisztikai tabellák ábrázolásában.

Ugyanakkor egészen modern és nagy áldozatokkal megalapozott szociális politikát is kezdeményezett, főleg nép-egészségügyi tekintetben, amelynek eredményei máris megmutatkoznak.

Ehhez a nagyarányú országépítéshez Kemálnak elsősorban békére volt szüksége, tehát külpolitikailag a lausannei békeszerződés óta állandóan aktív békepolitikát folytatott. Külpolitikailag megteremtette az ország nemzetközi tekintélyét. 15 éves elnöksége alatt többször voltak olyan pillanatok, amikor belevihette volna Törökországot nagy világpolitikai események sodrába. Könnyen lehetett volna Ázsia vezére, az Iszlám népeinek vezetője, nem egyszer kiprovokálhatta volna Szovjetországnak Londonnal való leszámolását is.

Mindezt nem tette. Kalandos politikai elgondolások helyett a hangsúlyt a békés belső építő munkára helyezte.

A magyarság részéről a tájékozatlanok sokszor értelmetlenül álltak külpolitikájával szemben, mert pl. a balkáni paktum létrehozása nem nélkülözhetett bizonyos ellentétet a magyar külpolitikai irányzattal szemben. De Kemál mindig hangoztatta, hogy ő minden eseményt *török* szemmel néz és külpolitikájában kizárólag *török* érdekek vezérlik. És ezt minden komoly ember, aki foglalkozott a török külpolitikai problémákkal, nagyon jól tudta, de éppenúgy azt

is, hogy ha a különleges török külpolitikai érdekek azt lehetővé tették, akkor Kemál magyar barátsága, rokonszenve is akadálytalanul megnyilvánulhatott.

Az utolsó években aktívabb külpolitikát folytatott a török köztársaság és ebben a tekintetben csak rámutatok a közel keleti államok: Afganisztán, Irak, Irán államokkal kötött szövetségi szerződésére.

Amikor Kemál behozta a török családneveket, akkor vette fel az Atatürk nevet, ami azt jelenti: a törökök atyja.

Valóban atyja volt népének. Politikai hitvallását, tetteit, tetteinek motívumait és további célkitűzéseit 1927 októberében ő maga tárta fel egy nagy beszédében, amelyet a néppárt kongresszusán tartott. A beszéd maga is óriási teljesítmény volt: hat napon keresztül tartott és német fordítása 797 oldalt tett ki. Ennek a történelmi részletekben és intimitásokban is bővelkedő beszédnek legmeghatóbb része az ifjúsághoz szólt.

További munkájához nem azoktól várt feltétlen hódolatot, elismerést, odaadást, akik a régi lerontott társadalmi rendet ismerték és akiknek a véérébe az újítások reformja még nem tudott behatolni, hanem attól az ifjúságtól, amely már az ő szellemében nevelkedett. „Oh, török nép virágzó ifjúsága, a ti kezetekbe teszem le tanításaimat, mert a ti kötelességetek lesz megvédeni mindenkor a török függetlenség és köztársaság eredményeit a belső és külső ellenségektől egyaránt.“

És az ifjúság, mindig az ifjúság volt a legfőbb gondja. Kevesebb súlyt helyezett kortársaira, akik az ő nagyságát esetleg hibáival, emberi botlásaival együtt ismerték, hanem annál inkább súlyt helyezett a jövő nemzedékre, az ifjúságra, amelyre ma, 11 évvel a történelmi nagy beszéde után valóban alapos fellendülésben levő, tekintélyes új államot és erőteljes, egészséges, újjászületett nemzetet hagyott.

Az enervált, beteg egykori oszmánli török népnek a figyelmét ráterelte évezredes hősi történetének tényeire, megbizonyította nekik, hogy a mai emberi civilizációnak talán legfőbb kiinduló pontja, bölcsője éppen a türk fajú szumirság volt, tehát külön türk büszke öntudatot oltott a lelükbe olyan tanok által, amelyek a közös ősi fészkekből eredő magyarságot is közlőként érintik.

Mert Kemál Atatürk nemcsak hadvezér volt, nemcsak államférfi, nemcsak ember, hanem nemzetteremtő nagyság,

századunknak kétségtelenül legnagyobb egyénisége, mert az ő konstruktív építő hatása nem korlátozódik saját népére, hanem érint négyszázmillió mohamedánt és alkotásainak hullámverései kétségtelenül évtizedek, talán egy évszázad tengerében fognak tovább gyűrűzni.

Kemál Atatürk nagysága felül fog emelkedni mindenben, ami hétköznapi, emberi. Temetésén sorfalat állott egy őszintén halás nemzet. Kilométereken át a felzokogó emberek térdeltek. A „Le Journal” című francia lap azt írja tudósításában, hogy amikor Ankarában elhaladt a koporsója a főutcán, az ott térdelő asszonyok hisztérikusan felsikongtak, kérdezve? „Nereye Atatürk?” Hová mégy Atatürk, hová mégy, merre mégy?

És ő ment. Ment föl az ankarai dombra ideiglenes kriptájába, ment a halhatatlanság útjára. Lovas bronz-szobra ott áll tovább a múzeum előtt és messze elnéz a kisázsiai steppe távolába. Sztambul felé néz, ahol ő, a szalonikii árva török fiú a szultáni palotában hunyta le szemeit. Európa felé néz, ahonnan várja, hogy népét, a független, haladó török népet Európa nemzetei zárják be szívükbe és ismerjék meg a maga valóságában. És talán erre, Budapest felé is néz, ahol ime, a testvéri magyar nemzet most tisztelettel meghajtja az elismerés, a felismerés, de egyúttal a fájdalom, a megemlékezés zászlaját a török nemzet nagy újjáteremtőjének, Kemál Atatürk halhatatlansága előtt.

És ha magyar hasonlaltal kívánnám jellemezni, akkor megemlíthetem, hogy a török nemzetnek sok évszázados története alatt voltak nagy uralkodói, voltak nagy hadvezérei, voltak nagy miniszterei, de igazi szabadsághőse eddig nem volt. Szabadsághősöket csak szabadságra vágyó nemzetek tudnak kitermelni magukból. Kemál volt nekik az első szabadsághősük, aki mégis diktátor volt azért, hogy többet Törökországnak ne legyen szüksége sem szabadsághősre, sem diktátorra. A mi ezeréves történetünk a szabadság kivívásának és megrögzésének a története. Mi kitermeltünk magunkból népi nemzeti hősokeket és talán úgy érzékeltethetem Kemál nagyságát, ha próbálom meglátni benne a népi eredetű Mátyás király igazságos, erős kezét, Bethlen Gábor nagyvonalú politikáját, Rákóczi Ferenc önzetlen önfeláldozását és mindent kockáztató szabadságharcát, Kossuth Lajos hatalmas intuícióját, nemzeti lelkesedését és a semmiből lángszavával hadseregeket teremtő

erejét, továbbá Deák Ferenc józan, lassú országépítő bölcsességét. Ezekből a színekből kevernék a palettámon igazi színeket, hogy Kemál Atatürk portréját a testvéri magyar nemzet szemében is érthetővé és átérezhetővé tudjam megfesteni. Annál is inkább, mert akik vele valaha beszéltek, azok tudják, hogy ő is szerette a Duna-Tisza közé szakadt, nagy szenvedéseken keresztülment, turáni testvér népet, a magyart.

Aeneas Sylvius Piccolomini magyarjai.

Irta: *Dr. Bendefy László.*

Finn-ugor összehasonlító nyelvtudományunk a magyar-vogul-osztják nyelvrokonság első feljegyzőjének, *Aeneas Sylvius Piccolominin*t (1405—1464) tartja. A kiváló szerzetes-író később *II. Pius* néven ült a pápai trónon (1458—1464). Két munkájában, a „*Cosmographia*”-ban és a „*Commentarii*”-ban található, idevágó feljegyzéseivel ugyan már sokan, és látszat szerint kimerítően foglalkoztak, mint legutóbb *Gombocz Z.*¹ és *Zsirai M.*,²⁻³ történeti tanulmányaim eredményei mégis arra készítetnek, hogy újból tüzetes vizsgálat tárgyává tegyem *Aeneas Sylvius* szóbanforgó feljegyzéseit. (*Aeneae Silvii Piccolominei postea Pii II. Papae Opera Geografica et Historica.* — *Helmstadii MDCIC.*)

Mivel az eredeti latin szöveget¹⁻³ a. id. munkák a maga teljességében, ill. kivonatosan közlik, ezúttal azok magyar fordítását adjuk.

* * *

A Julianus magyar domonkosrendi szerzetes átütő erejű utazásán⁴⁻⁵ fellelkesült római udvar a nyugati tatárjárás lezajlása (1242) után sűrűn küldözgette követeit a kárkórumi nagykáni udvarba, hogy a katolikus hittérítők munkájának zayartalanságát biztosítsa. Ha ez a követjárás nem is jelentett száz százalékos sikert, annyit mindenestre elérték, hogy főleg a ferences- és dominikánus hittérítő szerzetesek majdnem két évszázadon keresztül (1250

—1450) többé-kevésbé zavartalanul s igen szép eredménnyel dolgozhattak az egész, széles Tatár Birodalomban.⁶⁻⁹

Különösen a ferencesek munkásságát koronázta sok siker. Kisázsia, Örményország, Cserkeszföld, Kummagyeria, Alánia, Kazárföld, stb. sorra működésük érdekkörébe kerültek s lassankint megjelentek előőrseik a Tatár Birodalom szívében is.¹⁰

Az oroszokkal határos részeken a görög hitvallású eretnekek hittérítőinek ellenmunkájától kellett tartaniok, ezért nagy tervszerűséggel igyekeztek előretolni állásaikat (Loca immobilia et — mobilia) észak és kelet felé. Fr. Helias 1217—20 között szervezte meg a keleti hittérítést¹¹ és az 1320., valamint az 1334. évi zárdajegyzékben már szó esik Bilériáról, a volgai bolgárok országáról is.¹²

Természetesen eljutottak a ferences hittérítők Baskiriába, az uralaljai *baskir-magyarok* hazájába is. Ezt a magyar országot Julianus *Magna Ungaria* néven írta le. A Baskiriában megfordult hittérítők között voltak magyarok is. Bizonyosság erre *Johanca*, magyar ferencrendi testvér nagyjelentőségű levele.¹³ Ebből a levélből kiderült, hogy Johanca és még két magyar rendtestvére 1314—1320 között hat teljes esztendő telt a baskirok földjén. A baskirok ezidőben ugyan tatár fennhatóság alatt éltek, de megőrizték mozgásszabadságukat, valamint nyelvi (?) és faji tisztaságukat. Johanca éles különbséget tesz a tatár kormányzó, a tatár falusi bírák, a mohamedánus hittérítő szepták tagjai (fakírok) és a bennszülött baskirok között.

A baskirok és a tatárok ezidőbeni viszonya körülbelül ugyanaz, mint Julianus idejében volt: a baskirok a tatárok szövetségesei, azokat harcaikban támogatják, szentül állják a fogadott hűséget. A tatárok éppen ezért szeretik őket. Tiszteletben tartják szerzett, ősi jogaikat s cseppet sem veszik zokon, ha a baskir-családok egyike-másika olyan hatalmas vagyona tesz szert, amely még a tatár előljárókéét is meghaladja.

A tatár előkelőségek nagy többsége a mohamedán vallás híve és emmellett kitaranak, mert nem illő dolog, hogy magasrangú személyek elpártoljanak attól a vallástól, amelyet egyszer elfogadtak. Ez a tény azonban nem akadályozza őket abban, hogy a katolikus hittérítőket a fakírokkal szemben előnyben, támogatásban részesítsék, mert rá-

jöttek arra, hogy a keresztény erkölcsökben nevelt baskir nép hűségesebb, mint Mohamed hívei.

A katolikus¹⁴ hívők száma napról-napra nő, olyannyira, hogy Johanca és társai kénytelenek még a csillagfényes éjszakák jórészét is arra áldozni, hogy a szentségeket kiszolgálhassák.

Johanca távozása után *Fr. Henrik*, a bonni (?) származású, de mindenesetre német ferences folytatja munkájakat. Tört utakon halad és sikerül megkeresztelnie (1320—1334 között) *Estokis*-t, Baskiria tatár főfejedelmét (kormányzóját) és a *magyar tarkánt* (a kéziratban *Tharmagar*-t). Ez utóbbi amolyan nádor-féle szerepet tölthetett be a tatár kormányzat és a baskir-magyar lakosság között.¹⁵ Henrik testvért 1334-ben Szeráj püspöki székében találjuk: ugyanabban az időben, amikor Szeráj (Sarai) városában *Magyar István* testvér (O. F. M.) — rettenetes kínzások közepette — vértanuhalált szenvedett.¹⁶

Mindezeket azért bocsájtom előre, hogy emlékeztessenek arra a megállapításomra: nem felel meg a tényeknek az, hogy Julianus magyarjai (akiket különben két ízben ő is *baskir* néven említ), a szomorú végű tatár hadjárat során (1237—1242) nyomtalanul eltűntek volna Magna Hungariából. Ezt még feltételezni is sok volna!

A baskirok az 1237. évi nyugati hadjáratot megelőzően 14 évig katonai szövetségben éltek a tatárokkal s a nagy hadjárat megindulása alkalmával nyilván a hadiszolgálatra alkalmas férfiak hagyták csak ott az országot, amelyen a tatár seregek legfeljebb keresztülvonulhattak, de nem volt okuk azt elpusztítani.

A nők, gyermekek és az öregek nyugodtan visszamaradtak a Bjelája—Káma—Ural közti hazában s várták a visszatérő hadfiakat. Ha megrázta is a hadjárat Baskiriát, nem jelentett többet, mint a zsenge sarjúnak a futó szélvihar, amely után a megerősödő hajtás ismét magasba tör. Ha átvonult is a tatár sereg Baskirián, a főcsapatnak csak elenyésző töredéke lehetett az, mert a Tobolon túli tatár fősereg felvonulásának iránya feltétlenül az Ural folyó Orszk—Orenburg közti szakaszának mentén volt. Tudjuk ugyanis, hogy a felvonuló tatár seregek előzőleg lehengerelték a kangli- és az oguz törzsek ellenállását s csak ezután keltek át az Ural folyón.¹⁷

A baskir-magyarok visszavándorlásának idejét (a Kau-

kázus lábától az uralvidéki őshazába) a legújabb kutatók is, mint Gombocz, Fehér, Zichy, Hóman, a IX. századra teszik.¹⁸ Julianus ottjártakor (1236), tehát közel 400 év után a baskir nép még színmagyar volt, mert — miként Richardus jegyzőkönyvében olvassuk — megértették Julianust és ő is azokat, minthogy nyelvük tökéletesen azonos volt.

Nyolcvan évvel Julianus ottjárta után Johanca még mindig magyarokat talált. Lehet, hogy nyelvükbe addigra sok török szó vegyült, ami a tatár szövetség miatt természetes is, de nyelvük azért még mindig magyar jellegű. Legalább is erre következtethetünk Johancának abból a kéréséből, hogy küldjenek lehetőleg *magyar* (s csak másodsorban német, vagy angol) szerzeteseket, mert ezek könnyebben tanulják meg ezt a nyelvet.

A német Henrik testvér beszámolójában is még mindig szerepelt a *magyar* név (1330 körül, Tharmagar), ami idegen ajkú író feljegyzésében döntő jelentőségű!

Am, ha a baskir törzsek félvezreden keresztül meg tudták őrizni magyarságukat, aminthogy ebben — a felsorolt bizonyítékok alapján — nem kételkedhetünk, nincs okunk feltételezni azt sem, hogy Henrik testvér eltávozása után egyszerűen eltűntek volna Magna Ungariából.

Ma még csak annyit tudunk, hogy 1330 táján, Henrik testvér működésével érte el a baskiriai hittérítés a csúcspontját azzal, hogy Baskiria legfőbb ura, Estokis és — minden valószínűség szerint — a baskirok vérszerinti legelőkelőbbje, a magyar tarkán is, családostól megkeresztelkedtek. Igaz, hogy 1375 táján a Krim félszigeten a katolikus hittérítés szépen gyümölcsöző, terebélyesedő fáját a hatalomra jutó mohamedánság barbár kézzel derékban törte és a munka folytatását a félszigeten, a hittérítés fellegvárában (Caffa) lehetetlenné tette, — de tudjuk azt is, hogy az 1390. évi zárdajegyzék¹⁹ még mindig igen sok állandó konventről és mozgó táborról emlékezik meg: még a közeli Kaukázusban is.

A ferences *Vicaria Russiae* pedig egyáltalán nem érezte meg a déli vidékeken történt szomorú események hátrányát. 1390-ben az orosz földi missziós helynökség 14 konventről ad számot, a régóta üresedésben lévő *wladimiri* (!) és *chelmi püspökségeket* ezidőben töltik be. Az utóbbi püspökséget Nagy Lajos idejében Halicsba telepítik át, majd

Lajos király közbenjárására *érsökséggé* szervezik át s mint ilyennek, székhelye 1414-ben *Lemberg* lesz. A ferencesek *igen erősen* dolgoznak a katolikus hit terjedéséért s működésük sikerét mi sem bizonyítja jobban, mint az 1596-ban bekövetkezett, ú. n. breszti zsinati unió.²⁰

Természetesen dolguk nem ment simán. Az orosz fejedelmek ezernyi akadályt gördítettek munkásságuk útjába, mert a végleges egyesülés az ő uralmuknak, hatalmi helyzetüknek egyidejű gyengülését jelentette volna.

Azt sem nehéz belátnunk, hogy mivel a kaffai püspökség letérése után az oroszfölddel határos országokban a hittérítők délről nem kaphattak utánpótlást, erről az oroszországi missziós helynökségnek kellett gondoskodnia. Ennek a feladatnak *Vicaria Russiae* ferences előjárói mindenkor meg is feleltek.

Igy került kb. az 1440-es, 1450-es évek táján *egy veronai jerencrendi szerzetes* is Oroszországba, ahol térítői útja során eljutott a Tanais forrásvidékére. Tapasztalatait írásban *Aeneas Sylvius* örökölte meg *Cosmographiájában*, majd később megismételte ugyanazokat önéletrajzában (*Commentarii*) is.

Ebből a feljegyzésből a minket érdeklő részek a következők:

(*Cosmographia*, H. 4.) „Beszélük, hogy azok a magyarok is, akik a Duna partjai mentén laknak, a szkiták nemzetségéhez tartoznak: nem mintha a húnoktól származnának, amint talán egyesek hinnék nevük hasonlósága alapján: (ezek) más magyaroktól (származtak). (Azoktól), akikről *Jordanes* emlékezik meg, mondván, hogy az ő idejében ismerték azokat, minthogy marmotaprémekkel kereskedtek. *Jordanes* pedig *Justinianus* uralma alatt élt, abban az időben, amikor a magyarok még nem jutottak el Pannóniába: a *Scythiából* kivonuló magyarok jóval a húnok, gótok és longobárdok után érkeztek el a Dunához. S miután a korábbi bennlakókat elűzték, vagy igájukba hajtották, megalapították királyságukat; ezekről a maga helyén beszélünk. A mi veronaink, akikről fentebb elmondottuk, hogy megérkezett a Tanais forrásvidékére, beszámolt arról, hogy az *ázsiai Scythiában*, a *Tanaistól* nem messze, *műveletlen népek* laknak: *bálványokat tisztelő emberek*. Ezek ugyanazt a nyelvet beszélik, mint a *Pannóniában lakó magyarok*. (Élmondta), hogy a szent tudományok

több tudásával, boldog Ferenc rendjének szerzeteseivel együtt, akik ismerik *azt* a nyelvet, oda akart utazni közéjük, hogy Krisztus szent evangéliumát hirdessék nekik. De ettől visszatartotta az általa moszkvainak nevezett (úr =) fejedelem, mivel az a görögök eretnkségében leledzett. Rossz néven vette u. i., hogy az *ázsiai magyarokat* a latin egyházba kapcsoljuk és szertartásainkhoz szoktatjuk.“

Az alábbiakban az író részletesen is szól arról a helyről, ahol az a bizonyos veronai szerzetes megfordult:

(*Cosmographia*, G. 3.) „Megszólítottuk a veronai származású férfiút, aki Lengyelországon és Litvánián át a Tanais forrásához érkezett el. Állította, hogy keresztülhatolt azokon és felkutatta Barbariának az egész északi felét. Ő mondta, hogy nem túlságosan nagy az a mocsár, amelyből a Meótiszba két ágban ömlő Tanais ered.“

Őnéletrajzában új fogalmazásban, még tisztábban adja vissza a hallottakat:

(*Commentarii*, Lib. XII. p. 324.) „Úgy értesültünk, hogy a *Tanaison túl, az ázsiai Scythiában mai napig is található* olyan népeket, akiket *magyarnak* neveznek. Azok emezek *öcsinek* mondják magukat. *Vérrokonai* szokásához híven tisztelik az isteneket, de a bálványokat is és barbárok, majdnem vad módjára élnek. IV. Jenő [pápa, 1431—47], hogy az Isten tiszteletére vezesse őket, kísérletet tett magyarországi szerzetesek kiküldésével, hogy azok Isten igéjét hirdessék nekik s ismeretes jóakarataikat (szeretetüket) nyilvánítsák velük szemben. Azonban az oroszok, akik görög szertartás szerint végzik vallási gyakorlatait, közbevetették magukat és megtiltották, hogy (területükön) áthaladjanak, mert ők inkább amellet vannak, hogy a bálványimádók tévelygéseikben pusztuljanak el, de nem engedik odavinni közéjük a Római Egyház szertartását.“²¹

Aeneas Sylvius feljegyzése, ill. nagy földrajzi műve már 1458 táján nagyjában készen volt, de kinyomtatására csak 1504-ben került sor, Velencében. Rövid időre rá már nagy elterjedtségnek örvendett. Adatait más krónikák is átvették, így a magyar krónikák is. Sőt — miként *Bonfini* feljegyzi — ezeknek az adatoknak birtokában *Mátyás királyunk* arról ábrándozott, hogy Ázsia magyarjait (maradjunk csak egyelőre a szöszerinti kitételnél!) áttelepíti, ide csalogatja az újhazába.

Később a tudományos irodalom idézi gyakran az észak-oroszországi Jugriával kapcsolatban. De álljon itt erről Zsirai M. véleménye: „A Jugria-kérdésben Aeneas Sylvius Piccolomini ... nevezetes Cosmographiája szolgált hosszú időn át Nyugat-Európa irodalmának fő forrásául. Aeneas Sylvius sem említi ugyan a Jugria szót, de kétségtelen, hogy az Asiatici Hungari néven említette nép a vogulokkal-osztjakokkal azonos, s Asiatica Scythiája obi-ugor földre s így minden bizonytalansággal Jugriára, vagy Jugria egy részére is értetődött.“²²

Nem akarok most kitérni a Jugria-kérdés taglalására, ezt kimerítően és alapos tudományossággal tárgyalta legutóbb Gombocz és Zsirai¹, ill.² a. id. munkájában. Célom az, hogy Piccolomini feljegyzéseit szigorúan a szöveg alapján vegyük szemügyre, menten minden eddigi magyarázattól.

A szövegben foglaltak hitelességének megvilágítására ide kívánom még iktatni a szerzőnek egyik feljegyzését, amely művének olyan állításaira vonatkozik, amelyet nem a maga utazásai alapján szerzett tapasztalatok nyomán ír le. Ilyen esetben gondosan odajegyzi, hogy „... úgy beszélem el változatlanul, amint magam hallottam. Az igazságért a kezeséget nem vállalom, de társammal együtt meggyőződésünk, hogy az adatok helyesek.“ (Europa, cap. 26.)

Mi pedig — legjobb meggyőződésem szerint — akkor járunk el helyesen, ha csakis azt vesszük számításba, ami a szóbanforgó forrásmunkában áll. Sem többet, sem kevesebbet.

* * *

Miként a szövegből kiténik, egy veronai illetőségű ferencendi szerzetesről van szó. Ez — nyilván, mint a Vicaria Russiae körzetébe beosztott hittérítő szerzetes — kikerült Oroszországba és eljutott a Tanais forrásának vidékére.

Legelső feladatunk, hogy azt tisztázzuk, melyik vidéket kell értenünk ezen a meghatározáson. A Tanais név legtöbbször a Don-folyót jelenti.²³ Igaz, azonban az is, hogy középkori krónikáinkban elég zavaros földrajzi meghatározásokkal, névcserékkel találkozunk. Így nagyon gyakran szerepel a forrásokban a Don Etul, Etil stb. néven is, ami-

kor is — megállapíthatóan a Volgával tévesztették össze.²¹

De kövessük csak egyelőre a veronai szerzetest utaztában. Veronából kiindulva, Udine s Klagenfurt érintésével Magyarországra érkezett s hazánkon keresztülágva igyekezett Lengyelország felé. Bármilyen gyengén, bármilyen útiránnyal számoljunk is, 700—800 km-t kellett a veronainak megtennie a pannóniai hazán keresztül, míg a lengyel határra érkezett. Ez pedig közel egy hónapi utazást jelentett. Egy hónap már valóban komoly időtartam ahhoz, hogy valaki, akinek tehetsége van nyelvekhez, valamelyes áttekintést nyerjen egy nyelv szerkezetéről, sajátságairól.

Magyarországból — valószínűség szerint — Halicsnak vette útját. Ugyan ebben az időben a halicsi püspökség már érsekségi minőségében, Lembergben székelt, de a szintén Halics területén fekvő chelmi (Cholm) püspökség szintén az orosz földre igyekvő hittérítők egyik állomása volt.

Amint a szövegből kiderül, veronaink útiránya a moszkvai fejedelemség felé vezetett, tehát minden bizonytalansággal a kiov—csernigov—novogradi útvonalat követte. Így módjában volt megismernie a hatalmas volhiniai mocsárvidéket. Ehhez viszonyítva a Tanais torkolatvidékén található mocsarak valóban elenyészően kicsiny területet borítanak.

A Don forrásvidéke tökéletlen vízválasztó, jégtakarógyalulta fennsík. A hátrahagyott végmorénák megakadályozzák a vizek lefolyását és kisebb-nagyobb tavakat, mocsarakat hoznak létre. Ilyen morénató a Don forrástava, az Ivanovszkoje-tó is. Környékén sem jelenlegi, sem egykori mocsárról nem tudunk. Tavak a beléjük kerülő hordalék következtében elsekélyesedhetnek és elmocsarasodhatnak, de az, hogy egy hajdani mocsár tóvá, pl. esetünkben az Ivanovszkoje mocsárból tóvá válhatott volna (mesterséges beavatkozás, vagy tektonikus zavarok nélkül), elképzelhetetlen és geográfiai lehetetlenség!

Mint hogy esetünkben sem mesterséges beavatkozásról, sem holocénkori tektonikus, árkos vetődésről nem beszélhetünk a Don forrástavával kapcsolatban, el kell ejtenünk azt a gondolatot, hogy veronai minoritánk valahol Mzenszk környékén, a mai Don forrásvidékén járt volna.

A leírás szövege azonban hozzásegít bennünket a hely meghatározásához. A veronai Anonymus u. i. a Tanaisra vonatkozóan két jellemző dolgot említ: először, hogy két

ágban ömlik a tengerbe (Meótságba), másodsor, hogy nem tulságosan nagy mocsárból ered. A szövegből következik még az a harmadik feltétel is, hogy a szóbanforgó „Tanais” forrásvidéke nem lehetett messze Moszkvától, mert hisz a moszkvai fejedelem meg tudta akadályozni a hittérítő ferencesek szándékolt utazását.

Erre a három adatra támaszkodva most már meghatározhatjuk a kérdéses „Tanais”-folyót, ²⁴ a. id. dolgozatomban rámutattam arra, hogy a középkori nyugati források — a szerzők földrajzi iskolázatlansága és a jó térképek hiánya következtében — igen gyakran összecserélik, ill. azonosnak veszik a Volgát a Donnal, amit azzal magyarázhatunk, hogy a két folyót Caricin környékén csak 75 km választja el egymástól.

A krónikákban (v. ö. Kézai krón.) nem egyszer találkozunk azzal az állítással, hogy a Tanais (máskor az Etil), két vagy három ágban szakad a tengerbe. Ilyen esetekben a Don és a Volga alsófolyásáról, ill. ezekről és az Ak-Tubáról van szó.

Az a körülmény, hogy veronai minoritánk expressis verbis a Meótszta nevezte meg, nem perdöntő. Ez mindössze csak annyit mond, hogy ő ott, Moszkva táján így hallotta a dolgot. Akitől hallotta, az sem volt tisztában a valóságos helyzettel.

Az azonban világos, hogy a két ág említése arra utal, hogy veronaink informátora (és természetesen minoritánk is) a Dont és a Volgát azonosnak hitte. Erről a középkorban gyakori tévedésről bővebben írt Fehér Géza²⁵ és említi azt Marquart is.²⁶

Ezen az alapon tehát joggal vizsgálat tárgyává tehetjük a Volgát is. A Volga a valdaji magaslatokon (Valdajszkija gori) ered. Ez a 165 m átlagos t. sz. f. magasságú dombvidék Moszkvától Ny-ra és ÉNy-ra, Novgorod és Tver kormányzóságok területén fekszik s fontos vízvásztó. Zord éghajlatú, ősfenyvesekkel, *turfás mocsarakkal*, vándorsziklával borított vidék. Szorosan csatlakozik a moszkvai kormányzóság területére is áthúzódó, teljesen hasonló jellegű Alauni magaslatokhoz.

A Cosmographia G. 3. leveléből vett idézet szerint veronai hittérítőnk keresztülhatolt ezen a mocsaras forrásvidéken s így jutott el Barbariába, amelynek egész északi felét felkutatta. Mivel ez a közlés csakis az Oroszország északi

felét lakó primitív (barbár) népekre, Novgorod, Vologda, Vjetka, esetleg Usztjuga bennszülöttjeire vonatkozhatik, nem lehet kétséges az sem, hogy *veronaink nem a Don, hanem a Volga mocsaras forrásvidékén fordult meg* s következőkép elbeszélésében és párhuzamosan *Piccolomini leírásában a Tanais név nem a Dont, hanem a Volgát jelenti.*

A fentebbi levezetések alapján nem nehéz belátnunk, hogy *az a nép, amelyről a veronai szerzetes hallott, nem Jugria vogul-osztják lakói, hanem a baskir-magyarok.* Bizonyítása a következő: A veronai Anonymus úgy értesült, hogy

1. *nem messze a Tanaistól (= Volgától) van egy nép, amely ugyanazt a nyelvet beszéli, mint a pannóniai magyarok. („... quorum eadem lingua sit ...“)*

2. Ezt a népet *magyarnak* nevezik. („... qui Hungari appellantur ...“)

3. A moszkvai fejedelem zokon vette, hogy az *ázsiai magyarokat (Asiaticos Hungaros)* meg akarják téríteni.

4. A veronai szerzetes által említett magyarok *a pannóniai magyarok őseinek mondják magukat.* („*Illi parentes se horum appellant.*“)

5. Tisztelik az isteneket, akárcsak *vérokonai*k, de bálványaik is vannak. („*Deosque more gentilium ac idola colunt, ...*“)

6. Az oroszok nem bánják, ha a magyarok vallási tévelygéseik közt pusztulnak is el, de nem engedik be közéjük a Római Egyház papjait.²⁷

A legelső, amire rá szeretnék mutatni az, hogy szövegünk határozottan, ismételten és következetesen *magyarokról*, ill. *ázsiai magyarokról* beszél. Nem a pannóniai magyarokéhoz hasonló, hanem azokéval *azonos nyelvű* népről van szó.

Ennél a népnél él a tudat, a hagyomány, hogy ők a pannóniai magyarság ősei. S ez a nép nem messze lakik — miként kimutattuk — a Volgától.

Ha a vogulokra és osztjákokra gondolnánk, a legkedvezőbb számítás szerint is 1500—1800 km távolságot kellene figyelembe vennünk. Erre azonban még a fáma sem foghatja rá, hogy megfelel a „nem messze“ fogalmának. Ekkora távolság még az oroszországi méretekhez szokott egyénnek is „messze“, azonban 300—500 km távolságra

Oroszországban már rámondják, hogy „nem messze“, hisz ez kényelmes lovaglással sem jelent többet 10 napi útnál!

A baskir-magyarokat a Volgától légvonalban 500 km választja el, tehát a távolsági adat alapján reájuk inkább illik a leírás, mint Jugria vogul-osztják bennszülöttjeire. De térbeliség szempontjából is, mert nem mondja a forrás, hogy az Ural-hegységen túl, egyáltalán nem is említi az Uralt, tehát eo ipso azon inneni népről beszél.

Ha tudósaink nem igyekeztek volna az eddigiekben mindenáron belemagyarázni Piccolomini leírásába azt, amit abban egyáltalában egy szóval említve sem találunk meg: Jugriát, fölösleges lenne most erre ki is térnem, mert annyira világos, hogy csakis a baskirok lehetnek az itt említett ázsiai magyarok.

A 4) és 5) a. id. munkáimban összegeztem Piano da Carpino, Rubruquis és az egykorú források bizonyítékait, a baskir-magyar azonosságra vonatkozóan. Kitűnően felsorakoztatja ezeket *Németh Gyula* alapvető munkájában.²⁸ Németh Gyula kutatásaival *a baskir-magyar azonosságot (a XIV—XV. századig) elintézett és vitathatatlan ténynek kell tekintenünk.*

Ezt a tényt fejezik ki betű szerint az 1., 2. és 3. sz. alatti bizonyítékaink.

Annak a feltevésnek, hogy a baskirok közt a XV. század derekán is élt az a hagyomány, hogy ők a pannóniai magyarok ősei, nincsen semmi akadálya. Miért veszett volna ki ez a hagyomány, amikor élt még Julianus ottjártakor (1236), öt-hatszáz évvel az elszakadás után, majd csak erősödhetett akkor, mikor a pannóniai újhazát megjárt hadfiak a nagy hadjáratból visszatértek s ugyancsak akkor, mikor a XIV. század elején (ha nem korábban) a ferencrendi magyar hittérítők (Johanca és társai) eljutottak közéjük. (1320.)

De térjünk vissza most bizonyítékaink 5. pontjára. Veronai minoritánk úgy hallotta, hogy a volgaközeli magyarok tisztelik *azokat az isteneket, amelyeket vérrokonaik*, t. i. a pannóniai magyarok *is tisztelnek*, de amellet bálványokat is imádnak.

A XIV. század második felében, miként az kinyomozható, a baskiriai s bilériai hittérítés ellanyhult.²⁹ Állandó kolostorok ezekben az országokban sohasem voltak, csak a zarándok testvérek (Fratres peregrinantes) térítgettek

közöttük.³⁰ Nem csodálkozhatunk tehát azon, ha 80—90 év alatt a katolikus tanítás eredménye elhalványult a lelkekben. Még volt valami kis csira belőle s ez annak az Istennek a tisztelete, akit a pannóniai keresztény magyarság is tisztel. Hogy a veronai minorita istenekről hallott, nagyon érthető; mert az ő idejében a baskirok már második kézből (nagyapáiktól) kapták a katolikus tanításokat és ennyi idő alatt Szentháromság három isteni személyéből — feltehetően — három külön istent formálhattak maguknak. Az sem lehetetlen azonban, hogy a szenteket alakította át képzeletük istenekké, vagy valami félisten-féle személyekké. Az pedig egészen természetes, hogy a hittérítők távozása után újból életre kelt az ősök tiszteletének teljesen soha ki nem vesztett kultusza s azt a házibálványok állítása érzékeltette.³¹

A felsorolt bizonyítékok 3. és 6. pontjára visszatérve, egészen természetesnek találjuk Moszkva állásfoglalását. Már Julianus (1236-ban!) megmondotta,³² hogy nagyon nehéz lesz Magna Hungaria magyarjait a Római Egyház kötelékébe vonni, mert mihelyt meghallják a két magyarság között élő népek, hogy emezeket is a katolikus hitre akarják téríteni, azonnal ellenállnak, mert félnek, hogy ha a két testvérnep a közös hit is összefűzi, majd le akarják igazni a közbenfekvő országokat, hogy egyesülhessenek.

Amit Julianus éles, politikai-szeme azonnal felismert, a XV. században bekövetkezett: a moszkvai nagyfejedelem ezért akadályozta meg, hogy veronai minoritánk magyar ferencesekkel együtt felkeresse *Ázsia magyarjait, azaz a baskirokat* és a szent Evangéliumot hirdesse nekik.

Egyébként megerősíti magyarázatunkat *Abu-l-fida* arab utazó és író adata is. Ő az 1300-as évek táján fordult meg Baskiriában s a baskir nép földjét „*madžgarijjah*“, azaz mai magyarsággal: *magyarija* néven említi. Miként kimutattam,³³ ez a szó nem egy Orenburg-környéki nép, hanem a nép országának a neve, és pedig „*magyar*“ (madžgar) szóból latin képzővel alkotott országnév. Nyilván a latin szertartású hittérítő szerzetesek alkotása és baskiriai működésüknek emléke. Nagyon fontos bizonyíték kezünkben arra nézve, hogy a baskirság még a XIV. század elején is *magyar* nép volt.

Térbeliség szempontjából *Zsirai* is ugyanerre az eredményre jutott. „... ezekből a leírásokból — írja 2) a. id.

munkájában — csak annyit lehet következtetni, hogy Aeneas Sylvius a Don forrásától nem messze, tehát az akkori földrajzi hiedelmeket is figyelembe véve az Ural vidékén, esetleg az Ural keleti oldalán képzelte a jugorok lakóhelyét.“³⁴

A tárgyilagos szemlélő térbeliség tekintetében nem is juthat más megoldásra, mert minden szál, minden érv az egykori Magna Hungaria jól körülhatárolt területére utal. Am az elmondottakból egyúttal az is következik, hogy *Piccolomini leírása még ténylegesen a baskir-magyarokra vonatkozik, ezt a forrást tehát ki kell végre emelnünk a Jugria-irodalomból és odahelyezni, ahová való: Baskiriára vonatkozó kútfőink közé.*

*

Piccolomininek az ázsiai magyarokra vonatkozó újszerű adata teljes mértékben felkeltette a kortársak érdeklődését. *Turóczi János Chronica Hungarorum* c. művében (1488) majdnem szószerint idézi a tudós olasz szerzőt:³⁵

„Pius római pápa pedig, történeti munkájában előadja, hogy a hunok Meótisz mocsarát odahagyva, Európába vándoroltak és a Don-Duna közötti egész barbár földet elfoglalták. Másrészt azt is elmondja, hogy beszélt egy olyan veronai származású emberrel, aki ebben a mi időnkben beutazta Scythiát s ez neki azt állította, hogy az ázsiai Scythiában, a Tanais-folyó forrásánál a Pannóniát lakó magyarok nyelvvel azonos nyelvű emberekre talált, s végre rákerült a sor, hogy a szent könyvek több tudásával, szent Ferenc rendjének szerzeteseivel, akik azoknak a nyelvét ismerték, oda zarándokoljon, mert Krisztus szent Evangéliumát akarta hirdetni nekik, (minthogy azok bálványimádásra vannak kárhoztatva): de Moszkva fejedelme, aki a görögök hitelenségében leledzett, rossz néven vette, hogy ők oda igyekeznek és megtiltotta, hogy az ázsiai magyarokat a Római Egyházhhoz kapcsolják és a szent szertartásokhoz szoktassák.“

*

Bonjini nagyérdemű történeti munkájában, az 1495-ben elkészült *Rerum Hungaricarum Decades*-ben szintén olvashatjuk Piccolomini magyarjairól egy ábrándos, szép tervvel kapcsolatban. U. i. *Mátyás király* — hírt szereztén a

veronai szerzetes állításáról — a pannóniai Magyarországba szerette volna telepíteni Baskiria magyarjait. Bonfini vonatkozó szövege (dec. I. 1. II. p. 40.) a következő:³⁶

„Úgy hiszem, az igen nagy tudású Pius pápa pedig nem tűri, hogy a magyarokat (miként minden történetíró állítja) a hunoktól származtassák: Jordaneshez hasonlóan foglal állást, ez azt írja, hogy a magyarokat és a szkitákat marmotaprém-kereskedelmük folytán ismerték. Ezután a szentes atya közli bizonyos veronainak a tanulságtételét. Ez mondta el, hogy amikor eljutott a Tanais forrásvidékére, magyar nyelven beszélő népre talált. A mi isteni Mátyásunk pedig, minthogy nagyon jól ismerte ezt a dolgot: ugyanis bizonyos szarmáta kereskedőktől is hallott erről, követeket és kémeket küldött oda, hogy azok ismerjék meg azt a népet és ha lehetséges, csalogassák a tartós háborúk folytán majdnem teljesen elnéptelenedett Pannóniába azokat. Ez ugyan ezideig még nem következhetett be, de remélhetőleg kitűnik majd, hogy mégis csak sikerülni fog! Hinnünk kell, hogy (bizonyos) magyarok, akik a hunoknak az ázsiai Scythián át való kiözönlése után a Tanais forrásvidékén telepedtek meg, valami módon ismeretessé váltak, jöllehet ezek nem azoktól a hunoktól származnak, akik visszamaradtak Ázsiában, hanem azoktól, akik csupán a jobb helyzet utáni vágyból Európába rontottak.“

Bonfini tudósítását elemezve a következőkre kell figyelemmel lennünk: Mátyás ismerte Piccolomini adatát s az sugallhatta neki a gondolatot, hogy az ázsiai magyarokat elnéptelenedett országába áttelepítse. Ilyen nagyszabású tervnél elengedhetetlen volt, hogy más úton is megbizonyosodjék a veronai szerzetes állításának igazságáról.

Az alap nem hiányozhatott, mert ha másutt nem is, a dominikánus kolostorokban³⁷ feltétlenül tudtak és beszéltek Julianus útjáról és hagyomány alakjában még minden biztonnal éltek azok a baskir-magyarságra vonatkozó részletek a négy domonkosrendi misszió útjából, amelyeket a kortársak írásban nem örökítettek meg. Ezek mellett támaszkodhatott még Mátyás azokra a korabeli híradásokra is, amelyeket a Vicaria Russiae területén dolgozó magyar ferencesrendi hittérítők szolgáltatottak.

Hogy az oroszföldi helynökség területén magyar ferencesek is dolgoztak, abban nem kételkedhetünk, Piccolomini-

nek az a közlése, hogy a veronai szerzetes olyan ferencesekkel akarta felkeresni az ázsiai magyarokat, „qui linguam illam nossent“, kizárólag magyar anyanyelvű hitterítőkre vonatkozhatik.

A híradásnak — ismétlem — megvolt a maga komoly, tárgyi alapja, a nálunk gyakorta megforduló szarmáta (oroszföldi) kereskedők pedig csak megerősítették azt.

Ilyen előzmények után nem csodálkozhatunk, ha Mátyás király megtette az első lépést a gyakorlati megoldás felé: valószínűleg tapasztalt ferenceseket küldött ki, hogy nézzenek utána, mi a való helyzet. Ezek 1495-ben még nem tértek vissza, noha kétségtelen, hogy még Mátyás király halála előtt (1490 ápr. 6.) kellett útrakelniök.

Ügylátszik, ismét Moszkva keze volt a dologban. Hogy visszatértek-e valaha, vagy elvesztek-e a hosszú úton az oroszok, vagy a tatárok kezétől, nem tudjuk. Ha visszatértek is (a feltétlenül igenlő) hírrel, csak 1495 után érkeztek haza, amikor már minden fáradozásuk céltalanná vált.

Közben meghalt Mátyás s vele eltűnt az utolsó alkalom is, hogy megvalósuljon az a nagyvonalú terv, amely már IV. Béla királyunkat is foglalkoztatta. Akkor százezrek, most egyetlen ember halála állott útjába két messzire szakadt testvérnép újbóli egyesülésének.

Jegyzetek:

- ¹ Ezúttal csak a legfontosabb, legutóbbi, összefoglaló munkákat idézzük: *Gombocz Z.* A magyar őshaza és a nemzeti hagyomány III. r. (Nyelvtud. Közl. XLVI. kt. 2. füz.) Bp. 1926.
- ² *Zsirai M.*, Finn-ugor rokonságunk, Bp., 1937. (Akad.) 474—kötetéből.) Bp. 1930.
- ³ *Zsirai M.*, Finnugor rokonságunk, Bp., 1937. (Akad.) 474—478. 11.
- ⁴ *Bendefy*, Az ismeretlen Juliánusz. Bp. 1936. Stephaneum.
- ⁵ *Bendefy*, Julianusz utazásának kéziratok kútfői. — Fontes authenticij itinera Fr. Juliani illustrantes. (Teljes szöveg- és hasonmás kiadás.) Bp. 1937.
- ⁶ *Lemmens, P. Leonhard* — (O. F. M.) Geschichte der Franciskanermissionen, Münster 1929.
- ⁷ *Golubovich*, Biblioteca Bio-Bibliografica... etc. I—V. Quaracchi presso Firenze.
- ⁸ *Balanyi Gy.*, Adatok a ferencrendiek tatárországi missziós működésének történetéhez. (Kat. Szemle 39. köt. II. füz.) Bp. 1925.

- ⁹ *Altaner B.*, Die Dominikanermissionen des 13. Jahrhunderts. (Breslauer Stud. zur. hist. Theol.) Habelschwerdt, Schles. 1924.
- ¹⁰ *Bendefy*, Az ázsiai magyarok megtérése, III. közl. (Theologia, 1938. évf.) Bp. 1938.
- ¹¹ *Golubovich* id. m. I. 108, 109, 11.
- ¹² L. 10) a. id. m.
- ¹³ Latin szövegét, hasonmását és magyar fordítását (*Balanyi Gy.* tollából) I. 5) a. id. munkában. — Foglalkozik vele *Balanyi 8)* a. id. m., továbbá *Bendefy*, Joh. test. levelének tudományos jelentősége. Ferences kvzl. 1937. évf. jan.—márc. szám. Bp. — és ugyanattól, Az ázsiai magyarok megtérése, IV. közl. (Theologia 1938.) Bp.
- ¹⁴ A *katolikus* szót tudatosan használok a görög hitű keresztényekkel szemben.
- ¹⁵ Böv. I. Az ázs. magy. megt. IV. közl.
- ¹⁶ *Golubovich* id. m. II. 102. és III. 181.
- ¹⁷ *Bendefy*, Egykorú kínai kútfők a mongolok 1237—42. évi hadjáratáról. (Történetírás I. évf. 464—481. 11.) Bp. 1937.
- ¹⁸ *Hóman B.* összegyűjtött munkái. I. (Magyar középkor) kötetben: A magyarok eredete és vándorlásai. L. 36. l., ahol *Hóman* a baskirok visszavándorlásának idejét 885—890 közé helyezi.
- ¹⁹ L. 10) a. id. m.
- ²⁰ *P. Takács Ince*, Sz. Ferenc rendje. Történelmi áttekintés. Bp. 1937. 154—155. 11.
- ²¹ Az idézeteket *Gombocz* közlése alapján (I. 1.) a. id. m. 173—174. 11.) fordítottuk. Az eredeti kézíratra vonatk. bőv. utalásokat I. u. ott.
- ²² L. 2) a. id. m. (Nyelvtud. Közl. 47. kt.) 414. 1.
- ²³ *Marquart*, Osteur. u. ostasiat. Streifzüge 31. l.
- ²⁴ V. ö. *Bendefy*, Anonymus és Kézai Simon mester Scythiája. (Földrajzi Közl. 1938. évf. 3. sz. Bp.)
- ²⁵ L. Századok, XLVII. kt. 681. 1.
- ²⁶ *Marquart*, Streifzüge, 153., 351. 11.
- ²⁷ Idézeteket I. *Gombocz* 1) a. id. m. 174. 1.
- ²⁸ *Németh Gy.*, A honfoglaló magyarság kialakulása. Bp. 1930. (Akad.) VI. fej.
- ²⁹ V. ö. *Balanyi*, Montecorvinoi János. Bp. 1930. (Sz. István Társ.)
- ³⁰ L. 15) a. id. m.
- ³¹ Böv. I. u. ott és Magyar Néprajz IV. kt. (Egyet. Nyomda). Bp. 1937.
- ³² V. ö. 4) és 5) a. id. m.
Bendefy, A torinói kódex minorita Anonymusa. Történetírás II. évf. 4. sz.
- ³⁴ Id. m. 414. 1.
- ³⁵ *Schwandtner*, Scriptorum Rerum Hungaricarum, I. 55. — *Gombocz* 1) a. id. m. 175. 1.
- ³⁶ L. *Gombocz* id. m. 175—176. 11.
- ³⁷ A Szent Domoskosrend magyarországi elterjedésének virágkora a Hunyadiak uralkodásának idejére esik. Ezidőben 52 kolostort vallhattak magukénak. Böv. I. 4) a. id. m.

IRODALOM.

DALYS JONAS: Samanizmus. Különlenyom. Eranus. III. Kaunas 1935.

ZELENIN DM.: Die Animistische Philosophie des Sibirischen Schamanismus. (Ethnos. Stockholm. I. 1936.)

BOUDA KARL: Jenisseisch-tibetische Wortvergleichen. (Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft. Leipzig. XV. 1936.)

SHIROKOGOROFF S. M.: Psychomental Complex of the Tungus. London. 1935.

SATO TAKEO and SHIMAZAKI HIROSHI: Studies on the tinger Paltérus of the Mongols and the Tunguzes. (The Journal of the Anthropological Society of Tokyo. LI. 1936. japáni nyelven.)

LESSING FERDINAND: Mongolen, Hirten, Priester und Dämonen. Berlin, 1935. (Ism. VIKTOR LEBZELTER: Anthropolos. XXXI. 1935. 292—3. II.)

KLEMM M.: Beitrag zur Volkskunde der Burjato-Mongolei. (Baessler-Archiv. Berlin. XVIII. 1935. 99—129 II.)

KLER JOSEPH: Sickness, Death and Buriel among the Mongols of the Ordos Desert. (Primitive Man. Washington. 1936.)

HERRMANN A.: Die blonden Serer und die türkischen Wu-sun (Zeitschrift für Rassenkunde. Stuttgart. III. 1936.)

JARRING G.: Weather-lore from Eastern Turkistan. (Ethnos. Stockholm. I. 1936.)

JARRING GUNNAR: A Kara-Kirghize rug from Eestern Turkistan. (ib.)

TAYYAR DJAFER: L'ultra-Popularisme. (Philosophie de Kamál Atatürk.) II. La civilisation Turque actuelle. III. L'Emancipation de la Femme Turque. Paris. 129356.

SCHANZLIN G. J.: The Turk in History and Geography. (The Moslem World. New York City. XXVI.)

FINGER SEPP: Über türkische Tiernamen. (Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes. Wien. XLIII. 1936.)

BERNATZIK HUGO A.: Lappland. Leipzig. 1935.

RAVILA PAAVO: Die Stellung des Lappischen innerhalb der finnisch-ugrischen Sprachfamilie. (Finnisch-Ugrische Forschungen. Helsinki XXIII.)

VASMER MAX: Lappenspuren in Nordrussland. (Forschungen und Fortschritte. Berlin. 1936.)

MANKER ERNST: Neuere Funde von Lappentrommeln. (Ethnos. Stockholm. I. 1936.)

TERBUT C. F. and SAYCE R. U. Fenland Eel-Traps. (Man. London. XXXVI.)

RAPULA MARTTI: Über das Beobachten und Aufzeichnen des schwankenden Lautstandes beim Sammeln des Wortschatzes der finnischen Mundarten. (Viittjä. Helsinki. 1936.)

RÄSÄNEN MARTTI: Türkische Lehnwörter in den permischen Sprachen und im Tscheremissischen. (Finnisch-Ugrische Forschungen. Helsinki. XXIII.)

VOTILA T. E.: Sekundäre Affrikaten im Wotjakischen. (I. G.)

TODA KENSI: Japanese Scroll Painting. Chicago 1935.

MÄNCHEN-HELFEN OTTO: Das Märchen von der Schwanenjungfrau in Japan. (T'oung Pao. Leiden. XXXII. 1936.)

WEEWMANN CARL VON: Die vaterländische Erziehung in der japanischen Volksschule: Tokuhon und Shushinsho. (Mitteilungen der Deutschen Gesellschaft für Natur- und Völkerkunde Ostasiens. XXVIII. Teil J. D. Tokyo 1935.)

KOGANEI YOSHIKIYO: On the Southern Ethnic Elements found in the Japanese People. (The Journal of the Anthropological Society of Tokyo. LI. 1936.) (jap. nyelv.)

WILHELMY HERBERT: Hochbulgarien. 2. kötet. (Schriften der geogr. Instituts d. Univers. Kiel. Band IV, V. Heft 3.) Kiel, 1935—1936.

HELYREIGAZÍTÁS.

Cholnoky Jenő dr. „A magyar ház kínai rokonsága” Búvár, 1938. július, c. cikkemet a Turánban, 1937—38. V-VI. bíráló tárgyává teszi. Bírálata szokatlanul erős szubjektív megállapításaira, a lekicsinylően fölényes célzásokra nem akarok válaszolni, csak tárgyi érveivel óhajtanék a kérdés érdekében foglalkozni.

A bíráló alapvető, hogy úgy mondjam perdöntő érve a székely-magyar és kínai ház közös eredete ellen az, hogy

„a kínai, illetőleg dél-kínai ház a bambusz-házból származik... Ezzel szemben a székelyház a faépítés technikáját mutatja”.

Dél-Kínáról szólva helytálló a bambusz-elmélet, ott mindenfelé megterem a bambusz, tehát fel lehet azt az építkezésnél is használni. Én azonban összehasonlításomat Észak-Kínával szemben tettem, mert a húnok, akiken keresztül a kapu- és házépítészeti irány reánk maradt, Észak-Kína népével voltak érintkezésben. Abban az időben pedig, több mint kétezer évvel ezelőtt, kétségkívül volt erdő és fa eleendő.

A faépítkezés eredetét világosan mutatják Észak-Kínában még mai nap is a faoszlopokon nyugvó és faszerkezetű kapuk, csarnokok és tornácok. Képekkel is bizonyíthatom.

Teljesen fából épített kapuk: a Cien-mön előtti díszkapu, képe H. Perckhammer: Peking, Berlin, 1928. 14. oldal, kapu a Császár-város bejáratánál, 146., a Császár-kertben, 174., a Ha-tamön kapuja, stb. A téglából, majolikából épült kapuk is mutatják a gerendás faszerkezetet: a Smaragd zöld Felhők-kolostorának hármaskapuja, 53., ennél is tisztábban a Klasszikusok-csarnokának közismert kapuja, 65., 66. stb. De még a kötömbökből összerótt kőkapuk is magukon viselik a fagerenda eredetét: az Ég-templomának gránitból faragott hármaskapui, 47., 49., márványból a Nyári-palota egyeskapuja 111., a Drágakő-pagoda nagyszerű hármas márványkapui, 23. stb.

A kínai ház szintén a faépítkezés jellegét viseli magán, annyira, hogy még mai nap is a legtöbb középület lakkal bevont faoszlopokon nyugszik: a Hszü-bien-mön városkapu tornácai, 17., a Császár-kertek pavillonjai 33. Óriási körbefutó faoszlopok tartják az Ég-templomát, 48. Lakkozott faoszlopokon nyugszanak a Tiltott-város, 105., a Nyári-palota, 121. tornácai, stb. Faoszlopok tartják a Fekete-templom csarnokát, 57., Konfuce templomának belsejét, 63. és szinte kivétel nélkül minden templom, trónterem vagy emlékcarnokot. M. Hürlimann: Die Wunder Asiens, Berlin, 1931. mutatja, hogy tiszta faszerkezet a trónterem, 205., 209. Faoszlopokon nyugszik a Láma-templom, 213. — A saját eredeti felvételeimről, Titokzatos Kínában vagy másutt megjelent képeimről sem itt, sem később nem is teszek említést.

A Professzor úr kijelenti: „... Kínában a boltív csak ki-

zárólag hidakon és kőfalak nagy, alagútszerű kapubejáróin fordul elő, rendes házkapun vagy emlékkapun soha!"

A tények ezzel szemben egészen mást mondanak. Boltíves kapu igen sok van Kínában, de különösen sok ezek közt éppen a dísz- és emlékkapu: H. Perckhammer: az Égtemplomához vezető úton mindjárt három hármás boltíves kapu is van, 49., a Tiltott-város Déli-kapuja, a Vu-mön, 139., a Klasszikusok-csarnokának kapuja, 65., 66., de ugyancsak boltíves a Császári-vadaskert hármaskapujának mindegyik bejárata, 142., 143. Látunk egészen köralakú kapukat és ablakokat is, 95., 176., 199. A példákat szinte a végtelenig lehetne folytatni.

Ákár „mulatságosnak” találja a Szerkesztő úr, akár nem, állítom, hogy a szászok a ruházkodás, ékszereken kívül az építkezésben is átvettek csángó vonásokat.

S ugyanígy fenntartom a székelykapu rokonságát a kínai kapuval, megerősít ebben még a Professzor úr szerkesztésében megjelent Turán, 1937—38. III—IV. 61. lapja is. *Geleta József* kijelenti az egyik kínai kapuról Külső- és Belső-Mongolia határán: „Ha valamelyik székely előkelőség a háza elé állítaná, akárki megesküdne rá, hogy ez háromszéki székely munka”.

Helyszűke miatt végezetül csak még annyit, hogy minket „turániakat” csakugyan nagyon érdekel ez a tárgy, — annyira, hogy megérdemli ősrégi turáni műveltségünknek ez a kérdése, hogy ne csak „ábrándos, alaptalan spekulációkban” foglalkozzunk vele, hanem, hogy komoly tudósok is belemerüljenek.

Keöpe Viktor dr.

Megjegyzések Keöpe Viktor dr. „Helyreigazításához”.

Nagyon nehéz válaszolni az olyan helyreigazításra, amely még több tévedést halmoz föl, mint az, amit helvre kellett volna igazítani. A kínai építő ízlés, a stílus származik a bambusz-házakból, úgy ahogy a görög a keménvfa-építésből, a gót a puhafa-építésből, a román a kőépítésből, stb. A bambusz stílus alkalmazható fa- és kőépítményekre is. Nagyon természetes, hogy Észak-Kínában nem építenek bambuszból, mert ott nincs bambusz. A közönséges házakat vályogból meg téglából építik, mint nálunk az Alföldön. De ilyen helyen nem keletkezhet olyan stílus, ami faépítményekből származik. Innen csak téglastílus származhat, mint

Mezopotániában s ennek a stílusnak technikai eleme a boltív és a boltozat. Persze lehet kőből, sőt jégből is boltozatot építeni.

Annyi bizonyos, hogy Nagyszében meg Brassó, meg Beszterce és Medgyes szász házai nem a csángó házakat utánozzák (oh!), hanem a csángóknak építettek szász építőmesterek szász ízlésű házakat.

A székely kapuk eredetét megvilágítani nehéz dolog, de ilyen sok tévedéssel összekeverve nem is érdemes a kérdést feszegetni. Ezért a vitát befejezettek kell tekintenem.

Cholnoky.

A társaság ügyei.

Választmányi ülések.

1938. szeptember 30. Elnök: dr. Cholnoky Jenő. Virányi Elemér jelenti, hogy a Székesfőváros Iskolánkívüli Népművelési Bizottsága megszüntette nyelvtanfolyamunk anyagi támogatását. A választmány úgy dönt, hogy a nyelvtanfolyamot a Társaság saját erejéből rendezzi meg. Az elnök bejelenti, hogy lépések történtek a népközségi egyesületekkel való együttműködés megszervezésére. Török László ajánlatára a választmány a Társaság rendes tagjaivá választotta mányoki Mányoky Vilma szföv. Igimm. tanárnőt, Zágony Jakab hajdunánási tanítót, Hack Ferenc magántisztviselőt, Nádor József zeneszerzőt és kiadót. Oszlányi Ferenc titkár másirányú elfoglaltsága miatt lemond, a választmány sajnálattal veszi tudomásul. Virányi Elemér bejelenti, hogy Oinas Félix, a Pázmány Péter Tudományegyetem észtl. lektora hajlandó tanfolyamunkon az észtl. nyelvet tanítani.

1938. december 16-án. Elnök: dr. Cholnoky Jenő. Alapszabályaink értelmében a választmány tagjainak egyharmada kisorsolandó, s helyükbe új választmányi tagok választandók. A megejtett sorsolás alapján a választmányból kiválnak: dr. Baranyai Zoltán, özvegy dr. Kurtz Gusztávné, Novágh Gyula, dr. Paikert Géza, dr. Péch Aladár, dr. Pogrányi Nagy Félix, zabolai Szabó János, dr. Fülei Szántó Endre, Thoroczkay Wigand Ede, Végh Jenő. Az elnök javaslatára a választmány úgy dönt, hogy a kisorsolt tagokat a közgyűlésen válasszuk meg ismét a választmány tagjaivá. A rokon- és társegyesületekkel való együttműködés módozatainak megbeszélésére Társaságunk védnöke, József Ferenc kir. herceg elnöklele alatt értekezlet volt, amelyen a társegyesületek elnökei is részt vettek. Úgy döntöttek, hogy 1939 januárius havában a társegyesületek vezetői ismét összegyűlnek, s ez alkalommal már határozottan körvonalazott alapokra fektetik az együttműködést. Ennek szabályozása érdekében legcélszerűbbnek látszik közös elnöki tanács alakítása. Thoroczkay Wigand Ede „Architectura” című művének egy példányát a Társaság könyvtárának ajándékozza. Dr. Benefey László a

„Turán” c. folyóirat szerkesztésére és kiadására vonatkozóan indítványt terjeszt elő. Bán Aladár, Habán Jenő, Megyeri József, Kovács-Karap Ernő, Thoroczky Wigand Ede és Virányi Elemér hozzászólása után az elnök javasolja, hogy a jelen évfolyamban ne csináljunk változtatásokat. A következő évfolyam szerkesztését másnak adja át, s ő főszerkesztői minőségben csak a folyóirat általános szellemi irányítására fog ügyelni. A választmány célszerűnek tartja, hogy a törzstagokhoz a jövőben is azzal a kérelemmel forduljunk, adakozzanak a Társaság, főleg a „Turán” c. folyóirat költségeire. Gergelyffy Gábor dr. igazgató többek nevében indítványozza, hogy az évi 10 pengő tagdíjat 5 pengőre szállítsuk le. Az indítvány a közgyűlés elé kerül. Medriczky Andor dr. indítványozza, hogy a török-magyar kulturális szerződés megkötése tárgyában a Társaság tegye meg a kezdeményező lépéseket. Az indítvány a közgyűlés elé kerül. Kenézy Zoltán, mint a számvizsgálóbizottság tagja, betejeszti az 1937/38. évi zárószámadást, valamint az 1938/39. évi költségvetési előirányzatot. Mindkét ügyben a közgyűlés dönt. Ugyancsak a közgyűlés elé kerül Réthly Antal dr. indítványa, hogy a Budapesten immár tíz éve diplomáciai működést kifejtő Erkin Behidzs török követet ebből az alkalomból külön üdvözlő iratban köszöntsék.

Közgyűlés.

1938. december 16-án. Elnök dr. Cholnoky Jenő. Közli, hogy Társaságunk választmányi tagját, özvegy dr. Kurtz Gusztávnét a Kormányzó Úr Öföméltósága a magyar-japán kulturális kapcsolatok fejlesztése terén hozott áldozatos tevékenységének elismerése jeléül a Signum Laudis díszjelvénnel tüntette ki. Ezt az érmet a legnagyobb örömmel és a maga, valamint a Társaság minden tagja jókívánságainak kifejezésével adja át a kitüntetettnek. Az elnök közli, hogy a választmány egyharmadát alapszabályaink értelmében ki kellett sorsolnunk. Ezt a választmányi ülés megejtette. *Javaslatára a közgyűlés a kisorsoltakat három évi időtartamra, újból választmányi tagokká választotta.* (L. fent). Kenézy Zoltán betejeszti az 1937/38. évi zárószámadást. Jelenti, hogy a zárószámadás alapjául szolgáló pénztári naplót a vonatkozó fedezeti okmányok alapján a számvizsgáló bizottság tételes bírálat tárgyává tette és azokat rendben levőknek találta. Az elnökség gondos ügyvezetése és a takarékosági szempontok szigorú szem előtt tartásával sikerült Társaságunk háztartásában a pénzügyi egyensúlyt a legteljesebb mértékben helyreállítani. Ezt bizonyítja, hogy a rendes bevételek keretében befolyt 5.119 P 33 fillérrel szemben a felmerült rendes kiadások összege csupán 4.607 P 35 fillér volt. A fedezet tehát 511 P 98 fillérrel meghaladta a szükségleteket. Az 1938/39. évi költségvetési irányzatot a legszigorúbb takarékosági szempontok szerint állítottuk össze, 4850 P bevételi és kiadási összegben. A múlt évben megmaradt fedezeti többlet is felhasználást nyert, mert ebből vagyunk kénytelenek fedezni a nyelvtanfolyam fenntartásával kapcsolatban felmerült kiadásainkat. Sikerült reális, a való pénzügyi helyzetnek megfelelő s a felmerült szükségletek kielégítését szemeltartó költségvetést készíteni. A Társaság pénzügyi

helyzete megnyugtató, s remélhető, hogy ha a szokásos állami támogatást megkapjuk, akkor a Társaság működését továbbra is zavartalanul folytathatja. Az elnök a számvizsgáló bizottság tagjainak gondos és lelkiismeretes munkájáért a maga, valamint a közgyűlés nevében a legnagyobb elismeréssel adózik. Indítványára a közgyűlés a számvizsgáló bizottságnak a szokásos felmentvényt a legnagyobb elismeréssel megadja. A közgyűlés Gergelyffy Gábor dr. igazgató indítványát elfogadja, s a *Társaság tagdíját évi 5 pengőben állapítja meg*. Ugyancsak Gergelyffy Gábor igazgató jelenti, hogy a Társaság keszpénzállománya a mai napon 3099 P 37 fillér. Virányi Elemér főtitkár a Társaság szellemi működéséről szóló jelentését terjeszti elő. Ezt alant, az Előadások, Nyelvtanfolyam c. rovatban külön ismertetjük. Jelenti, hogy a Társaságnak 31 alapító, 22 tiszteleti, 180 törzs és 142 rendes tagja van. A közgyűlés elfogadja Medriczky Andor dr. tagtársunk indítványát, s ennek értelmében felhatalmazza az elnökséget, tegyen lépéseket a török-magyar kulturális egyezmény megkötésének a Társaság kebeléből való kezdeményezése tárgyában. A közgyűlés indítványát, hogy a Budapesten tíz év óta diplomáciai tevékenységet kifejtő Erkin Behidzs török követet és meghatalmazott minisztert ebből az alkalomból a Társaság külön átirattal üdvözzölje. A közgyűlés felhatalmazza az elnökséget, hogy a szükséges intézkedéseket ebben az ügyben megtegye.

Előadások, ünnepélyek.

1938. október 15-én. A finn-ugor néprokonság-nap alkalmával a Ganz Ének- és Zeneművészeti Egyesület kamarakórusa Koncz Ferenc karnagy vezetésével elénekelt a finn, észt és magyar himnusz, Cholnoky Jenő dr. elnöki megnyitójában Finn- és Észtország földrajzi viszonyait ismertette, Bán Aladár a néprokonsági eszme jelentőségét fejtegette, Lánczy Margit, a Nemzeti Színház művésznője néprokonsági tárgyú költeményeket szavalt, Paikert Alajos, a finn és észt követség képviselőjében megjelent Tauno Sutinen követségi titkárt, illetve Richard Jöffert megbízott diplomáciai ügyvivőt köszöntötte.

1938. október 28-án. A török köztársaság kikiáltásának 15-ik évfordulóját bensőséges estély keretében ünnepeltük. A Ganz Ének- és Zeneművészeti Egyesület kamarakórusa Koncz Ferenc karnagy vezetésével elénekelt a török és magyar himnusz. Cholnoky Jenő elnöki megnyitója után vitéz dr. Horváth Béla szólt a győzelmes Törökország küzdelmes éveiről. Galánthay Glock Tivadár Atatürk Kemál államférfiúi érdemeit méltatta. Medriczky Andor dr. mélyenszántó tanulmányát olvasta fel a török reformpolitikáról. Zajti Ferencnek Atatürk Kemálról írt ünnepi ódáját Végh Aranka szavalta el. A török követség megjelent képviselőit Végh Jenő üdvözlölte török nyelven. Paikert Alajos a Turáni Társaság örökös tb. elnöke a török-magyar barátság és néprokonság eszméjének fontosságát fejtegette. Az ünnepség résztvevőit és a Turáni Társaság elnökségét a török követség nevében Satvet Nusret Anah követségi titkár üdvözlölte, megköszönve a magyar nemzet testvéri szeretetének megnyilatkozását.

1938 november 18-án. III. Boris bolgár cár húszéves uralkodói jubileumát ünnepeltük. Cholnoky Jenő elnöki megnyitója után Galánthay Glock Tivadar méltatta III. Boris cár uralkodói és emberi jellemvonásait, Bödey József alapos tanulmányában ismertette a bolgár kultúra kialakulásának fejlődésmenetét, Végh Aranka drámai erővel olvasta fel Boikliev Dimo műfordításait, majd Ivan Vazov: Egy karácsonyest c. novelláját, Vásárhelyi Pál fordításában. A bolgár követség képviselőit Paikert Alajos köszöntötte. A jól sikerült magyar-bolgár kultürest megrendezéséért Cvetkov Lázár dr. követségi titkár fejezte ki a bolgár nemzet halálját.

1938 november 25-én. Kemal Atatürk emlékére gyászünnepelet rendeztünk. Erkin Behidzs török követ vezetésével megjelent a követség tisztikara, a magyar kir. kormány elnökének és az egyes minisztériumok képviselői, számos társadalmi egyesület és hivatalos intézmény kiküldötte. Az elnöki megnyitót Társaságunk védnöke, József Ferenc kir. herceg mondotta. Cholnoky Jenő és Végh Jenő megemlékezései után Medriczky Andor dr. olvasta fel mély hatást keltett jellemrajzát Mustafa Kemal Atatürkrol.

1938 december 6-án. A finn nemzeti ünnep alkalmával Társaságunk immár közel két évtizedes hagyományának hódolt, ünnepségének megrendezésével. Cholnoky Jenő elnöki megnyitója után Virányi Elemér tartott előadást „Finn testvéreink küzdelme a szabadságért” címen. Révész Zsuzsa a Finn nemzeti dal (A. János verse, Párkányi Norbert fordítása), Honi táj (V. A. Koskenniemi verse, Vikár Béla fordítása), Üzenet Magyarországnak (Eino Leina verse, Vikár Béla fordítása) c. költeményeket szavalta el, Mányoki Vilma „A finn asszonyok honvédelmi szervezete” címen a nagyjelentőségű finn Lotta-mozgalomról beszélt. Az ünnepi ülés Paikert Alajos zárószavaival ért véget.

Pekár Gyula emléke.

1938 augusztus 19-én, Pekár Gyula halálának évfordulója alkalmával, Társaságunk koszorút helyezett nagynevű volt elnökünk sírjára. Ez alkalommal Társaságunk igazgatója, Gergelyffy Gábor dr. kegyeletos szavakkal emlékezett meg Pekár Gyula el nem múló jelentőségű érdemeiről.

1938 november 1-én, Pekár Gyula siremlékének leleplezésén Társaságunk ugyancsak küdöttséggel képviseltette magát, áldozva egykori elnöke emlékének.

Társaságunk XIII. évi nyelvtanfolyama.

Nyelvtanfolyamunk idei megindítása elé szeptember hónapban bizonyos akadályok gördültek. A Székesfőváros Iskolánkívüli Népművelési Bizottságának igazgatósága közölte, hogy nincs módjában nyelvtanfolyamunkat továbbra is anyagi támogatásban részesíteni. Társaságunk szeptember 30-án tartott választmányi gyűlése úgy határozott, hogy a tanfolyamot saját anyagi erőnkéből továbbra is megtartjuk. Döntően esett a latba védnökünk, József Ferenc kir. herceg igen határozottan kifejezett akarata is. Ilyen körülmények között ingyenes nyelvtanfolyamunkat meghirdettük s

azt 1938 október 17-én ünnepélyesen megnyitottuk. A finn nyelvre 39 hallgató iratkozott be (tanítja Virányi Elemér dr.), a japánra 21 (tanítja Habán Jenő dr.), a törökre 21 (tanítja Galánthay Glock Tivadar), a bolgárra 8 (tanítja Boikliev Dimo dr.) és a kínaira 12 (tanítja Megyeri József dr.). Összesen tehát 101 hallgatója van nyelvtanfolyamunknak. Olyan eredmény ez, amely igazolja a Társaság működésébe vetett bizalmat s nyilvánvaló bizonyossága annak, hogy eddigi munkánkat nem lankadó buzgalommal kell folytatnunk, továbbra is követve magasabbrendű nemzetkulturális célkitűzéseinket. Ugyancsak kellemetlenül érintett, hogy a Kültügyi Társaság Ifjúsági Csoportja váratlanul elfoglalta, illetékes helyen szerzett engedély alapján, egyik helyiségünket. Így kénytelenek vagyunk nyelvtanfolyamainkat bizonyos esetek alkalmával a rendelkezésünkre álló egyetlen teremben egy időben lebonyolítani. A Kültügyi Társaság egykori helyiségünket még csak heti két órára sem hajlandó rendelkezésünkre bocsátani. Kultúrmunkánkat azonban még ez a körülmény nem tudta megakadályozni. Hittel, bizalommal és törhetetlen energiával folytatjuk munkánkat.

A Turán c. folyóirat jelentése.

A jelen 7—10. számmal befejezzük folyóiratunk XX—XXI. évfolyamát. A folyóirat előfizetési díja a Társaság tagjai számára kedvezményesen 5 pengő s ezt a rendes tagok tagdíjuk ellenében kapják meg. Kérjük a törzs és rendes tagokat, hogy feltehetségükhöz mérten járuljanak hozzá a folyóirat kiadási költségeinek fedezéséhez. Nem tagok számára a Turán előfizetési díja évenként 10 pengő.

A XXII. évfolyamot tovább kívánjuk fejleszteni s még változatosabb tartalommal, még nagyobb terjedelemben óhajtjuk megjeleníteni.

Kérjük valamennyi tagtársunkat, hogy közlésre szánt tanulmányaikat, cikkeiket, esetleges műfordításait a Turán Szerkesztősége címére (Országház, XI. kapu) küldjék el.

Szerezzünk minél több tagot a Turáni Társaságnak!

Terjesszük a néprokossági eszmét!

Nem vagyunk egyedül!

Az alant felsorolt cégek a Turáni Társaság tagjainak vásárlásaik alkalmával a jelzett % szerint engedményt adnak:

„Erzsébet-gyógyfürdő“ (Sós-fürdő) 20%.

„Lukács-gyógyfürdő“ III., Zsigmond-u. 25/29. 20%.

„Rudas-gyógyfürdő“ I., Döbrentei-tér 9. 10%.

„Dr. Batizfalvi Szánatórium“ VI., Aréna-u. 82. 5—12%.

„Pannónia szálló“, VIII., Rákóczi-u. 5. 15%.

„Lingel Károly“ bútorgyár, VII., Rózsa-u. 4. 4%.

„Prohászka János“ acélcsőbútor, VI., Gróf Zichy J.-u. 46. 5%.

„Gruber“ műbútor, VIII., Üllői-utca 21. 5%.

„Szalai István“ vill. szer. anyagok, V., Falk Miksa-u. 2. 5%.

„Téglasy Géza“ vill. szer. vállalkozó, VIII., Üllői-u. 24. 5%.

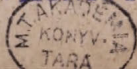
„Szilágyi György“ rádió szaküzlet, VI., Szondy-u. 91. 5%.

„Barna Andor“ fotószaküzlet, Wesselényi-u. 64. 10—20%.

„Élet“ Irod. és Nyomda Rt. XI. 15 — Ig.: Laiszky Jenő.

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

KÖNYVTÁRA

A TURÁNI TÁRSASÁG

Védnöke:

Ő császári és királyi Fensége, *dr. vitéz József Ferenc főherceg.*

Elnöksége:

Elnök:

Dr. Cholnoky Jenő egyetemi ny. r. tanár.

Alapító és örökös tiszteletbeli elnök:

Paikert Alajos ny. államtitkár.

Tiszteletbeli elnökök:

Dr. Darányi Kálmán nyug. m. kir. miniszterelnök

Dr. Hóman Bálint nyug. m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter

Dr. Pataky Tibor államtitkár

Dr. Szily Kálmán államtitkár

Dr. Tahy László államtitkár

Vig Albert ny. h. államtitkár

Vikár Béla ny. elnöki főtanácsos

Zsedényi Béla ny. h. államtitkár

Alelnökök:

Dr. Bán Aladár m. kir. kormányfőtanácsos

vitéz Galánthay-Glock Tivadar ny. tábornok

Kállay Ubul ny. főispán, MAB alelnök

Dr. Kovács-Karap Ernő ügyvéd

Dr. Marzsó Lajos m. kir. főgeológus

Dr. Mezey István ügyvéd

Dr. Pröhle Vilmos egyetemi ny. r. tanár

Választmány:

Rendes tagok:

Balogh Andor ny. OTI vezérigazgató

Dr. Baranyay Zoltán miniszteri tanácsos

Dr. Bartucz Lajos egyetemi magántanár

Csepreghy Béla ny. dzsidáskapitány

vitéz Csécsi Nagy Imre ny. altábornagy

Faragó József tanár

Dr. Gévay-Wolff Nándor ny. államtitkár

Dr. Habán Jenő hírlapíró

Dr. Jalsoviczky Károly miniszteri osztályfőnök

Dr. Jeney Endre egyetemi ny. r. tanár

Koritsánszky Ottó, a Gyógyszerész Szövetség elnöke

Kulin István okl. mezőgazda

özv. dr. Kurtz Gusztávné ny. tanárnő

Dr. Lechner Jenő műegyetemi ny. r. tanár

Dr. Megyeri József gimnáziumi tanár

Dr. vitéz Nagy Iván miniszteri titkár

Novágh Gyula, a Székesfővárosi Iskolánkivüli Népművelési Bizottság igazgatója.

Dr. Pakkert Geza miniszteri titkár
Dr. Péch Aladár ny. tankerületi főigazgató
Dr. Pogányi Nagy Félix miniszteri titkár
Dr. Réthly Antal egyetemi ny. rk. tanár
zabolai Szabó János cserkészfőtiszt
Dr. Fülel Szánthó Endre miniszteri tanácsos
Szentgáli Antal, a Közmunkatanács ny. alelnöke
Dr. felvinczi Takács Zoltán, a Keletázsiai Múz. igazg.
Thoroczka Wigand Ede m. kir. kormányfőtanácsos
viléz Ury Dezső, „Hangya“ főtisztviselő
Vaszy Viktor zeneakadémiai c. igazgató
Végh Jenő Gy. O. Sz. titkár
bárá Villani Lajos m. kir. követségi tanácsos

Választmányi póttagok:

Boer György szkv. hadnagy
Torbágyi Novák Lajos festőművész, tanár

Tisztikara:

Igazgató:

Dr. Gergelyffy Gábor ny. rendőrtanácsos

Főtítkár:

Dr. Virányi Elemér gimnáziumi tanár

Titkárok:

Oszlányi József Ferenc
Kiss Adrienne

Ügyész:

Dr. Doros György ügyvéd

Könyvtáros:

Dr. Bendefy László tanár, mérnök

Számvizsgáló bizottság:

Elnöke:

Dr. Thegze-Gerber Ferenc, a legfőbb állami számszék ny. tanács-
elnöke

Rendes tagjai:

Kenézy Zoltán, a legfőbb állami számszék ny. tanácselnöke
Podhorszky Vilmos, az országgyűlés ny. számszéki főigazgatója

Póttagjai:

Réty Gyula, MFTR tisztviselő
Vargassy Márton számvevőségi főtanácsos

